

TEORİ de *doğrultu*

10

**Ocak / Şubat
2003**

Varyos Yay. San ve Tic. Ltd. Şti. Adına

İmtiyaz Sahibi: Özgür Çubuk

Sorumlu Yazışleri Müdürü: Özgür Çubuk

Yönetim Yeri: Çakırağa Mah. Sorguçcu Sok. Birfiliz Apt. No: 15/9 Aksaray - İstanbul

Tel: (0212) 633 62 02 Faks: (0212) 589 16 36 e-mail: varyos@ttnet.net.tr

Hesap No: Varyos Yay. San ve Tic. Ltd. Şti. Yapı Kredi Sirkeci Şubesi 6278-6

Teknik Hazırlık: Etkin Ajans Tel: (0212) 621 81 66 - 621 81 68

Baskı: Can Matbaacılık Tel: (0212) 613 10 77 Dağıtım: BİRYAY

Yenilen ABD Emperyalizmi Olacak	7
Yeni Tipte "Uluslararası Sömürge Statüsü" ya da Himayeci Sömürgecilik	15
Yönetişim: Burjuva Devletin ve Yeni Sömürgelerin Yeniden Yapılandırılması	24
Bir Kitabın Perspektifinden Bugünü Kavramak <i>Zeynep Güler</i>	34
Özeleştirinin Devrimci Şiddeti	39
Siyasal İslam'da Yeni "Sınıf Bilinci": AKP	44
Kürt Ulusal Sorunu ve Komünistlerin Görevleri	50
Ulusal Sorun ve Sovyetik Çözüm <i>Yücel Tunç</i>	54
Kadın Cinsinin Kurtuluşunda Tarihsel Bir Adım: Ekim Devrimi <i>Reyhan İda</i>	61
Alternatif Eğitim ve Bilim <i>Haluk Gerger</i>	68
Wallerstein: Gerici Bir Felsefenin Anatomisi	71
İtalya: Rüzgar Sol'dan Esiyor <i>Sinan Yıldız</i>	94
Darbeler, Geri Çekilmeler, Radikalleşme <i>James Petras</i>	100

TEORİDE doğru

Yeni bir sayıda yine birlikteyiz,

Derginin mizanpajında bazı küçük değişiklikler yaptık. İçerik kadar biçimde de zenginleşme çabamız sürecektir. Bundan böyle alışlageldiği biçimde bir sunu yapmayacağız. Tek tek her yazı hakkında bilgilendirmeyi çok da faydalı bulmuyoruz. Bunun yerine özel olarak dikkat çekmek istediğimiz bazı yazılara değineceğiz. Bu diğer yazıların daha az önemli olduğu anlamına gelmiyor. Her yazı üzerine söz söylemek yerine çeşitli konularda sizlerle konuşmayı tercih edeceğiz.

Bu sayıda da konu çeşitliliğine özen gösterdik. Uluslararası mücadele ve deneyimleri konu alan iki yazımız var. Kürt ulusal mücadelesine bakış açısı ve SSCB’de sorunun nasıl çözüldüğüne dair deney aktarımının faydalı olacağını düşünüyoruz. Geçen sayımızda Negri’nin “İmparatorluk”unu ele almıştık. Bu sayıda Wallerstein’le hesaplaşmaya giriştik. Önümüzdeki sayılarda da bu yönde yazılarımız devam edecek. Siyasal islamın yeni yüzü AKP bir başka değerlendirme konumuz. Ekim Devrimi’nin kadına kazandırdıkları ve eksikliklerine dair eleştirel bir yazı da konuyla ilgilenenler için faydalı olacağını düşündük.

***

ABD emperyalizmi kana susamış bir canavar gibi saldırıyor. Afganistan’a bombalar yağdırmaya devam ederken, Irak’ta yüz binlerce insanı katletmeye hazırlanıyor. İğrenç pençelerini dünyanın her tarafında ezilenlerin etine geçiriyor. Bosna’da, Kosova’da, Afganistan’da yaptığı gibi Irak’ta da himayeci sömürgeci bir rejim kurmayı amaçlıyor.

Emperyalist iradenin karşısına bir başka irade çıkıyor. Dünyanın ezilenleri, ABD emperyalizminin Irak’a barbarca saldırısını önlemek için harekete geçti. Gösterilere, protestolara yeni mücadele biçimleri ekleniyor.

Türk burjuva faşist devleti “savaş rantı”ndan pay alma pazarlığı içinde. Genelkurmay ve hükümet havaalanları ve limanları ABD emperyalistlerine açtı. Emperyalist ABD’nin yanında Irak halkının kan dökücüleri olacaklar.

Emperyalist savaşa karşı tutum, bir ayrıştırma ve kuvvetlerin yeniden konumlanmasında belirleyici rol oynuyor. Bu nedenle emperyalist savaşı, ezilenlerin karşı koyuşunu, Türk burjuva faşist devletin pozisyonunu ve Kürt halkının durması gereken yeri tartışan “Yenilen ABD Emperyalizmi Olacaktır” yazısını öncelikli gündem olarak ele aldık.

“Himayeci Sömürgecilik” ve “Yönetişim” üzerine yapılan tartışmalar da emperyalizmin yeni tipte sömürgeci yöntemlerini analiz konusu yapıyor. Her iki konunun da savaş gündemi ile ilişkisi var.

“Bir Kitabın Perspektifinden Bugünü Kavramak” (Emperyalist Savaş Üzerine) bir kitap tanıtımı olmaktan öte bir kitaptan yola çıkarak günümüz gerçeğine ışık tutmayı amaçlıyor.

Marksist leninistlerin bir yıllık sürecini değerlendiren “Özeleştirinin Devrimci şiddeti” yazısı birçok bakımdan önem taşıyor. Bir yıl önce söylenenler ve bugün gelinen aşamanın eleştirel analizi ve çıkarılan sonuçlar yürünmesi gereken yolu gösteriyor.

Yine de “*Alternatif Eğitim ve Bilim*” yazısına dikkat çekmek istiyoruz. Haluk Gerger, BEKSAV’ın faaliyetlerinden biri olan Kuram Atölyesi’nin açılış şenliğinde yaptığı konuşmayı Teoride Doğrultu için düzenledi. Yazının içeriği kadar bu içeriği dile getiriş biçimi önemli. Sosyalist propagandanın, nasıl yalın ve herkesin anlayabileceği tarzda gerçekleştirilebileceğine iyi bir örnek.

Sizi yazılarla başbaşa bırakmadan önce çokça önemsediğimiz bir konuya değinmeden geçmeyeceğiz. Teoride Doğrultu ele aldığı konular, yaptığı analizlerle politik mücadele rotasını bir nebze olsun aydınlatma amacıyla. Fakat bunun tek yanlı bir niyet olarak kalmasının ve amacın en tam gerçekleşmesinin yolu okuyucunun dergiyle ilişkilenişinde daha çok aktifleşmesidir. Dergiyi okumak, başkalarına okutmak, yazılar üzerine tartışmalar örgütlemek önemlidir. Bunlarla birlikte dergiyle ilgili eleştiri ve önerileri ulaştırmak, dergiyi çıkarmakta emeği geçen yazı ve teknik işçilerini sevindirecek, motive edecek, onlara yol gösterecektir.

Aydınlık yarınlara ulaşma yolunda daha yüksek marksist bilinç dileğiyle.

Yenilen ABD Emperyalizmi Olacaktır

ABD’NİN yeni dünya düzeni saldırısı Irak’a odaklandı ve eğer halklar önleyemezse bir emperyalist savaşın eşiğindedir. Kuşkusuz Irak önceliği petrol zenginliği tarafından belirleniyor. Fakat ABD stratejisinin, odağında kendisinin durduğu, tek merkezli bir emperyalist-kapitalist dünya düzeni olduğu unutulmamalıdır. Devrimlerin ve devrimci savaşların boğulduğu bir dünyadır bu. Küçük devletlerin koşulsuz boyun eğdikleri; en irileri de dahil, emperyalist devletlerin ABD’nin dünya jandarmalığını kabul ettikleri bir dünya. Aslında ABD emperyalizmi bu işe ‘90’lı yılların başında girişti; “demokrasi”, “barış”, “temel insan hakları”, “uluslararası adaletli hukuk” üzerine demagojilerle ve ihtiyaç duy-

duğu anlarda emperyalist koalisyonun askeri kuvvetlerine dayanarak Pax American stratejisi temelinde bir yeni dünya düzeni kurmaya soyundu. Elbette beklediği gibi olmadı. Dünya ezilenlerinin özellikle 1995’ten itibaren yeniden canlanmaya başlayan mücadelesi, güçlenmeye yüz tutan devrimci savaşlar, Filistin halkının direnişi, ABD’ye teslim olmayı reddeden Küba, Kuzey Kore gibi devletler gerçeği ve nihayet başta Almanya-Fransa merkezli AB olmak üzere yeni emperyalist güç merkezlerinin belirginleşmesi ABD’nin yeni dünya düzeni planını bozdu, işlemez hale getirdi. Bu durum ABD emperyalizmini amacına ulaşmak için yeni bir strate-

jiye yöneltti. Bu, yediği 11 Eylül darbesini vesile yaparak ilan ettiği, “terörizme karşı on yıllarca sürecektir savaş”, “önleyici vuruş hakkı”, “haçlı seferi” gibi kavramlarla beslenen açık bir emperyalist terör stratejisiydi. Irak’a saldırı ve egemen olma planı bunun dışavurumlarından birisidir.

Güncel planda ele alındığında ABD emperyalizmi Irak önceliğiyle neyin peşindedir? Vurgulandığı gibi, en başta petrol kaynaklarına göz dikmiştir ABD. Ortadoğu’yu denetim altına almak ve yeniden şekillendirmek isteği onun ikinci hedefidir. Ve nihayet tüm dünyaya korku salmak istiyor.

Çok açıktır ki dünya proleteryası ve halklarının politik, askeri ve moral darbeleriyle durdurulmazsa, ABD emperyalizmi dünyanın dört bir yanında yeni dünya düzeni hedefine bağlı saldırılarına devam edecektir.

ABD’NİN IRAK İŞGAL HAZIRLIKLARI KARŞISINDA HALKLARIN TAVRI

Bu açıdan en başta Irak ve Ortadoğu halklarının duruşuna bakılmalıdır. Irak Arap halkının ABD emperyalizmine karşı taşıdığı direniş eğilimini ortaya koyan değişik veriler mevcut. Seçimlerde Saddam’a verilen çok yüksek orandaki oyu “Yaşasın Saddam”dan çok “Kahrolsun ABD” diye okuyabiliriz. Keza seçim pusulalarına “evet”in kanla yazılmasındaki öfke de aynı mesajı taşıyor. Ortadoğu’nun bütününde de Amerikan emperyalizmine duyulan derin nefret çeşitli vesilelerle dışa vuruyor. Filistin direnişi bunu anlatıyor. Ürdün’ün Maan kentinde “savaş halinde durumun kontrolden çıkması” için sokağa çık-

ma yasağı koyarak saldırıya geçen ordu ve polis birliklerine karşı maskeli ve silahlı yüzlerce gencin sokak sokak çarpışarak direnişinde, yine Ürdün’de bir ABD’li diplomatın öldürülmesinde, Kuveyt’te ABD askerlerine saldırılarda, son olarak da Bahreyn’de ABD’lilerin kaldığı otellere saldırıda bunun sivrilmiş örneklerini gördük. Lübnan’daki öfkede yansıyan da budur. Ve nihayet değişik Arap ülkelerinde on binlerin ve yüz binlerin kitle gösterileri bunu gözler önüne seren parlak örnekler oldu.

Sorunu ABD’nin Irak işgali hazırlıklarına karşı halkların tavrı açısından ele aldığımızda da görüyoruz ki, dünyanın her kıtasından proleterya ve ezilenler binler, on binler ve yüz binler halinde öfke ve protestolarını yükseltiyor; emperyalist savaşı önlemeye çalışıyorlar. Bilincinde olunsun ya da olunmasın İspanya iç savaşında enternasyonal tugayların ve Sovyetler Birliği’nde faşist işgalcilere karşı halkların birleşik direnişinin yarattığı esinden beslenen “enternasyonal canlı kalkan” düşünce ve girişimi yalnızca ABD emperyalizmine direnişin değil, fakat aynı zaman-

Bilincinde olunsun ya da olunmasın İspanya iç savaşında Enternasyonal Tugayların ve Sovyetler Birliği’nde faşist işgalcilere karşı halkların birleşik direnişinin yarattığı esinden beslenen “enternasyonal canlı kalkan” düşünce ve girişimi yalnızca ABD emperyalizmine direnişin değil, fakat aynı zamanda terör demagojilerini, dinsel ve ulusal tuzakları aşarak dünyayı ezenler ve ezilenler biçiminde saflaştırmaya dönük yüzü itibariyle de önem taşıyor.

da terör demagojilerini, dinsel ve ulusal tuzakları aşarak dünyayı ezenler ve ezilenler biçiminde saflaştırmaya dönük yüzü itibariyle de önem taşıyor. Hiç şüphe yok ki tarih, ezilenlerin yaratıcılığını yansıtan enternasyonal canlı kalkan girişimini başta Ortadoğular olmak üzere, dünya halklarının Saddam rejimine desteği olarak değil, ABD emperyalizminin yeni dünya düzeni köleciliğine karşı kurdukları barikatlardan birinin adı olarak kaydedecektir.

ABD'NİN İRAK'A SALDIRMASINI BİR YILDIR ENGELLEYEN NEDİR?

ABD emperyalizmi bir süredir, Irak'a saldırıp saldırmayacağını BM denetçilerinin 26 Ocak'ta verecekleri rapora göre tayin edeceği ve aslında "uluslararası hukuk"a bağlı olduğu izlenimi vermeye çalışıyor. Hatta savaş kliğinin kimi sözcüleri Bush yönetiminin ve ABD'nin aslında "savaş istemediği"ni söyleme cesareti bile gösterdiler! Bu demagojilerin ve gerçekte ABD'nin Irak'a saldırıyı bir yıldır erteleyip durmasının nedeni nedir? Teknik hazırlık mı? Uygun iklim koşulları mı? "Uluslararası hukuk"un gerekleri mi? Yoksa başka sebepler mi? Gerçeği biraz daha yakından inceleyelim.

Şu an, ekonomik ve askeri gücün rengini verdiği "uluslararası hukuk" adına Irak halkına karşı emperyalist küstahlık sürüyor. Sözüm ona Irak'ta kitle imha si-

Irak'a gitmeye hazırlanan "canlı kalkan"lardan biri Richard O'Keefe

lahları aranıyor. Hani şu başta ABD olmak üzere emperyalist devletlerin dünyamızı birkaç kez yok edecek miktarını ellerinde tuttukları silahlar! Veya örneğin İsrail, Pakistan gibi ABD işbirlikçisi rejimlerin sahip oldukları cinsten silahlar! Evet, bir "uluslararası hukuk" işliyor, ama bu, en güçlü emperyalistlerin "uluslararası hukuku"dur. Emekçi insanlık için ise bu, tiksinti ve kin duyulacak bir uluslararası adaletsizlik ve zorbalıktan ibarettir.

ABD emperyalizmi Irak'a saldırıyı, "on yıllarca sürececek savaş" stratejisinin ilk sırasına koyduğunu, Afganistan'a ölüm yağdırdığı günlerde açıklamıştı. Öyle ki yürüttüğü psikolojik savaş bombardımanı ile analistler ve tahmin yürütenler arasında daha geçtiğimiz bahar bir saldırı beklentisi oluşturabilmişti. Oysa ne ABD, ne de diğer emperyalistler kadr-i mutlaklardır. Bu dünyada proletarya ve halklarda ifadesini bulan bir irade daha vardır. Ve o iradenin hangi biçimlerde ve düzeyde ortaya çıkacağı bir yana, mevcudiyeti ve etkisi şüphe götürmez bir kesinliktir. İşte tam da bu çerçevede gelişmelere şahit oldu dünya. ABD bir yıl boyunca bu iradenin yükselttiği barikatlar nedeniyle aşağılık planlarını uygulayamadı.

Oslo anlaşmasını yırtıp atan, İsrail'de bir antisyonist mayalanmaya ve son olarak da hükümet krizine yol açan Filistin halkının kahraman direnişi aynı zamanda ABD'nin Irak'a saldırısının önünü kesen ilk barikattı. Küçük bir savaş gücünün kırılmayan iradesinin yaratabileceği mucizelere iyi bir örnektir Filistin direnişi. ABD o günkü koşullarda Irak'a karşı girişeceği bir saldırının Ortadoğu'daki ateşe benzin dökmek olacağını gördü ve daha uygun koşullara değin beklemeyi tercih etti. Filistin halkının iradesinin kırılacağını umuyordu; ama tersi oldu. Üstüne üstlük bu süreç yeni engelleri hazırladı. Filistin'de söylenen marşın tüm dünyada ezilenlerin kullaklarını ve yüreklerini doldurduğu süreç, aynı zamanda ABD'nin 11 Eylül sonrası oluşturduğu toplumsal psikolojinin de dağıldığı süreç oldu. Dünyanın dört köşesinde milyonların Filistin halkıyla dayanışma gösterileri, emperyalist küreselleşme saldırısına karşı ay-

nı tempoda süren görkemli eylemler, değişik ülkelerde yaptığı gezilerde Bush'u ve ABD'yi protesto gösterileri ve için için büyüyüp, yayılan ABD'nin Irak'a saldırısına hayır eylemleri, tüm dünya halklarının bu en azılı düşmanın önüne yeni setler dikti. Keza aynı dönem, beklendiği gibi 11 Eylül sonrası kurulan emperyalist koalisyonun bozulması, Almanya, Fransa ve Rusya'nın, ABD'nin Ortadoğu egemenliği planına hayır demelerine evrildi. Bu ABD'nin işini zorlaştıran bir faktör oldu.

BM'yi beklemeye daha fazla tahammül edemeyeceği ve bir saldırı koalisyonu kurup liderliğini üstleneceği tehditlerini savurduğu Eylül 2002 sonrası dönemde, bizzat bu ülkeyi de kapsayacak tarzda büyüyen ve genişleyen protesto dalgası ve iyice belirginleşen emperyalistler arası çatlak, ABD'yi yeniden "uluslararası meşruiyet" arayışlarına itti. Son BM kararları biçimsel olarak ABD lehine görünse de, esasen savaş hazırlıklarına karşı gelişen hareket önünde onun bir geri adımıdır ve sonuçta da ABD'ye yeni zorluklar ve engeller hazırlayacaktır. Irak, "gelin denetleyin", "çok istiyorsanız ABD istihbaratından elemanlar da gelebilir" türünden ödünlerle manevra yaparak ABD'yi "uluslararası kamuoyu" önünde daha da zor bir duruma soktu.

Tüm bunlar gösteriyor ki, bir yıl sonra gelinen yerde ABD emperyalizmi Irak'a saldırı için daha fazla bedeli göze almak zorundadır.

IRAK'A SALDIRI VE TÜRK BURJUVA DEVLETİ

Burjuvazinin faşist devleti Türk halkı adına ve onun yüksek çıkarlarını temsilen ka-

rarlar aldığını ilan ediyor. Oysa gerçekler bunun zehirli bir yalan olduğunu gösteriyor.

Türk burjuvazisi ve büyük sermaye sınıfının ordusu, Irak'a saldırı konusunda efendisine zorluk çıkarmak istemiyor; fakat korkuları onu ihtiyatlı davranmaya, kimi çıkarları ise ABD'den koparabileceğinin en fazlasını koparmaya itiyor.

Korkuları nedir?

Evet, en azından ABD'nin, işbirlikçi de olsa bir Kürt devletinden yana olmadığını çok iyi biliyorlar. Fakat Kürtler'in de eşit bileşeni olacakları bir federal

Irak bile Türk burjuva devletinde korku yaratıyor. Kolektif Kürt kimliği ve kolektif Kürt hakları sömürgeciliğin kabusu oluyor. Hele hele de bu federal devlet içinde Kürtlerin Musul-Kerkük gelirlerinden pay alma ihtimali ona durumu daha da korkunç gösteriyor.

İkincisi, 15 yıllık savaşım boyunca tüm kirli savaş yöntemlerine rağmen Kürt gerillasını askeri yenilgiye uğratmayı başaramamış generaller, büyük bir asker gücüyle Irak'la savaşa atılmakta pek de arzulu görünmüyorlar.

Üçüncüsü, Arap halklarının düşmanlığını kazanmanın yaratacağı uzun vadeli sorunlar da (belirli bir Arap nüfusa da sahip olan ve halkın yüzde 99'unun Müslüman olduğunu yineleyip duran) Türk burjuvazisini ve generallerini endişelendiriyor.

Dördüncüsü, emperyalist savaşın ABD'nin kazanmasıyla, hem de kısa sürede biteceğinin tek geçerli ihtimal olmayışı, Türk burjuvazisini ve silahlı-silahsız yüksek devlet bürokrasisini korkutuyor.

Ve beşincisi, daha dönemsel bir endişele-ri ise uğrayacakları ekonomik ve mali kayıpların ABD tarafından karşılanamayabileceği ve

bunun yaratacağı sonuçlar.

Tüm bunlar Türk sermaye oligarşisinin ve generallerinin “barışçı çözüm imkanlarının sonuna kadar zorlanması” diğer bir ifadeyle Saddam’ın bir başka yoldan devrilmesi ve “Irak’ın üniter yapıya kavuşturulması” duasına yol açıyor. Elbette bu boş bir duadır. Aslında onlar da bunun ayırında. O nedenle de son ana değin pazarlık yapma taktiği uyguluyorlar. “Savaş bize rağmen çıkarsa dışın da kalamayız” demagogilerinin dile getirdiği budur.

Temel istekleri, himayeci sömürgecilik koşullarında Güney Kürdistan’da politik-askeri himayeciliğin kendilerine verilmesi, Musul ve Kerkük’ün, dolayısıyla petrolün Kürtler’e kapalı tutulması, Türk burjuvazisinin ise petrollerden doğrudan veya dolaylı yararlanması, ille de kurulacaksa Federe Irak devletinde Türkmen’lerin de eşit bir unsur olarak temsilinin sağlanması ve devlet olarak savaş sürecinde uğrayacakları çeşitli türden ekonomik ve mali zararların ABD tarafından tümüyle karşılanmasıdır. Elbette açıkça dillendirmeseler de gönüllerinde yatan temel arzularından biri KADEK’in askeri kuvvetlerinin ezilip dağıtılması, hatta mümkün olursa tümüyle imhasıdır.

ABD’nin “petrol, merkezi Irak devletine ait olacaktır” tavrında olduğu ve dolayısıyla vanaları sıkıca elinde tutacağı; Güney Kürdistan’da politik-askeri hegemonyanın Türk burjuva devletine verilmesinin burjuva-federal Kürt işbirlikçilerle sorun yaratacağı düşüncesi taşıdığı, bu yüzden de söz konusu isteğe ilgi göstermediği; Irak muhalefeti adına bir araya topladığı grupların Türkmen’leri kendileriyle eşit statüde görmeye yanaşmadıkları ve ABD’nin bunu gözetmediği dikkate alınrsa faşist sömürgeciliğin son ana kadar pa-

zarlığı zorlama tavrı daha iyi anlaşılabilir.

Türk sermaye oligarşisi ve generaller, eğer ABD ihtiyaç duyarsa “güvenlik satan devlet”, bir başka ifadeyle “paralı asker rejimi” olarak, üsler bir yana yalnızca havaalanlarını, limanlarını ve topraklarını emperyalist efendilerinin hizmetine sunmakla kalmayacaklar, aynı zamanda korku ve endişelerini sırtlanarak, askerleriyle de bu maceraya atılacaklardır. Bu hem Enverist eğilimlerinin, ama daha çok da Clinton’a danışmanlık yapmış şimdinin gazetecisi bir ABD’linin “IMF Türkiye’yi ABD için satın aldı” vurgusunda ifadesini bulan yeni sömürge mecburiyetleri nedeniyle olacaktır. Aralık ayı boyunca ABD ve İsrail’in yetkili politik ve askeri temsilcileriyle süregiden görüşme trafiği emperyalist savaşta Türk burjuva devletinin ne yapacağını yeterince gözler önüne seriyor.

ABD SALDIRISI VE KÜRT ULUSU

Kürt ulusunun değişik parçalarda alacağı tavrı, kendi geleceği ve bölge halklarıyla ilişkileri bakımından büyük bir önem taşımaktadır. Kürt ulusu kaderini ya dünya ezilenleriyle birleştirecek ya da emperyalistler arası çelişkilerde, emperyalistlere bağımlı, yarı sömürge güçler arasındaki çelişkilerde “aradan sıyrılma” imkanını merkeze alarak, Abdullah Öcalan’ın sömürgeciliğe teslim edilmesinde olduğu gibi ağır bedeller ödeyecek, yıkıcı hayal kırıklıkları yaşayacaktır. Kaldı ki bu kez durum Arap halklarıyla ABD emperyalizmi ikileminde yattığı için, Kürt halkıyla Arap halkları arasındaki ilişkilerin geleceği bakımında da çok önemli bir yere sahip olacaktır. Bütün bunlardan ayrı olarak ABD emperyalizminin Irak’ta bir himayeci sömürgecilik rejimi kurması halinde, Kürt ulusu üzerindeki köleci baskı daha da ağırlaşacak, yalnızca ve

yalnızca emperyalist sistemin dışında kurulabilecek olan özgür yaşam ve özgür vatan yeni bedeller gerektirecektir.

Bu konuda Kürt halkının bağrındaki tüm politik güçler içinde en etkini olan, dört parçayla değişik biçim ve düzeylerde bağı bulunan KADEK'in tutumu büyük bir öneme sahiptir. Keza Kuzey Kürdistan'da halkın ulusal varlığını cisimleştirdiği HADEP'in duruşu mutlaka hesaba katılması gereken bir durumdur. Dört parçanın genel çıkarlarını temsil etme ve

ulusal birlik iddiaları taşıyan Kürdistan Ulusal Kongresi'nin (KNK) politik tavrı da gözletilmelidir. Bu açılardan son bir-iki aylık dönem hariç olumlu bir tablodan söz etmek mümkün değildi. O nedenle marksist leninist komünistlerin şu değerlendirme ve uyarılarını hatırlatmakta fayda var:

“Körfez Savaşı'nda, Güney Kürdistan'ın burjuva-feodal ulusal hareketini kendi amacı yönünde kullanan ABD'den, federal bir Kürt ulusal devleti bekleniyordu. Buna karşı çıkan Türk burjuvalarıyla, destekleyen Kürt reformcuları, kaygı ve beklentileriyle bunu dile getiriyorlardı. Ama ABD himayeci sömürgeciliği statüsündeki 'Kürt özerk bölgesi' egemenlerinin gerçekte birincil işlevi, Güney'de konumlanan Kuzey'in Kürt ulusal devrimci güçlerini ezip dağıtmaya çalışması oldu.

Bugün Irak'a karşı ikinci ve çok daha yıkıcı bir saldırıya hazırlanan, bu emperyalist küs-

tahlık ve kan dökücülüğünü sözüm ona uluslararası destek ve rıza olarak meşrulaştırma peşinde koşan ABD, Güney Kürdistan'ın burjuva-feodal Kürt güçlerini, Afganistan'lı savaş ağalarını kullandığı gibi kullanmaya çalışıyor. Ne var ki ABD, Irak'ta, Karzai'sini bulamadığı gibi, emperyalist sistem güçlerinden beklediği desteği de güvencelemiş değil.

Güney Kürdistan'ın burjuva-feodal önderlikli Kürt partileri, Saddam rejiminin yıkılıp, ABD kuklası yeni bir rejim kurulmasının, Irak'a demokrasi, Kürtlere de özgürlük getireceğini vaaz ediyorlar. Bu boş hayali yaymaktan yorulmuyorlar. Keza, Güney Kürdistan'da önemli politik-askeri mevzilere ve güçlere sahip, küçükburjuva ulusal reformcu PKK'nin de, Irak'ta bir rejim değişikliğinin Kürtler ve kendileri için 'iyi olacağı' fikrini pompaladığı görülüyor. Emperyalist ABD'nin, bırakalım geçtiğimiz yüzyılın '50'lerinden sonraki süreci, salt son yirmi yıldır, Çad, Grenada, Libya, Fas, Panama, Afganistan, El Salvador, Haiti, Bulgaristan,

Somali, Irak, Peru, Meksika, Sudan, Yugoslavya ve ikinci kez Afganistan'da; son olarak da Venezuela'da neler yaptığına ve İsrail'in Filistin işgali ve soykırımı karşısındaki tutumuna bakılması ve tüm bunların halklar bakımından hangi sonuçları doğurduğuna bir göz atılması bile durumu, gelişmelerin yol açacağı muhtemel sonuçları kavramaya yetebilir. Tüm bunlardan ders alınamıyorsa, hiç değilse, Abdullah Öcalan'ın ABD tarafından uluslararası komployle tutsak edilip Kürdistan devriminin yenilgiye sürüklenmesinden öğrenilmelidir.

Güney'de Kürt ulusunun, emperyalist ABD'nin işgal saldırısının bir parçası haline gelmesi, diğer parçalarda Irak işgaline sessiz bir destek verilmesi ne özgürlük getirecektir ne de Kürt halkına onur kazandıracaktır. Ne kadar ayakta kalabileceği bir yana, ABD kuklası bir rejimin kurulacağı ve Güney Kürdistan'ın da federal bir parçası olarak kabul edileceği bir

Irak asla özgür, bağımsız ve demokratik olmayacaktır. Tersine ABD'nin petrol vanalarını elinde tuttuğu ve tüm Ortadoğu'da egemenliğini pekiştirdiği bir üs çıkacaktır ortaya. Bu 'üs'te, Arap-Kürt, Kürt-Türkmen, Sunni-Şii karşıtlıkları derinleştirilecek, halklar ve ezilenler arasında yeni düşmanlıklar sokulacaktır.

Güney Kürdistan halkı ve Kuzey'in küçükburjuva ulusal reformcu güçleri, emperyalist saldırı ve işgale var güçleriyle karşı çıkmazlar, ulusal taleplerini özgüçlerine ve kardeş halklarla dayanışma ve ortak savaşıma dayalı olarak savunmazlar; bunun yerine ABD'nin vaadlerine kanarlar, onun doğrudan veya dolaylı bir savaş müttefiki haline gelirlerse, savaş sürecinde maruz kalacakları bir yana, uzun vadede de çok ağır zararlara uğrayacak ve bölge halklarının zarar görmesine yol açacaklardır." (*)

Son iki aydır, bu tabloda işaret edilen olgular bakımından üç önemli gelişme yaşandı. Birincisi, ABD'nin KADEK'i "terörist örgüt" olarak ilan etmesi; ikincisi KADEK'in Kürt ulusuna saldırı olarak nitelediği Abdullah Öcalan'ın tecrit koşullarının ağırlaştırılması; üçüncüsü KADEK ve HADEP'in ABD'nin Irak'a saldırı ve egemenliğinin kölelik, kan ve gözyaşı getireceği gerçeğini açıklayıp "emperyalist savaşa hayır" cephesine yönelmesi. Şüphesiz bu sonucusu en başta Kürt, Türk, Arap ve Fars halklarının yararına dır.

* Hüseyin Yeter, Politik Rapor, s.37, Varyos Yayınları

YENİLEN ABD EMPERYALİZMİ OLACAKTIR

Dünyanın dört bir yanında halkların ABD'ye tepkileri büyüyor. 11 Eylül sonrası yaratılan toz duman dağılıyor. Tekelci medyanın savaş, kışkırtıcı bütün çığırtkanlığına rağmen ezilenlerin emperyalist haydutluğa

karşı öfkesi çoğalıyor. ABD Vietnam'a saldırdığında ilk tepkiler ancak dört yıl sonra başlayabilmişti. Bugün daha saldırı başlamadan saldırıyı önlemek için giderek güçlenen yaygın bir muhalefet hareketi doğdu. Buna karşın biliyoruz ki bugün ABD'de savaşı önleye-

ABD kuklası bir rejimin kurulacağı ve Güney Kürdistan'ın da federal bir parçası olarak kabul edileceği bir Irak asla özgür, bağımsız ve demokratik olmayacaktır. Tersine ABD'nin petrol vanalarını elinde tuttuğu ve tüm Ortadoğuda egemenliğini pekiştirdiği bir üs çıkacaktır ortaya.

bilecek bir devrim yok. Yerkürenin değişik köşelerindeki engelleyici hareketlerin de bugünkü biçimleriyle gündemdeki emperyalist savaşı önlemeleri beklenmemelidir. Fakat eğer sokak gösterileri çok daha kitleselleşir, grev, boykot, işgal gibi eylemler devreye sokulabilirse; "enternasyonal canlı kalkan" tarzındaki yaratıcı biçimler çoğaltılırsa; örneğin ABD üssü bulunan tüm ülkelerde üsler işgal edilir, yine var oldukları tüm ülkeler ABD'ye ait unsurlar açısından tümüyle güvensiz hale getirilebilirse vb. hem ABD'deki iç muhalefetin gelişmesi, etkinleşmesi ateşlenecek hem de emperyalist elebaşını durumu yeniden

gözden geçirmek zorunda bırakacaktır.

Gelişmelerin alacağı biçimler hangi yönde olursa olsun, ABD'nin Irak'a saldırı plan ve hazırlıkları Arap halkları kadar, Türk, Kürt ve Fars halklarını da somut, acil bir sorun olarak ilgilendirmektedir. Emperyalist savaşın anılan halkların yaşadığı bölgeyi tümüyle tehdit etmesi bir yana, Irak'ın işgali kendini aşan sonuçlar doğuracak, Ortadoğu'da ABD eliyle yeni bir harita çizilmesine, Filistin halkının daha büyük acılara gömülmesine, değişik ülke halklarının ABD tehdidi ve saldırganlığına maruz kalmalarına yol açacaktır. Dolayısıyla Arap, Türk, Kürt ve Fars halklarının tüm komünist, devrimci ve ilerici

kuvvetleri ABD emperyalizminin Irak'a saldırısını engellemek amacıyla dünya çapında süren hareketin merkezi haline gelmek göreviyle karşı karşıyadırlar. Fakat bunun için en başta kendilerini antiemperyalist bir merkez olarak örgütlemelidirler. Bu nedenle de, deklarasyon ya-

yınlamak veya moral beyanlarda bulunmaktan öte, değişik türden politik eylem kararları alıp uygulamak ve halkların kardeşliği şiarını ete kemiğe büründürmek için konferans vb. araçlardan yararlanmaları gecikmiş ama yine de yerine getirilmeyi bekleyen bir görev olarak gündemdedir. Bunun dışında doğal olarak dünyadaki tüm antiemperyalist güçleri bir araya getirecek çabalar sergilenmelidir. Ve elbette emperyalist savaş borularının o iğrenç sesini susturmak için Türkiye ve Kuzey Kürdistan'da da gösteriler ve etkinlikler büyük bir kararlılıkla sürdürülmeli, büyütülüp geliştirilmelidir.

ABD Irak'a saldırırsa ve bir askeri egemenlik kursa bile moral ve ahlaki olarak daha bu-

günden kaybetmiş bulunuyor. Dünya proletaryası ve halkları onu petrol için, emperyalist hakimiyet için saldıran, savaş çıkaran, kan döken bir devlet olarak meydanlarda mahkum ettiler. Kaldı ki, bu askeri üstünlük ABD'nin hanesine bir politik zafer olarak yazılmayacaktır; o, bu zeminde de kaybedecektir.

Çünkü böylesi bir savaş galibiyeti ve onunla sağlanacak egemenlik, başta Ortadoğu olmak üzere, tüm dünyada ABD'ye duyulan nefreti en geniş kitlelere yayacak, öfkenin pratikleşmesini hazırlayacak ve tüm

bunlardan aynı zamanda ABD işbirlikçisi rejimler de paylarını alacaklardır.

ABD'nin Irak'ta kısa zamanda ve kolay bir askeri zafer elde edeceğini ve bu yolla kuracağı himayeci sömürgecilik rejimini egemen kılacağını sananlar fena hal-

de yanılmaktadırlar. ABD'nin dev bir savaş makinesi olması biricik belirleyen gibi görülmemelidir. Unutulmasın ki Hitler Almanyası da tepeden tırnağa dev ve kural tanımaz bir savaş makinesiydi. Bugün İsrail devleti de Filistin karşısında dışından tırnağına dek bir savaş makinesidir. Ne var ki son sözü proletarya ve halkların iradesi, inancı, savaşkanlığı söyledi ve yine o söyleyecek. Irak halkının, Filistin'li kardeşlerinden esinlenerek, kırılmayan bir iradeyle işgalciye karşı koyması, direnişi sürece yayması ve bunun bölgesel bir direniş haline gelmesi gibi bir durum emperyalist ABD'nin büyük hayal kırıklığı yaşamasına, beklemediği ölçüde büyük bedeller ödemesine yetecektir.■

Yeni Tipte “Uluslararası Sömürge Statüsü” ya da Himayeci Sömürgecilik

SÖMÜRGEÇİLİK bir ya da birden çok devletin bir başka devleti ya da bölgeyi siyasi ve ekonomik olarak ilhak etmesi anlamına gelir. Kapitalizm öncesi sömürgecilik askeri işgalle kontrol altına alınmış bölge insanların haraca bağlanmasına dayanıyordu. Kapitalist sömürgecilikte ise hedef ve yöntemler farklıydı. Hammadde ve pazar üzerinde tam kontrol amaçlanıyordu. Bunun için sömürgeleştirilen toplumun ekonomisi sömürgeciler lehine yeniden örgütleniyordu. Askeri fetihler yoluyla yerli halk en zorbaca yöntemlerle kırımdan geçiriliyor ya da topraklarından sürülüyordu. Yok edilen ya da sürülen toplulukların yerine beyaz göçmenler yerleştiriliyor; yerli halk köle plantasyonlarında toplanıyordu. Kapitalist madencilik şirketlerinde ve göçmenlere verilen verimli geniş tarım arazilerinde yaygın biçimde köle emeği kullanılıyordu. İş gücü o denli ucuzdu ki, ücretli işçilerin çalıştırıldığı yerlerde işçilerin yaşam koşulları neredeyse kölelerden farksızdı. Kendi kendine yeterli ekonomi dağıtılıyor, geleneksel yerel küçük sanayi, kapitalist meta ticaretinin saldırısı altında yok ediliyordu. Devlet yönetimi ise doğrudan sömürgeciler tarafından yürütülüyordu. Sömürgeci devlet atadığı sömürge valisi ve ko-

misyonlar aracılığıyla devleti idare ediyordu. Hatta bir dönem Hindistan’da olduğu gibi, kapitalist şirket, devleti kendisi yönetir hale gelmişti.

Sermayenin yoğunlaşması, tekellerin sahneye çıkması, mali sermayenin egemen hale gelmesi ile kapitalizm emperyalizm aşamasına evrildi. Emperyalizmle birlikte hammadde kaynakları üzerinde tam denetim ve meta ihracı yanında sermaye ihracı sömürgeciliğin itici gücü oldu. Kapitalist eski sömürgecilik biçimleri başlangıçta emperyalizm döneminde de devam etti. Aynı süreçte henüz kapitalizm aşamasına geçememiş ve sömürgeleştirilemeyen feodal imparatorluk ve devletler de gelişmiş kapitalist ülkelerin yarı-sömürgesi haline getirildi. Bu ülkelerde egemen sınıfların geleneksel yönetim biçimi korunuyor; ama sermaye ve meta ihracı yoluyla buralar emperyalist kapitalist sisteme bağlanıyordu. Hammadde ve enerji kaynaklarının üretim ve ticareti emperyalist şirketlerin imtiyazına verilmişti. Kapitalist sanayi üretimine dayalı yerli burjuva sınıfı henüz yeterince gelişmemişti. Olduğu kadarıyla yerli burjuvazi daha çok ticarete dayanıyordu. Emperyalist şirketlerin ülke içindeki işlerini yürüten acentaları vardı. Bunlar emperyalistlerin

aracıları konumundaydılar. Keza, bankalar ve diğer mali kuruluşlar da emperyalist şirketlerin ya imtiyazında ya da onların denetimi altındaydı. Emperyalist tekellerin ülke içindeki bu aracı ve temsilcilerine komprador burjuvazi deniyordu. Emperyalist devlet ve şirketler mali güçleri oranında ve komprador burjuvaziye dayanarak devlet yönetimini istedikleri gibi yönlendiriyorlardı.

Mali oligarşinin dünya üzerinde egemenlik kurmasıyla sermaye ihracı hızlanmış, uluslararası yeni bir işbölümü ortaya çıkmıştı. Bu yeni işbölümüyle egemenlik altına alınmış ülkelerin ekonomileri içsel olarak çözülmüş ve bütünüyle emperyalist ekonomiye bağımlı hale getirilmiştir. Bu ülkelerin sanayisi kendi ihtiyaçlarına göre değil, emperyalist kapitalist devletlerin dayatmasıyla, onların taleplerine uygun olarak gıda ve hammadde üretiminde yoğunlaşmıştır.

Bunlar aynı zamanda gelişmiş kapitalist ülkeler için meta ihraç pazarı durumundaydılar. Bu ülkeler emperyalist-kapitalist sermaye için azami kar alanlarıydı. Önceleri pek çok yerde tarım ve madencilik plantasyonlarında köle, yarı-köleler çalıştırılıyordu. Daha sonra ucuz işgücü nedeniyle emek-yoğun hafif sanayi işletmeleri de devreye sokuldu.

20. yüzyılın ortalarına kadar Güney Asya ve Afrika ülkelerinin büyük bir bölümü doğrudan sömürge yönetimi altındaydı. Antifaşist zaferin kazanılması ve sosyalizmin dünya ezilen halkları nezdinde umut haline gelmesiyle sömürgecilikten kurtuluş savaşları hız kazandı. 1947'de Güney Asya ülkeleri sömürgecilikten kurtularak bağımsızlıklarını elde etmeye başladı. Bağımsızlık mücadelesi dalga dalga bütün sömürgelere yayıldı. Emperyalistler arasında keskinleşen çelişkiler de klasik sömürge

biçiminin neredeyse tamamen ortadan kalkmasında önemli bir faktördü. Sanayi devrimi nispeten geç kalmış gelişmiş kapitalist ülkeler, kapitalizm emperyalist aşamaya evrildiğinde sömürge edinme yarışında geç kalmışlardı. Örneğin emperyalist Almanya bir çok sömürge ulusal kurtuluş savaşlarının hamisi kesiliyordu. Amerika Başkanı Wilson da ulusların kaderini tayin hakkını savunan prensipler ortaya atmıştı. Wilson prensipleri kaderlerini tayin hakkını tanıyor görünse de gerçekte Amerikan mandacılığını empoze ediyordu. Bu prensiplere göre sömürge uluslar ancak ABD yardımıyla ve onun koruması ile ayakta kala-

bilirdiler. Bu ülkeler siyasi ve ekonomik olarak ABD koruması altına alınacak, buna karşı kendi kendilerini yönetme hakkı elde edeceklerdi. Sömürge ve yarı sömürge burjuvalarının bir bölümü ve onların aydınları Amerikan mandacılığının hararetle savunucusu kesildiler. Özellikle yarı sömürgelerde mandacılık bir hayli rağbet gördü. Yalnız-

ca Amerikan mandacılığı söz konusu değildi. Ulusal burjuvazinin bir bölümü bağımsızlık yanlısıyken egemen burjuvaziyle birlikte bir başka bölüğü mandacılıktan yana tavır koyuyordu. Manda; Milletler Cemiyeti gözetimi altında mandater devlete belli haklar tanıyan, buna karşın himaye altına alınan devletin himayeci devlet tarafından korunması esasına dayanan sömürge anlamına geliyordu. Burjuvazi hangi emperyalistin mandasını istiyorsa ona göre kamplaşmıştı. Kimleri İngiliz, kimileri Fransız, kimileri Amerikan mandası olma peşindeydi. Buna karşın emperyalistler arası rekabet ve pazarları ele geçirme mücadelesi dolaylı olarak sömürgecilikten kurtuluş mücadelesinin alanını genişletiyor, olanakları artırıyordu. Ama yukarıda da değinildiği gibi ezilen ulusların antiemperyalist mücadelesi esasen SSCB'nin ve sosyalizmin artan etkisiyle ivme

Manda; Milletler Cemiyeti gözetimi altında mandater devlete belli haklar tanıyan, buna karşın himaye altına alınan devletin himayeci devlet tarafından korunması esasına dayanan sömürge anlamına geliyordu. Burjuvazi hangi emperyalistin mandasını istiyorsa ona göre kamplaşmıştı. Kimleri İngiliz, kimileri Fransız, kimileri Amerikan mandası olma peşindeydi.

kazandı. 1960'ların sonuna gelindiğinde mandacılık dahil, eski tip sömürgecilik neredeyse bütünüyle tasfiye edilmişti. Kürdistan gibi bir dizi sömürgeci bahsedilebilir; ama bunlar emperyalist kapitalist sistemin bütünlüğü içinde genel bir durum değildi.

Bağımsızlık kazanan dünyanın sömürge devletleri kapitalist gelişme yoluna girdikleri ölçüde emperyalist kapitalist sisteme süreç içinde yeni biçimler altında yeniden bağımlı hale geldiler. Bu ülkelerin bağımsızlığı biçimsel olmaktan öteye gitmiyordu. Siyasi yönetim yerel egemenlerin elindeydi. Emperyalist devletler yönetimi doğrudan üstlenmiyordu. Ama dünyanın ulusal burjuvazisi işbirlikçi tekeli burjuvazi haline dönüşmüş, bu devletler yeni sömürgeci haline gelmişti. Yeni sömürge devlet gümrük duvarlarıyla korunan ulusal pazarı denetim altında tutuyordu. Egemen işbirlikçi sınıf belirli bir sermaye gücüne sahipti. Geleneksel tarım tedricen gerilemesine karşın ağırlığını koruyordu. Sanayi ve tarımsal üretim kapitalist ekonomilerin ihtiyaçlarına uygun olarak biçimlendirilmişti. Hafif sanayi malları üretimi ve montaj sanayi, sanayi üretiminin temelini oluşturuyordu. Az ya da çok modern işçi sınıfı oluşmuş, eğitim, sağlık ve altyapı hizmetleri kısmen devlet tarafından üstlenilmişti. Fakat görece bağımsızlığına karşın askeri, mali, ekonomik, diplomatik binlerce görünür-görünmez bağla emperyalizme bağımlıydılar. Bu devletlerde burjuva demokrasisi bağımsızlığın hemen sonrasında izafi olarak oluşsada ulusal burjuvaların iktidarlarını sağlamlaştırdıkları ve emperyalizmle bağları derinleştiği ölçüde ortadan kalktı. Oligarşik ya da faşist diktatörlükler bu devletlerin egemen rejim biçimi olageldi.

Emperyalist devletler sömürge tekelinin büyüklüğü oranında dünya pazarında etkin oluyor ve bu devletlerin mali oligarşisi güç kazanıyordu. Sermayenin daha da yoğunlaşmasıyla tekellerin artan egemenliği, ekonomik

Kosova'nın KFOR güçlerince paylaşım düzeni.

krizler ve azami kar hırsı, kapitalizmin eşitsiz gelişim yasasında ifadesini bulan emperyalistler arasında çelişkileri kızıştırıyordu. Bu nedenle dünya çapında iki kez savaş patlamış ve bu savaşlar sonucunda dünya sömürge tekeli yeniden ve yeni biçimler altında oluşmuştu. 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında egemen olan İngiliz sömürgeciliği, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Amerikan yeni sömürgeci tekeline yerini bırakmıştı.

YENİDEN SÖMÜRGELEŞTİRME

II. paylaşım savaşının hemen ardından emperyalistlerin SSCB'ye karşı başlattığı "soğuk savaş" 1991/92'de Varşova Paktı'nın yıkılmasıyla sonuçlandı. Emperyalizm "zafer" kazanmıştı. Sıra ganimetin paylaşılmasındaydı. ABD, emperyalist devletler içinde askeri ve ekonomik olarak en büyük güçtü. "Soğuk savaş"ın başlatıcısı ve sürükleyicisi de ABD'yd. Dünyanın en büyük tekelleri sıralamasında ABD tekelleri ilk sıraları işgal ediyordu. ABD kuvvet ilişkilerindeki bu üstünlüğüne dayana-

rak eski SSCB ve etki alanındaki ülkelerde doğan hakimiyet boşluğunu kendi lehine gidermek, buraları hegemonyası altına almak, diğer emperyalist güçlere karşı daha da avantajlı pozisyona gelmek amacındaydı.

1991 Körfez Savaşı ABD'nin yeni dönemde gidişatını ele veriyordu. ABD vakit geçirmeden "Yeni Dünya Düzeni"ni ilan etti. Hedef ve amaç belliydi: Dünya ABD çıkarlarına uygun olarak yeniden dizayn edilecek, karşı çıkarlar ezilecek, mızımızlananlar susturulacaktı. Emperyalist küreselleşme ve YDD aynı ihtiyacın ürünüydü. '70'lerle birlikte emperyalist kapitalist sermaye birikim süreci yeni bir evreye girmiş, tekelleşme hız kazanmış, kapitalist krizler sömürünün yeni araç ve biçimlerle derinleştirilmesini koştullamıştı. Sermayenin dolaşımının önündeki ulusal çitler kaldırılmalı, devlet mülkiyetindeki işletmeler özelleştirilmeli, işçi sınıfının kazanılmış hakları gasp edilmeli, artıdeğer sömürüsü artırılmalıydı. SSCB'nin yıkılmasıyla emperyalist küreselleşmenin sızırma yapmasının önü açıldı. Sermaye kendisini sınırlayan en büyük engelden kurtulmuş, yeni bir alanda istediği gibi davranma olanağına kavuşmuştu. YDD emperyalist küreselleşmenin bu yeni sürecinin ifadesiydi.

Antikomünizm esasına göre örgütlenmiş yeni sömürge devletler yeni duruma uygun hale getirilmeliydi. Çünkü, bu devlet yapılanması yeni tipte ekonomik entegrasyona engeldi. Ekonomik entegrasyonun gelişim hızına paralel olarak siyasi entegrasyon da geliştirilmeliydi. Böylece yeni sömürgelerin ekonomik ve siyasi yapısı emperyalist devlet ve tekellerin ihtiyacına uygun olarak yeniden yapılandırılacaktı. Gümrük duvarları kaldırılacak; devlet işletmeleri özelleştirilerek emperyalist tekellere peşkeş çekilecek; geleneksel tarım sistemi dağıtılarak küçük ve orta köylülüğün mülksüzleştirilmesi hızlandırılacak

ve tarım alanları emperyalist tekellerin hizmetine sunulacak; stratejik önemdeki yeraltı ve yerüstü zenginlikleri işbirlikçi devletlerin denetiminden alınarak emperyalistlerin doğrudan denetimine verilecek; mali sistem ve bütçe üzerinde yeni sömürge devletin yönetim yetkisi sınırlandırılacak ya da düpedüz kaldırılacak ve bu yetki IMF, DB vb. emperyalist mali kuruluşlara devredilecek; spekülatif sermayenin girişini kısıtlayan ve sermaye transferini engelleyen her türlü yasal düzenleme ortadan kaldırılacak, "sosyal devlet" tasfiye edilecekti.

Yeni sömürge ve bağımlı devletler ile SSCB etkisindeki eski devletler bu çerçevede "değişim"e zorlandı. IMF, DB, DTÖ aracılığıyla emperyalist devlet ve tekeller

bu devletlerin ekonomi ve siyaseti üzerinde tam denetim kuruyor; MAI, MIGA'da olduğu gibi, çeşitli uluslararası yasalar yoluyla bu devletler ekonomik, politik, askeri, hukuki olarak çok daha derin bir bağımlılığın içine çekiliyordu.

Emperyalistler yeni bir yağma hareketına girişiyordu. Doğu Avrupa devletleri emperyalist kapitalist sisteme kolayca entegre edildiler. ABD'nin yeni sömürgeci olan devletler de adım, adım bu yeni entegrasyona uygun hale getirildi. Devlet yönetimindeki ayrıcalıklı konumlarını kaybetmekten korkan kimi yeni sömürge devletlerin askeri ve sivil bürokrasisi ve onlarla ittifak halindeki siyasi partiler sürece direndikleri her durumda bir dizi siyasi ve ekonomik komployla yüz yüze kaldı. Bazı yerlerde yoğun dezenformasyonla kitleler aldatıldı. Hükümetler değiştirildi. Bunun olanaklı olmadığı yerlerde ekonomik krizler yaratılarak bu "statükocu" çevreler dize getirildi. Yeni tipte ekonomik ve siyasi entegrasyonun tamamlanması yönünde süreç bugün de devam ediyor.

Aynı dönemde Thatcher Bosna-Hersek için "himaye ya da manda" modelini önermişti. Böylece 1900'lerin başında gündeme gelen mandacı sömürgecilik, yeni biçimiyle himayeci sömürgecilik yüzyılın sonunda ilk kez yeniden dillendirilmiş oluyordu.

21. YÜZYILDA YENİDEN HORTLATILAN SÖ-MÜRGEÇİLİK

Ne var ki her şey emperyalistlerin istediği gibi olmuyor. Yeni tipte teslimiyete direnenler de oldu. Yugoslavya, Irak, Afganistan bu devletlerden bazıları. Her üç devlet de önceki süreçte emperyalizm tarafından desteklenmiş ve beslenmiş; liderleri emperyalistlerin takdirini almıştı. Yugoslavya 1948'den beri emperyalistlerin baş tacıydı. Uyguladığı özyönetim sistemi sosyalizme karşı bir alternatif olarak sunuluyordu. Özyönetimin başarısı için emperyalistler Yugoslavya'ya kredi açıyor, ona her türlü desteği sunuyorlardı. İran'da Şah'ın devrilmesinin ardından Irak ve lideri Saddam emperyalistlerin gözdesi olmuştu. Taliban yönetimi de CIA tarafından örgütlenmişti. Ama her üçü de emperyalistlerin yeni dönem politikalarına ayak diriyordu.

Saddam revizyonist blokun çöküş sürecinden yararlanarak Kuveyt'i işgal etti. ABD ve diğer emperyalistler Saddam yönetimindeki Irak'a saldırarak benzer davranışlarda bulunmak isteyen devletlere gözdağı vermek istiyorlardı. İşgal hakkı yalnızca emperyalistlerindi! Körfez savaşıyla emperyalistler Irak'ı fiilen böldüler. Ekonomik ambargo yoluyla canından bezmiş halkın ayaklanmasını beklediler. Olmadı, askeri darbe tezgahlamaya yeltendiler. Bütün girişimler başarısızlıkla sonuçlandı. Hep tartışılmıştır; neden ABD körfez savaşında Irak'ı işgal edip Saddam yönetimine son vermedi? ABD o dönem ablukaya alınmış bir devletin içten çökertilebileceğini hesaplıyordu. Kaldı ki emperyalist sistem revizyonist blokun çöküşünün ardından yeni sistemi örgütleme krizi yaşıyordu.

Bu kriz Yugoslavya'ya emperyalist müdahale sürecinde aşıldı.

Almanya Doğu Almanya'yı kolaylıkla yutmuş, diğer Doğu Avrupa devletlerini de AB'ye entegrasyon yoluna sokmuştu. ABD'de bu devletlerin AB'ye entegrasyon yoluyla hızla kapitalist sisteme dahil edilmelerini destekliyor ve onları NATO şemsiyesi altına alarak aynı bölgede hakimiyetini geliştirmek istiyordu. Yugoslavya ise çetrefil bir sorundu. ABD başlangıçta Yugoslavya'nın parçalanmasına karşıydı

ve "gevşek bir birlik"ten yanaydı. İngiltere ve Fransa da benzeri bir politika güdüyordu. Aralarındaki ortaklığın nedeni parçalanmış Yugoslavya'nın Almanya'nın etki sahasını genişleteceği kaygısıydı.

Alman emperyalizmi '70'lerden itibaren Doğu Avrupa pazarında hakimdi. Yugoslavya ise Almanya için büyük öneme sahipti. 1990'da Alman tekstil sanayisinin üçte biri Yugoslavya'da gerçekleşiyordu. Aynı yıl itibarıyla Yugoslavya Almanya'ya 7.3 milyar mark tutarında ihracat, Almanya'dan 8.3 milyar tutarında ithalat yapmaktaydı. Bu üretim ve tüketimin büyük kısmı Slovenya ve Hırvatistan üzerinden yürüyordu. Ayrıca bu her iki cumhuriyetle Almanya'nın "tarihsel bağ"ı vardı. Eskiden Avusturya-Macaristan imparatorluğuna dahil olan bu toprakları, kendisini o imparatorluğun mirasçısı sayan Almanya "doğal egemenlik hakkı" olarak görüyordu. Yugoslavya'nın parçalanmasında din de kullanılan bir unsur oldu. Diğer Yugoslav cumhuriyetlerden farklı olarak Slovenya ve Hırvatistan katolikti. 1991 başında Vatikan, Hırvatistan'a 4 milyar dolar kredi vermişti.

Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetlerin ulusal burjuvaları, her biri kendi payına mirastan en karlı biçimde faydalanmak istiyordu. Hırvatistan ve Slovenya Federasyon'un en zenginleriydi. Bu zenginliği kendi hesaplarına yazmak için bağımsızlık peşine düştüler. Sırp burjuvazisi ise Federasyon'un egemen gücü olarak Yugoslavya'nın dağılmasına karşı çıkıyordu. Federasyon'dan ilk kopan Hırvatistan oldu. Ardından da Slovenya. Her ikisini de ilk tanıyan Almanya, başından itibaren işin içindeydi. Almanya, D. Almanya ile birleşmesinden sonra elde ettiği eski Sovyet silahlarını bu iki cumhuriyete aktırmıştı.

Ulusal burjuvaların emperyalist devletlerce kışkırtılmasıyla Yugoslav toprakları ulusal boğazlaşmanın arenası haline getirildi. Bosna-Hersek ve Kosova bu boğazlaşmanın en trajik boyuta ulaştığı yerlerdi. Bu kez baş emperyalist aktörler İngiltere ve Fransa'ydı. Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nde Boşnaklar, Sırp ve Hırvatlar birbirlerine yakın nüfus oranlarıyla bir aradaydılar. Emperyalistler ulusal ihtilafın baş kışkırtıcılarıydı. Sorun şu ya da bu biçim-

de çözülmek yerine giderek karmaşıklaşıyor, kitlesel katliam ve kırımlar durmak bilmiyordu. Avrupalı emperyalistler paylaşım konusunda mutabakata varamıyor, vardıkları noktada da sorunu bitirme gücü gösteremiyorlardı. Avrupalı emperyalistler önceleri Yugoslavya'nın paylaşılmasını "Avrupa'nın iç sorunu" olarak ele alıyor, BM ve ABD'nin karışmasına karşı çıkıyorlardı. AB (o zaman AT) bu "iç sorun"un üstesinden gelemeyince BM'nin devreye girmesini istedi. ABD ise erken bir müdahaleden kaçınıyordu. Hatta, 1992 Haziran'ında Saraybosna'nın kuşatmadan kurtarılması için uluslararası müdahale fikri ortaya atıldığında ABD Başkanı G. Bush "ABD dünya polisi değildir" demişti.

Aynı dönemde Thatcher Bosna-Hersek için "himaye ya da manda" modelini önermişti. Böylece 1900'lerin başında gündeme gelen mandacı sömürgecilik, yeni biçimiyle himayeci sömürgecilik yüzyılın sonunda ilk kez yeniden dillendirilmiş oluyordu. Yalnızca Thatcher değil, kendisini solcu ve antimilliyetçi olarak tanımlayan Avrupalı ve Yugoslav aydınların önemli bir bölümü, kitlesel göçü ve katliamı önleyeceği varsayılarak emperyalist himayeciliği savunuyordu. Emperyalistler proletarya ve ezilen halklar tarafından tarihin çöp sepetine atılan eski sömürgeci biçimleri yeniden gün yüzüne çıkarıyor ve aktüel hale getiriyorlardı. Burjuva ideolojik hegemonyası altındaki aydınlar da bu çürümeye ve kokuşmaya yüz tutmuş görüşleri yeniden ve yeni bir şeymiş gibi halkların önüne çözüm önerisi olarak sunuyorlardı.

Bir dizi aşamadan sonra ABD Bosna-Hersek üzerinden şiddetlenen paylaşım kavgasına doğrudan müdahale etti. Aslında Amerikan emperyalistleri en başından itibaren sorunun içindeydi. AB'nin ve esasen Almanya'nın Balkanlarda tek başına hakimiyet kurmasına karşı bir dizi hamle yapmıştı. 1992 Haziran'ında Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı İzzet Begoviç'i konfederal çözümü reddetmesi konusunda cesaretlendirdi. 1995'te ise ABD öncülüğünde yapılan Dayton Anlaşması'yla Bosna-Hersek üçe bölündü. ABD NATO aracılığıyla; İngiltere, Fransa ve Almanya'da "acil müdahale gücü"yle bölgeye yerleşti. ABD kendi liderliğinde

ve AB'li emperyalistlerle ortak olarak, politik ve askeri bakımdan Bosna-Hersek'i sömürgesi haline getirdi.

BOSNA'DA HİMAYECİ SÖMÜRGEÇİLİK

Bosna-Hersek NATO'nun askeri işgali altında, Batılı emperyalistlerin yönetiminde bölündü. ABD ve AB, Bosna'da tam yetkili bir sömürge yönetimi kurdular. Bosna Federasyonu ve Bosna-Sırp Cumhuriyeti'nin bir Anayasası, seçilmiş bir meclisi ve meclis içinden çıkmış bir hükümeti vardı. Görünüşte her şey "demokratik" kurallara uygundu. Ama gerçek durum bambaşka idi. Bir Yüksek Temsilci atanmıştı. Bu temsilci, hem Bosna Federasyonu'nun hem de Bosna-Sırp Cumhuriyeti'nin hükümetlerini reddetme hakkına sahipti. Tüm yürütme konularında yürütme yetkisinin tamamını elinde bulunduruyordu. Yüksek Temsilci, partilerin kıdemli temsilcilerine ve IFOR komutanı ya da onun temsilcisine ek olarak, gerekli gördüğü kuruluş ve kurumların temsilcilerinden oluşan "Ortak Sivil Komisyonu" toplantıya çağırır ve başkanlık ederdi.

BM Genel Sekreteri tarafından atanmış bir yabancı temsilcinin gözetimi altında uluslararası bir polis gücü oluşturuldu. Sözde bir meclis vardı; fakat, gerçek siyasi iktidar Yüksek Temsilci ve danışmanlarının elindeydi. Meclisin işgalcilerin direktiflerini mühürleyerek karara dönüştürmek dışında bir işlevi yoktu.

Dyton Anlaşması gereği kabul edilen anayasa, ekonomik politikaların egemenliğini Bretton Woods kuruluşlarına ve Londra'da bulunan European Bank Reconstruction and Development'a (EBRD) devretmişti. Merkez Bankası başkanının IMF tarafından atanacağı, anlaşmanın 7. maddesinde belirtilmişti. IMF'nin atayacağı bu başkanın Bosna-Hersek ya da komşu bir devletin vatandaşı olamayacağı şart koşulmuştu. Kaldı ki, Merkez Bankası'nın para basma yetkisi de kaldırılmıştı.

Merkez Bankası'nı IMF yönetiyor, Kamu Kuruluşları Komisyonuna başkanlık eden EBRD, enerji, su, posta hizmetleri, karayolları, demiryolları, vb, dahil olmak üzere tüm kamu

sektörü işletmelerini denetliyordu. EBRD başkanı, aynı zamanda kamu sektörünün yeniden yapılandırılması, yani esas olarak devlet varlıklarının satılması ve uzun vadeli yatırım fonlarının bulunmasıyla görevli komisyonun başkanını atıyordu.

Anlaşmayla “Bosna-Hersek Cumhuriyeti Hükümeti, NATO Operasyonları’nın yürütülmesi ve hazırlanması için NATO’nun istediği kimi kolaylıkları bedelsiz sağlayacak”tı.

SIRA KOSOVA’DA

1992’de Kosova bağımsızlığını ilan ettiğinde emperyalist devletler tarafından desteklenmemiş, Miloseviç de Kosova’nın bağımsızlığını tanımamıştı. Üç yıl sonra Dayton Anlaşması’nı hazırlayan ABD Kosova’yı gündeme bile almamıştı. O dönem Miloseviç emperyalistlerin “düzen koruyucu” adamıydı. Balkanlardaki emperyalist paylaşım kavgası kızıştıkça ABD Kosova üzerinden ağırlığını artırdı. Kosova savaşını başından itibaren ABD kışkırttı. AB, ABD’nin kuyruğunda ve onun insiyatifi dahilinde rol oynadı. Rusya ise bölgeye de facto müdahil oldu. Sonunda büyük pay ABD’nin olmak üzere Kosova ABD, AB ve Rusya’nın uluslararası sömürgesine dönüştü. Savaşla birlikte bölgeye 50 bin Amerikan askeri yerleştirildi. Ayrıca biri Kosova’da olmak üzere Balkanlar’da dört adet ABD üssü oluşturuldu.

Kosova’da da bir parlamento var. İşleyen bir devlet bürokrasisinden de söz edilebilir. Buna karşın Bosna’da olduğu gibi Kosova’da da son söz BM yüksek temsilcisinin. Kosova Parlamentosu yalnızca kültür, eğitim, ulaşım gibi konularda sınırlı yetkiye sahiptir. Üretimden ticarete, maliyeden devlet harcamalarına kadar bütün temel ekonomik kararlar sömürgeciler tarafından verilir. Kosova tam bir askeri işgal altındadır. Kosova’nın statüsü hakkında da herhangi bir söz söyleme hakkı yok. Bu ko-

nudaki bütün yetki BM Güvenlik Konseyi’nde.

Emperyalist paylaşım kavgası Kosova’dan sonra Makedonya’ya sıçradı. ABD ve İngiltere Kosovalı Arnavutları silahlandırıp savaş açtılar. Almanya ve diğer AB devletleri ise Makedonya’nın yanında yer aldı. Balkanların bu bölgesinde önemli bir petrol ve doğalgaz boru hattı geçmektedir. Bulgaristan’ın Burgaz limanını Arnavutluk’un Adriyatik kıyılarındaki Vlorë limanına bağlayan bu boru hattı projesi İngiliz-Amerikan konsorsiyumunun denetimindedir. Avrupa’nın petrol devleri Total-Fine-Elf bu projeye katılmak istiyordu. Makedonya’nın paylaşım sorunu görece “barışçıl” çözüldü. Himayeci sömürgecilik emperyalistler arasında daha başlangıçta anlaşmayla gerçekleştirildi.

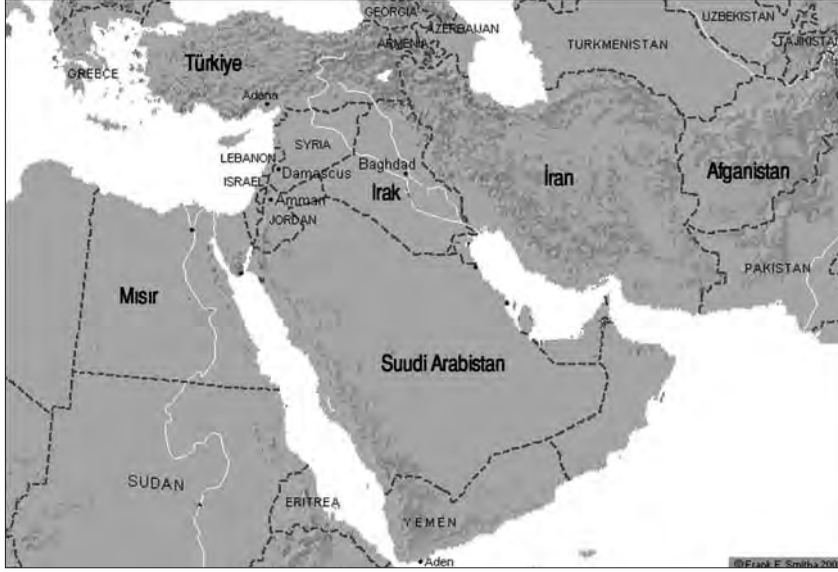
Balkanlar’da emperyalist paylaşım sonucu oluşturulan yeni devletlerle emperyalistler arasındaki ilişki yeni tipte bir sömürgecilik doğurdu. Buna emperyalist himayeci sömürgecilik

Balkanlar’da emperyalist paylaşım sonucu oluşturulan yeni devletlerle emperyalistler arasındaki ilişki yeni tipte bir sömürgecilik doğurdu. Buna emperyalist himayeci sömürgecilik (protectorate/tektora; büyük bir devletin koruması altındaki küçük devlet) denebilir.

(protectorate/tektora; büyük bir devletin koruması altındaki küçük devlet) denebilir. Himayeci sömürgecilik emperyalizmin askeri işgaline dayanır. Ülkedeki üretim, ticaret ve maliye emperyalist tekellerin denetimine veya stratejik önemdeki sektörler doğrudan tekellerin yönetimine verilir. Buna karşın iç idari yönetim emperyalistlerin koruması altında emperyalistlerin uşağı olan yerel yöneticilere devredilir. Ama bu yerel yöneticilerin de yetkileri olabildiğince sınırlanmıştır. Sömürgecilerin atadığı yüksek temsilci ve onunla birlikte başka sömürgeci kurumlar gerçek yetkili kişi ya da organlardır. Bu gerçek yetkililer yerel yöneticilerin aldığı her türden kararı veto etme hakkına sahiptir. Her türlü para hareketi, hammadde kaynakları sömürgecilerin denetimindedir. Yerel yönetici gücünü kendi askeri ve ekonomik kuvvetinden veya halk desteğinden değil, himayeci emperyalistlerden alır. Emperyalist işgal gerçekleşikten sonra seçimlerin yapılması, parlamentonun oluşturulması

demokratik yönetimlerin kurulması olarak açıklanıyor. Eğer bu bir demokrasi olarak tanımlanacaksa olsa olsa “emperyalist sömürgeci demokrasisi” biçiminde tanımlanabilir. Seçimle belirlenen bu yöneticilerin herhangi bir iktidar iradesinden söz edilemez. Kaldı ki emperyalist askeri işgal altında yapılan seçimlerin hiçbir biçimde “özgür” olmadığı açıktır. Seçimlere hangi partilerin katılacağı, kimlerin aday olacağı sömürgeciler tarafından belirlenmektedir. Sömürgeciler istedikleri parti ve

daydı. ABD Taliban’ı bu hattı kontrol edebilmek için başından itibaren desteklemiştir. Taliban’ın Afganistan’da yönetimi ele geçirmesinin hemen ardından Amerikan petrol tekelleri boru hattı projelerinde en büyük payı almıştır. 1997’de bir Amerikalı diplomatın şu sözleri yeterince aydınlatıcıdır: “*Taliban’da muhtemelen Suudilerin yaptığı gibi gelişecek. Aramco, boru hatları... bir emir olacak, parlamento olmayacak ve bolca da şeriat yasası tabi. Bunlarla idare edebiliriz.*”

Taliban yönetiminin anti-amerikancı pozisyona kayması ve ardından 11 Eylül eylemi Amerika’nın Afganistan politikasını değiştirdi. ABD diğer emperyalistleri de peşine takarak Afganistan’ı işgal etti. Brezinski’nin “Küresel üstünlük mücadelesinin sürdüğü bir satranç tahtası” olarak nitelediği “Avrasya’nın çatısı” Afganistan’da Taliban rejimi yıkıldı. Yerine borsa şirketinden transfer edilen Carzai başbakanlığında “demokratik” bir yönetim oluşturuldu. Bir ara

adayı veto etme hakkına sahiptir. Seçimlere katılabilmenin ilk ve temel şartı emperyalist işgali desteklemek ve sömürgeci rejimi kabul etmektir. Böylesi koşullarda yapılan seçimlerin sömürgecilerin yerel uşaklarını tespit etmekten başka ne anlamı olabilir? Bu bir kuklalar arası seçimdir.

HİMAYECİ SÖMÜRGEÇİLİĞİN YENİ ADRESİ: AFGANİSTAN

11 Eylül’den sonra ABD dünya egemenliği stratejisini gerçekleştirmek yolunda adımlarını hızlandırdı. ABD Afganistan’da tam hakiyet kurarak Orta Asya ve Hazar enerji kaynakları üzerinde denetim kurmayı amaçlıyordu. Dick Chaney’in “*Hazar havzası kadar hızla stratejik önem kazanan başka bir bölge olacağını sanmıyorum*” dediği bölgede Afganistan petrol ve doğalgaz boru hatlarının geçiş noktasın-

Afgan eski kralının da adı geçti. Ama emperyalistlerin mutabakatıyla Başbakanlığa Carzai getirildi. Carzai ve kabinesi bir kukladan başka bir şey değil. Bütün ipler ABD’nin elinde. Diğer emperyalistler ABD’nin peşine takılmak zorunda kaldı.

Tıpkı Bosna’da Kosova’da olduğu gibi Afganistan’da da emperyalist himayeye dayalı sömürgeci bir rejim kuruldu. Afgan hükümetinin konu mankeni olmak dışında bir rolü yok. Bütün ipler emperyalist devletlerin elinde. Emperyalist tekeller ekonomiyi yönetiyor. Uluslararası bir polis gücü oluşturuldu. ABD askerleri operasyonlarını sürdürüyor. Gerçekte ne hükümler bir Afgan devletinden ne de yetkili bir hükümetten söz edilebilir. Yine Balkanlar’da olduğu gibi ABD Afganistan işgaliyle birlikte bölgedeki birçok ülkede askeri varlığını güçlendirdi, kalıcı askeri üsler inşa etti.

IRAK'TA DA HİMAYECİ SÖMÜRGE REJİMİ KURULMAK İSTENİYOR

ABD emperyalizminin Irak'ı işgal ederek petrol kaynakları üzerindeki denetimini artırmak istediği biliniyor. Mesele yalnızca Irak değil. ABD Irak'ı sömürgeleştirdikten sonra burayı bütün Ortadoğu üzerinde tam hakimiyet kurmasına hizmet edeceği bir üs olarak da kullanmayı hesap ediyor. Irak'ta kurmayı tasarladığı rejimi Ortadoğu'nun diğer ülkelerine yaymayı planlıyor. "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi"nde belirlendiği gibi "Amerika'nın Körfez'deki kapsamlı askeri varlığı bizim için Saddam rejiminin ötesine geçen bir meseledir. Saddam sahneden çekilse de Suudi Arabistan ve Kuveyt'te üslerin kalıcı biçimde korunması gerekir. Nitekim İran da Irak denli büyük bir tehdittir."

ABD, Irak'ta nasıl bir rejim kuracak? Bu konuyla ilgili bir dizi senaryo üretiliyor. İşgale komutanlık edecek Amerikalı generalin yeni Irak devletinin yöneticisi olarak atanacağı söylentisi bu senaryolardan biri. Krallık rejiminin geri getirileceğini iddia edenler de var. Bunların ikisi de gerçekleşmeyebilir. Ama her halükarda ABD himayesinde bir sömürge rejimi kurulmasının planlandığı kesin. ABD Bosna'da ya da Kosova'da yaptığından farklı olarak BM Yüksek Temsilcisi gibi dolaylı bir biçim yerine BM'yi devre dışı bırakarak, doğrudan kendisi tarafından atanmış bir temsilci aracılığıyla idareyi eline almak istiyor. Amerikalı bir sağcı gazetecinin itiraf ettiği gibi "Bağdat'a şimdi kimin hükmedeceğini tayin etmek; Irak'ın ne tür bir hükümet, hangi tür silahlar, ne tür bir dış politika ve bölge içinde ne tür bir role sahip olacağını saptamak için silahlı güce başvurmayı düşünüyoruz! Bunun adı emperyalizmdir. Bunun demokrasi, kapitalizm, insan hakları ve özgürlük adına yaptığımızı söylesek de durum değişmez. 19. yüzyıl emperyalizmi de Hristiyanlık, uygar-

lık ve köle ticaretine son vermek gibi ali değerler adına yapıyordu."

ABD kendi himayesi altında sömürgecilik temelinde örgütlenmiş kukla rejimler dizisi yaratmayı amaçlıyor. Irak'ta ve ardından diğer birçok Ortadoğu ülkesinde yapmak istediği bu. Irak'ta yeni kukla rejimi kurulur kurulmaz yapacağı ilk işlerden biri İsrail'i tanımak olacak. Ve ardından Filistin'e sömürgeci rejim dayatılacak. Irak üç bölgeye ayrılacak. Her bölgenin ayrı bir parlamentosu olacak. Bu federatif bölgeler merkez yönetimde kuvvetleri oranında temsil edilecek. Merkez de ABD'nin atadığı temsilci ya da komisyon tarafından yönetilecek. ABD aynı zamanda federe bölgeler üzerinde de tam bir denetim kuracak. Bu bölgelerde yönetime katılacakları seçme hakkı ABD'nin elinde olacak. Yalnızca uşaklar seçime katılabilecek. Elbette bütün yerüstü ve yeraltı kaynaklarının, maliyenin, dış politikanın, askeri kuvvetlerin denetimi tamamen ABD'de merkezileşecek.

Sömürgeciler istedikleri parti ve aday veto etme hakkına sahiptir. Seçimlere katılabilmenin ilk ve temel şartı emperyalist işgali desteklemek ve sömürgeci rejimi kabul etmektir. Böylesi koşullarda yapılan seçimlerin sömürgecilerin yerel uşaklarını tespit etmekten başka ne anlamı olabilir? Bu bir kuklalar arası seçimdir.

BAŞVURU KAYNAKLARI

- K. Marx F. Engels, Sömürgecilik Üzerine, Sol yay.
- Lenin, Ulusal Ve Sömürgeci Ulusal Sorun Üzerine, İnter yay.
- Stalin, Marksizm, Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu İnter yay.
- Marc Ferro, Sömürgecilik Tarihi, İmge yay.
- Raimondo Luraghi, Sömürgecilik Tarihi, Sosyalist yay.
- Michel Chossudovsky, Yoksulluğun Küreselleşmesi, Çivi Yazıları yay.
- Tanıl Bora, Yeni Dünya Düzeninin Av Sahası-Bosna Hersek, Birikim yay.
- Tanıl Bora, Milliyetçiliğin Provokasyonu-Yugoslavya, Birikim yay.
- Hüseyin Yeter, Politik Rapor, Varyos yay.

YÖNETİŞİM

Burjuva Devletin ve Yeni Sömürgelerin Yeniden Yapılandırılması

YÖNETİŞİM, "küreselleşme" süreciyle birlikte burjuva siyaset teorisyenleri tarafından ortaya atılmış en önemli konular arasındadır. Kavramın kapsadığı anlam, sermaye sınıfının önemle sorunsallaştırdığı bir uygulama alanı olarak da dikkate değerdir. Bu anlamın doğrudan doğruya devlet teorisini içeriyor olması ise "Yeni Dünya Düzeni"nin öngördüğü iktidar modelleri ile yönetim arasındaki dolaysız ilişkiyi yansıtır.

YÖNETİŞİMİN TARİHÇESİ VE ÇERÇEVESİ

Yönetişim kavramı ilk defa, Dünya Bankası'nın 1989 tarihli raporunda yer aldı. Raporun konusu Afrika'ydı. Bu raporda Afrika ülkelerinin yaşadığı ekonomik ve siyasal sorunlar "yönetişim krizi" olarak ifadelendirilmekte, yönetim ise "siyasal iktidarın ulusal faaliyetlerin yönetimi" şeklinde tanımlanmaktaydı. Dünya Bankası, özeti bu olan saptamalarını, yoğun bir özelleştirme programının teorik referansı olarak gündemleştirdi. Böylece BM, OECD, IMF gibi kurumların da

literatürüne giren yönetim, emperyalist küreselleşme politikasının ana kavramlarından birisi olarak öne çıktı ve sonraki yıllarda Dünya Bankası'nın bütün raporlarında yeniden üretilerek derinleştirildi.

Dünya Bankası'nın 1992 yılında yayımladığı, "Gelişme ve Yönetişim" başlıklı raporunda konu, iyiden iyiye ayrıntılandırılarak çerçevesi genişletildi. Raporda yönetim mekanizması, "a) siyasal rejimin biçimi, b) bir ülkenin ekonomik ve sosyal kaynak gelişiminin yönetiminde yetki kullanma süreci, c) politika tasarlama, formüle etme, uygulama ve işlevlerini yerine getirmede devletlerin kapasitesi" olmak üzere üç temel boyutuyla vurgulanmış oluyordu. Bu işlevlerin uygulama ve koordinasyon merkezi olarak ise Dünya Bankası belirlenmişti. Böylece, yönetim, uluslararası bir sermaye gücü olarak Dünya Bankası'nın, yeni sömürge devlet yetkilerini sınırlayan ve politikalarının bir bölümünü hem saptayan, hem koordine eden, hem yönlendiren, hem denetleyen üst düzey bir yaptırım gücü olabilme özelliğiyle karşımıza çıkmaktaydı.

"Yönetişim" kavramıyla ifade edilen ve merkezi yetkileri Dünya Bankası'nda toplanan işlevler, öylesine geniş bir alanı kapsamaktaydı ki, basından hukuka, eğitimden ekonomiye, kültür politikalarından spor endüstrisine dek pek çok birim, global sermayenin ve uluslararası iktidar güçlerinin gereksinimlerine bağlanmış oluyordu. Elbette Dünya Bankası da kendi başına kendisi için bir kurum değil. Emperyalistler adına sermayenin çıkarları için yeni sömürgelerin yönlendirilmesinde ve yeniden yapılandırılmasında emperyalist sermayenin kolektif merkezi sermaye kurumlarından biri. Ve tıpkı devletlerde olduğu gibi en büyük sermaye kuvvetlerinin hizmetinde. Emperyalistlerin diğer merkezi kolektif kurumlarında nasıl ki birkaç büyük emperyalist devletin borusu ötüyorsa Dünya Bankası için de aynı şey geçerli. Ve bu birkaç emperyalist içinde de en çok ABD'nin sesi çıkıyor. Bu da gayet doğal bir durum.

IMF gibi Dünya Bankası'nın da mali gücü en çok ABD tarafından sağlanıyor. Nasıl ki IMF, ABD Merkez Başkanı'nın direktifleri doğrultusunda hareket ediyor, yöneticileri ABD tarafından belirleniyorsa Dünya Bankası için de aynı durum söz konusudur.

Dünya Bankası'nın 1994 tarihli raporunda yönetim kavramının, bu kez, devletin tanımına ve işlevlerine bağlı olarak yeniden ele alındığını görüyoruz. Yaklaşık 500 ülkenin kalkınma raporundan hareketle hazırlanan bu ana raporda, devlet, "piyasayı güvenceleyen güç" olarak tarif edilmekteydi. Devletin, piyasanın ihtiyaçlarına bağlanmış bu yalın tanımı, yönetişimin uygulama alanı kadar, işleyiş biçimini de işaretler. Rapor, 1989'daki ra-

porda öngörülen özelleştirme programının hangi aşamasında bulunulduğunu da sorgulayarak, yönetim ve devlet ilişkilerini, özellikle özelleştirme politikalarının stratejik doğrultusuna dayanarak, yeniden değerlendirmekteydi. Rapora göre, özel mülkiyeti koruma ve geliştirme çalışmasına paralel olarak 'sivil toplum örgütlerini koruma ve geliştirme' çalışması da önemsenmelidir. Burada devlet işlerine karışan güçlü bir sivil toplumun geliştirilmesi ihtiyacı, 'toplumsal kapasite tesisi' ya da 'kültürel ve toplumsal güçlendirme' ifadeleriyle kavramsallaştırılır. Söz konusu sivil toplum, elbette özel mülkiyet sahipleri ve onların örgütleridir. Demek oluyor ki, Dünya Bankası'nın '94 raporunda karşımıza çıkan ve yönetimle ilişkisi ilk defa bu raporda kurulan 'sivil toplum'un tayin edici bölümü, nihayetinde iktisadi ya da siyasi resmi güçler tarafından geliştirilmiş sermaye kuruluşları olmaktadır.

Ancak '94 raporu, yalnız 'girişimci'lerin devlet işlerine daha "sistematik" karışmasını öngörmez; 'tüketiciler'in daha "etkili" katılımını da öngörür. Bu vurguyla yönetim olgusu da bugünkü çerçevesine epeyce yaklaşmış olur: Özel girişimciler, egemen tüketiciler, yoksul gruplar... Yönetişim mekanizmasının üç temel aktörü olarak bunlar sıralanır. Yönetişim, işte bu üç aktörün devlet aracılığıyla piyasanın ihtiyaçlarına makro düzeyde bağlanması olarak şekillenir.

Dünya Bankası'nın 1997'de yayımladığı "Değişen Bir Dünyada Devlet" başlıklı raporu ise yönetişimin tarihçesi ve çerçevesi bakı-

"Yönetişim" kavramıyla ifade edilen ve merkezi yetkileri Dünya Bankası'nda toplanan işlevler, öylesine geniş bir alanı kapsamaktaydı ki, basından hukuka, eğitimden ekonomiye, kültür politikalarından spor endüstrisine dek pek çok birim, global sermayenin ve uluslararası iktidar güçlerinin gereksinimlerine bağlanmış oluyordu.

mından yeni bir aşamayı haber verir. Bu raporla birlikte yönetim, bugünkü içeriğini ve uygulama biçimini bulmuş olur. Raporla "sağlıklı bir piyasa için" devletin "düzenleyici ve yönlendirici" işlevine vurgu yapılır. Yönetişim kurumları olarak anılan merkezler ise (DB, IMF, OECD vb.) o devleti düzenlemeye, özellikle yönlendirmeye dönük olacaklardır. Bu raporun ana fikri, "devleti geri getirmek" olarak da okunabilir. Çünkü önceki raporlara oranla devlete biçilen rol daha belirgin ve daha vurguludur. Raporla küresel ekonominin ihtiyaçlarına yanıt verecek, teknolojik gelişmeye uyum sağlayabilmiş, daha etkin ve kuvvetli bir devlet mekanizmasının gerekliliğinden söz edilir.

Önceki raporlarda 'sivil toplum örgütleri'ne ve 'özel sektör'e aktarılması öngörülen görevlerin bir bölümü bu raporda yeniden devletin alanına dahil edilir.

Dünya Bankası'nın söz konusu üç raporunun belirlemiş olduğu çerçeveye bakıldığında, yönetim olgusunun içeriği ve kapsamı, onların kavramlarıyla belirtirsek şu beş maddeyle özetlenebilir:

1) Kavram, a) piyasa-devlet, b) devlet-toplum, c) devlet-birey ilişkilerini serbest pazar ekonomisinin global gerekleri üzerinden yeniden inşa etme arayışının ürünü olarak ortaya çıkıyor.

2) Başlıbaşına bir iktidar biçimi olarak değil; fakat mevcut iktidar merkezleri arasındaki koordinasyonun bir biçimi olarak ve bu anlamda iktidarın uluslararası ölçekte tekelleşmesi niteliğiyle dikkat çekiyor.

3) Arayış, '70 ve '80'lerde burjuva sosyal-bilim alanında yaşanan krizlerden besleniyor; ama özellikle '89-'90 olaylarının siyasal ve

toplumsal atmosferinden etkilenecek şekilde şekilleniyor.

4) Arayışın mekanizması "küreselleşme-ulus devlet-sivil toplum" üçgeninin alanında kurulmak isteniyor. Bu mekanizmada Dünya Bankası'nın öne çıktığı, bir çeşit uluslararası sınıf-devlet rolü üstlendiği dikkat çekiyor.

5) Arayışın stratejik bir yönelim taşıdığı, ama konjonktürel belirsizliklerle yön kazandığı, dolayısıyla yönetişimin hem içerik hem

işleyiş olarak düz bir çizgide ilerlemediği görülüyor. Örneğin ikinci raporun sivil topluma, üçüncü raporun ise devlete daha çok vurgu yapması, değişik devlet ve toplum yapıları, ihtiyaçları karşısında yönetim teorisinin arızalara uğrayarak

öncüllerini değiştirmek zorunda kaldığını düşündürüyor.

Görüldüğü gibi, "sosyalizmin çöküşü", "ulus-devletlerin aşındığı", "dünyanın küreselleştiği", "sınıf savaşlarının bittiği" gibi yeni dönemin en önemli teorik argümanlarına (bu iddia zincirini tekrarlama gereği duymadan) yaslanan yönetim teorisyenleri, bu kavramla, küreselleşme döneminin siyasal iktidar modelini geliştirdiklerini de öne sürmüş oluyorlar. Gerçekten böyle midir? Yönetişim, yeni tipte bir kapitalist devlet modeli olarak tanımlanabilir mi? Şimdi bu soru üzerinden konuya daha yakından bakalım; yönetişimin teorik ve ideolojik çerçevesini başka bir açıdan inceleyelim.

YÖNETİŞİMİN SÖYLEMİ VE İDEOLOJİK MANTIĞI

Yönetişim, kapitalist iktidarın bölüşüm ilişkilerini nasıl düzenlemesi gerektiğini yeni-

den kurala bağlıyor: Sermaye sınıfının doğru-
dan yönetimi kesinleştirilirken, devlet meka-
nizmasına etkide bulunan ya da bulunması
öngörülen aktörlerinin alanı ve yönetime ka-
tılım düzeyi ile biçimi de hukuki bağlamına
kavuşturulmuş oluyor. Burada "yönetişim" fi-
ilinin taşıdığı işteş çatı, hem İngilizce'de, hem
Türkçe'de dikkat çekicidir. Kavram, yöneten
gücün klasik devlet otoritesini aştığını, halk
adına "sivil toplum"un da yönetme sürecine
katılarak geniş ölçekli bir demokrasi anlayışı-
nın geliştirdiğini ima ediyor. Söylenmek iste-
nen şudur: Yönetme işi, devletin tekelinden
çıkarak bütün toplumun kendi kendini yön-
etmesi olarak yeni bir öz kazanmıştır; dola-
yısıyla klasik devlet mekanizması da geride
kalmıştır. Burada 'siyaset' ve 'devlet' gibi tem-
el kavramların ideolojik ve teorik içeriğinin
deforme edildiğini görüyoruz.

Burjuva terminoloji, 'politika'yı genel
olarak halkın yönetimi şeklinde tanımlayarak,
'devlet'i de toplum üstü bir güç biçimin-
de tarif ederek sınıfsal bağlamından koparır.
Aynı mantığa "yönetişim" söyleminde de
rastlamaktayız: Sivil toplum olarak nitelenen
gücün konumuz bağlamında TÜSIAD türü te-
kel örgütlerine denk düştüğü gizlendiği gibi,
yönetişimin merkezi gücü olarak anılan Dün-
ya Bankası gibi kurumlar da uluslar üstü bir
odak şeklinde yansıtılmaktadır.

Yönetişim teorisinin ağırlık merkezi, pi-
yasadır. Bu bakımdan denebilir ki, yönetişim,
'89-'90 olaylarından sonra yeniden yapılanan
sermayenin uluslararası ölçekte gereksinim
duyduğu iktidar modelidir. Fakat bu model,
mevcut devlet yapısının reddi üzerinden de-
ğil, uluslararası merkezlere bağlanması üze-
rinden şekillenmektedir. Dolayısıyla yöneti-
min sınıfsal niteliği Dünya Bankası ve IMF gi-
bi örgütler üzerinden iyice belirginleşmekte,
emperyalist kapitalist burjuva devlet ve yeni
sömürge devlet mekanizması mali oligarşinin
çıkartları doğrultusunda küresel bir sınıf-dev-
let eğilimi sergileyen merkezlere bağlanmak-

tadır. Burada Dünya Bankası, emperyalist
burjuvazinin devletlerarası ve bir ölçüde en
büyük emperyalist devletlerin yönetiminde
ve onları bağlı olarak devletler üstü koordi-
nasyon ve yaptırım erki olarak öne çıkmakta-
dır.

Teoriye göre modelin kurucu unsurları
toplumu temsilen NGO'lar, özel sektörü tem-
silen şirketler, devleti temsilen ise bürokrasi-
dir. Teori, böylece, yönetişimin kapsayıcı de-
mokratik niteliğini ve yönetme işinde geline-
nen yeni, özgün aşamayı mimlemiş oluyor. Oysa
bu açıdan söz konusu edilebilecek bir yenilik
varsa, o da, kapitalist devlet modelinin yeni-
den basit üretim çerçevesinde geldiği aşama-
dır. Dolayısıyla yönetişim, başka bir pers-
pektiften bakıldığında, 'sosyal devlet'ten 'pi-
yasa toplumu'na geçiş aşamasının iktidar mo-
deli olarak nitelenebilir. '89-'90 olaylarıyla
birlikte, başta özelleştirme olmak üzere, ne-
oliberal politikalara hız veren sermaye sınıfı,
bu yönelimini "devleti küçültmek" olarak
meşrulaştırmak istediğinde de aynı yönetişim
mantığına göre davranmaktaydı. Bilinmekte-
dir ki büyük holdinglerin, sivil ve askeri bü-
rokrasinin, yine büyük holding örgütlerinin
devlet yönetiminde bizzat bulunuyor olmaları,
çok eski bir olgudur ve yukarıda yönetişim-
in kurucu aktörü olarak sıralanan üç kate-
gori de gerçekte yine bu güçlere denk gel-
mektedir.

Yönetişim kavramının sahipleri, yöneti-
şim modelinin devlet-toplum karşıtlığını or-
tadan kaldırdığını, toplumun devleti yönetti-
ğini ileri sürmekle yalnız bir ideolojik yanılsama
üretmekle kalmıyor; aynı zamanda bir
gerçeği de perdelemiş oluyorlar. O yanılsama,
emek-sermaye çelişkisinin yerine toplum-
devlet diye yeni türden bir çelişki icat etmek-
te somutlanıyor. Perdelenen gerçek ise şudur:
Yeni sömürge ulus-devletin klasik yapısı,
uluslararası tekellerin pazar ihtiyacını karşıla-
maya yetmiyor; ulus-devlet, uluslararası mer-
kezlerin belirlediği yeniden yapılanma prog-

ramını uygulamak için kendileri de yeniden yapılandırılarak mali oligarşinin ihtiyaçlarına, "pazar ekonomisi"nin gereklerine makro düzeyde bağlanmış oluyorlar. Dolayısıyla gizlenen gerçek, yeni tipte bir sömürgeciliktir; bu, emperyalizmin çıplak zoruyla sermayenin mutlak egemenliğinin gerçekleştirildiği himayeci sömürgeciliğin mali oligarşinin ekonomik araçlarla dayatması sonucu ekonomik entegrasyon ve siyasi yeniden yapılandırma yoluyla bir başka biçimde gerçekleştirme eğilimidir. İşgal ve ilhak politikalarının küresel tekelleşme koşullarında yeniden düzenlenmiş, kurula bağlanmış olmasıdır. Dünya Bankası gibi kurumların ve büyük tekellerin bizzat devletleşme eğilimiyle el ele yürüttüğü global bir emek sömürsünün varlığıdır. Yönetişim modeli kapsamında devlet, ulusal düzeyde kendi kapasitesine sıkışıp kalmış, fakat uluslararası düzeyde beynelmilel piyasaya bağlanmış ve ulusal devlet, uluslararası pazarı güvenceleyen bir araç durumuna getirilmiştir.

Yönetişim, "üçüncü yol"un iktidar modelidir. Nitekim Clinton ile Blair döneminde uygulanan politikalar, Dünya Bankası'nın '97 raporunda belirlenmiş yönetim modeline paraleldir. Bu paralelliği 'yeni kurumcu iktisat' teorilerine bağlı olarak açıklamak da olanaklıdır. '70 ve '80'lerde sosybilimler alanında yaşanan tıkanıklık üzerine burjuva ideologlarca geliştirilen teori, uluslararası ilişkiler paradigmasını geliştirme gereğinden hareket ediyordu. Uluslararası ilişkiler gelişip karmaşıklaşıyor, kaos ve anarşiden kaçınma ihtiyacı ortaya çıkıyor, yeni dönemin yükünü kaldıracak ve önünü açabilecek mekanizmalara, politikalara gereksinim duyuluyordu. Bu gereksinim, uluslararası ilişkiler disiplini aşan bir "uluslararası rejimler" düşüncesini gündemleştirdi. Yeni kurumcu iktisadın temeli olarak düşünülebilecek bu kavramsallaştırma, ulus-devletin yeni dönemdeki konumuna ve yorumuna dayanmaktaydı kuşkusuz. Ulus-devleti küreselleşme açısından yo-

rumlayan burjuva teorisyenlerin bir bölümü, ulus-devletin zayıfladığını, etkisini yitirdiğini ileri sürerken; bir bölümü de tersine güçlendiğini savunuyordu. Üçüncü yolun modeli olarak yönetişimci teorisyenler ise her iki iddiaya göre de model senaryoları geliştirdiler. Buna göre ilk iddianın doğruluğu durumunda toplum merkezli yönetim, ikincisinin geçerliliği durumunda ise devlet merkezli yönetim politikası üretiliyordu. Dikkat edileceği gibi, yönetim mekanizması, devleti içeren daha geniş bir kapsam olarak adeta 'mutlaklaştırılmış' oluyor. Demek oluyor ki, küreselleşme koşullarında, bir devletin küresel piyasaya entegre olma zorunluluğu da, entegre olma biçimi de "yönetişim" in içeriği tarafından belirlenmiştir. Teorik temelini yeni kurumcu iktisat yaklaşımından alan bu perspektif, devleti egemen sınıfların çıkarını koruyan bir araç olarak değil, toplumsal uzlaşmanın somut formu ve çelişkileri anlaşmayla çözecek biricik meşru güç şeklinde lanse ederken; yönetişimi de 'devletlerin devleti' olarak aynı özelliğe sahip bir uluslararası aktör niteliğiyle sunmaktadır.

Dolayısıyla;

1) Yönetişimde devlet piyasanın 'bodygard'ı, yurttaş tekellerin müşterisi, toplum uluslararası sermayenin açık pazarı ve işgücü, küresel tekeller devlettir.

2) Küresel yeniden yapılanma sürecinin iktidar modeli olarak yönetişimin merkezi Dünya Bankası'dır. Ekonomide IMF, kültürde UNESCO, sporda UEFA, askeriyede NATO, politikada BM, yönetişimin mantığına ve ihtiyacına göre düzenlenmektedir.

3) Sivil toplum olarak tanımlanan örgütler, burjuvazinin meslek örgütü ve ideolojik üretim merkezleriyle adeta sınırlıdır.

4) Sermaye sınıfı, siyasal ve yönetsel iktidarın asıl sahibi olarak uluslararası hukukun ve mekanizmanın güvencesine bağlanmıştır.

5) Bu iktidar formülünde işçi sınıfı ve

emekçi milyonların yeri yoktur; çünkü formül, sınıfların teorik olarak reddedilmesi üzerinden burjuva sınıfın mutlak hakimiyeti üzerine inşaa edilmiştir. İşçi sınıfı ve emekçi milyonlar ise 'yoksul gruplar' şeklinde kategorize edilerek NGO'lar içinde tanımlanmış; fakat NGO'ların öncülüğü 'özel sektör'e verildiği için orada da fiilen etkisiz fonksiyon durumuna düşürülmüştür. Yönetişim mekanizması, esnek üretim teknikleri ile toplam kalite türünden yönetim tekniklerine paralel geliştirildiği için işçi ve emekçi kesimlerin "modele katılım süreci", yani direnme olanakları sınırlandırılmıştır.

6) Sermayenin hem devlet (bürokrasi), hem "sivil toplum" (özel sektör) içindeki ağırlığı artırılmıştır hem de uluslararası yönlendirme merkezi olarak müdahale ve koordinasyon gücü artırılmıştır. Uluslararası büyük tekellerin global bir devlet gibi davranması süreci başlatılmıştır. Böylece geri kalan bütün unsurlar, öncülüğünü kabul etmek zorunda kaldığı özel sektör mekanizmasının doğal parçalarına dönüştürülmüştür. Dolaysız sermaye iktidarının, devlet zorunu uygulayan erkten başka bir konuma yerleşmesi imkansızlaştırılmıştır.

7) Tekelci sermaye kesiminde 'ulusalcılığın' doğal olarak bir ölçü olmaması nedeniyle ulus-devlet mekanizmasının beynelmilel sermayeye daha açık duruma getirilmesi ise, ulus-devlet iktidarının devletler üstü ve uluslararası sermaye güçleri tarafından yönlendirilmesi anlamına geldiği için, iktidar, her zamankinden çok daha fazla ve dolaylı yöntemler yerine doğrudan emperyalist tekellerin de-

netimine açık hale getirilmiştir.

YÖNETİŞİMİN MEKANİZMASI VE UYGULAMA ALANLARI

Yönetişim, felsefi açıdan, altyapı (ekonomi) ile üstyapı (siyaset-devlet) arasındaki ilişkinin, küresel tekelleşme koşullarında, sermaye sınıfı tarafından nasıl kurulduğunu göstermesi bakımından da dikkat çekicidir. Kapitalist merkezler, bu ilişkiyi yalın bir iradeyle kuruyorlar ve üstyapıyı altyapının ihtiyacına bağlı olarak yeniden düzenliyorlar. O nedenle yönetişimi, piyasacı aklın devlet mekanizması üzerinde yaptığı rasyonel işlemler bütünü olarak da değerlendirebiliriz.

Bu işlemler, daha önce de belirtildiği gibi, "devlet merkezli yönetim" ya da "toplum merkezli yönetim" şeklinde iki ayrı biçimi öngörüyor. Yönetişim mekanizmasının işleyişi, esas olarak, bu iki biçime göre şekil kazanıyor.

Devlet merkezli yaklaşım, yönetim sisteminde devlete düzenleyici bir rol vererek onun kapasitesine vurgu yapar. Özel sektör ile sivil toplumun diğer parçalarını koordine etme görevi de yine devletindir. Diğer yandan kalkınma stratejilerini uygulayan güç olarak da devleti görürüz bu modelde.

Toplum merkezli yönetim anlayışı ise daha çok Avrupa gibi ülkeler için uygun görülmekte, toplum ve piyasa olarak tarif edilen sivil kesimin devlete ihtiyaç duymadığı, tersine devletin bu kesim önünde hantallık yarattığı inancına dayanmaktadır. Bu yönetim

Dolayısıyla gizlenen gerçek, yeni tipte bir sömürgeciliktir; Bu emperyalizmin çıplak zoruyla sermayenin mutlak egemenliğinin gerçekleştirildiği himayeci sömürgeciliğin mali oligarşinin ekonomik araçlarla dayatması sonucu ekonomik entegrasyon ve siyasi yeniden yapılandırma yoluyla bir başka biçimde gerçekleştirme eğilimidir.

sistemini savunanlar, mekanizma ve işleyişi tanımlarken, devletin rolünü "dümen tutma" ifadesiyle açıklarlar.

Gerek devlet, gerek toplum merkezli yönetimde mantık aynıdır: Öncelikle devlet ile toplum arasında bir karşıtlık varsayılmış, sonra da bu sözde karşıtlığın bir çelişki olarak sorunsallaştırılması ve nihayet giderilmesi öngörülmüştür. Ulusötesi yapılanan ve uluslarüstü görünen yönetim, kavramın içerdiği naif ve sempatik anlamın arkasına da sığınarak, mekanizmayı ve işleyişi ideolojik açıdan korunaklı duruma getirir. Bu yöntem, toplumsal meşruiyeti sağlamak için basit ve etkili bir hiledir. Hangi merkezli yönetişimin uygulanacağı ise somut olarak uygulama alanında bulunan devletin ve toplumun özelliklerine, sosyo-ekonomik yapısına, tekelleşebilme düzeyine, uluslararası sistemdeki pozisyonuna bağlıdır.

Örneğin Avrupa Birliği, bu konuyu, daha teknik düzeyde "iyi yönetim" ya da "kötü yönetim" şeklindeki ayrımla ele alır. "İyi yönetim, kalkınmanın başarılı olmasında hayati öneme sahip görülmektedir. Bu yaklaşım, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve diğer kredi veren kuruluşlar tarafından desteklenmektedir" diyen Avrupa Birliği, mekanizmanın işleyiş biçimini de yine uluslararası kurumların esaslarına göre öngörür. Uluslararası kurumlar, DB, OECD, BM ve IMF gibi örgütlerdir. Eski Doğu Bloku ülkelerinde ise mekanizmanın sorumluluğu, EBRD'ye (Avrupa Yeniden İnşa ve Kalkınma Bankası) verilmiştir. Bütün bu uluslararası ve

bölgesel örgütler, neoliberal politikaların derhal uygulanması görevine göre işlemekte, bankaların rolü ise özellikle öne çıkmaktadır.

Burada, dikkat edileceği gibi, devletlerin bölgesel bloklar halinde yatay olarak, "sivil toplum örgütleri"ne doğru ise dikey olarak yayılması söz konusudur. Bu durum, yönetim modelinin dinamiklerini ve buna bağlı olarak devletin dönüşüm sürecini anlayabilmek açısından kimi veriler de sunuyor. Dev-

letin 'yeni' rolü belirlenirken, yoğunlaştırılmış emperyalist denetim ve etki alanı daraltılarak daha sıkı merkezileştirilmiş, daha çok cemaat temelli örgütlenme formlarıyla öne sürülen ademi merkeziyetçilik ve özelleştirmeye paralel piyasaya tamamen uyumlu bir işleyiş tarzı geliştirilmektedir.

Yönetişimin mekanizması ve uygulama alanı, öncelikle özelleştirme, regülasyon/deregülasyon, rekabet politikaları, yeni kurumcu iktisat ve işlem maliyetleri olarak saptanmıştır. Özeti, yeni dünya düzeni için geliştirilen konseptlerin hızlı, tavizsiz bir şekilde ve fakat esnek bir tarzda, toplumsal rıza üreterek, istikrar içinde geliştirmektir. Mekanizma üç düzlemde kurgulanmıştır: Birincisi "atomizasyon"dur. İş, hizmet ve malların parçalanabilmesini içerir. Kalite çemberleri, esnek üretim, özelleştirme, taşeronlaştırma uygulamalarında olduğu gibi, burada sistem, hem kendi içinde, hem de parçalarıyla ilişkisi içinde, bileşenlerine ayrılabilme özelliğine sahiptir. İkincisi, "yetki ikamesi ve devletin bölüşümü"dür. Burada iktidar ve sorumluluk, açıklayageldiğimiz üzre, "piyasaya ve topluma doğru dağıtılmış"tır; ser-

Yönetişim teorisi ve uygulaması, kapitalist devletin ve toplumun kapitalist piyasaya en verimli bağlandığı, bu bakımdan kendine yetebildiği, temel ihtiyaçlarını karşılayabildiği, mekanizmasını sü-reklileştirebildiği bir sistem oluşturma çabasıdır. Böylece toplum da örgütlenmiş, fakat sisteme karşı değil, bizzat sistemin içinde sistem için örgütlenmiş olacaktır.

mayenin açık iktidarı güvenceye alınmıştır. Üçüncüsü ise, "hesap verebilirlik"tir. Burada ise işçinin ve emekçinin patronla aynı duygu ve ruh iklimine girmesi, farklı bir aidiyet duygusu yaşaması, "işverenin de sorumluluğunu taşıması"; yani yabancılaşması söz konusu edilir.

Kapitalist pazar özelliği taşıyan tüm mikro ve makro iktidar birimleri, yönetişimin uygulama sahasına girer. Bu birim, bir fabrika olacağı gibi, bir devlet de olur. Mekanizmanın özü aynıdır ve işleyişin başarı oranı düzenleyici, yönlendirici, caydırıcı, ödüllendirici, cezalandırıcı yaptırımlarla üst sınırlarda tutulmaya çalışılır. Bu uygulamalardan biri, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1992'den bu yana "Yerel Gündem 21" adıyla sürdürülmektedir. Projenin Türkiye boyutu, TODAİE (Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü) tarafından üstlenilmiştir. TODAİE ve TÜSİAD, OECD ve Dünya Bankası'nın da desteğiyle yakın zamanda konuyla ilgili konferanslar da gerçekleştirdi. Bunlardan ilki, Avrupa Birliği Yolunda Türkiye'de İyi Yönetişim başlığıyla 9 Eylül 2001'de Ankara'da, ikincisi ise bir ay sonra "Yönetişim: Düzenleyici Reformlar Konferansı" başlığıyla yine Ankara'da yapılmıştı.

Bu konferanslarda, yönetişim "siyasal iktidarın kimler tarafından kullanılacağına dair çözümler üreten, bunun mekanizmalarını ve modellerini oluşturan ve bütün bu süreçleri belli varsayımlar etrafında teorileştiren yeni bir iktidar modeli" şeklinde tanımlanıyordu. Aynı yaklaşıma göre devletin, "koordine edici merkez" olarak "kurul tipi örgütlenmesi" öngörülüyordu. Bu kurul tipi örgütlenme fikrinin bir öngörü sınırını aştığını, somut bir uygulama olarak piyasayı ve devleti yöneten erk durumunda bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Yönetişim teorisinin uygulama alanı ve mekanizması, söz konusu kurullara bakılarak anlaşılabilir. Bir sonraki sayfada yer alan tablodaki bilgiler, bu kurullardan bir bö-

lümü hakkında fikir verici olacak; yönetişimin mekanizmasını anlaşılır kılacaktır. (Tablo, Capital dergisinin Ekim 2002 sayısından alınmıştır.)

Yönetişimin mekanizması ve uygulama alanlarına baktığımızda karşımıza çıkan tabloda özetle şu verilerin dikkat çekici olduğu görülmektedir:

1) Sermaye örgütleri, devlet yönetimine doğrudan katılır ve devletin piyasayı düzenlemesini güvenceye alırlarken; bir yandan da meslek gruplarını uzmanlık alanları ve kapitalizmin endüstriyel ihtiyaçlarıyla sınırlı kalacak şekilde örgütlü olmaya teşvik etmektedirler. Sabancı'dan Boyner'e pek çok büyük sermayedarın bu "örgütlü toplum" vurgusu belirgindir. Diğer taraftan üniversite alanında kulüp, sivil savunma alanında AKUT gibi örgütlenmelerin ısrarla öne çıkartılıp sempatik gösterilmesi de bu kapsamdadır. Yönetişim teorisi ve uygulaması, kapitalist devletin ve toplumun kapitalist piyasaya en verimli bağlandığı, bu bakımdan kendine yetebildiği, temel ihtiyaçlarını karşılayabildiği, mekanizmasını süreklileştirebildiği bir sistem oluşturma çabasıdır. Böylece toplum da örgütlenmiş, fakat sisteme karşı değil, bizzat sistemin içinde sistem için örgütlenmiş olacaktır.

2) Devlet yönetiminde siyasi partilerin pozisyonu azalmış; hükümet olan partinin hükmetme, iktidar olan 'ulusal' gücün muktedir olma gücü epeyce sınırlanmıştır. Çünkü piyasayı ve devleti kurul tipi örgütler düzenlemekte ve bakanlar kurulunun bu kurulu denetleme, sınırlama, yönetme, görevden alma yetkisi esas olarak bulunmamaktadır. Örneğin Merkez Bankası para basmamaktadır; IMF, ihtiyaç duyulan para miktarını kredi olarak vermeyi, dolayısıyla Merkez Bankası'nın para basmamasını anlaşmaya bağlamış, anlaşmanın tek taraflı ihlalini de ağır müeyyideye tabi tutmuştur.

3) Bu durumda klasik devlet, yönetme yetkisini uluslararası özerk kurullarla paylaş-

Başkanı	Başkanı kim atıyor?	Görevi	Üye sayısı/ atama şekli	Etkilediği piyasa büyüklüğü	Yaptırımı var mı?	Bütçesi (2002)
Rekabet Üst Kurulu	Tamer MÜFTÜOĞLU	Mal ve hizmet piyasalarında tam rekabeti sağlamak	11 üye Bakanlar Kurulu seçiyor. Bir kurulu denetlemekle yükümlü olduğu özel sektörden, küçük yatırımdan üye yok.	1998'den bugüne 110 devir ve satın alma konusunda karar verdi. 9 rekabet soruşturması yaptı. 13 ortak girişim ve 11 birleşmeye onay verdi.	Kuvvetli değil, cironun yüzde 10'u düzeyinde para cezası uygulayabiliyor. Ancak, uygulama birkaç yıl sonra devreye giriyor. Cezaı yargıyı harekete geçiremiyor.	30.7 trilyon
Sermaye Piyasası K.	Doğan CANSIZLAR	Sermaye piyasalarını düzenlemek, yatırımcıları gözetmek.	7 üye, Bakanlar Kurulu seçiyor. Kurumun denetimindeki kesimlerden biri TOBB'dan, biri aracı kurumlar temsilcisi iki üyesi var.	Eylül ortası itibarıyla 30 milyar dolar 2001'de ise 40.5 milyar dolar	Borsadan men, arza satışa engel, cezaı yargıyı harekete geçirme gibi yaptırımları var; ancak şirket yönetimine el koymuyor.	Bilgi alınmadı
RTÜK	Fatih KARACA	Radio ve TV yayınlarının düzenlenmesi	9 üye, 51 Meclis tarafından seçilecek. Geri kalanlar YÖK (2), basın kuruluşları ve MGK temsilcilerinden oluşuyor.	1 milyar dolar varlık, 500-600 milyon dolar 2001 cirosu	Uyarı, yayın durdurma ve yayını iptali, para cezası. Yargıyı harekete geçiremiyor.	6 Trilyon TL
BDDK	Engin AKÇAKOCA	Bankacılık sektörünü düzenleme ve denetleme.	7 üye, bankacılık, hukuk geçmişi isteniyor, Bakanlar Kurulu atıyor.	121 milyar dolar	Yönetim Kurulu'na üye, başkan atamak, faaliyeti kısıtlamak, bankaya el koymak, kovuşturma istemek, ceza yetkisi ise yok.	36 Trilyon TL
Telekomünikasyon ÜK	Ömer ARASIL	Telekom sektörünün düzenlenmesi	5 üye, Bakanlar Kurulu atıyor. Bir üye kurumun denetlediği şirketlerden, biri TOBB'dan, tüketicilerden üye yok.	34 milyar dolar piyasa değeri, 1.5-2 milyar dolar ciro	Çok düşük. Bir önceki yılın cirosunun yüzde 3'ünü ceza olarak verebiliyor.	161 Trilyon TL
Enerji Piyasası ÜK	Yusuf GÜNAY	Elektrik ve enerji piyasasının düzenlenmesi	7 üyeden oluşuyor ve Bakanlar Kurulu tarafından belirleniyor.	20 milyar dolar ciro	Tesislere el koyma, kamu adına işletme, satma, para cezası, şirket yönetimine adam atama gibi önlemler alabiliyor.	20-50 Trilyon TL
Tütün Piyasasını Düzenleme Kurulu	Niyazi ADALI	TEKEL'in özelleştirilmesi, tütün üretimi ve benzeri konular dahil, tütün, tütün mamülleri ve alkolü içkiler piyasalarının düzenlenmesi ve denetlenmesi.	7 ve Bakanlar Kurulu tarafından seçiliyor. İlgili bakanlık ve kamu kurumları ile Ziraat Odası temsilcisi yer alıyor.	5 milyar 750 milyon dolar	Yasak tütün üretiminde tadelere sökülmesi, idari para cezası uygulama, ürünlere el koyma.	20 Trilyon TL
Kamu İhalesi Üst Kurulu	Şener AKKAYNAK	Belli miktarın üzerindeki tüm kamu ihalelerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi.	Biri TOBB'dan olmak üzere 10 üyeyi Bakanlar Kurulu belirliyor.	Yıllık ihale tutarı 9.9 milyar dolar düzeyinde.	Kamu ihalelerindeki süreçleri düzenlemek, kanuna veya düzenlemelere aykırı bir durum olduğunda yürütmeyi durdurmak.	14.5 Trilyon TL
Şeker Kurulu	Abdurrahman ÖZENBAŞ	Şeker piyasasını düzenlemek	7 üyesi var. Bakanlar Kurulu tarafından atanıyor.	3 milyar dolarlık piyasa.	Şeker kotalarının belirlenmesi, iptali, ithalatı, piyasanın denetimini yapıyor.	Bilgi alınmadı.

miş oluyor. Dolayısıyla şöyle denebilir: Yeni sömürgelerin dönüştürülerek himayeci sömürgelere benzer biçimde yeniden yapılandırılmasının iktidar tipi olarak yönetim... Bu dönüştürme, hem ekonomik, hem siyasal, hem hukuki boyutlar taşımaktadır. Piyasa uluslararası pazara entegre edilirken, hükümet ve bürokrasi uluslararası kurullara bazı bakımlardan adeta bağlanırken, anayasa ve yasalar da uluslararası hukukun potasına dahil edilmektedir. O yüzden IMF, Dünya Bankası gibi temel güçlerin ekonomik ve siyasal rahatlığını, sermayenin dolaşım özgürlüğünü güvenceye alan örgütlerden ve kurallardan söz edebiliriz. MAI-MIGA vb, yollardan ekonomik-mali hukukun ulusal niteliğinin ortadan kaldırılması gibi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi örgütlenmeler de, hem bu açıdan hem de yaratılmak istenen sivil toplum örgütlerinin uluslararası bir prototipi olması bakımından dikkate değerdir.

4) Merkez Bankası'nın yetkilerinin IMF ve Dünya Bankası'na devredilmesi, devlet bürokrasisinin sermaye bürokrasisinin kontrolünde yeniden konumlandırılması, büyük holdinglerin ve özellikle uluslararası tekellerin bizzat devletleşme sürecine girmesi, klasik kuvvetler ayrılığı prensibini de geçersizleştirmektedir. Çünkü yasama, yürütme, yargı bağımsızlığı burjuva parlamenter sistemin görece elverişli zeminini hızla kaybetmektedir. Kapitalist devletin burjuva demokrasi kabuğu artık kapitalist devletin gerçek çehresini gizleme işlevini giderek yitirmektedir. Yasama da, yürütme de, yargı da önemli ölçüde özerk kurullar aracılığıyla ve doğrudan Dünya Bankası ile IMF türünden örgütlenmelerin yetkileriyle tek merkezde toplanmış oluyor. Emperyalist küreselleşmenin bu ilişkiler yu-

mağında ve himayeci sömürgeciliğin benzeri mekanizmaları içerisinde, bu açıdan tablo, kuvvetler ayrılığı prensibinden çok, monarşik ve teokratik sistemlerdekini andırır, mali oligarşide merkezileşmiş kuvvetler birliği prensibine benzemektedir.

Mekanizmanın merkezi, uygulayıcı güç, Dünya Bankası ve IMF gibi mali oligarşinin kolektif kurumları olduğuna göre, yönetim sistemlerinde işleyişin güvencesini de 'kredi'ler realize etmektedir. Dolayısıyla yönetim uygulamasının arka planında, basit ve somut bir ihtiyacın durduğu söylenebilir. Bu basit ama temel gerçeği, kapitalizmin temel amacının kar oranını artırmak olduğu gerçe-

Dolayısıyla şöyle denebilir: Yeni sömürgelerin dönüştürülerek himayeci sömürgelere benzer biçimde yeniden yapılandırılmasının iktidar tipi olarak yönetim...

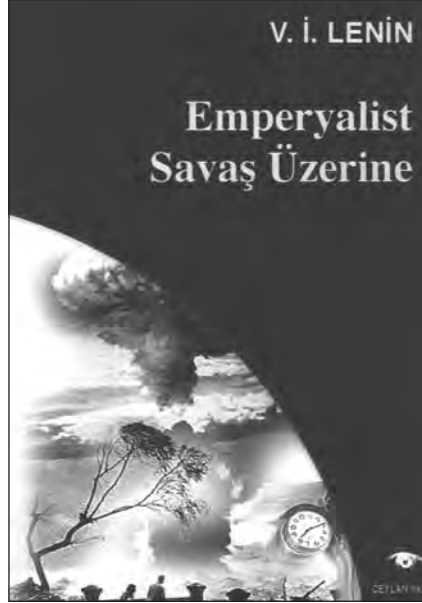
ğiyle birlikte düşünebiliriz: Dünya Bankası vb. devletlere kredi vermek, kredi verdiği devletlerden o krediyi faiziyle birlikte almak ve yeniden kredi vermek için

vardır; yönetim sisteminin aktörü olarak o sistem içindeki gücünü de elbette buna göre kullanmaktadır. Özellikle "yeni gelişen" ya da "gelişmekte olan" ülkelerin yönetim uygulamalarının kapsama alanında bulunmasının nedeni budur. Yönetişim teorisinin Afrika'yla ilgili raporda gündemleşmesi ve ilk uygulama alanlarından birinin Doğu Bloku ülkeleri olması nedensiz değildir. Afrika, yeniden dönüştürülmesi gereken yeni sömürgelerin başında yer alıyordu. O pazarı emperyalist küreselleşme sürecine entegre etmek, yeni bir düzenleme ve atak gerektirmekteydi. Doğu Bloku'nda ise bu sistem geriye doğru çözülmüştü ve ortaya emperyalistler arası rekabet açısından adeta serbest rekabetçi kapitalizm dönemine benzeyen bir tablo çıkmıştı. Yeniden yapılanma ve konumlandırma sürecinin en önemli pazarlarından biri de burasıydı.■

Bir Kitabın Perspektifinden Bugünü Kavramak

Zeynep Güler

ALMAN savaş uzmanı Clausewitz savaşı, politika-
nın başka araçlarla, şiddet
araçlarıyla sürdürülmesi ola-
rak tanımlar. Lenin, Clause-
witz'in bu sözlerini bu konu-
da yapılmış en bilimsel tanım
sayar. I. Paylaşım savaşının
ilk işaretleri olan Balkanlar ve
İran'daki çatışmaları bu gö-
rüş açısıyla analiz eder. Ufuk-
ta görünen savaş sinyalleri-
nin hangi politikaların ürünü
olduğunu, söz konusu politi-
kaların kime/ hangi sınıflara/
hangi tekel gruplarına ve
devlet gruplarına ait oldu-
ğunu açığa çıkarır. Yaklaşmakta
olanın, şurada burada patlayan çatışmaların,
emperyalist gruplaşmaların, hükümet politika-
ları ve kararlarıyla kendini ele vermekte olanın
bir paylaşım savaşı olduğunu, dünya sosyalistle-
rine gösterir.

20. yüzyılın başında top-
lanan II. Enternasyonal Kong-
releri, Avrupa'da yükselen mi-
litarizmi ve yaygınlaşan sö-
mürgelelerin ele geçirilme çaba-
larını yaklaşan bir paylaşım
savaşının belirtileri sayar. Bu
konularda alınan kararların
oluşumunda Lenin ve Bolşe-
vik Parti grubu oldukça etkili
olur. Lenin'in kaleminden çı-
kan yazıların oluşturduğu
Emperyalist Savaş Üzerine*
adlı derleme kitap, savaş ve
barış sorunlarının marksist
çözümlemesinin tarihsel bel-
gesidir.

Kitapta yer alan yazılar olayların gelişim
seyrine göre başlıca üç dönemi karakterize edi-
yor. Birinci dönem; emperyalist paylaşım savaşı
öncesindeki durumun değerlendirmesi ve sosyal
demokratların görevlerini açıklayan yazıları
kapsar. Burada şu dikkat çeker: Durum değer-

*Emperyalist Savaş Üzerine adlı Lenin'in yazılarının derlenmesiyle oluşmuş kitap Türkçe'de ilk defa 1976 yı-
lında Günce Yayınları tarafından basılmıştır. 332 sayfadan oluşan kitabın çevirmeni, o yılların devrimcilerinden
birdir. İkinci baskısı Ceylan Yayınları tarafından Mart 2002 tarihinde, artan emperyalist savaş tehdidi üzerine
tarihi bir deneyimi okurlara sunmak amacıyla gerçekleştirildi.

lendirmesinde sosyalist hareketin bileşenleri arasında genel olarak fikir farklılıkları yoktur. Ama sosyal demokratların durumdan çıkaracağı görevlere gelince iş değişir. Lenin ve Bolşevikler, R. Luxemburg ve sınırlı sayıda gerçek marksist savaşa karşı mücadelenin, örneğin militarizme karşı mücadelenin güncel birer görev olduğunu, bu mücadelenin sosyalizm mücadelesine bağlanmasının ve savaşı önleyecek bir gelişme için proletarya hareketinin yükseltilmesinin gereğini dillendirirler. Keza, savaş çıktığı taktirde de yeni durumun gerektirdiği sınıf mücadelesi taktiklerinin devreye sokulmasını savunurlar. Buna karşılık bazıları burjuva parlamentarizminin kalıplarında hareket etmeyi erdem haline getirir. Başkaları, devrimci taktikleri somut duruma göre belirleme bilincinden uzaklıklarını sergiler. Yani emperyalist savaş ufukta belirirken Kaustky'ler, Wollmar'lar ve hatta Bebel'ler de sallanmaya başlamışlardır artık. Stuttgart Kongresi bu konularda hesaplaşma yeri olur. Lenin'den okuyalım:

“Kongrenin son günü herkesin en büyük ilgiyi gösterdiği militarizm sorununa ayrılmıştı. Dillere destan Herve, savunulması son derece imkansız olan bir pozisyonu savundu. Genel olarak savaşı kapitalizme ve antimilitarist çalışmayı bir bütün olarak sosyalizm çalışmasına bağlamaktan acizdi. Herve'nin her savaşa grev veya başkaldırıyla cevap verme planı, ...savaşın yarattığı ekonomik ve politik krizin objektif şartlarına göre belirlenebileceğini hiçbir şekilde kavramadığını ortaya koydu.” (s. 15, abç.) Herve yalnızca gerici, sömürgeci, işgal ve ilhaka dayalı emperyalist, haksız savaşa karşı değil, “her savaşa” karşı tutum alınmasından söz ediyordu. Oysa ezilenlerin ezenlere, proletaryanın burjuvaziye karşı gerekli ve haklı sa-

vaşlarını genel bir savaş karşıtlığı içinde, her savaşa karşı gelmek adı altında yok sayıyor ve bu haklı savaşları emperyalist haksız savaşa bir tutuyordu.

Herveizme karşı mücadeleye Bebel de katılır; ama parlamenter avanaklığın savunusu temelinde yapar bunu. Sonunda Herveizm mahkum edilir. Lenin bunu çok keskin bir eleştiriyile dile getirir:

Bölgelerin ve ülkelerin işgal girişimine, savaş kredilerinin açılmasına, operasyon için üs açmalara vb. karşı yükseltilecek her ses, geliştirilecek her eylem bugünkü konjoktürde büyük öneme sahiptir. Emperyalist ideolojik hegemonyanın parçalanması, ezilenler arasında dünya kardeşliği fikrinin yeşermesi, emperyalist haydutluğa karşı dünya ezilenlerinin ortak bir duygu ve davranış göstermesi emperyalist saldırganlığı önleme gayreti ve kararlılığı tarihsel bir öneme sahiptir.

“Herveizm reddedildi; ancak bu red oportünizmin yararına olan dogmatik ve pasifist açıdan red değildi. Bununla daha azimli ve yeni mücadele metotlarının acil bir ihtiyaç olduğu enternasyonal proletarya tarafından tamamiyle benimsenmiş ve kapitalizmin yarattığı şartlarla ekonomik krizin yoğunlaştırılması birbirine bağlanmıştır.

Boş Herveist tehdit değil, sosyal devrimin kaçınılmazlığının anlaşılması, sonuna kadar savaşmaya karar verilmesi ve en devrimci mücadele yöntemlerini kabul etmeye hazır olma işte Stuttgart'daki ...ka-

rarın özellikleri.” (s. 16-17)

Bu pasajlarda, yaklaşan emperyalist savaşa karşı mücadelenin hem öncesi hem sonrası için kesin ve açık bir sınıf savaşı perspektifiyle ele alınmasının zorunluluğunu görüyoruz. Buradan bugünkü petrol savaşının son hazırlıkları karşısında savaş karşıtı mücadelenin zaafı ve sorunlarına yaklaşım için önemli bir deney aktarımı elde etmiş oluyoruz. Bugün savaş karşıtı cep hede en zayıf yan, sınıf görüş açısı eksikliğidir; dolayısıyla savaşa karşı mücadeleyi, savaşın kaynaklarına karşı mücadeleye bağlamayan, savaşın

ortaya çıkaracağı kriz ortamından devrimci sınıf savaşı taktikleriyle yararlanmak fikrinden uzaklığın arzettiği tehlikedir. Bugün de savaşa karşı mücadele bu savaşın kaynağı emperyalist sisteme karşı bir mücadele olarak, kapitalizme karşı sosyalizm için mücadele ile birleştirilmelidir. Silahlanmanın geliştirilmesine, Körfez'in silahların her çeşidinin kuşatmasına alınmasına, bölgelerin ve ülkelerin işgal girişimine, savaş kredilerinin açılmasına, operasyon için üs açmalara vb. karşı yükseltilecek her ses, geliştirilecek her eylem bugünkü konjonktürde büyük öneme sahiptir. Emperyalist ideolojik hegemonyanın parçalanması, ezilenler arasında dünya kardeşliği fikrinin yeşermesi, emperyalist haydutluğa karşı dünya ezilenlerinin ortak bir duygu ve davranış göstermesi, emperyalist saldırıganlığı önleme gayreti ve kararlılığı tarihsel bir öneme sahiptir. Fakat bütün bu mücadele savaşa yol açan politikalara, politikaların sahipleri emperyalistlere ve yerli işbirlikçilerine, emperyalist savaşa

kaynaklık eden nedenlerin ta kendisine, emperyalizme, kapitalizme, sömürü ve zorbalık düzeni ve rejimlerine yönelmezse, yöneltmezse; mücadele, devrimci bir savaş planına, bir devrim projesine bağlanmazsa yeterince etkili ve kalıcı sonuçlara ulaşamaz. Emperyalist Savaş Üzerine adlı bu kitap ve Stuttgart Kongresi'ndeki hesaplaşma, emperyalist savaş güçlerine karşı mücadelenin bu en temel özelliğini anlamamızı sağlıyor.

Stuttgart Kongresi bir şeyi daha çok önemsiyor: Gençler arasında ajitasyon; gençlerin sosyalizm ruhuyla donatılmasını ve halkların kardeşliğini kavrayacak şekilde eğitilmesini. Çünkü savaş patladığında burjuva ordularının saflarını işçi, köylü, işsiz ya da öğrenci gençler dolduracak. Zorunlu askerlik yasaları burjuvaziye hazır ve ucuz yoldan asker edinmeyi olanaklı kılıyor. İdeolojik kılıf da hazır: vatan görevi. Gençlerin eğitiminin çok önemli olduğu bugün

de söylenmeli. Sosyalist eğitim; vatan görevi diye orduya katacakları gençlerin, öne sürülen görevin emperyalist çıkarlarla, burjuvazinin sınıf egemenliği ihtiyaçlarıyla bağlantılı olduğunu öğrenmeleri, silahlarını kendileri gibi emekçi gençlere değil de savaş emri veren burjuvalara çevirmelerini sağlayacaktır. Bugün burjuvazi daha fazla demagoji yapıyor. Örneğin Bush, savaş bölgesine giderek askerleri ziyaret edip, "Irak halkının özgürlüğü için savaşacaksınız" gibi bir görevden söz ediyor. Bu demagojinin boşa çıkarılması için gençler arasında örgütlenen savaş hakkında ajitasyon çalışmasının önemini anlamakla birlikte kitapta, o günkü koşullarda bu işi gerçekleştirme yolları ve yöntemleri konusunda da aydınlanmak ve esinlenmek mümkün.

Bu bölümde sözü edilmesi gereken bir başka yön ise emperyalist savaşı örgütleyenlerin diplomatik cambazlıklar içinde barış olanaklarından söz ederek savaş planlarını gizleme çabaları için Lenin'in söyledikleridir:

"Diplomatlar telaş içinde. 'Notlar', 'raporlar', 'açıklamalar' sağnağı var; ellerinde şampanya kadehi, 'barış için çalışan' taçlı kuklaların arkasından bakanlar fısıldaşiyor. Fakat tebaları biliyor ki, taçların üşüştüğü yerde mutlaka bir leş vardır."

Günümüze ne kadar benziyor değil mi? Elinde barış çubuğu, Suudi Arabistan'dan girip Mısır'dan çıkan Abdullah Gül; BM denetçilerinin raporlarını bekleyelim, diyen Almanya Başbakanı, notlar, BM, silah denetçi raporları, kararlar, kararlar; hepsi de savaş pazarlıklarını ve planlarını örtmek, halklardan savaş gerçeğini gizlemek için değil mi? Yine basında ırkçısından liberal ahmağına pek çok kalemin Pentagon'la MGK veya Türk Genelkurmayı'nın birlik ve ayrılık noktalarını günler boyu tartışmalara konu etmeleri... Lenin bu çabaları, kirli pazarlıkların gizlenmesi için liberal ahmakların işi saymakta. Bugün de barış olanakları hala var gibi gevezelikler savaş yandaşlarının ve savaş planlarına dahil olanların gerçek rollerini gizlemek, kitlelerin

savaşa karşı duyarlıklarını törpülemek yanında, beyinlerini işgal ederek gerçekleri gizleme girişimleri değil mi?

Stuttgard kararları üzerinde II. Enternasyonal'de yürütülmüş mücadeleler, tutarlı marksist görüş açısına ve burjuvaziye karşı sınıf mücadelesi çizgisine bağlı kalanlarla, savaş hazırlıkları karşısında tutarsız, anarşist fikirler ileri sürenler ya da teorik doğruları sayıp dökmeye yetinenleri, nihayetinde emperyalist burjuvazinin savaş girişimi karşısında çözölen, dahası ihanet edenleri ayırıştıran ilk adım olmuştur.

Birinci bölümün yazılarının sonunda 1912 tarihli Basel Kongresi kararları yer almalı. Kongre, başlayacak bir savaşta *“kapitalizmin çıkarı ve karı uğruna, hanedan şerefi ve diplomatik gizli anlaşmaların hatırı için vurmaya suç sayar”* kararını alır ve elindeki silahı sınıf kardeşlerine doğrultmayı yasaklar.

Kitaptaki yazıların ikinci bölümü, 1914'te savaş başladığında kendi burjuvalarının bayrağı altında safa girenlerin, savaş kredilerine oy verenlerin ve emperyalist devlerin kapışmasını *“yurt savunması”* olarak sunup işçi sınıfını ihanete zorlayanların teşhis ve teşhir edilmesine dairdir. Bu bölüm yazıları Rus sosyal demokrasininin *“Avrupa savaşı”* hakkında yaptığı özel toplantının benimsediği önergeyle başlıyor. Başlayan savaş için, *“pazarlar ve yabancı ülkeleri yağma etmek için mücadele, ayrı ayrı ülkelerdeki proletaryanın ve demokrasinin devrimci hareketlerini bastırmak, burjuvazinin kazancı için çeşitli ülkelerdeki ücretli köleleri karşı karşıya getirip bütün ülkelerdeki proletaryayı aldatmak, parçalamak ve boğazlamak, işte savaşın gerçek özü ve nedenleri budur”* demektedir. (age s. 56)

Eğer savaş karşısında böylesine tutarlı bir teorik ve pratik konum alınabilirse, emperyalist sistemin bugünkü en zayıf halkası Ortadoğu'da, emperyalistlerin ve işbirlikçilerin füzeleri ve fantomları çektiği (kılıçlar eskidi çoktan) petrol bölgesinde toplumsal alt üst oluşlar, toplumsal devrimler neden gerçekleşmesin ki? Neden dünyanın ezilenleri, ama özel olarak bölgenin tüm ezilenleri; Türk, Kürt, Arap ve diğer uluslardan işçiler, işsizler, emekçiler, ezilen halklar, faşizmin ve emperyalist saldırganlığın hedefi durumundaki aydınlar, çevreciler ... doğanın ve

insan soyunun kırımını demek olacak bu savaştan, savaşı yaratanları, emperyalist kapitalizmi bütün kurumlarıyla tümenden ortadan kaldıracak bir savaş örgütlemesinler? Ya da hiç olmazsa, insan soyunun sosyalizmin yenilgisiyle koma halinde yaşamakta olduğu kendine güvensizliği kıracak, Ortadoğu parçasından başlayarak devrimlere kapı açmayı niye denemesin? Emperyalist Savaş Üzerine adlı kitabın makaleleri arka arkaya okundukça bugünkü durumdan çıkarılacak tek vazifenin devrim için örgütlenmek olduğu daha net bir düşünce olarak öne çıkıyor.

Kitaptaki üçüncü bölüm dediğimiz yazılar, zaten yüzyılın ilk çeyreğinde, emperyalist savaşın yarattığı alt üst oluşlar içinde, savaşın yarattığı krizden yararlanmanın programatik ve taktik siyasetini, örgütsel planlarını ve yapıcılarını bir kez daha tanıtıyor. Yani, emperyalist cephe zincirini en zayıf halkasında (Rusya'da) kıran Ekim devrimini ve savaşa karşı mücadelede tek tutarlı, kararlı tavrın, burjuvaziye karşı sınıf savaşı çizgisini izleyenlerin ellerinde yükselen III. Enternasyonal'in kuruluşu ve ilk kongre kararlarını buluyoruz bu bölümde.

1915 yılında savaş patladıktan sonra emperyalizmi, kapitalizmin en yüksek aşaması, ama aynı zamanda çürüyen kapitalizm olarak tanımlarken Lenin yanılmamıştı. Aynı zamanda emperyalist tekel grupları ya da devletler arasında rekabet, hegemonya yarışı ve pazar paylaşımı kavgasının yeni dönemde daha şiddetli biçimler alacağını, emperyalist gruplar arasındaki dalaşın dünya çapında savaşlara yol açmasının kaçınılmazlığını, onun bütün çelişkilerinin keskinleşmesiyle devrimlerin bağını çözümlenmişti. Daha tam bir ifadeyle, çağı emperyalizm ve proleter devrimler çağı olarak adlandırmıştı. Hem I. ve hem de Lenin'in görmediği II. Emperyalist paylaşım savaşı önlenemedikleri durumda devrimlere yol açmış ve Lenin'i doğrulamıştı.

Emperyalist tekel grupları/devletleri arasında Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu, tıpkı 20. yüzyılın başındaki gibi -tarihin ironisi belki de-, en keskin çıkar çatışmalarının yaşandığı yerler. Bu nedenle Doğu Bloku ve SB'nin dağılmasıyla başlayan çatışmalar (Orta Asya zenginlikleri üzerinde hegemonya dalaşı da eklendi) dönemi, tam da bu yeni durumu karakterize ediyor.

Ortadoğu çatışmalar zincirinin en kritik ve bugün son halkası. Lenin'in tezleri, günümüzü çözümlenmekte, en çok, işte bu halkayı kavramaya yarıyor. Ortadoğu, emperyalist tekel grupları ve devletleri arasında; emperyalistlerle bölgenin ezilen halkları, ulusları arasında (hatta bağımlı devletlerin ve eski kimi işbirlikçi rejimlerin) çelişkilerinin en keskin olduğu yer. Bu nedenle de emperyalist cephe zincirinin en zayıf halkalarından birisidir; yani devrime en yakın, hatta devrime gebe dünya toprakları arasındadır. Ortadoğu'da emperyalist saldırganlığa, Irak operasyonu adı altında bölgenin yeniden emperyalistlerce işgaline karşı mücadele ne kadar önemliyse, bu saldırı önlenemediğinde savaşı bölgenin tümünde emperyalizmi ve yerli gerici/ işbirlikçi rejimleri hedefleyen devrimci savaflara çevirmek de bir o kadar önemlidir.

Dahası nesnel durum, böyle bir devrimci savaşın gelişmesi için oldukça elverişli. Öznel durum hesaba katılmaksızın bir devrim stratejisi elbet çizilemez; ama devrim için nesnel koşulların elverişliliği strateji ve devrimin öncü/önder güçlerinin, savaş güçlerinin oluşturulması için görevler dizisi belirlemenin çıkış noktası olacaktır.

Bu hangi temel üzerinde yükselecektir? Emperyalist savaş karşısında günümüzün acil görevi, gözü dönmüş kan emici emperyalist canavarın, ABD emperyalizminin Irak'a saldırısını önlemektir. Diğer emperyalistlerin saldırıya karşı tutumlarının gerçek nedenlerini açığa çıkartmaktır. ABD'de somutlaşan emperyalist savaşın ABD'nin dünya egemenliği stratejisinin bir parçası, sermayenin egemenliği söz konusu olduğunda diğer emperyalistlerin ABD'nin suç ortağı olduğu, aralarındaki çelişkinin hangi emperyalist sermayenin daha egemen olması gerektiğinden kaynaklandığını göstermektir. Emperyalist saldırıyı önlemek için çok çeşitli mücadele ve

örgüt biçimlerini devreye sokmak, Ortadoğu halkları arasında antiemperyalist mücadele birlikleri oluşturmak, dünya çapında gelişen emperyalist savaş karşıtı gösterileri coğrafyamızda da büyütme, "canlı kalkan"larla savaşı önleme kararlılığını genelleştirmek vb. yöntemlerle Ortadoğu halkları arasında kardeşliği örmek, dünya halkları arasında antiemperyalist dayanışmayı geliştirmek ve en önemlisi de emperyalizmin kadr-i mutlak olmadığını kanıtlamaktır. ABD emperyalizmini saldırıdan vazgeçirmeye zorlamak yolunda atılacak her adım ABD saldırıya karşı emperyalist savaş önleme kararlılığını emperyalist işgale karşı mücadeleye dönüştürmede ve devrimci bir karşı savaş geliştirmede güçlü

bir zemin oluşturacaktır. Halihazırda Filistin halkının İsrail siyonizmine karşı yürüttüğü mücadele Ortadoğu çapında ABD emperyalizmine karşı mücadeleye dönüşecektir. Konunun bu yanı, elbet bu yazının konusu değil. Ama Emperyalist Savaş Üzerine başlığı altında seçilmiş yazılarla Lenin bir kez daha devrimi iş edinenlerin, emperyalist haydutlara karşı yaşam hakkını savunanların, savaşın yaratmakta olduğu krizden, insanlığın büyük geleceği için yararlanmanın yaşamsal

önemi ve bu ideale sıkı sıkıya bağlı kalarak çalışmanın ve yaşamanın ezilenlerin onurlu zaferlere taşıyacağına bilgisini, gözlemini, teorik ve pratik yönleriyle gösteriyor, ufuk açıyor.

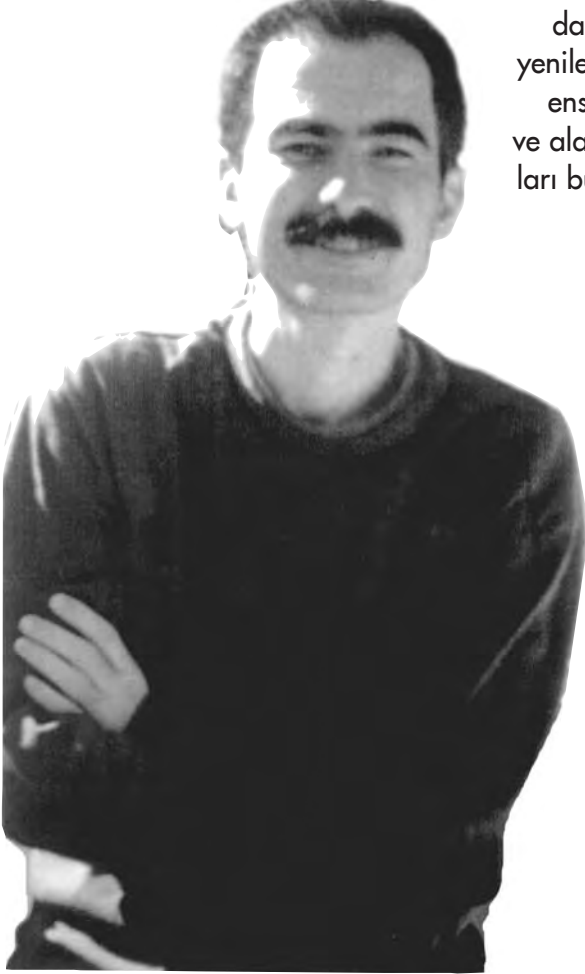
Öğrenmek isteyenleri, zamanında öğrendiklerini unutanları, bugünkü savaş karşıtlığı potansiyelini nereye evrileceğini henüz kestiremeyenleri derinden sarsacak, güncelin öne sürdüğü sorunları materyalist tarih anlayışına bağlı kalarak aydınlatmak isteyenlere, illa da devrim isteğini, kaygısını ve uğraşısını sürdürenlere söz konusu kitap üzerinde ufuk açıcı bir gezinti öneriyoruz.■

"Pazarlar ve yabancı ülkeleri yağma etmek için mücadele, ayrı ayrı ülkelerdeki proletaryanın ve demokrasinin devrimci hareketlerini bastırmak, burjuvazinin kazancı için çeşitli ülkelerdeki ücretli köleleri karşı karşıya getirip bütün ülkelerdeki proletaryayı aldatmak, parçalamak ve boğazlamak işte savaşın gerçek özü ve nedenleri budur"

Özeleştirinin Devrimci Şiddeti

"Proleter öncünün tüm bölükleri arasında uyanan yeni enerji, kazanma ve başarıma azmi kendini hissettiriyor. Umut büyüyor, yapıcıların sevinçli türküsü yükseliyor. Proletaryanın öncü birliği kendi durumunu pratik olarak da değiştiriyor. Devrimci eylemin ateşinde yıkılıyor, yenileniyor, arınıyor. İşareti alan büyük orkestranın tüm enstrümanlarının her birinin kendinden, kendi konum ve alanından başlattığı bu değişim ve yenilenme pınarları bütünleşerek gürül gürül akan bir nehre dönüşecektir..." (20 Nisan 2002, "Söz Eyleme İşliyor,"

Yeniden Atılım, Başyazı)

DEVRİMCİ mücadele sayısız kurbanlar vererek ilerliyor. Sayısız devrim deneyimi bunu doğruluyor. Ama yine de birçok durumda devrimcilerin kendilerini ortaya koyuşları devrimci öncü ve mücadelenin gelişimi bakımından ayrı, özel bir anlam kazanabiliyor. Bu temel yaklaşım bizi, geçen yıl İzmir direniş siperinde kaybettiğimiz Tuncay Yıldırım yoldaşın şehit düşmesinin marksist leninist komünist parti bakımından özel anlamını düşünmeye/aramaya itiyor. Bu yazının konusu elbette bunu araştırmak değil. Ama son bir yılda marksist leninist komünist hareketin gelişim seyrinin ana çizgilerini çözümleme amaçlı bir yazıya buradan başlamak bize oldukça anlamlı göründü.

Komünist öncünün 2002 Ocakı'nda İzmir ve İstanbul'da açtığı ölüm orucu direniş siper-

leri, devrimci kararlılık bakımından dışarıda pörsüyen devrimci morali zindanlardaki direnişin düzeyine yükseltmek gibi bir anlam ve amaca da sahipti. Direniş siperlerinin kuruluşu, bu yoldaki parti kararının uygulamaya sokulması, öncünün kendine yönelik sarsıcı, uyandırıcı bir devrimci şiddeti de içerir. Parti F tipi hücre-tecrit saldırısı karşısında devrimci kararlılığını dışarda ölüm orucu siperleri açarak bir kez daha sınamak ister ve sınar. Parti devrimci ruhunu kazanma arayışındadır.

Eleştiri ve özeleştirin devrimci şiddetiy- le kendini kamçılayan komünist öncünün, merkezden dışarıya; omurgasından çevresi- ne/çeperine doğru poli- tik kararsızlık ve yarı gönüllülükle savaştığını ve dışarıda ölüm orucu siperlerinin kurulması kararının uygulamasın- da devrimci iradesini ve politik kararlılığını sı- navdan geçirdiğini sap- tamak yanlış olmaya- caktır. Baroların ortaya attığı “üç kapı üç kilit açılın” talebi, yarattığı ilk etki ve ilgiden sonra adeta sahipsiz kalır. Ko- münist öncü bu talebi sahiplenme temelinde kuvvetlerini seferber et- mek üzere harekete geçtiğinde yalnızca kendi saflarındaki değil; ama aynı zamanda esasen bir tüm olarak hem devrimci hareketi zararlı bir sarmaşık gibi kuşatmış ve hem de antifaşist güçleri kendi bataklığına çekmiş politik kararsızlıkla savaşarak, akıntıya karşı kürek çekerek ilerleyebilecektir.

İzmir direniş siperinden komünist öncü- nün saflarındaki politik kararsızlığı gürültü- süzce tepeleyen ve vakarla ölüme yürüyen par- tinin çocuğu Tuncay, görkemli devrimci eyle- miyle maksist leninist komünist partinin tari- hinde devrimci kararlılığın ayağa dikilişinin sembolü olarak anılmayı hak etmiştir.

Komünist öncünün örneğin kadınlar ara- sında komünist çalışmanın geliştirilmesi için harcadığı çabalar, inşaa ettiği yönelim ve so-

mutlaşmaya başlayan elle tutulur sonuçlar önemli ve anlamlıdır. Bu yalnızca 8 Mart etkin- likleri ekseninde değil, en son 1 Aralık emper- yalist savaş karşıtı gösteriler ve 3 Kasım seçim- leri dahil bütün bir 2002'ye yayılan etkinlikle- rin denetlenebilir verilerinde kendini gösterir. Komünist basın dikkatle izlendiğinde komü- nist öncünün bu alanda geliştirdiği özeleştiri- yi pratik biçimde sınamaya gösterdiği özen, keza rotanın korunması ve sürekliliğin sağlanması çabası dikkat çeker. Söz ile eylemin bütünlü- ğünü sağlamak üzere, sözün eyleme işleme- si istek ve yönelimi devrimci iradenin özel bir il-

gi alanı olur. Son bir yıllık süreçte politik et- kinliklerinden bakarak şu saptanabilir: Kendini sarsan komünist öncü emekçi kadınlara yöne- lik pozisyonunda önemli bir değişim ya- ratarak rotasını pratik olarak da düzeltmeyi başarmıştır.

2002 1 Mayıs'ı ko- münist öncünün başlı- ca alanlarda kendi kuv- vetlerini sarsıp ayağa kaldırma ve seferber et- me çabasının sonuçları- na tanıklık eder. Dünya

proletaryasının birlik dayanışma ve mücadele gününde başlıca mücadele alanlarında yansı- yan duruş, keza adeta politik çalışma ve müca- delenin tatile girmesi yaz dönemi gerçekliğini pratik olarak aşma çabası ve diğer devrimci et- kinlikler kendini hissettirir.

2002 yılı boyunca komünist öncünün git gide yüzünü dışa döndüğünün altı çizilebilir ve çizilmelidir. Komünist öncü, “kitlelere yabancılaşmanın kesin kes son bulması, partiye değil yığınlara dönük politika ile partiye değil yığın- lara önderlik hattının döşenmesi” rotasında ça- lışmalarının istikrar ve sürekliliğini sağlayarak, sözü ile eyleminin tutarlılığını kurma yolunda önemli ve değerli ilerlemeler sağlar. 3 Kasım seçim kampanyası “kitlelere yabancılaşmanın aşılması”, “yığınlara dönük politika” ve “yığın- lara önderlik” yolunda 2002 yılı içerisinde ula-

2002 yılı boyunca komünist öncü- nün git gide yüzünü dışa döndüğü- nün altı çizilebilir ve çizilmelidir. Komünist öncü, “kitlelere yabancı- laşmanın kesin kes son bulması, partiye değil yığınlara dönük politi- ka ile partiye değil yığınlara önder- lik hattının döşenmesi” rotasında çalışmalarının istikrar ve sürekliliği- ni sağlayarak, sözü ile eyleminin tutarlılığını kurma yolunda önemli ve değerli ilerlemeler sağlar.

şılan en ileri noktadır. Seçim kampanyasında komünist öncünün taze kuvvetlere ulaşmayı, temasa geçmeyi bir ölçüde de olsa başarmış olmasına, politik nitelik bakımından anlamlı bir belirti olarak muhakkak dikkat çekilmelidir.

Önderleşme yolunda kendini zorlayan komünist öncü, politik etkinliklerini ilerleme, gelişme rotasına sokmuş ve yönünü dışarıya, yığınlara çevirmeyi başarmıştır. Komünist öncünün politik duyarlılığı, kararlılığı keza politik refleksi gelişme çizgisine girmiş, devrimci morali, disiplin ve özgüveni yükselişe geçmiştir.

Yazının amacı bakımından komünist öncünün son dönem politik etkinliklerinin genel bir bilançosunu çıkarmamız gerekmiyor. Ama öncelikle komünist öncünün gelişiminin yönünü saptamamız gerekiyor. Yukarıda yapmaya çalıştığımız da bu zaten. Tekrarlama pahasına vurgulamak gerekirse:

Komünist öncü örgütsel ve politik bakımdan gelişme çizgisine girmiştir. Burada komünist çalışmanın hemen bütün alanlarında görülebilen yansımalarının en çarpıcılarından yalnızca bazılarını değindik, gelişim yönünü saptadık.

Madem ki, komünist öncü, politik ve örgütsel bakımdan denetlenebilir biçimde gelişiyor, o halde nedir bu gelişmenin devrimci dinamikleri? Son bir yıllık dönemde devrimci mücadelenin ve komünist çalışmanın koşullarında büyük ya da çok anlamlı değişikliklerin yaşanmadığı herhalde herkes için açıktır. Demek ki, komünist hareket bu dönemde ne işçi sınıfı hareketinin ne de varoş, gençlik, kadın veya Kürt ulusal demokratik hareketinin vb. atılımından güç almıştır. O halde marksist leninist komünist hareketin örgütsel ve siyasal

gelişiminin dinamiklerini anlamak için dikkatimizi bizzat kendisine yönelmeli ve komünist hareketin iç süreçlerini kavramalıyız.

Komünist öncü, 3. Kongre'sini başarıyla toplandığını 1 Mayıs 2002 tarihinde ilan etmişti. Partinin Sesi'nin (Mart/Nisan/Mayıs, 2002 tarihli) 34. sayısının başyazısı, marksist leninist komünist partinin saflarında gelişen devrimci özeleştirinin kapsam, içerik ve şiddetini yansıtan çözümlenmeleriyle, komünist öncünün tespit ettiğimiz örgütsel ve politik gelişiminin devrimci dinamiklerini de aydınlatmaktadır.

Partinin Sesi'nin, MLKP 3.Kongre'sinin, "Yedi yıllık tarihinde üzerinde durulması gereken tüm programatik, stratejik, politik, örgütsel konuları ele alıp tartışmaktan kaçınma"dığı açıklaması, komünist öncünün saflarında sert, sarsıcı ve oldukça kapsamlı bir

mücadelenin yürütülegeldiğini bildirmektedir.

Keza Partinin Sesi'nin, "MLKP 3. Kongresi, politik mücadelede devrimci kendiliğindenlikle, örgütsel yaşamda bürokratism ve idare-i maslahatçılıkla karakterize olan bir dönemi tüm yönleri ile masaya yatırmış"tır bildirimiyile komünist öncünün saflarında gelişen eleştirinin sarsıcı devrimci şiddetine de işaret etmiş oluyor.

"Yüzümüzü içteki sınıf mücadelesine dönerek vurgularsak" diyen Partinin Sesi, komünist öncünün rotasını, "kitlelere yabancılaşmanın kesinkes son bulması, partiye değil yığınlara dönük politika ile partiye değil yığınlara önderlik hattının döşenmesi" biçiminde özetliyor ki, bu son bir yıllık gelişme çizgisinin anlaşılması bakımından da anlamlı ve açıklayıcıdır.

Kuşkusuz komünist öncünün saflarında gelişen mücadelenin, eleştiri ve özeleştirinin

de inkar edilemez bir tarihi vardır. Çünkü, komünist öncünün son bir yıllık dönemde içerisine girdiği örgütsel ve politik gelişim çizgisinin bir anda inşaa edildiği ve edilebileceği düşünülemez. Bu gelişmeye öngelen hazırlayıcı çalışma ve mücadeleler olmalıdır. Nitekim komünist basın bu konuda aydınlatıcı veriler sunmaktadır.

Teoride Doğrultu'nun Mart/Nisan 2001 tarihli 3. sayısında, yığınların acil "Devrimci önderlik talebini yanıtlayabilmek için ve yığınların devrimci önderi düzeyine sıçrayabilmek için, marksist leninist komünistler, bütün hareketlerinde kitlelerle ilişkilenişlerini gözden geçirmek, denetlemek ilkesel tutarlılığın sürekliliğini güvenceye almak zorundadırlar" dendiikten hemen sonra da özeleştirici ihtiyacı tam bir kesinlikle vurgulanıyor:

"Burada ana noktayı 'öncünün kitlelerle ilişkilenişinin oluşturduğu aşikardır. Ve komünist öncünün bütün değişik düzeyleri ve unsurlarıyla, kitlelerle ilişkilenişine bakmaya, deneyimlerini eleştirel devrimci tarzda gözden geçirmeye ihtiyaç vardır. Hatta böylesi bir ideolojik/teorik çalışma, 'önder partiye geçiş' ya da kitlelerin yakıcı devrimci önderlik talebini yanıtlayıcı çalışmasının marksist ve devrimci rotada yürütülebilmesinin ideolojik önkoşuludur. Önder partiye geçiş bir nitelik sıçraması olacağına göre, komünist öncü hangi yönde ve nasıl gelişeceğini, değişeceğini aydınlatmalı, bilinçli ve sistematik tarzda yönetebilmelidir." (Teoride Doğrultu, Sayı: 3. s.13)

Görüldüğü gibi, 2001 başında komünist öncü için özeleştirinin aciliyetine dikkat çeken Teoride Doğrultu, aynı zamanda devrimci özeleştirinin merkezine komünist öncünün kitlelerle ilişkilenişinin konması gerektiğini de kuvvetle vurguluyordu. Teoride Doğrultu'nun bir sonraki sayısı (Mayıs/Haziran, 2001) ise aynı özeleştirici çizgisi üzerinde derinleşiyor ve "Kitlelerle Öncü Tarzda İlişkileniş"i ayrıca özel

olarak ele alıyordu. "Öncünün bakışının tamamen kitlelere yöneltilmesi ve kilitlenmesi gerek"tiğinin altını çizen Teoride Doğrultu burada, "Komünist öncünün devrimci iradesinin bugün her şeyden önce kitlelerle ilişkilenişin ateşten sınavından geçmekte" olduğuna dikkat çekiyordu.

"Öncü bütün çalışmasını kitlelere yönelmek zorundadır. Kabul edilemez aksi bir durum, öncünün kendini inkarı anlamına gelir. Çünkü öncünün varlık nedeni işçi sınıfı ve ezilen milyonları aydınlatmak ve örgütlemek, sermaye egemenliğine ve faşist diktatörlüğe karşı politik özgürlük ve sosyalizm savaşımına seferber etmektir. Buradan uzaklaştığı oranda ve ölçüde varlık hakkını ve önderlik iddiasını kaybeder."

Eleştiri ve özeleştirici komünist öncünün kendini yenileme, devrimcileştirme çabasından başka bir şey değildir. Eleştiri ve özeleştirinin devrimci şiddeti hem öncünün saflarında merkezden çevreye doğru patlamalı biçimde yayılan devrimci dönüşümü başlatmış ve hem de öncüyü kitlelere yönelten büyük devrimci enerejiyi uyandırmıştır.

Komünist öncü, varlık nedeni ve büyük devrimci iddialarıyla bağdaşmayan kendi durumunu değiştirme isteğiyle harekete geçince, eleştiri ve özeleştirici gerçek bir sorun, yakıcı bir devrimci ihtiyaç olarak belirmiştir. Eleştiri ve özeleştirici komünist öncünün kendini yenileme, devrimcileştirme çabasından başka bir şey değildir. Eleştiri ve özeleştirinin devrimci şiddeti hem öncünün saflarında merkezden çevreye doğru patlamalı biçimde yayılan devrimci dönüşümü başlatmış ve hem de öncüyü kitlelere yönelten büyük devrimci enerjiyi uyandırmıştır.

İçerden bakıldığında, komünist öncünün yaşadığı iç değişim ve yenilenme devrimci teori, program ve stratejiye ilişkin unsurları da taşımakla birlikte her şeyden önce ideolojik ve örgütsel alanı kapsar. "Politik mücadelede devrimci kendiliğindencilikle, örgütsel yaşamda bürokratism ve idare-i maslahatçılıkla karakterize olan bir dönemi tüm yönleri ile masaya yatır"manın (Partinin Sesi) anlamı da budur. Komünist öncü bir politik önderlik ve mücadele anlayışı olarak parti faaliyetine egemen olan "devrimci kendiliğindencilik" anlayış ve zihni-

yetini sorguladığı içindir ki, eleştiri ve özeleştirinin açığa çıkardığı kuvvet, politik önderlik iddiasının, politik kararlılığın ve duyarlılığın büyümesinde somutlaşan politik enerji olmuştur. Demek ki, içten ideolojik ve örgütsel alanı kuşatan sarsıcı devrimci dönüşüm ve yenilenme çabası, amacına uygun biçimde dışa, politik pratiğin devrimci dönüşümü ve yenilenmesi biçiminde yansımaktadır.

Komünist öncünün aşağı yukarı son bir yıllık dönemde belirginleşen politik ve örgütsel gelişme/ilerleme çizgisinin itici gücü, dinamiği safları arasında geliştirmeyi başardığı eleştiri ve özeleştirinin devrimci şiddetidir.

Komünist öncü, devrimci özeleştirisi sayesinde yönünü önderleşme rotasında ilerlemeye çevirmiş, elde ettiği ideolojik, örgütsel ve politik kazanımlarla hem özeleştiride derinleşme ve hem de kazanımlarına dayanarak gelişim çizgisini sürdürme olanaklarını büyütüştür.

Komünist öncü rotasını kitlelere yabancılaşmayı aşmaya çevirmeyi başarmış olmakla birlikte bu sorun halen çözülemediği olduğu içindir ki, özeleştirinin düşünsel ve pratik olarak derinleştirilmesi ihtiyacı da kendini hissettirmektedir. “Önderleşme” ya da “önder partiye geçiş” çalışmasının merkezinde öncünün kitlelerle ilişkilenişi durduğuna göre, komünist öncünün kitlelere yönelimini denetlemesi ve güçlendirmesi gerekir.

İçten dışa doğru patlamalı tarzda gelişen özeleştirinin devrimci rolü, komünist öncünün yakın dönem pratiğinde sınanarak bir kez daha doğrulanmıştır. Kitlelere yabancılaşmanın tüm iz ve kalıntıları tek tek hem öncünün oluşturucu tüm kolektifleri ve hem de kadroları düzeyinde sökülüp atılmalı, tasfiye edilmelidir. Tüm örgütler ve kadrolar, doğrudan kitle çalışmasına katılmalı ve kitlelerle dolaysız biçimde temas geçmelidir. Tüm kadro ve örgütlerin, öncünün, kitlelerin devrimci önderliğini üstlenmesi çalışmasının gerçek teorik ve pratik sorunlarıyla uğraşmaya yöneltilmeleri gerekir. Önderliğin sürükleyici iradesi gerek kitlelere yabancılaşmanın tasfiyesi ve gerekse kitlelere yönelik politika ve kitlelere önderliğin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaya devam edecektir. Fakat bu yaşamsal devrimci görevle-

rin nihai çözümleri özeleştirinin sorunu olmadığı gibi, keza her belirli durumda özeleştirisi ilerleyebilmenin daima belli sınırları vardır.

O halde bir yandan devrimci özeleştirinin hala var olan ama sınırlarına da yaklaşılabilir imkanlarını gelişmesinin hizmetine sokması gereken komünist öncü, önderleşme rotasını koruyarak gelişmesinin sürekliliğinin devrimci itici gücünü nerede bulabilir? Marksist leninist komünist partinin gelişimi bakımından bunun gerçek bir soru olduğunu vurgulamalıyız. Ve yalnızca “taze kuvvetlerle buluşma” ve “yeni gelişme yollarının keşfi” bu sorulara yanıt olabilir. Kaldı ki, özeleştirinin hala var olduğunu söylediğimiz olanakları da ancak “taze güçlerle buluşma” ve “yeni gelişme yollarını keşfetme” yönelimi korunarak değerlendirilebilir.

Komünist öncü önderleşme yolundaki gelişim rotasını, bugünkü durumda, bir yandan taze güçlerle buluşma yönelim ve kararlılığını koruyarak ama tabii ki, taze güçleri açığa çıkartmayı ve bu kuvvetleri hem fiziki olarak saflarında toplayarak ve hem de bu taze kuvvetlerin havasını, ruhunu emerek kendini yenilemede derinleşerek; ama aynı zamanda buna paralel olarak “yeni gelişme yollarını keşfetme” yönelim ve çabasını giderek güçlendirerek ve tabii bu alanda elde edeceği kazanımları duraksamadan mücadelenin hizmetine sokarak ilerletebilir.

Bugün özellikle şunun altı kalınca çizilmelidir, komünist öncü ancak ve ancak açığa çıkaracağı taze kuvvetlerin devrimci güç ve enerjisini emme, saflarında toplama yolundan önderleşme rotasındaki gelişiminin sürekliliğini güvenceye alabilir. Komünist öncünün saflarında gelişen eleştiri ve özeleştirinin hedefi en nihayetinde bu taze kuvvetlerle buluşmaktır. Çünkü, ancak taze güçlerle buluşması sayesinde, yani saflarında toplayıp birleştirdiği bu taze güçlerden geliştireceği yeni bir kadro kuşağı ile komünist öncü, eleştiri ve özeleştirinin devrimci şiddetine dayanarak elde ettiği devrimci yenilenme ve değişimi pekiştirip kalıcılaştırabilir. Ama aynı zamanda önderleşme yolundaki ileri yürüyüşünü de bu temelde kesintisiz sürdürebilir. O halde komünist öncü şimdi dikkatini daha güçlü biçimde taze kuvvetlere çevirmelidir.■

Siyasal İslam'da Yeni "Sınıf Bilinci": AKP

MATERYALİST açıdan bir parti çözümlemesinin yanıt arayacağı temel soru, hangi sınıfın partisi olduğudur? Soru özsel bakımdan yalın olmakla beraber, yanıtın, en geniş içeriğiyle karmaşık bir tarihsel toplumsal ilişkiler bütünlüğü içinden çıkarılması gerekmektedir. Genel olarak partiler sınıflı toplum düzeninin belirli bir aşamasında tarihsel olarak ortaya çıkmış siyasal araçlardır. Toplumsal yapıyla devletsel yapı arasında somut ve özel bir role sahiptirler. Bundan dolayı, yanıtın içeriğinde –nesnel olarak yer tuttuğu oranda– tarihsel gelişimin o kesitinde etkin olan bütün temel sınıfsal dinamikler yer almalıdır. Marksist diyalektik, bu somut durumda, hem merkezde duran soruyla bağıntıları içinde ve hem de birbirleriyle olan karşılıklı etkileşimi içinde dönüşen ve gelişen bu sınıfsal dinamiklerin çelişkili iç bütünlüğünü açığa çıkarma işidir.

Sorumuzun öznesi Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) olduğuna göre, çözüm-

lememizin güncel boyutu bağlamında hareket noktası olması gereken en temel unsur kriz zeminidir. Gerek resmi parti kuruluşu gerekse de seçim sonuçları sonrasında açığa çıkan tek partili hükümet kurma gücü açısından, yani cisimleşmiş bir somutluk olarak AKP, en dolaysız biçimde mevcut kriz koşullarının ürünüdür. Ancak Türk kapitalizminin ve egemen sınıf iktidarının ekonomik ve politik krizinin üst üste bindiği boğucu konjonktür atmosferinde AKP'yi öne çıkaran çelişkili zorunluluklar, bizat krizin güncel ötesi derinliklerinden beslenmektedir. Bu derinlik, 3 Kasım seçimlerinde on milyon oy tarafından doldurularak cisimleşmiş bulunmaktadır. Sonuca, ni-

celik “basitliği”yle yaklaşılamayacağı gibi, eğer doğru ölçölürse bu dolgunun, üç ayak üzerine oturan “ciddi” bir ideolojik nitelik karşılığının olduğu görölülecektir.

Birincisi, rejimin ideolojik çözölölüşünden kaynaklanan; ikincisi, AKP’nin içinden doğduğu İslamcı siyaset ideolojisinin iç evrimi sürecinden beslenen; ve üçüncüsü, ezilen ve sömürölen kitlelerin ‘ideolojisizlik’ olarak görünüm kazanan pratik-pragmatik geleneksel eğilimlerinden gelen dinamikler biçiminde kategorilendirebileceğimiz bu üç faktöre, özellikle de ikincisine daha yakından bakalım. Çünkü bu ikinci dinamiğin yapısında AKP’nin sınıfsal kimliğinin şekillenmesinde ve pratikleşmesinde daha doğrudan rol oynayan özđün tarihsel içerik vardır. Çözöllememizin zeminini olgunlaştırması açısından diğer iki faktörle ilgili olarak bazı temel sonuçlara dikkat çekmek yeterli olacaktır.

“Biz İslamcı bir parti değiliz; biz merkezde yer alan muhafazakar demokrat bir partiyiz...” Başta T. Erdoğan olmak üzere, AKP’nin en üst düzey bir dizi yöneticisi tarafından dikkat çekici sıklıkla yinelenen bu kimlik beyanı ‘gerçek’ mi? İşin bizi ilgilendiren esasları bakımından bu pek önemli değil; ama burjuva siyaset arenasında yürütölen hegemonya savaşlarında AKP için sorulan bu sorunun, burjuvalar arası ‘iç’ ideolojik mücadelede gerçek bir önemi var. Refah Partisi’nin de tepesine binen 28 Şubat’tan bu yana, ‘takiyye’ ve siyasal İslam beraber anılır hale getirildi. Generallerin 28 Şubat’la birlikte İslamcı siyasal ideoloji için çerçevededikleri yeni konseptin sınırlarının dışına taşan her girişim, tekelci medya aracılığıyla ve burjuva siyaset mühendisleri tarafından anında takiyye eleştirisıyla bombardımana tutuluyor. Türban gibi güncel bir argüman, yıpratma savaşının bu irade kırıcı saldırı mızrağı, AKP için de sürekli bir ideolojik tehdit unsuru olarak devreye giriyor.

Uluslararası ilişkiler bağlamında, İslamcı partilerin geleneksel ideolojik eğilimlerine göre davranma tercihinine karşı da aynı mekanizma devreye sokuluyor. 28 Şubat’ın deneyimlerinden çıkardığı derslerin ışığında kendine sıkı bir ideolojik otosansür uygulayan AKP’nin belirlenen konsepte kendini uydurmada hayli yol aldığı görünüyor. Türban, AKP’nin ve hükümetin gündelik dilinde en alt düzeyde yer tutuyor ve ‘demokratik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi’ genel lakırtısının içinde soğutulmaya alınıyor. Ulusla-

rarası ilişkiler ve bağlantılar noktasında IMF, DB, NATO, AB, ABD’ye Başbakan A. Gül ve T. Erdoğan tarafından bizzat verilen teminatlar ise konseptin icaplarına uyumda daha stratejik yaklaşımlara işaret ediyor.

AKP’nin, bir yandan rejimin yönetici ege-men sınıflarıyla arasında var olan büyük politik kuvvet eşitsizliğinden doğrudan doğan açık baskılar nedeniyle zorunlu olarak, diğer yandan da geliştirdiği pragmatist stratejiye bağlı uyguladığı taktikler aracılığıyla da bilinçli olarak 28 Şubat sonrası konseptte uyum sağlamış olması, sorunu ortadan kaldırmış oluyor mu?

Dar anlamda, evet; AKP, İslamcı ideolojinin politik bir kliği gibi davranma darlığından uzaklaşıyor ve burjuvazinin genel çıkarlarını savunabilecek bir sınıf bilinci geliştiriyor. Hükümet programı ve uygulamalarının ruhuna sinmiş olduğu açıkça görölen bu ‘sınıf bilinci’ karşısında sermaye oligarşisinin belli başlı kodamanlarının alkış tutması boşuna değil. İslamcı ideoloji örtüsü altına palazlanan sermaye güçlerinin bugün AKP’de doruğuna çıkan ‘burjuva bilinçlenme’ serüvenlerinin mazisi hiç te yeni değil aslında. Osmanlı’nın dağılış dönemlerine kadar uzanan geleneksel bağlarını bir yana koyar, cumhuriyetin kuruluşundan 1940-50’lere kadar yaşadıkları geri çekilme ve pasifize olma zorunluluklarını da hesaba katarsak, İslamcı siyasal hareketin esasen Demokrat Parti iktidarı dönemiyle birlikte palazlanmaya başladığını görürüz. Hareketin daha sonra partileşmesiyle birlikte, artık Türk burjuva siyasal tarihinde bağımsız bir ideolojik gelenek olarak rol oynamaya başlayan politik İslam, önce Milli Nizam Partisi (1969-71) deneyiminden geçmiş, Milli Selamet Partisi’nin kurulmasıyla (1973) da yerleşik bir kurumlaşma kazanmıştır. Bu hareketin toplumsal ideolojik gücü MSP’nin katıldığı ilk seçimlerde (1973) 11.8 oranında oy almasıyla kendini o zamanda göstermişti.

Analizimiz bakımından önemli olan noktalardan biri, kendini ‘Milli Görüş Hareketi’ olarak tarif eden bu İslamcı geleneğin, kapitalizmin Anadolu’da hızla geliştiği dönem içinde serpilip saçılmasıdır. İkincisi de Milli Görüş ve partilerinin (MSP-RP, Fazilet) İslamcı politik ideolojisinin yelpazesi içinde bulunan değişik eğilimlerin ağırlıklı bölümünün topladığı merkezi bir kuvvet odağı olmasıdır. Sadece siyasal koşulların yarattığı olanaklardan yararlanmak açısından değil, bizzat kapitalizmin sömürücü sınıfsal yapılanma-

sına dayanarak ve yerleşerek kendini örgütleyen İslamcı partilerin, bu nedenle ve esas olarak kapitalizmle bir alıp veremediği hiçbir zaman olmadı. Ama bu dinsel ideolojinin politik taşıyıcısı olarak siyasal İslamcı partiler toplumsal taban olarak esasen Anadolu'nun orta sınıf tabakalarına sırtlarını dayadıkları için, sınıfsal olarak egemenleşmeleri tarihsel olarak olanaksızdı. Tekelci burjuvazinin ve büyük toprak sahiplerinin sınıf çıkarlarını doğrudan temsil eden geleneksel burjuva partiler zaten vardı ve egemen sınıflar, iktidarlarını bu partilerin kurduğu hükümetler aracılığıyla tahkim ediyorlardı.

Sorun yalnızca böyle bir denklemlerle izah edilebilir mi?

Cumhuriyet sonrası Türk devleti ve İslam arasındaki ilişki; Türk devletinin Kürtler'i yok sayma ve kırımdan geçirme politikasına karşı Kürtler'in bir bölümünün ulusal kimliklerini İslamcı örtü altında koruma çabaları; Türk köylü kitlelerinin büyük sermaye ve devletle çelişkilerini İslamcı partilere sığınarak ifade etmeleri; emperyalistlerin SSCB'yi "yeşil kuşak"la kuşatma stratejisi ve nihayet bütün bunlarla birlikte ege-

men sınıf partilerinin kitle tabanını büyütme ve ezilen kitlelere "din afyonu"nu daha çok yutturma için İslamcı eğilimleri güçlendirmeye hizmet eden politikaları; ve tersinden ezilen yığınların düzene ve rejime yönelen tepkilerinin devrimci muhalefetin ezildiği dönemlerde İslamcı örgütlenmelere akarak dile getirmeleri İslamcı partilerin gelişiminin ve tarihçesinin bütünlüklü olarak algılanmasında dikkate alınması gereken olgulardır.

Orta burjuvazinin bir bölümünün siyasal sözcüsü olarak ortaya çıkan İslamcı partilerin egemen sınıflar tarafından kullanabilecekleri birinci tercih haline gelememesinde bu partilerin dayandıkları sınıf temeli kadar egemen Türk burjuvazisinin cumhuriyet sonrası doğuş ve gelişme koşulları ve Türk devlet yapısı ile de doğrudan bağı vardır. Türk genelkurmayının İslamcı parti

ve örgütleri "önemli bir tehlike" olarak göstermesi, geçici, konjoktürel bir durum değildir. Türk devleti tek din, tek ırk üzerinde şekillenmiştir. Burada tek din meselesi onun dine dayalı bir devlet olduğunu göstermez. Tam aksine dini devlet tekeline alarak onun kontrolsüz gelişimini

AKP, islamcı ideolojinin politik bir kliği gibi davranma darlığından uzaklaşıyor ve burjuvazinin genel çıkarlarını savunabilecek bir sınıf bilinci geliştiriyor. Hükümet programı ve uygulamalarının ruhuna sinmiş olduğu açıkça görülen bu 'sınıf bilinci' karşısında sermaye oligarşisinin belli başlı kodamanlarının alkış tutması boşuna değil.

ve siyasal bir akım olarak örgütlenmesini engellemek amaçlıdır. İslam etkili bir siyasal akım haline geldiğinde de onun devlet yönetiminden uzak tutulması devlet stratejisinin temel öğelerinden biri olagelmıştır.

12 Eylül öncesinde MSP deneyiminde de yaşadığı gibi, siyasal İslam ancak parlamentoya girebildiği ve hükümet koalisyonlarında yer kapabildiği oranda devlet yönetimine katılabiliyordu. Bu katılım da zaten o zamandan beri ordu ve sermaye oligarşisinin vesayeti ve denetimi altında bir faaliyetti. Temsil ettiği burjuva sınıf katmanlarının doğrudan ekonomik çıkarlarını ve bununla birleşen tarihsel olarak oluşmuş muhafazakar ideolojik eğilimlerini temsil edebildiği, koruyabildiği oranda büyüyen İslamcı siyasal partiler için 1980 sonrası dönem, başlı başına özgünlükler yarattı.

12 Eylül askeri faşist darbesinin yasağı dönemi boyunca adeta nadasa yatırılmış toprak gibi verimliliği artan siyasal İslam, uluslararası ve iç gelişmelerce kendiliğinden beslenmiş oldu. Bunlardan ilki tabii ki İran devriminin başta tüm Ortadoğu'da ve dünyanın diğer Müslüman halkları arasında estirdiği İslamcı ideolojik güçlü rüzgardır. Bu etki Türkiye'de de radikal İslamcı damarların canlanmasını ve gelişmesini kamçıladiysada esasen Milli Görüşçü geleneğe taze kan taşımaya yaradı. 'Batılı' değerlere karşı "muhaliflik" görevini yerine getirme üzerinden ideolojik ve siyasal prim yapma fırsatını kaçırmayan Milli görüşçüler bu rüzgardan beslenebilecekleri kadar beslendiler.

Aslında bir paradoks oluşturan iç durum ise 12 Eylülcülerin generallerin Türk-İslam sentezi olarak formüle ettikleri resmi ideolojiyi devreye

sokmalarıydı. Konya mitingindeki şeriatçı gösteriyi darbenin resmi gerekçelerinden biri olarak gösteren generaller, darbe sonrası yıllarda resmi ideolojiyi pekiştirmek için Kenan Evren aracılığıyla her yerde Kuran ayetli mitingler düzenliyordu. Ne yaptıklarını biliyorlardı kuşkusuz; din propagandası sermayenin ezilen kitlelere idolojik sadırının en etkin aracı olmuştur her zaman. Ama yine de bu yönetici egemen sınıflar için siyasal İslam lehine bir paradoks yaratmayı engelleyememiştir. Burjuvazinin genel çıkarları uğruna, siyasal İslam'ı besleyen toplumsal yapı değişik biçimlerle de (imam hatiplerin yaygınlaştırılması vb.) güçlendirilmiştir.

Özallı dönemler ise ANAP içinde kadrolaşan siyasi İslam'ın "modernleşme" stajı yaptığı yıllar olarak yaşanmıştır. Bu dönem aynı zamanda kırdan kente göç dalgasının kabarak sürdürdüğü, kırdaki kapitalist çözümlenin sarstığı kitlelerin arayış içine girdiği, fakat aynı zamanda Anadolu burjuvazisinin 'iş bitirici' girişimcilerinin önünün açıldığı bir kapitalist canlanma yıllarıydı. Siyasal İslam bu dönemde her iki bakımdan da güç topladı. Geleneksel değerlerin ağır baskısı altında kırsal nüfus kentlere akarken oralara geleneklerini, beklentilerini ve yanlısalarını da taşıdı. Siyasal İslam geleneksel olarak zayıf olduğu kentlerde de toplumsal tabanını yayma fırsatı buldu. Bugün de sürmekte olan güçlü belediyeçilik mevzilerinin gerisinde bu süreç yatmaktadır. Tayyip Erdoğanın parlayan yıldızının onu İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na kadar taşıması bu koşul-

Türk devleti tek din, tek tek ırk üzerinde şekillenmiştir. Burada tek din meselesi onun dine dayalı bir devlet olduğunu göstermez. Tam aksine dini devlet tekeline alarak onun kontrolsüz gelişimini ve siyasal bir akım olarak örgütlenmesini engellemek amaçlıdır. İslam etkili bir siyasal akım haline geldiğinde de onun devlet yönetiminden uzak tutulması devlet stratejisinin temel öğelerinden biri olagelmıştır.

larla doğrudan bağlantılıdır.

Anadolu burjuvazisi ise Özal döneminin “iş bitirici”, “girişimci” kapitalizminden “allah ne veriyse” cebine doldurdu. Eskiden daha çok imanları vardı; ama artık daha çok paraları da olmaya başlayınca, gözlerini yükseltilere dikmeye başladılar. Aralarında tekelleşme mertebesine kadar yükselenleri de oldu; ama toplam olarak bakıldığında orta ve küçük burjuva sınıf tabakaları arasında yoğun bir yerleşim alanı yaratmış oldular.

Uluslararası finans güçleriyle (daha çok petrol-dolar sermayesi olarak da bilinen Arap kökenli kapitalistlerle) yoğunlaşan ilişkilerinde teşvikiyle “piyasaya açılan” İslamcı damgalı kapitalist “girişimcilik”, “modern dünyanın” icaplarıyla geleneksel yaklaşımlarının argümanları ve dili arasında giderek derinleşen bir çelişkiyi de yaşamak zorunda kaldı. Kitlelere dönük geleneksel argümanlarını (‘batı’ karşılığı, adil düzenlilik, anti-laik söylem, panİslamizm vurgusu vs.) değiştirmedigi, ama piyasanın modern kurallarına giderek daha çok kendini uydurduğu durumda, çelişki, bir yandan kitleleri yedekleme gücünü zayıflatan handikaplara, diğer yandan da, ege-men yönetici sınıflarla, özellikle de generallerle zaten hassas dengeler üzerine kurulu gergin ilişkilerinin ‘sınır katsayısını’ artırıyordu.

Nitekim, siyasal İslam’ın Refah Partisi aracılığıyla devlet nezdinde ulaştığı en üst düzey temsil meşruiyeti, bu çelişkilerin gazabına uğramaktan kurtulamadı ve 28 Şubat’la birlikte Rafah-Yol hükümeti alaşağı edilerek, çelişkilerinin kaynağını teşkil eden ekonomik ve ideolojik bedelini siyasal bakımdan ödemekle yüz yüze bırakıldı.

İslamcı siyasi güçler bakımından ona kendi gerçekliğini kavratma saldırısı da denebilecek 28 Şubat süreci, bu anlamda rolünü oynamıştır. Müdahalenin ‘Milli görüşçü’ İslamcı politik ideolojide tetiklediği “iç kriz”in evriminden AKP’nin

çıkması bunu kanıtlamaktadır. Artık karşımızda, “Milli görüş” geleneğine parti olarak resmi aidiyet beyanında bulunmayan, “muhafazakar demokrat” bir parti var! Dahası, “İslam kültürüyle demokrasi”nin bütünleştirilebileceğini göstermek, yani başta ABD olmak üzere emperyalist Batı’nın küresel stratejilerinde kendine doğrudan ve açık rol talep eden arsız bir parti var. Arsızlıkları uzunca bir dönemdir burjuvazinin değişik kesimleriyle dolaysız çıkar ilişkisine dayalı, doğrudan ve organik ilişkiler kurmanın getirmiş olduğu “burjuvalaşma” düzeyindeki yükselişten kaynaklanıyor. AKP’de somutlaşan ideolojik dö-

nüşüm sürecinin, kapitalizm dünyasında aldıkları bu maddi yolun ayak izlerini birebir takip etmesi ‘eşyanın tabiatına’ tamamen uygun. Emperyalizmin küresel dünyasında İslamın “modernleşmesi” böyle tamamlanmış oluyor; ‘öteki’ dünyadan daha uzak, yer yüzünün nimetlerine daha yakın! AKP’nin 28 Şubat’ın deneyiminden çıkardığı dersin en özlü ifade-

si, iktidardan faydalanmak için başka bir yol izlemek gerektiği biçiminde formüle edilebilirse, 3 Kasım, onun bu yolu bulduğunu gösteriyor.

Bu aşamadan sonra hem bizzat parti olarak “merkeze yerleşme” misyonuna soyunduklarını ilan etmeleri nedeniyle, hem de daha önceleri bu rolü oynayan mevcut statüko partilerinin tasfiye edilmiş olmasının doğurduğu ihtiyaçtan dolayı, AKP, büyük burjuvazinin çıkarlarını doğrudan gözeten bir parti olmaya doğru yol alacağı, buna doğru zorlanacağı aşıkardır. AKP’nin bu yönlü dönüştürülmesi bakımından sermaye oligarşisinin (özellikle de İstanbul sermayesi olarak adlandırılan etkili kesimleri tarafından yürütülen) bir ön stratejiye sahip olduğunun ipuçları seçimler öncesinde zaten belirmişti. Seçim sonuçları sonrasında bu planın karşılıklı ve daha cesur adımlarla ilerlemeye başladığını ortaya koyan hızlı gelişmeler oluyor. Nedeni ise son derece açık: AKP, gerek sermaye oligarşisi dışında kalmış tekelci

büyük burjuvazinin gerekse de çıkarları tekellerle giderek örtüşen orta burjuvazinin üst katmanlarının topladığı bir parti olarak, böyle bir entegrasyon planına çoktan hazırdır. AKP'ci sermayenin işbirlikçi tekelci sermaye oligarşisine hızla entegrasyon isteği, onların aynı zamanda ve bu sayede emperyalist tekellerle birleşme isteğinin de bir göstergesidir. Nitekim AKP, siyasal İslamcı geleneğin antitekelci ve antiemperyalist söylemine teğet bile geçmemeye özen göstermesiyle bu isteğinin gücünü kanıtlamaya çalışmaktadır. Ancak bununla yetinmemekte, birleşmeyi hızlandıracak somut adımları kararlıca atmaktadır da; hükümet programında belirlenen hedefler ilan edilen politikalar, sermaye oligarşisinin ve emperyalist tekellerin temel talepleriyle birebir örtüşmektedir.

Esası böyle olsa da, AKP'nin sisteme yapısal uyumunun tamamlanması yine de bir süreç sorunudur ve tabii ki, büyük burjuvazinin değişik güçleri arasında AKP üzerinde yürütülecek bir "sınıf mücadelesine" dayanacaktır. Fakat özü itibarı ile bu süreç, geçeceği aşamalardan ve bu mücadelenin alacağı biçimlerden ayrı olarak ekonomik, siyasal ve toplumsal düzeyde kapitalist yaşamın İslamı yaşamla tam uyumlaştırma işlevini yerine getirecektir. Siyasal bir parti olarak AKP'nin tarihsel misyonu, İslam "modernleşmesi"nin, kapitalizmle tamamen barışmış İslam olarak tamamlanmasının ideolojik mühendisliğini yapmaktadır. Gerek ABD emperyalizminin İslam'ın dünyadaki konumunun değiştirilmesi, yeniden yapılandırılması stratejisinde Türkiye modeli üzerinden yaptığı planlar itibarıyla, gerekse de işbirlikçi tekelci Türk burjuvazisinin siyasal İslam'ı sistem ve rejim bakımından bir kriz dinamiği olmaktan çıkarma amacı açısından AKP, konjonktüre çok uygun bir potansiyel yapı taşı özelliği taşımaktadır.

Şu sıralar AKP rüşünü ispatlama bakımından en riskli döneminden geçmektedir. Nedenlerden birincisi; başta vurguladığımız burjuvazinin "gerçek mi?" sorusunun derinliklerinde saklı sınıfsal kaygıların, kriz ortamının belirsizliği için

de giderilmekten henüz uzak oluşudur. İkincisi ise yine başta tespit ettiğimiz gibi krizden doğan AKP'nin krizin içine doğmuş olmasıdır. AKP, egemen yönetici güçlerin statükocu çekirdeği ile değişimci çekirdeği arasında süre duran yönetememe krizinin "iç" sınıfsal çelişkisinin esasını oluşturan sorunu yumuşatacak mı, derinleştirecek mi? Bu da krizin genel boyutunca belirlenen belirsizliğin damgasını taşıyor.

Ne var ki AKP açısından iş bununla da bitmiyor. Üçüncü ve aslında burjuvazinin AKP için yaptığı hesabı-kitabı ve planları ciddi biçimde riske eden esas faktör, kitlelerin hareket tarzıdır.

AKP'nin "krize doğmanın" bedelini ödemekle yüz yüze kalma riski taşıyan asıl tehlike budur. AKP hükümetinin devreye soktuğu programın ezilen kitlelerin yaşamına adım adım yansıması kaçınılmaz olan yıkıcı ve acı sonuçlarının biriktirdiği/birikireceği hayal kırıklığı, öfke ve tepkiye karşı devletin ve sermayenin şimdiden önlem almaya başladığına kuşku yok ve bu açıktan iz-

lenebilecek durumdadır.

O halde diyebiliriz ki, bizim AKP için teori/politik bir analiz kapsamında yanıtladığımız 'hangi sınıfın partisi olduğu' gerçeği kitleler nezdinde pratik-eylemsel karşılığını krizin kitle dinamizmindeki radikal bir değişim süreci açığa çıkaracaktır. Bu değişiklik kitlelerin devrimci eyleme çekilmesinden başka bir şey olamaz. İşçi sınıfı ve diğer emekçi halk kitleleri, doğrudan kendi sınıf çıkarlarının pratik bilinci doğrultusunda eyleme geçemedikleri, yani gerçekte "ideolojisizlik" ideolojinin pragmatizmiyle hareket ettikleri süreçte AKP hakkındaki sınıfsal yanılsamaları, boş hayalleri ve kör umutları bir şekilde devam edecektir.

Seçimlerde ezilenlerin AKP'ye akan oylarının görünümünde değil, nesnel içeriğinde saklı verili durumda bulunan rejim karşıtı emekçi dinamizmi dikkatinin merkezine doğru yaklaştıran her devrimci öncü perspektif, bu dinamizmi devrimci eyleme doğru çekme konusunda üzerine düşen görevi yerine getirmekle yükümlüdür.■

Anadolu burjuvazisi ise Özal döneminin "iş bitirici", "girişimci" kapitalizminden "allah ne verdiyse" cebine doldurdu. Eskiden daha çok imanları vardı ama artık daha çok paraları da olmaya başlayınca, gözlerini daha çok yükseltilmeye başladılar. Aralarında tekelleşme mertebesine kadar yükselenleri de oldu.

Kürt Ulusal Sorunu ve Komünistlerin Görevleri

ON beş yıl süren silahlı direnişin, serhıldanların ve kitle mücadelesinin ardından PKK önderliğindeki Kürt ulusal kurtuluş devrimi yenilgiye uğradı. Bu yenilgi, bir tarafın diğerini ezmesi, direniş odaklarını dağıtması biçiminde olmadı. Öncü, emperyalistlerin desteğini alan faşist Türk burjuva devleti karşısında yenilgiye uğradı, bunun sonucu olarak devrimci stratejiden vazgeçerek küçükburjuva ulusal reformcu çizgiye yöneldi. Silahlı güçler savaş mevzilerinden çekilerek arka cephede konumlandırıldı. Örgütlülük dağılmadı; ama örgüt yenilginin yol açtığı yeni stratejiye uygun düzenlendi. Devrimci strateji uygulanırken varolan örgütlülük, yeni stratejiye uygun yeni biçimler alsada, yerinde duruyor. Kürt kitleleri ile öncüsü arasındaki bağlar için de aynı şeyler söylenebilir. Yenilgi yığınları örgütten koparmadı. Kürt ulusu temel taleplerinden vazgeçiremedi. Yenilginin üzerinden üç yıldan fazla bir zaman geçmesine rağmen Kürt ezilenlerinin devrimci dinamikleri canlıdır. Ulusal talepler uğruna mücadele sınırlanmış fakat kırılmamıştır. Barışçıl mücadele biçimlerini esas alan bir kitle hareketi sürmektedir.

Faşist Türk burjuva devleti emperyalistlerin desteği ile PKK'yi yenilgiye uğrattı. Bundan dolayıdır ki emperyalist devletlerin soruna dair çözümlerini hesaba katmak zorunda kaldı. İdamın kaldırılması, sınırlı da olsa Kürtçe öğrenim ve yayın hak-

kının tanınması, OHAL'in resmi olarak kaldırılması 15 yıllık devrimci mücadelenin meyveleri olduğu kadar, yenilgiye rağmen, ulusal demokratik taleplerin barışçıl kitle eylemleriyle de olsa savunmaya devam edilmesinin ürünüdür. Sömürgeci devletin zaferi Kürt ulusal sorununun "zor"la gündemden kalkmasına yol açmadı. Sorun bütün canlılığıyla orta yerde duruyor. Elde edilen küçük tavizlerin Kürt ulusunu ulusal taleplerden vazgeçirmesi söz konusu değil.

İsmail Beşikçi, "Kürdistan sömürge bile değil" demişti. Bu doğru ve yerinde bir tespitti. Kürt ulusunun ulusal varlığı dahi reddediliyor, dili yok sayılıyordu. Silahlı eleştiri sömürgeci devlete "Kürt gerçeği"ni kabul ettirdi. Kürtlerin bir ulus olarak olmasa da bireysel varlığı tanındı. Ekonomik ve siyasi ilhak, yani sömürgecilik sürüyor. Kürt ulusunun kendi kaderini tayin etme hakkı kabul edilmiyor. Sömürgeci Türk burjuva devleti ordusu, polisi, mahkemeleri ve bilumum devlet kurumlarıyla Kuzey Kürdistan'ı siyasi ilhak altında tutmaya devam ediyor. Yeraltı ve yerüstü zenginliklerini yağmalıyor. Kürdistan pazarını işbirlikçi teknelci burjuvazinin çıkarlarına göre yeniden düzenliyor. Kürt işçi ve emekçilerini sömürgeci metotlarla azgın bir sömürü altında tutuyor.

Üzerinden atlanmaması gereken başka bir olgu daha var. Türk burjuva devleti emperyalizmle

yeni tipte ekonomik entegrasyonu önemli ölçüde tamamladı. Bir önceki hükümet döneminde gerekli yasal altyapı oluşturuldu. 3 Kasım erken genel seçimleri emperyalizmle yeni tipte siyasi entegrasyon için bir basamak olarak düşünüldü. AKP hükümeti siyasi entegrasyonun aktörü yapılacak. Bu gelişmelerin Kürdistan'ın statüsünü ve durumunu etkilememesi düşünülemez. Emperyalizmin Türk devleti üzerindeki boyunduruğu sıkılaştıkça, emperyalist tekellerin coğrafyamız üzerindeki hakimiyeti derinleştikçe, işbirlikçi tekeli burjuvazinin emperyalist tekellere entegrasyonu hızlandıkça bütün bunların Türk devleti ile Kürdistan, emperyalist devletlerle Kürdistan ilişkilerinde kimi değişiklikler yaratması, ilişkilere yeni öğeler eklemesi kaçınılmaz olacaktır. Ekonomik ve siyasi ilhak devam ettikçe Kuzey Kürdistan'ın sömürge statüsü yürürlükte kalacaktır. Ama, Kuzey Kürdistan üzerindeki sömürgeci denetim Türk burjuva devleti eliyle sürse de, emperyalist devlet politikaları eskisinden daha önemli hale gelecektir. Nihayet bugün böyle bir sürecin içinden geçmekteyiz.

Yeni tipte ekonomik entegrasyon Türk coğrafyasını olduğu kadar Kürt coğrafyasını da derinden etkilemektedir. Sömürgeci kirli savaş tarım alanlarını kullanılmaz hale getirmiş, köylerin zorla boşaltılmasıyla Kürt yoksullarının belli başlı Kürt şehirlerinde yoğunlaşmasına neden olmuş ve Batı'ya Kürt yoksul göçünü hızlandırmıştı. PKK'nin yenilgisiyle sömürgeci savaş son bulsa da, Kürdistan köylüsünün savaş öncesi ekonomik ve toplumsal yaşama dönüşü olanaksızlaşmıştır. Küçük köylü tarımı ile geçinmek neredeyse olanaksızdır. Tarım ve hayvancılık belli büyüklükteki bir sermaye yatırımı gerektirmektedir. Kapitalist tarım işletmeciliği yaygınlaşmaktadır. GAP'la birlikte emperyalist ve yerli tekellerin toprak sahipliği büyümüştür. Sömürgecilik nedeniyle önceki dönemlerde yerel küçük sanayi ortadan kalkmıştı. Giderek tarım alanları için de aynı süreç dünden daha hızlı yaşanmaktadır. Bu gelişmelerin doğal sonucu olarak

Kürdistan kentlerinde yoğunlaşma ve Batı'ya göç devam edecek, işsizlik ve yoksullaşma katmerlenecektir.

Kürdistan'ın sömürgeci boyunduruktan kurtularak özgürleşmesi yakıcı önemini korumaktadır. Bununla birlikte Kürt emekçilerinin ulusal kurtuluş özlemi her zamankinden daha çok toplumsal kurtuluşla iç içe geçmiştir. Kürt burjuvazisi için ise yön tam tersidir. Kürt burjuvazisinin üst tabakaları işbirlikçi tekeli burjuvaziyle daha sıkı bir entegrasyona girmektedir. Kürt burjuvazisinin diğer tabakaları da aynı yönde adım atmaya zorlanmaktadır.

Kürdistan'ın sömürgeci boyunduruktan kurtularak özgürleşmesi yakıcı önemini korumaktadır. Bununla birlikte Kürt emekçilerinin ulusal kurtuluş özlemi her zamankinden daha çok toplumsal kurtuluşla iç içe geçmiştir. Kürt burjuvazisi için ise yön tam tersidir. Kürt burjuvazisinin üst tabakaları işbirlikçi tekeli burjuvaziyle daha sıkı bir entegrasyona girmektedir. Kürt burjuvazisinin diğer tabakaları da aynı yönde adım atmaya zorlanmaktadır.

Bu durum, ulusal talepler söz konusu olduğunda Kürt emekçi sınıflarıyla Kürt burjuvazisinin tutum farklılığı arasındaki açığı büyütecektir.

3 Kasım seçimleri Kürt ezilenlerinin sömürgeci faşist Türk burjuva devletinden kopuşma düzeyini gösterdi. Kürdistan'da yerleşik Kürt ezilenleri kendi partilerine desteğini sürdürdü. Newrozlarda olduğu gibi, seçimler döneminde de

yüz binlerin yer aldığı gösteri ve eylemlerle ulusal demokratik taleplerini dile getirdiler. Kürtlerin Kürdistan coğrafyasında yerleşik bölükleri ağırlıklı olmak üzere ulusal talepler ekseninde hareket etmeye devam ediyor. Batı'ya göç edenler arasında desteğin zayıf kalması ulusal bilincin Kürdistan coğrafyasına göre daha az olmasıyla açıklanabilir. Ama bu izah yeterli olmaz. İşsizlik ve yoksulluk Batı'daki diğer emekçiler gibi Kürt emekçilerini de derinden etkilemektedir. Ulusal demokratik talepler kadar bu sorunların çözümünü de gündemine almamış bir partinin Batı'daki Kürt emekçi yığınlarının desteğini alması düşünülemez. Faşist rejimin sömürgeciliği tahkim ederek inkar ve asimilasyon politikasından kısmen geri adım atması, Kürt ezilenleri nezdinde, ulusal demokratik talepleri gündemin öncelikli sorununu olmaktan çıkarmaz. Ama bu, işsizliğe ve yoksulluğa karşı savaşım ve örgütlenmenin giderek önem kazandığı gerçeğini karartmaz. Sorun esasen bugün de gündemdedir. Fakat önümüzdeki dönem daha yakıcı hale gelecektir.

Marksist Leninist komünistlerin Kürt ulusal hareketine ve devrimine karşı sorumlulukları önminden bir şey kaybetmemiştir. Tersine görev ve sorumluluklar daha da ağırlaşmıştır. Kürdistan çalışması buna uygun örgütlenmelidir. Politikalarında, Kürt ulusunun kendi devletini kurma hakkı başta olmak üzere, tüm ulusal demokratik taleplerini sahiplenme ve ulusal devrim mücadelesine önderlik etme çizgisi, proleter sınıf bakış açısına bağlanmalıdır. Marksist leninist komünistler ezilen ulus proletaryasının komünist öncüsüdür. Kürdistan'daki çalışmada bu gerçeğe göre hareket edilmelidir. PKK'nin ulusal reformist çizgisi karşısında ulusal demokratik taleplerin tutarlı ve devrimci tarzda savunulması görevi Marksist leninist komünistlerin omuzlarındadır.

Ulusal dar görüşlülükle olduğu kadar ekonomizmle de mücadele yürütülmelidir. Ulusal dar görüşlülük iki biçimde ortaya çıkıyor: Birincisi, ulusal demokratik talepleri her şey haline getirip, onun dışındaki bütün temel sorunları buna bağlı olarak ele almak. Bu görüş ulusal sorun merkezli mücadelenin coğrafyamızdaki doğal sınırlılıklarını göz ardı ediyor. Türk emekçi hareketiyle birleşmeyen bir mücadele çizgisinin başarıya ulaşmasının çok zor olduğu görüldü. Kaldı ki bugün Kürt emekçilerinin talepleri de ulusal mücadelenin sınırlarını zorlamaktadır. Kimi ulusal demokratik talepleri elde etmek uğruna reformizmi bayrak edinmek ve buradan derinleşmek ulusal dar görüşlülüğün çıkmaz sokaklarından biridir. Emekçilerin yaşamsal önemdeki taleplerine yüz çevirmek, sınırlı bazı ulusal demokratik kazanımlar uğruna rejimle uzlaşmak ve emperyalist devletlerin rejim üzerindeki baskısından medet ummak bu dar görüşlülüğün sonucudur. İkincisi, Kürt liberallerinin geldiği noktadır. Daha sıkı ulusalcılık adına, rejime daha sert eleştiriler yöneltme adına Kürt ulusal kurtuluşunu ABD ve AB emperyalistlerine havale etmektedirler. Türk sömürgeciliği yerine ABD ve AB himayesindeki bir sömürgeciliği savunur duruma düşüyorlar.

Komünistler ulusal soruna ekonomist bir pencereden bakanlara karşı da mücadele etmelidir.

IMF politikaları ve genel ekonomik sorunlar nedeniyle artan yoksullaşma ve işsizlik, kırdaki mülksüzleşmenin hızlanması Kürdistan emekçilerini derinden etkilemektedir. Buradan hareketle Kürdistan emekçi sınıfları için ulusal demokratik taleplerin eski yakıcı önemini yitirdiği gibi bir sonuca ulaşmak yanıltıcıdır. Kürdistan sömürgeci boyunduruk altında tutulmaya devam ediliyor. Ulusal eşitlik reddediliyor. Anadilde eğitim ve kültürün özgürce gelişimi engelleniyor. Sınıf bakışı adı altında ulusal sorunun önemini yitirdiği sonucuna ulaşmak ekonomist bir yaklaşım olduğu kadar sosyal şovenist bir tutumdur.

Kürdistan devriminin yenilgisinden yola çıkarak sosyalizm mücadelesinin güçlendiğini düşünen sosyalşoven görüş açısı ve yanlısıma üzerinde durmak gerekiyor. Türkiye'de devrimci sınıf hareketini geliştirmenin önündeki en büyük engel şovenizm karşı mücadele bugün de bütün güncelli-

ğiyle önemini koruyor. Yenilginin şovenizmi zayıflattığı ve sosyalizmi güçlendirdiği gibi bir görüş tam bir dar kafalılık ürünüdür. İşçi sınıfı ve halk hareketi ancak antifaşist, antiemperyalist güncel mücadeleden geçerek şovenizmin etkisinden kurtulabilir ve devrimci yönde gelişme olanağı bulabilir. Bu yöndeki devrimci önderlik başarısı, Kürdistan'da da proletaryanın savaşımına katkıda bulunacaktır.

PKK'nin ideolojik teslimiyet, politik tasfiye yoluna girerek küçük burjuva ulusal reformcu bir parti haline dönüşmesi, bunun bir sonucu olarak adını KADEK şeklinde değiştirmesi komünistlerin bu partiyle ilişkilerini kuşkusuz etkilemektedir. Fakat devrimcilikten reformculuğa savruluşu PKK'yi ve derhal ulusal demokratik bir hareket olmaktan çıkarmamıştır. Reformcu temelde de olsa Kürt ulusunun ulusal demokratik taleplerini sahiplendiği, bu doğrultuda mücadele yürüttüğü müddetçe komünistler bu talepler ekseninde onlarla ve ortaya çıkan mücadele biçimleriyle çekincesizce ilişkilenebilir. Örneğin, barış talebi dün devrimci bir rol oynuyordu ve komünistler bu talebi sahipliniyordu. Bugün bu talep devrimci bir öz taşı-

Kürdistan emekçi sınıfları için ulusal demokratik taleplerin eski yakıcı önemini yitirdiği gibi bir sonuca ulaşmak yanıltıcıdır. Kürdistan sömürgeci boyunduruk altında tutulmaya devam ediliyor. Ulusal eşitlik reddediliyor. Ana dilde eğitim ve kültürün özgürce gelişimi engelleniyor. Sınıf bakışı adı altında ulusal sorunun önemini yitirdiği sonucuna ulaşmak ekonomist bir yaklaşım olduğu kadar sosyal şovenist bir tutumdur.

yor, buna karşın sınırlı da olsa ileridir, Kürt halkının demokratik bir talebidir. Başka sorunlarla ilgili de aynı şeyler söylenebilir. Komünistler yerel kültürel özerkliğe denk düşen istemlerin ulusal sorunu çözmeye yetmeyeceğini bilir ve ulusal sorunun çözümünün bu sınırlar içine hapsedilmesine karşı çıkar. Ama bu, söz konusu istemlerin Kürt ulusunun demokratik özlemlerinin ifadesi olduğu gerçeğini karartmaz. Onların bu yöndeki taleplerini ortaya çıktığı her yerde sahiplenir ve savunur.

Sorun yalnızca bu biçimde ele alınırsa “destekçilik”ten öteye geçilmez. Oysa komünistlerin coğrafyamız devrimine önderlik etme iddiası vardır. Nerede bir ezilen varsa onun yanında olmak, taleplerini güncel mücadelenin parçası haline getirmek, ezilenleri bu uğurda örgütlemek ve mücadeleye sevk etmek komünistlerin görevidir. Hem komünistlerle proletarya arasında, hem de örgütlü proletaryayla diğer ezilenler arasında sağlam bağlar ancak bu biçimde örülebilir. Kürt ulusal sorunu bu bakış açısıyla ele alınırsa doğru bir temele oturtulur. Bu nedendir ki komünistler, Kürt ezilenlerinin yaşamsal önemdeki demokratik talepleri başta olmak üzere, Kürt ulusalcıları tarafından gündeme getirilmesini beklemeksizin bu talepler uğruna mücadeleye atılmalı ve Kürt ezilenlerine önderlik etmelidir. Örneğin, anadilde eğitim hakkı, sürgünlere son verilmesi, köye dönüş önündeki tüm engellerin kaldırılması, köyleri yakılan ve sürgün edilenlerin zararlarının ödenmesi, kirli savaş suçlarının yargılanması, genel af ilan edilmesi gibi demokratik istemleri sahiplenmek ve bu doğrultuda mücadele etmek için birilerinin bunları dile getirmesini beklemek gerekmez. Komünistler, Kürdistan coğrafyasında ve diğer bölgelerdeki Kürtler arasında yürüteceği çalışmada bu talepler etrafında mücadeleye önderlik etmekle kalmamalı, bu talepleri Türk işçi ve emekçilerin gündemine taşıyarak onları da aynı doğrultuda harekete geçirmelidir.

Kürt ulusal sorunuyla komünistlerin ilişkile nişi, demokratik taleplerin sahiplenilmesi ve bu talepler için mücadeleye önderlik edilmesiyle sınırlanamaz. Bütün bu çalışmanın Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkının savunulmasıyla birlikte ele alınması gerekir. Ulusların kaderlerini tayin hakkı, hiçbir muğlaklığa yer bırakmayacak tarzda, bağımsız devlet kurma hakkı olarak ifade edilmelidir. Birleşik mücadele ve tek parti içinde örgütlenme gerekçesi ulusal devlet kurma hakkını belirsizleştirmemelidir. Sosyal şovenizmin dolaylı etkisi altındaki Türkiye devrimci hareketinin kimi bölükleri, birleşik mücadele adı altında bağımsız devlet

hakkını muğlaklaştırmakta, ya da düpedüz hiç saymaktadırlar. Komünistler propagandalarında bunlarla arasında kalın bir çizgi çekmeli, bunu ideolojik mücadelenin konusu haline getirmelidir. PKK-KADEK’in ulusal bağımsızlık stratejisinden vazgeçtiği bugünkü koşullarda devlet kurma hakkı savunusu her zamankinden daha önemli hale gelmiştir.

Komünistler Kürdistan’daki siyasal ajitasyonda “Kürdistan’a Azad” (Özgür Kürdistan) talep ve şiarını merkeze koyar. Özgür Kürdistan şiarı, Birleşik Devrim’le çelişmez. Tam aksine tarihsel tecrübeler de göstermiştir ki, Kürdistan’ın özgürlüğü Türk işçi-emekçi sınıflarıyla Kürt ezilenlerinin birleşik mücadelesinden geçer. Birleşik mücadele tek cumhuriyete değil, iki cumhuriyetli sovyetik birlik hedefine bağlanmıştır. Komünistlerin bunu program edinmesi Kürt ulusunun ayrı devlet kurma hakkını kesin ve net biçimde savundukları ve uygulayacakları anlamına gelir. İşçi-Emekçi Sovyet Cumhuriyeti yerine İşçi-Emekçi Sovyet Cumhuriyetler Birliği şiarını yükseltmeleri bunun kanıtıdır. Sovyet Cumhuriyeti ile Sovyet Cumhuriyetler Birliği arasında nüans gibi görülen şey, bir ulusun devlet kurma hakkının tanınıp tanınmaması gibi derin bir ayrımı ifade eder.

Bu gerçeklerden yola çıkan komünistler, Kürt ezilenlerinin demokratik muhteva taşıyan her talebine sahip çıkar, bu talepler uğruna mücadeleyi aktif olarak destekler ve hatta son mücadelelere önderlik eder. Ama kendisini bunlarla sınırlamaz. Coğrafyamız birleşik devriminin öncü gücü olarak, Kürt ulusunun demokratik taleplerini proletaryanın gündemine taşır; Kürdistan çalışmasında proleter, yarı proleter kadın ve gençlik kitleleri arasındaki faaliyete, kadrolaşmaya ve kurumlaşmaya öncelik vererek onların ulusal ve toplumsal kurtuluş talepleri arasında, programda ifade edildiği biçimde, doğru bağlantıyı kurar; bütün çalışmalarını iki cumhuriyetli sovyetik birlik hedefine bağlar. Bu çerçevede şu talep ve şiarlara öncelik verir: Anadilde eğitim hakkı; Kirli savaş suçları yargılsın; OHAL’in kaldırılması yetmez, OHAL’in tüm örtük biçimlerine son verilsin, OHAL bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılsın; Köye dönüşün önündeki tüm engeller kaldırılınsın, Kürt köylülerinin zararı ödensin; Biji Kürdistan’a azadi; Yaşasın İşçi-Emekçi Sovyet Cumhuriyetler Birliği; Özgürlük, adalet, halklara eşitlik; Kahrolsun sömürgecilik, Yaşasın özgürlük; Biji azadi, Bimre kolati; Biji bratiya gelan (Yaşasın halkların kardeşliği); Barış, eşitlik, özgürlük; Barış için özgürlük, kardeşlik için eşitlik.■

Ulusal Sorun ve Sovyetik Çözüm

Yücel Tunç

KÜRT ulusal sorunu, yaklaşık son yirmi yıldır ülkemiz sınıflar mücadelesinde öne çıkmış bir sorun. Ayrıca egemen ulus burjuvazisinin ilhakçı ve sömürgeci boyunduruğu altında yaşamaya devam eden ulusların önemli bir kısmı yakın bölgelerde yer alıyor. SB'nin dağılmasından sonra, ABD başta olmak üzere Batılı emperyalistlerin, haklarından yoksun olan ulusların özelemlerini ve diğer ulusları –yönetici burjuva çevreleri eliyle– kullanarak yaygınlaştırdıkları milliyetçi çatışmalar da çoğunlukla yakın bölgelerde gerçekleşti. Halkların birbirlerine düşmanlıklarını kışkırtan bu politikalar, siyasal gericiliğin emekçi yığınlar üzerindeki etkisini geliştirdi. Bu gerici milliyetçi boğazlaşmalar, ülkemiz emekçi yığınları üzerinde gericiliğin daha çok etkili olmasına yol açtı.

Bu, ulusal soruna ilişkin proleter enternasyonalist çözümü bilince çıkarmayı, bu temel üzerinden, pro-emperyalist, şoven milliyetçi ideolojilere karşı mücadeleyi, dün olduğu gibi bugün de (ve giderek artan bir önemde) güncel ve vazgeçilmez kılıyor.

Öte yandan, geçtiğimiz yüzyılda, Ekim Devrimi'nin açtığı ve anti-faşist devrimlerin büyük zaferinin ivmелendirdiği yoldan ilerleyen ulusal kurtuluşçu ve antiemperyalist demokratik devrimler bir çığ gibi büyüdü ve emperyalist sömürgeciliğe dünya çar-

pında büyük darbeler vurdular. Emperyalizmin sömürgeci boyunduruğu altındaki uluslar, tarihi bayramlarını ilk kez yaşadılar. Tarihsel olarak en ileri çözümler bu devrimlerin yarattığı koşullarda tartışıldı, üretildi ve gerçekleştirildi.

'90'lı yıllar, emperyalist hakimiyet ve saldırganlığın ve gericiliğin dünya halklarını boğan atmosferinde, proleter kurtuluş ve ulusal özgürlük açısından umut kırılmasının yaşandığı bir dönem oldu.

Gerçi, kapitalizmi tarihin sonu ilan eden emperyalistler, diğer şeyler yanı sıra özellikle ilhak altındaki uluslara “özerklik” gibi vaadlerde de bulunmaktan geri durmadılar. Ama on yıl gibi kısa bir zaman gösterdi ki, emperyalizmin bu uluslara vaat ettiği sözde ulusal özgürlük, gerçekte emperyalist hi-mayeci sömürgecilikten başka bir şey değildir.

Öte yandan, sömürgecilik iflas edince, emperyalizm, yenisömürgeci sistemi geliştirerek sistemi ayakta tutmaya girişti. Kapitalist uluslararasılaşmanın yeni bir sıçrama gösterdiği koşullarda, bugün, ekonomik entegrasyonu geliştirerek yenisömürgeciliğin ileri bir evresine geçti. Bugün bu temel üzerinde, emperyalist süper devlet ABD başta olmak üzere, bir avuç emperyalist devlet, dünya halkları üzerinde, siyasal boyunduruğunu daha da sıkıyor, emperyalist şiddeti turmandırıyor. Dünya nüfusunun

büyük çoğunluğunu oluşturan ezilen halklar, ulusal bakımdan daha özgür olmak bir yana, emperyalizmin ekonomik ve siyasal köleliği altına daha çok giriyorlar.

Bu, kapitalizmin emperyalist döneminin karakteristik özelliklerinin kaçınılmaz sonucudur.

Kapitalizmin teknelci dönemi, “dünya pazarının gelişmesi, büyük deniz ve demiryollarının örgütlenmesi, sermaye ihracı vb. en çeşitli halkları uluslararası işbölümü ve bütün alanlardaki karşılıklı bağımlılık bağları içinde birleştirerek”, “üretim ve değişim araçlarının uluslararasılaşmasına, ulusal tecridin ortadan kalkmasına, halkların iktisadi yaklaşması ve engin toprakların tek bir tutarlı bütün biçiminde kerteli birleşmesine doğru bir eğilimi” daha da geliştirdi. Esasen bu, sosyalizmin maddi önkoşullarının gelişmesiydi.

“Ama bu eğilim, kendi iç tarihsel anlamına hiçbir zaman uygun düşmeyen kendine özgü biçimlerde gelişti. Halkların birbirine bağımlılığı ve bölgelerin iktisadi birleşmesi, kapitalizmin gelişme seyri içinde, eşit haklara sahip birimler olarak halkların işbirliği şeklinde değil, bazı halkların başka halklar tarafından boyunduruk altına alınması biçiminde, daha az gelişmiş halkların daha çok gelişmiş halklar tarafından ezilip sömürülmesi biçiminde gerçekleşti. Sömürgelelerin yağmalanması ve ilhaki, ulusal baskı ve eşitsizlik, emperyalist keyfi yönetim ve despotizm, sömürgeci kölecilik ve ulusların haklardan yoksun bırakılması nihayet ‘uygar’ ulusların birbirlerine karşı, ‘uygar olmayan’ halklar üzerinde egemenlik uğruna savaşları –işte halkların iktisadi yakınlaşma sürecinin çerçevesi içinde cereyan ettiği biçimler bunlardır.” (Stalin, Marksizm, Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu, s. 170. İnter Yayınları)

Emperyalist burjuvazinin, sömürgecilik sistemi, emperyalist militarizm ve emperyalist paylaşım savaşları, halkları ulusal özgürlük ve haklardan yoksun bırakma siyaseti, onun ekonomik-mali çıkarlarının kaçınılmaz sonucu olduğu gibi, tarihsel eğilimin de engeliydi.

Nitekim, kapitalizme karşı proleter devrimler, emperyalizme karşı ulusal özgürlükçü devrimlerin yolunu da açtı, onları kendi önderliğinde, emperyalizme karşı dünya devrimi cephesinde birleştirdi. 20. yüzyıl boyunca sökün eden ulusal devrimler ezici çoğunlukla, proleter devrimler ve sosyalizm mücadelelerinin müttefiki oldular. Halkların iktisadi birliğini temel alan proletarya diktatörlüğü ve sosyalizm inşasının, siyasal koşullarına katkıda bulun-

dular. (Ancak elbette, salt ulusal devletler kurmakla kaldıkları sürece, halkların iktisadi bütünleşmesi temelene denk düşen siyasal birleşmesi işlevini oynayamadılar, oynayamazlar.)

Bugün, emperyalistlerin, zor ve şiddetle, ulusal özgürlük gaspını tırmandırarak, halkları yeni paylaşım savaşlarına götürecek rekabeti artırarak “birleştirme” eğilimine karşı da, proletarya devriminin yanı sıra, ezilen halkların antikapitalist karakteri geçmişe oranla daha çok belirginleşen yeni bir devrimler dalgası mayalanıyor. Emperyalist saldırganlığa karşı Latin Amerika halklarından Müslüman inancın halklara kadar uzanan yaygınlıkta öfke büyümesi bu devrimlerin habercisidir.

Gerek bu nedenle, gerekse, bu aynı dönemde, dünya burjuvazisinin SB ve Yugoslavya deneylerinden, demokratik ve sosyalist federasyonların kaçınılmaz olarak dağılacakları fikrini çıkarıp, propaganda bombardımanı ile halkların emekçi yığınlarının bilincini de zehirlemiş olması nedeniyle, ulusal sorunda Sovyetik Federasyon’u ele almak gerekiyor.

20. YÜZYIL: ULUSAL SORUN “ÇOK ULUSLU” DEVLETLERLE SINIRLI BİR SORUN OLMaktan ÇIKTI

Ulusal hareketlerin ikinci tarihsel döneminde, ulusal sorun Doğu Avrupa’daki “çok uluslu” devletlerle sınırlı bir sorun olmaktan çıktı. Kapitalizm teknelci gelişme evresine varmış, dünya çapında emperyalist ekonomik-politik-askeri bir sisteme dönüşmüştü. Sömürgecilik asıl karakterini ve temelini emperyalizmde buldu. Klasik sömürgecilik yerini dünya çapında egemen olan emperyalist sömürgeciliğe bıraktı. Emperyalizmin kaçınılmaz eğilimi sömürgecilikti. Bir avuç emperyalist devlet, dünya uluslarının büyük çoğunluğunu sömürgesi haline getirdi. Yarısömürgeleler ise sömürge olma yolunda ülkelerdi.

Geçmişin ulusal sorunun güncel olduğu Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu, Çarlık Rusya’sı gibi “çok uluslu” merkezi devletleri, emperyalist egemenlik ve yeniden paylaşım ilişkilerine bağlandılar, ona göre şekillendiler. Ulusal sorun bu ülkelerle sınırlı bir sorun olmaktan çıktı, buradaki ulusal sorunlar da emperyalizme karşı mücadele sorununa bağlı hale geldiği gibi, ulusal sorunun esası, egemen ve ezilen ulusların burjuvazilerinin pazar üzerine rakipsiz hakim olma sorunu olmaktan çıktı, emperyalist sömürgeciliğe karşı halkların ulusal öz-

gürlüklerini kazanması mücadelesine dönüştü.

SOVYETİK FEDERASYON: PROLETARYA ENTERNASYONALİZMİ ÜZERİNE TEMELLENİYOR

Emperyalizm ve proletarya devrimleri çağı olan bu koşullarda, 20. yy. başlarında, eski sömürge imparatorluğuna sahip emperyalistlere karşı, hızlı gelişen ve onlarla sömürgelerin yeniden paylaşımı mücadelesine girişen ABD emperyalizminin lideri Wilson, ABD'yi rakiplerine karşı avantajlı konuma geçirmek için ilan ettiği 14 prensip içinde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkına da yer verdi. Ancak elbette Wilson sömürge tekeline sahip İngiltere, Fransa gibi rakiplerini zayıflatmak amacıyla bağlı olarak, bu prensibi, ulusların özgürlüğü olarak değil, inceltmiş sömürgecilik biçimleri olarak anlıyor ve uyguluyor; ama bunu uluslara özgürlük vaadi olarak propaganda ediyordu. Nitekim o dönemdeki Türk ulusal kurtuluş savaşı sırasında, İngiliz ve Fransız emperyalistlerinin işgalci sömürgeciliğine karşı, ulusların kendi kaderini tayin hakkı kapsamında Türkiye için önerdiği bağımlılık biçimi ABD mandacılığı, diğer bir ifadeyle himayeci sömürgeciliğin bir biçimiydi.

Daha emperyalizm öncesi dönemde sömürgeciliğe karşı mücadelede, Marks ve Engels, dünya proletaryasının bu büyük öğretmenleri, İrlanda sorununda ortaya koydukları, *"Daha sonra tekrar bir federasyon içinde birleşme gündeme gelse bile İngiliz işçi sınıfının kurtuluşu İrlanda'nın bağımsızlığından geçer"* görüşüyle, proletarya enternasyonalizminin seçkin örneğini sunmuşlardı.

Proletaryanın büyük önderlerinin izinden giden Lenin, II. Enternasyonal oportünizminin inceltmiş sömürgecilik savunusu biçimindeki sosyal şovenizmine karşı uzlaşmaz bir mücadele içinde, proletaryanın enternasyonalist bakış açısına uygun tarzda emperyalizm koşullarında ulusal sorunu ve çözümünü ortaya koydu, geliştirdi ve Ekim Devrimi'nde gerçekleştirdi.

Proletarya enternasyonalizminin soruna bakışı ve getirdiği çözüm özet olarak şuydu:

Ulusal sorun, demokratik bir sorun olarak, esasen emperyalist sömürgecilik ve sisteme karşı, ezilen halkların mücadelesi sorununa dönüşmüştür. Ancak bir dizi devrimlerle gerçekleştirilecek ulusal kurtuluş sorunu, sosyalist değil demokratik bir sorundur.

Sömürge ve bağımlı ezilen ulusların, emperyalizme karşı mücadelesi, sosyalizm için mücadele eden dünya proletaryası tarafından desteklenmeli, proleter devrimlerin yedek gücü haline getirilmelidir. Ezilen ulusların kurtuluş mücadelesini proletaryanın desteklemesinin kıstası, gerçekten bu mücadelelerin emperyalizme darbe vurup vurmaması ve o ulusların yoksul köylü ve işçilerini proletaryanın bağımsızca örgütlemesine özgürlük tanıyıp tanımasıdır.

Bu ölçütlerle, ulusal hareketlere yaklaşan, sosyalist proletarya, ulusların kendi kaderini tayin hakkının içeriğini, emperyalistlerin ve onlara bağlanan oportünistlerin aksine, ezilen ve sömürge ulusların bağımsız devlet kurma özgürlüğü olarak kavrar ve uygular. Ulusal topluluklara hak eşitliği temeli üzerinde, ulusal haklarını kullanma özgürlüğü tanıyıp ve gerçekleştirir.

Proletaryanın, her devlet sınırı içindeki ezilen, sömürge ulus ve ulusal topluluklardan proleterlerin her düzeyde tek bir örgütlülüğünü savunur ve uygular, ulusal çitlerle proleterlerin birbirlerinden ayrılmasına karşı çıkar.

Lenin ve Stalin tarafından formüle edilen ve yalnızca gericiğe değil küçükburjuva oportünizminin sosyal şovenizmine karşı da mücadele edilen proleter sosyalizminin bu enternasyonalist görüş ve çözüm önerileri, Ekim Devrimi'yle gerçeğe dönüştürüldü.

SOVYETİK FEDERASYON: ULUSAL EŞİTLİK VE ÖZGÜR KATILMA TEMELİ ÜZERİNE BİRLİK

Ekim Devrimi'ne önderlik eden SBKP(B) ve sosyalist proletaryanın programının bu soruna ilişkin birinci temel çözümü; yukarıda belirttiğimiz gibi, büyük Rus burjuvazisi ve toprak ağalarının iktidarını yıkararak, ezildiği ve sömürgeci boyunduruğu altında tuttuğu ulusların özgürlüğünü gerçekleştirmektir. Bir başka ifadeyle ezilen ve sömürge ulusların bağımsız devlet kurma haklarını gerçekleştirmektir. Ulusal özgürlük gerçekleştikten sonraki koşullarda sosyalist proletarya, ulusal eşitlik ve özgür katılım temeli üzerinde bölgesel özerklik öneriyordu. Ezilen ulusal topluluklara da hak eşitliği temeli üzerinde, ulusal dillerini geliştirme ve ulusal nüfusun bileşimine göre yerel özerklik öngörüyordu.

Ekim devrimi burjuvazi ve büyük toprak sahipleri ile Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler'in ittifakına dayanan burjuva iktidarını yıktıktan sonra,

bu alanda, ezilen ve sömürge uluslar üzerindeki büyük Rus burjuvazisinin Çarlık'tan devralarak sürdürdüğü ulusal boyunduruk zincirini bir vuruşta kırdı ve kararlı, kesin bir tarzda programını uygulamaya soktu: Ezilen ve sömürge uluslar bağımsızlıklarını kazandılar. Ama halkların nasıl birleşecekleri sorunu henüz çözüme ulaşmamıştı. Stalin yoldaşın belirttiği gibi bu Ekim Devrimi'nin sonraki süreci içinde biçimlenerek son şeklini aldı:

“Gelişme seyri içinde Ekim Devrimi, halkların bu birleşmesinin biçimlerini de ortaya çıkardı ve halkların bir federal devlet halinde birleşmesinin temel hatlarını çizdi. Devrimin birinci döneminde, çeşitli milliyetlerin emekçi yığınları, kendilerini bağımsız bir ulusal büyüklük olarak hissetmeye başladıklarında; yabancı müdahalenin ise henüz gerçek bir tehlike oluşturmadığı bir sırada, halkların işbirliği henüz kesinlikle belirlenmiş, sıkı sıkıya saptanmış bir biçim almamıştı. İç savaş ve müdahale döneminde, ulusal cumhuriyetlerin askeri öz savunmasının çıkarları ön plana çıktığında, iktisadi inşaanın sorunları ise henüz gündemde durmazken, işbirliği askeri bir ittifak biçimini aldı. Nihayet savaş sonrası dönemde, savaşın yıkıma uğrattığı üretici güçlerin yeniden inşaa sorunları ön plana çıktığında, askeri ittifak iktisadi bir ittifak ile tamamladı. Ulusal cumhuriyetlerin, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği halinde birleşmeleri, işbirliği biçimlerinin gelişmesinde, bu kez halkların yekpare çok-uluslu Sovyet devleti içinde askeri, iktisadi ve siyasi birleşmesi karakterine bürünen son evresini oluşturur.

“Böylece proletarya, ulusal sorunun doğru çözümünün anahtarını Sovyet düzeninde buldu, onda, ulusal hak eşitliği ve gönüllülük temeli üzerinde istikrarlı bir çok-uluslu devletin örgütlenmesine giden yolu buldu.” (age, s. 173)

Bu biçim Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği adını alan Sovyetik Federasyon'du. Sovyetik Federasyon proletarya diktatörlüğü sayesinde kuruldu; ancak özgür ulusların eşitlik temeli üzerinde birleşme olarak, demokratik devrimin iktidarı sayesinde de kurulabilecek bir rejim biçimidir.

Tarihte, ulusal sorunun devrimci çözümünde, burjuvazinin devrimci olduğu dönemdeki ulusal devletlerin kuruluşuna yol açan çözümlerinden de çok daha ileri bir çözümü, halkların enternasyonalist birliğini temsil eden ilk biçimi, Ekim Devrimi gerçekleştirmiş oldu. Halkların iktisadi birliği üzerinde, esasen ulusal devletin tarihsel olarak aşılmasının maddi önkoşulları emperyalizmle birlikte doğmuştu. Ama tarihsel olarak ulusal devlet biçiminin aşılması, ancak bu maddi önkoşulların merkezinde duran proletaryanın devrimci eylemiyle gerçekleşebilirdi. Öyle de oldu: Rusya proletaryası ve eski ezilen ve sömürge ulusların emekçi yığınları, devrim sürecinde, önce Rus burjuvazisinin iktidarını yıkarak, ezilen ve sömürge ulusların bağımsızlığını gerçekleştirdiler. Ardından Ekim Devrimi'ni ezmek için İngiliz-Fransız emperyalistlerinin öncülüğünde

Sovyetik Federasyon; devrimin yol açtığı ve işçi sınıfı ve emekçilerin kurtuluşu mücadelesi etrafında halkların birliğini ifade ediyor olması nedeniyle, ulusal cumhuriyetler olmaksızın bir birlik değildir. Ulusal cumhuriyetlerin varlığını önkoşul alan bir birliktir.

ve Çarlık ordusu artıklarıyla toplam 14 gerici emperyalist devletin ittifakına dayanan uluslararası gerici birliğin askeri saldırısına karşı, askeri, iç savaş bittikten sonra iktisadi ve devamında siyasi ittifakı içeren bir birliğe yöneldiler. Bu birlik, ancak özgür ulusların eşitlik ve özgür katılımına dayanan bir birlik olmalı ve emperyalist sisteme

karşı proletarya ve halkların geleceğini temsil etmeliydi! Böylece, proletarya ve eski ezilen ve sömürge ulusların emekçileri, Sovyetik Federasyon kurarak, tarihsel olarak ulusal devleti aştılar. Ulusal hareketin tarihsel gelişmesinin üçüncü dönemini, sosyalizm altında ulusların gelişmesi ve işbirliği dönemini başlattılar.

Ekim Devrimi'nden önce, Rusya komünistleri, ulusların özgürce birliği için, bölgesel siyasal özerklik öneriyordu ve federasyonu birleşmeye götürecek elverişli bir biçim olarak görmüyordu. Ancak Stalin'in de vurguladığı gibi, Ekim devriminden sonra bunu saptanmış mutlak bir biçim olarak görmediler, emperyalist saldırıya karşı devrimi savunma mücadelesi içinde, başlıca şu nedenlerle Sovyetik Federasyonun, birleşmenin en elverişli biçimi olduğuna karar verdiler ve halkların özgür iradesiyle gerçekleştirdiler: *“5- Askeri işlerde ve ekonomide ortaklık üzerinde yükselen bir Sovyet Cumhuriyetleri*

Federasyonu, aşağıdaki noktaları olanaklı kılan devlet birliğinin genel biçimidir:

a) *Gerek tek tek cumhuriyetlerin gerek tüm Federasyonun bütünlüğünü ve ekonomik gelişimini güvence altına almak;*

b) *Farklı gelişme aşamalarında bulunan çeşitli ulus ve halkların yaşam biçimlerinin, kültürlerinin ve ekonomik durumlarının tüm çeşitliliğini kapsayarak buna uygun federasyon türlerini uygulamak;*

c) *Kaderlerini şu ya da bu şekilde federasyonun kaderi ile düğümlemiş olan ulus ve halkların barış içinde bir arada yaşamasını ve kardeşçe işbirliğini örgütlemek.”* (age, s. 115)

Sovyetik Federasyon; devrimin yol açtığı ve işçi sınıfı ve emekçilerin kurtuluşu mücadelesi etrafında halkların birliğini ifade ediyor olması nedeniyle, ulusal cumhuriyetler olmaksızın bir birlik değildir. Ulusal cumhuriyetlerin varlığını önkoşul alan bir birliktir. Çünkü, ancak uluslar özgür ve gönüllü olarak birliğe karar vermişlerse, –elbette bu devrimler içinde proleter enternasyonalizminin halklar arasında sağladığı güvenle verilebilecek bir karardır-kurulabilir. (Nitekim, komünistler ve sosyalist proletarya Finlandiya'nın ayrılmasını, sosyalizm mücadelesi açısından yararlı görmedikleri halde, Fin ulusunun kendi burjuvazisinin arkasına takılarak çoğunluk oyuyla ayrılma kararı vermesini saygıyla karşıladılar, müdahale etmediler.) Bu nedenle ulusal özgürlük içinde ulusların gelişmesini sağlayacak biçimler içinde en elverişli birlik biçimidir.

Sovyetik Federasyon, ulusların eşitliği ve özgür katılımına dayandığı için, federasyondan özgürce ayrılma hakkını korur, bu olmaksızın özgürce katılım tam olamaz. Burjuvazi, tarihte şu ya da bu dönemde ulusal soruna çözüm bulmak zorunda kalarak uyguladığı federasyon veya özerk cumhuriyetten ayrılma hakkını kağıt üzerinde bile tanımamış, halkları “birlik” içinde zorla tutmayı öngörmüş ve ayrılmaya karşı şiddet kullanmıştır. Güncel iki örnek verelim:

İspanyol burjuvazisinden, ezilen halklar mücadeleye yoluyla bölgesel siyasi özerklik kazandılar. Başta Avrupa ve İspanyol burjuvazileri olmak üzere, “Bask modeli” adıyla anılan bu özerkliği, burjuva ideolojinin hegemonyası için dünya çapında kullandılar. Ancak, bırakalım ayrılma hakkını, özerkliği bile fazla görüyorlar. Şoven İspanyol burjuvazisi, özerkliği bile kısıtlıyor, yurtsever Batasuna Partisi'ni kapatıyor yöneticilerini zindana atıyor ve burjuva demokrasisi şampiyonluğu yapan AB, bu durumu

onaylamakta tereddüt bile etmiyor.

Diğer güncel bir örnek ise, on yılları bulan mücadelede sonucunda elde edilen Özerk Filistin'dir. ABD'nin, yeni dünya düzeninin ulusal haklar alanında haklarından yoksun uluslara verdiği “özgürlük” olarak propaganda edilen Özerk Filistin'e, çok geçmeden, İsrail siyonist savaş makinasını sürdürdü ve bu güdük özerkliği bile “fazla demokratik” bularak geri aldı.

Demek ki, emperyalist ve işbirlikçi burjuvaziler, ezilen ve sömürge uluslara ilhakçı ve sömürgeci boyunduruktan başka bir şey vermezler. Halklar, mücadele yoluyla bağımsızlık ya da federasyon veya özerklik kazandıklarında, egemen ulus burjuvazisi, devasa militarist aygıtlarını olası bir ayrılma eğilimi karşısında hazır tutar ve var olan biçiminin kullanılmasını bile sınırlı ve güdük hale getirir. Buna, sürekli bir şovenizmle, halkları birbirine düşman hale getirmeyi ekler.

Sovyetik Federasyon, ulusların eşitliği temel ilkesi üzerinde yükseldiği için, halkların birliğini ifade eden Birlik Meclisi ile halkların ulusal eşitliğini ifade eden Milliyetler Meclisi'ne iktidarın yönetimini verir ve iki meclise yönetimde eşitlik tanır:

“SSCB yüksek devlet iktidar organı, SSCB Yüksek Sovyeti'dir.

...

SSCB Yüksek Sovyeti iki meclisten kurulur: Birlik Sovyeti ve Milliyetler Sovyeti.

SSCB YS'nin, birlik Sovyeti ve Milliyetler Sovyeti, her iki meclisi de eşit haklara sahiptir.

Birlik Sovyeti ile Milliyetler Sovyeti arasında bir uzlaşmazlık durumunda, sorun eşitçi bir temel üzerinde bir uzlaştırma komisyonuna götürülür. Eğer komisyon uygun bir çözüme varmaz ya da karar meclislerden biri tarafından benimsenmezse, sorun her iki mecliste de bir ikinci kez incelenir. Her iki meclisin uygun bulduğu bir karar çıkmazsa, SSCB Yüksek Sovyeti Prezidyumu, SSCB Yüksek Sovyeti'ni fesheder ve yeni seçimlere gider.” (age, s. 392)

Milliyetler Meclisi, Birlik Meclisi'yle kararlarda eşit hakka sahiptir, ulusların zararına olabilecek karar önerilerinin kararlaştırılması olasılığını engelleme yetkisiyle donatılmıştır. Ve Federe Cumhuriyetler, özerk cumhuriyetler, özerk bölgeler ve ulusal çevrelerden, her biri kendi arasında eşit sayıda milletvekilini (sırasıyla 25, 11, 5, 1) (age, s. 392) Milliyetler Meclisi'ne göndererek, şu ya da bu ulusun ulusal hakları aleyhine karar çıkması olasılığı

böyle bir iktidar örgütlenmesi sayesinde önlenir. Varsayalım, Milliyetler Meclisi'nin büyük çoğunluğu federe cumhuriyet sahibi bir ulus aleyhine karar alırlar ve bu devam ederse, o taktirde, federe cumhuriyet sahibi o ulusun ayrılma hakkı olduğu için bu hakkı kullanarak ayrılabilir, ulusal hakları ve gelişmesi aleyhine bir olasılığı bu hakkı kullanarak önleyebilir.

Sovyetik Federasyon, hiçbir ulusun dilinin resmi dil olmasına imtiyaz tanımaz ve bütün ulusal dillerin Sovyetik devletin işlerinde kullanılmasını zorunlu kılar. Ayrıca, federe ve özerk cumhuriyetlerde olduğu gibi, özerk küçük bölgelerde de, eğitimin ağırlıklı olarak o bölgenin ulusal dilinden yapılmasını güvenceye alarak ulusal dillerin gelişmesini sağlar. Burjuvazinin iktidarı altındaki en demokratik cumhuriyetlerde bile ulusal dillerin özgürlüğü, Sovyetik Cumhuriyetler'deki kadar değildir. İstisnai bir örnek olarak bu bakımdan burjuva demokrasisinin en ileri ülkesi İsviçre'de bile üç dil devlet işleri ve eğitimde kullanılabildiği halde, burada bile yerel bölgelerin ulusal dilleri eğitim dili değildir.

Özgür ulusların eşitlik ve özgürce katılım temeli üzerinde 1923 te kurulan ve son şeklini 1936'da alan Sovyetik Federasyon şu onbeş federe cumhuriyeti kapsamına alıyordu:

“Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (RSSFC)

Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Beyaz-Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Litvanya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Moldavya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Letonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Tacikistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Estonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Kareli-Fin Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti” (age, s. 387).

Her Federe Cumhuriyet, Sovyet Anayasası'yla uyumlu kendisinin yaptığı Federe Cumhuriyet Anayasası'na sahipti.

Nüfusu bir milyonu aşan ulusal bölgeler için

Özerk Cumhuriyetler kuruldu. Özerk Cumhuriyetler de yaygındı. Örneğin nüfusu eski Çarlık rejiminin sürgünüyle birkaç yüz bine düşmüş olan Adigeler, özerk cumhuriyete kavuştular. Dahası “*Her birlik cumhuriyeti, cumhuriyetin özelliklerini göz önüne alan ve SSCB anayasasına tam bir uyum içinde oluşturulmuş anayasaya sahiptir*” (age, s. 389).

Bugün Güney Kürdistan'da federe bölge anayasası tartışılırken, hemen bütün burjuva çevreler şovenist bir histeri halinde, “anayasa olmaz” diye bağırıyorlar. Oysa Sovyetik Federasyon'da yalnızca Federe Cumhuriyetler'in değil, Özerk Cumhuriyetler'in de kendi anayasaları vardı.

Daha küçük ulusal bölgeler için, yerel ulusal özerklik vardır.

Konuşulan bütün dillerde, yayın ve eğitim söz konusudur.

Sovyetik Federasyon, tarihsel olarak ileriye doğru özgür ulusların eşitlik ve özgür katılım temelinde işbirliği olarak, sosyalizm altında, halkların birbirlerine güvenini geliştirdi; feodal-burjuva tarihin mirası olan, ekonomik-siyasi-kültürel fiili eşitsizliği gidermede önemli gelişmeler sağladı. Hitler faşizminin amansız işgaline karşı değişik halklar bu sayede kahramanca savaştılar ve dünya halklarına, faşizmi yenilgiye uğratmada önderlik edebildiler.

Ancak elbette, bu fiili eşitsizliğin giderilmesi görece uzun bir süreci gerektirir, ulusların enternasyonalist bir topluma dönüşmesi ise ancak dünya çapında proletarya iktidarı ve sosyalizmin kurulmasıyla başlayacak bir sürecin işlevi olabilir.

SB'de Sovyetik Federasyon, 1950'li yılların ortalarından başlayarak, revizyonistlerin parti ve devlet iktidarını gaspıyla, bürokratik devlet kapitalizminin inşasına paralel olarak, Büyük Rus şovenizminin egemenliği altına girdi. “Sovyet Yurtseverliği”, Büyük Rus şovenizminin aracına dönüştürüldü. Kruşçev-Brejnev'in sosyal emperyalist döneminde, federasyon biçimleri devam etmesine rağmen, özel olarak, Büyük Rus şovenizmi egemendi.

Enternasyonal proletaryanın öncüsü Komintern ve onun Balkan Seksiyonu da, Balkanlar için halkların federasyonunu program edinmişti. Nitekim, faşizme karşı büyük devrimci zafer sonucunda, bu halklar halk demokrasisi rejimlerini kurdular. Devrimci Balkan ulusları arasında federasyon görüşmeleri yapıldı. Anca Titocu revizyonizmin, Balkanların daha güçsüz halklarını, Yugoslavya'nın egemenliği altına alma ve federasyonu bunun aracına dönüştürme çabası, bu çalışmayı sabote etti. Balkan

halklarının federasyonunu engelledi.

Yugoslavya, faşist işgale karşı, devrimin zafe-riyle, Yugoslavya'daki uluslar, federasyon biçiminde örgütlendiler. Kosova Arnavutları'nın, federe veya özerk cumhuriyet hakkından yoksun bırakılması gi-bi şovenist yanlara rağmen, Yugoslavya'daki fede-rasyon demokratikti ve Yugoslavya halklarını barış içinde bir arada tutabildi. Titocu revizyonist yozlaş-ma koşullarında giderek, özsel olarak, milliyetçi burjuvazilerin ideolojik hegemonyasına dönüştü. Ancak proletarya diktatörlüğü altında, sosyalizm in-şası ve devrimin sürdürülmesi koşullarında, şoven-ist ve dar ulusalcılığa karşı başarılı olunabileceğini tersinden ortaya koydu.

'90'lı yıllarda, Batılı emperyalistlerin, Yugos-lavya'yı parçalama savaşlarında, burjuva, dinci, faşi-zan milliyetçi çatışma ve boğazlaşmalar, halkların demokratik federasyonunun önemini acılı bir dene-yimle sergiledi.

EMPERYALİST GERİCİ İDEOLOJİK SALDIRI: 'SOVYETİK FEDERASYON DAĞILMAYA GÖTÜRÜR'

Sosyal emperyalizmin çöküşüyle birlikte, '90'lı yıllar, federe cumhuriyetlerin bürokratik burjuvazi-lerinin ve burjuva liberal, gerici çevrelerinin, kendi ulusal pazarlarına, ABD ve Avrupa'lı emperyalistler-le işbirliği içinde hakimiyet mücadelesi ve sözde ba-ğımsız, gerçekte Batılı emperyalistlere bağımlı dev-letlere dönüşmelerine sahne oldu. Rusya'da şoven emperyalist milliyetçilik ile diğer uluslarda gerici yerel milliyetçilik ve birlikte yaşamış pek çok ulus arasında ulusal boğazlaşmalar birbirini izledi. Sos-yalizm döneminin, halkların ulusal özgürlüklerini koruyarak geliştirdiği kardeşliğin önemi, '90'lı yıl-lardaki gerici milliyetçi boğazlaşmaların, Yeltsin ve Putin'in emperyalist şovenizmi yaşanırken daha iyi anlaşılabilir. Emperyalist ideologlar ve kalemşorlar, onların uşakları, bunu, 'Stalin döneminin gücünden halklar çekiniyor ve o nedenle milliyetçi çatışmalar ve ayrılıklara gidemiyorlardı' biçiminde yorumlaya-yarak, karalamaya ve büyük emperyalist güçlere tesli-miyete dönüştürmeye çalıştılar, çalışıyorlar.

Bu, emperyalist dünyanın egemen süper devle-ti ABD'nin, dünyayı "ABD imparatorluğu"na dönüş-türme stratejisi uyguladığı ve büyük emperyalist güçler arasında dünya hegemonyası için rekabetin gelişmekte olduğu koşullara paralellik gösteriyor.

Başta ABD olmak üzere, emperyalizm, devlet "bağımsızlığı"na sahip yenisömürge uluslar üzerin-de mali ve siyasal köleleştirmeyi geliştirdiği bugün-

kü koşullarda, her çeşitten burjuva ideologlar, em-peryalist orman kanununu empoze ediyorlar. Bu-nun iki ögesi de, 'halkların büyük emperyalistlerin boyunduruğu altında yaşamak zorunda olduğu'; 'halklar arası ulusal düşmanlıkların kaçınılmazlığı, eşitlik ve özgür katılım temelinde birleşmenin im-kansız olduğu' tezleridir. Oysa Ekim Devrimi, bur-juvazinin iktidarını yıkarak, eski Çarlığın ezilen ve sömürge uluslarını bağımsızlıklarına kavuşturduğu gibi, halkların eşitlik ve özgür katılımı temelinde birliğe gidicek yolun en elverişli biçimi olarak Sov-yetik Federasyonu da hayalden gerçeğe dönüştürdü. On yıllar boyunca yaşadı ve halkların birliği süreci ilerledi. Günümüzün, kapitalizmin uluslararasılaş-ma ve emeğin toplumsallaşması ve uluslararasılaş-masının olduğu düzeyde, özgür katılım ve eşitlik te-melinde sovyetik federasyonun maddi önkoşulları daha güçlüdür. Yeni proleter devrimler, benzer bi-çimleri birliğe giden yolda, deneyimlerden yararlanarak daha işlevsel ve ilerletici biçimde değerlendirileceklerdir.

Tam da bu nedenle, Marksist Leninist Komünist Parti, proletarya enternasyonalizmi prog-ramını, daha güçlüce haykıran biçimde ilerletiyor, emperyalist ve işbirlikçi şovenizme karşı, milliyetçi boğazlaşmalara karşı, Türkiye ve Kürdistan devri-minin bölge halklarının devrimleriyle enternasyo-nalist ittifakını, Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkasya halklarıyla federasyon kurma hedefine bağladığını ilan ediyor.

Bir söz de ezilen ulus ulusalcılığına. PKK he-nüz bağımsızlık programını terk etmemişken, SB'nin dağılması sırasında ve sonrasındaki milliyet-çi boğazlaşmaları, 'demek ki sosyalizm ve sovyetik federasyon da ezilen ulusların ulusal özlemlerini karşılamada başarılı değil' yorumuyla yanıtlıyordu. Bu, bağımsızlığını kazanan halkların, ulusal tecrit içinde yaşamasını mutlaklaştıran ve daha ileriye git-meye çıkarları nedeniyle karşı çıkan küçük burjuva-zinin dünya görüşüdür. Kürdistan ulusal devrimi-nin toplumsal devrime ilerlemesini, bu temelde halkları proletarya iktidarı ve sosyalizm altında bir-birlerine yakınlaştırmayı, uzlaştığı Kürt ulusal bur-juvazisinin çıkarları için tehlikeli görme bakış açı-sının bir sonucudur. "Mutlak bağımsızlıkçılık"tan "sınırlı reform" programına geçerken de ittifak için-de olduğu Kürt ulusal burjuvazisinin çıkarlarına uy-gun davranıyor. Şimdi de Ekim Devrimi'nin getirdi-ği Sovyetik Federasyonu Kürt halkına propaganda etmekten kaçınıyor. Ama bu kez bunu geçmiştekin-den farklı olarak 'devrimler dönemi bitmiştir' ide-olojik teslimiyetçiliğiyle birlikte yapıyor.■

Kadın Cinsinin Kurtuluşunda Tarihsel Bir Adım:

Ekim Devrimi

Reyhan İda

BURJUVA devrimlerin ardından 20. yüzyıla damgasını vuran Ekim Devrimi, “köleleşen ilk insan” kadın cinsinin kurtuluşunda yeni bir tarihsel aşamadır. Kadın cinsinin kurtuluşunda yarattığı değerler ve aşamadığı engelleriyle büyük bir birikim olan Ekim Devrimi, özel mülkiyete saldırı üzerine kurulduğu için, diğer tüm devrimlerden –72 gün yaşayan Paris Komünü dışında– farklılık taşır.

Yeni bir yaşam, yeni bir ahlak, yeni insani değerleri yaratmanında başlangıcı olan devrim, özüne, niteliğine uygun olarak, ezilenler üzerindeki tüm baskıcı, zorba yasaları ortadan kaldırdı. Komünist partisinin programında varolan “herkes için değil, ezilen sınıf, ezilen cins için özgürlük” şiarı temelinde proletarya diktatörlüğü altında yeni bir tarih yazılmaya başlandı. Yüzyıllardır ezilen emekçiler için ilk kez özgürlük olan proletarya diktatörlüğü, mülkiyete sahip egemenler için diktatörlük oluyordu.

“Tarih hakkında birşeyler bilen birisi, kadının mayası olmadan büyük toplumsal değişikliklerin gerçekleşmesinin olanaksız olduğunu bilir. Toplumsal ilerlemenin tam ölçüsünü ve-

ren, kadın cinsinin toplumsal konumudur.” der K. Marx. Ekim Devrimi’nin gerçekleşme koşullarına baktığımızda kadın yığınlarının devrimci enerjilerinin büyük oranda açığa çıktığını ve sınıf savaşımında önemli bir rol oynadığını görüyoruz. Petersburg’da bir fabrikada kadın işçilerin 8 Mart günü başlattığı grev Şubat devriminin başlangıcı olmuştu. Çarlık iktidarının yerine Menşeviklerin önderliğinde kurulan Kurucu Meclis’in ne işçilerin, ne köylülerin ne de kadınların taleplerine yanıt olacağı görülünce tecrit edilmeye çalışılan bolşevikler güçlenmeye başladılar. Toplumsal değişimin gücünü oluşturan kadın yığınları da komünistlerin yanında saf tuttu ve işçi iktidarının kurulmasında önemli rol oynadılar.

“Toplumsal ilerlemenin tam ölçüsünü veren” kadın cinsini erkeklerle eşit düzeye getirmediği, komünist toplumun inşaa edilemeyeceğinin bilincinde olan komünistler, kadının ikincilliğine, ev köleliğine ve her türlü baskıya, aşağılanmaya karşı mücadeleye giriştiler.

Sovyet devrimi, kadın cinsinin kurtuluşunun ilk ve temel koşulunu yarattı. Kadının

köleleşmesine neden olan özel mülkiyet devrimle birlikte yerini toplumsal mülkiyete bırakıyordu. Kadınların her açıdan erkeklerle eşit olduğunu kabul eden yasaların ardından, devrimin dördüncü günü çıkartılan “Eşit işe eşit ücret” ve 8 saatlik çalışma yasası kabul edildi.

Çarlık despotizmi altında adı bile olmayan kadınların ekonomik bağımsızlığını kazanması gerektiğine inanan komünistler, işletmelerde belli sayıda kadın gücünün çalıştırılmasını zorunlu kıldılar. Ayrıca “Çalışmaya ekmek yok” genel anlayışının hayat bulmasına dönük olarak sağlık sorunları olmayan 16 ile 40 yaş arasındaki her kadının çalışması zorunlu tutuluyordu. Sadece, beş kişiden fazla kişiye bakmak zorunda olan ya da 8 yaşın altında çocuğu olan kadınlar, bu yasanın dışında tutulmuşlardı.

Önemli diğer bir nokta ise, annelik ve ev kadınının ev içi faaliyetlerinin, toplumsal üretimdeki çalışmaya denk, toplumsal fonksiyonlar olarak tanınmasıydı.

Evllenme ve boşanma yasalarında yapılan yeni düzenlemede kadınların erkeğin kölesi olmadığı belirtiliyor ve erkek kadar kadının da istemi üzerine kurulan evliliklerde, çarlık despotizminde kadın için oldukça zor olan boşanma hakkı kolaylaştırılıyor, erkekle aynı düzeyde kadına da tanınıyordu.

Kadının yasalardaki bu haklardan yararlanabilmesinin yolu ise; onu aptallaştıran, acizleştiren, yıpratıcı mutfak ve çocuk odasından, yani evin dört duvarı arasından kurtarılmasıydı. Bunun için kreşlerin, çocuk yetiştirme yurtlarının, ortak mutfak, çamaşırhane vb kurumların her alanda yeterli sayıda açılması zorunlu kılınıyordu.

1918 yılında Anayasa düzeyinde güvence altına alınan bu hak ve ayrıcalıklar ne Rusya

tarihinde ne de dünyanın başka bir ülkesinde görülmüştü. Lenin’in de belirttiği gibi yapılan bu düzenlemelerin hepsi, “yalnızca toprağın işlenmek için düzenlenmesi olduğu ama henüz toprağı işlemenin kendisi olmadığı”nı açığa çıkardı. Yasalarda sağlanan eşitlikle yaşamda eşitliği sağlamak mümkün olmamıştı. Kadın, bütün özgürleşme yasalarına karşın eskisi gibi ev kölesi olarak kalıyordu. Binyıllardan beri kadına ait olarak görülen mutfak ve çocuk bakımı kadın için hala, öncelikli işlerdi. Yeterli sayıda kurulamayan ortak mutfaklar, çamaşırhaneler ve kreşler tarihsel olarak kadına biçilen ev işi, annelik görevlerinin kadın üzerinde kalmasına neden oluyordu. Bu durum kadına bakış açısındaki ataerkil anlayışların yeni düzende de köklü olarak devam ettiğini, hatta aşılması en zor anlayışlardan olduğunu gösterdi.

Öyle ki, kadın üzerindeki tüm tahakkümleri kaldırma yönüyle çıkartılan evlilik yasalarındaki yeni düzenlemeler kadını vuran bir rol oynamaya başladı. Kolaylaştırılan evlilik ve boşanma yasalarından “yararlanan” kadına cinsel ihtiyaçlarını gidecek meta gözüyle bakan erkekler oldu. Sadece kadınlarla birlikte olmak için yapılan bir gecelik evlilikler bile yaşandı. Çoğu zaman hamile iken terkedilen kadınlar çareyi kürtajda görüyorlardı. 1920 yılında serbest bırakılan ve devlet hastanelerinde ücretsiz olarak yapılan kürtaj, doğum kontrolünün bir biçimi gibi düşünülüyor ve öyle de uygulanıyordu. 15 kez kürtaj yaptıran kadınların sayısı hiç de az değildi.

Kurulmaya çalışılan sosyalist yaşamın engelleri büyüktü. Devrimin hemen ardından devam eden iç savaşın da yarattığı yıkımla toplumsal ekonomik üretimi kurmakta zorlanan komünistlerin uygulamak zorunda kaldığı Yeni Ekonomik Politika’dan (NEP) da en fazla etkilenen kadınlar oldu. NEP uygulama-

1918 yılında Anayasa düzeyinde güvence altına alınan bu hak ve ayrıcalıklar ne Rusya tarihinde ne de dünyanın başka bir ülkesinde görülmüştü. Lenin’in de belirttiği gibi yapılan bu düzenlemelerin hepsi, “yalnızca toprağın işlenmek için düzenlenmesi olduğu ama henüz toprağı işlemenin kendisi olmadığı”nı açığa çıkardı.

ları sonucu, öncelikle kadınlar işten çıkarıldı. Toplumsal kurumların oluşturulmasına ayrılan para miktarı azaldı. Ama bu politikaya son verilmesinin hemen ardından kadın işgücünün üretime çekilmesi ve kalifiyeleştirilmesi çabaları yoğunlaştı. Kadınları toplumsal faaliyete seferber etmenin aracı olarak delege toplantıları örgütlendi. Delege toplantıları, devrim mücadelesinde aktifleşmemiş, siyasetle hemen hemen hiçbir ilişkisi olmayan işçi ve köylü kadınları sovyetlerde örgütlemenin bir yöntemi idi. Okuma yazma dahi bilmeyen milyonlarca işçi ve köylü kadınla bağlar kurmanın, onları sovyetlerde, sendikalarda, kolhozlarda örgütlemenin yolunu açan delege toplantılarının oldukça önemli rol oynadığı söylenmelidir. Bu çalışma üzerine sendikalarda örgütlenen kadınların sendikal yönetimlere gelmesi teşvik edildi.

Sanayide kadın emeğinin girmediği alanlar kadın emeğine açıldı. Yeterli olmasa da kreşler, ortak çamaşırhaneler ve mutfakların sayısında artış sağlandı. Tüm bu çalışmalar yapılırken ideolojik, örgütsel ve pratik açıdan çalışmanın başında olan partinin kadın kolları JENOTYEL'ler, kadının emek gücünün büyütülmesinin yanı sıra daha da zor olan, yönetici kadınların yetişmesi için çabalarını yoğunlaştırdı.

Jenotyeller, Komünist parti içinde kadınların etkinliğinin büyümesini sağlama çabalarının yanı sıra diğer ülkelerin komünist partilerinin kadın sorununa duyarlı olması için de çaba harcadı. Kadınların kurtuluş mücadelesinde uluslararası komünist kadın dayanışmasını büyütme için, uluslararası Komünist kadın kongreleri, konferansları düzenlenmesinin öncüsü oldu.

“Her aşçı kadın devleti yönetmelidir” diyen Lenin’in önderliğindeki Bolşevik Parti'nin yönetim kademelerinde komünist kadınların sayılarının azlığı bile kadınlar arasında yürütülen çalışmanın ne kadar gerekli oldu-

ğunu gösteriyordu. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin en üst organı Merkez Komitesi ve Siyasi Büro'da tüm dönem boyunca kadınların sayısı oldukça azdı. 1934 yılında yapılan 17. Parti Kongresi'nin seçtiği merkez komitesinde kadın sayısı en yüksek seviyeye ulaşılmıştır ki, bu da 3 asil ve 4 aday üyeden ibarettir. Aynı dönem erkeklerin sayısı ise 68 asil ve 64 aday üyedir. Rakamlar oldukça çarpıcıdır. 1924 yılında gerçekleştirilen 13. Parti Kongresi'nde Zinovyev'in dikkat çektiği nokta da parti içerisindeki diğer çarpıcı bir yönü gösteriyor.

“Cinsiyetler itibarıyla arabaşlığı altında

Uyelik Teftiş Komisyonu şunu yazıyor:

‘Burada çok sevindirici bir görünümün altı çizilmelidir. 10. Parti Kongresi'nden beri durmadan düşen (%2.8) ve 12. Parti Kongresi'nde %1 olan kadın oranı 93'e ve mutlak olarak beş ka-

Kadınları toplumsal faaliyete seferber etmenin aracı olarak delege toplantıları örgütlendi. Delege toplantıları, devrim mücadelesinde aktifleşmemiş, siyasetle hemen hemen hiçbir ilişkisi olmayan işçi ve köylü kadınları sovyetlerde örgütlemenin bir yöntemi idi.

tına çıkmıştır. Geçen yıl oy hakkı olan 4 kadın vardı, bu yıl 20 kadın var; 13. Parti Kongremizde danışma oy hakkı olan delegelerin sayısı 31, yani bu Parti Kongresi'nde 51 kadın var ve bu tüm Parti Kongresi'nin %4.4'ünü oluşturuyor.’ Ve buna bizde ‘sevindirici görünüm’ deniyor! Bu şekilde çalışmaya devam edemeyiz! Hepimiz durmadan Lenin'in emirlerini yerine getirmek istediğimizi tekrarlıyoruz. Ama o işçi kadınların bizim tüm inşaatımızı gerçek katılımının (lafta değil, pratikte) büyük önemini güzel lafların hatırına defalarca tekrarlamamıştır. Biz şunu açıkça söylemeliyiz: Parti örgütü örnek olmadığı sürece, tüm diğerleri eski pozisyonda çakılı kalacaklardır. Gelecek Parti Kongresi'nde, şaka olsun diye değil, cidden ‘sevindirici görünüm’den söz edilebilecek duruma gelmeyi başarmalıyız.”

Aynı kongre'de kadınların yönetici organlara terfi ettirilme sorunu da ele alınmıştır. “Parti Kongresi, partinin işçi ve köylü kadınlar arasında çalışma alanındaki en ivedi görevleri olarak şunları görür: a)kadın işçilerin iş tezgahı başından parti için kazanılması doğru-

tusundaki çalışmanın güçlendirilmesi...e) komünist kadınların parti ve sovyet organlarında yönetici konumlara terfi ettirilmeleri.”

1924 yılında yapılan tespite rağmen, yönetici organlarda az sayıda kadının yer alması devam etmesinin iki nedeni vardı. Birincisi, kadınların yönetici olmasını istemeyen komünist erkeklerin varlığı. İkincisi ise, kadınların üst yönetici organlarda yer almak istememeleri, sorumluluğu büyük olan böylesi bir görevden uzak durmalarıydı. Jenotyeller 1930'da kapatılınca kadar bu iki gerici anlayışla mücadele etti. Kadını küçük gören anlayışlara karşı mücadele, kadının kendine olan güvensizliğine karşı mücadeleyle birlikte sürüyordu.

1929 yılında parti içerisinde yapılan “temizlik” operasyonu bu anlayışla mücadelenin bütün parti kolektifine mal edildiğinin göstergesidir. Klaus Mehnert, büyük temizlikte atılan parti üyelerinin dörtte birinde atılma gerekçesinin “kadınlara karşı komünist olmayan tutum, uçarılık ve içkiye düşkünlük” olduğunu söylemektedir.

Erkekler kadını hala ikincil görüyor, kadına güvenmiyor, esasında kadına ev ortamını layık görüyordu. Olumlu kazanımlar ortaya konduktan sonra, 19. Parti Kongresi'nde paritili kadınların Kongre'deki temsilindeki olumsuzlar da belirtiliyordu:

“Bazı Parti örgütlerinde kadınları yönetici faaliyetlere çekmeye görülen o ki yeterli dikkat sarf edilmediğini gözden kaçırmamalıyız. Bazı büyük delegasyonlarda kadınların çok az olması ancak böyle açıklanabilir. Örneğin 28 oy hakkı olan delegeye sahip Belo-Rusya delegasyonunda sadece 8 kadın yer almaktadır, halbuki Belo-Rusya'nın Parti üyelerinin 18 binden fazlası kadındır. Krasnodar Bölgesi Parti örgütünde 12 bin kadın üye vardır; ama Parti Kong-

resi'ne 17 delegesi içinde sadece bir kadın seçilmiştir. 20 delegeli Kiev delegasyonunda bir tek kadın vardır. Moldovya Komünist Partisi'nin oy hakkına sahip delegelerinin içinde ise bir tek kadın bile yoktur.”

Sorunlar büyüktü. Ve Engels'in ifadesi olan “Aile içinde erkek burjuvazidir, kadın ise proletaryayı temsil eder” sözü Sovyet yaşamında geçerliliğini koruyordu.

Sosyalist bir yaşamın kökleşebilmesi için ezilen kadın cinsinin ekonomik eşitsizliğini ortadan kaldırmaya dönük adımlar, kadının kendini bağımsız bir kişilik olarak ifade edebilmesini sağlamaya dönük olarak devam ediyordu. O zamana kadar dört duvar arasında yalnızlaştırılmış, örgütsüz kadın yığınlarını sovyetlerde örgütlenme kampanyaları geliştirildi. Aydın-

latmaya dönük çalışmalar, okuma-yazma ve meslek edindirme kurslarıyla birlikte yürütüldü. Devrimden önce okuma-yazma bilmeyen kadınların oranı yüzde 87.6 iken, 1930'lu yılların başında okur-yazar olmayan kadın neredeyse kalmamıştı.

Sovyetler Birliği'nde kadının kurtuluşu mücadelesinde atılan adımların daha iyi anlaşılabilmesi için verilecek çok örnek var. Örneğin 1933'de Ukrayna'da 16 bin 893 kolhozcu kadın yetiştirilmişti. Kuzey Kafkasya'da 4 bin kadın traktör sürücüsü, 2 bin 596 kadın tütün yetiştiricisi vardı. Kafkasya ve Doğu bölgelerinde devrim öncesi kadının sürdürdüğü yaşam göz önüne alınırsa oradaki kazanımların nasıl büyük alt-üstler anlamına geldiği daha iyi anlaşılır. Kafkasya ve Doğu bölgelerindeki dağlık bölgelerin kültür ve geleneklerindeki farklılıklar, dini gericiğin etkileri, sanayinin girmediği bu bölgelerde üretime hiç katılmayan kadınların yaşam düzeyinin oldukça geri olması kadının kurtuluşunda büyük engelleri getiriyordu. Çarşaf ve pe-

Sosyalist bir yaşamın kökleşebilmesi için ezilen kadın cinsinin ekonomik eşitsizliğini ortadan kaldırmaya dönük adımlar, kadının kendini bağımsız bir kişilik olarak ifade edebilmesini sağlamaya dönük olarak devam ediyordu. O zamana kadar dört duvar arasında yalnızlaştırılmış, örgütsüz kadın yığınlarını sovyetlerde örgütlenme kampanyaları geliştirildi.

çeye karşı yürütülen mücadele bu açıdan oldukça önemlidir.

KAHROLSUN ÇADRA VE PARANÇA

Sovyet yaşamının gelişip güçlenebilmesi için Müslüman Doğu bölgelerinde yürütülecek çalışma çok önemliydi. Kadının adının bile olmadığı bu bölgelerde kadına tanınan hakların, özgürlüklerin bir anlamı yoktu.

Müslüman halkların kadınlarında geleneksel bir anlamı ve değeri olan örtünme Doğu'da çok yaygındı. Kadınlar çarşaf ve peçe giyiyorlardı. Kadının evli olduğu ya da evleneceği erkeğe ait olduğunun simgesi olan çarşaf ve peçe kadınların yaşamdan tümüyle soyutlanmalarının göstergesiydi. Kocasını dışında hiçbir erkeğe görünmez, hiçbir erkekle konuşmazlardı.

Azerbaycan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan vb gibi Doğu Cumhuriyetleri'nde eskinin izleri değil, kendisi yaşamaya devam ediyordu. Okuma-yazma bilen tek bir kadının bile olmadığı bu bölgelerde, kadın başlık parasıyla alınıp satılan bir maldı. Hem namus hem de namussuzluğun nedeni olarak görülen kadın, erkeğin zevk aracına dönüştürülmüştü. Öyle ki, Parti'nin başlık parasını tümüyle kaldırma kararını uygulamaya koymasının "doğru olmayacağını" düşünen Dağıstanlı "Sovyet fonksiyoneri" aynı zamanda komünist partisi üyesi, başlık parasında "fahiş fiyatlarla mücadele etme" yolu-

nu seçerek, aşağıdaki kararı açıklama yoluna gitmişti.

1. Genç, güzel ve varlıklı bir ailenin kızı 300 ruble
2. Yoksul bir ailenin kızı veya yetim 150 ruble
3. Genç dul veya boşanmış kadın 100 ruble
4. Dul veya orta yaşlı boşanmış kadın 50 ruble"

Ermenistan Sovyet Federasyonu'nda delege bir Kürt kadını

Kadına biçilen "değer" böylelikle belirlenmiş oluyordu!

Gürcistan'da dağlarda yaşayan Şevsur halk topluluğunda kadına uygulanan aşağıdaki olay ürkütücü olduğu kadar düşündürücüdürde.

Doğum yapması yakınlaşan kadın, küçük ve karanlık bir kuytuğu yapılan barakaya bırakılırdı. Geceleri bazen ekisi 20 dereceye ulaşan soğuklarda, bir parça ot yığını üzerinde çocuğunu dünyaya getirecek olan kadın, tek başına doğurur ve çocuğuyla iki hafta orada kaldıktan sonra "temizlenerek" yeniden insanların yanına katı-

labilirdi. Bu süreçte kadınla kimse konuşmaz, yemeği tavandan açılan delikten verilir.

Daha bir çok ilkel, gerici, toplumsal değer yargıları çeşitli biçimlerde kendini gösteriyordu. Örneğin, genç kızların tam yetişkinlik çağında göğüslerine takmak zorunda oldukları "kamsol" da bunlardan biriydi. Göğüslerin büyümesini engellemek için takılan

kamsol, vücudun gelişimini engelleyici, sakat bırakıcı özelliklere sahipti. Komünist parti kamsol takılmasını hemen yasakladı. Ve bu alışkanlığın değişmesi için aydınlatma faaliyetlerine başladı.

Bu alanlarda çalışma yürütmek kolay olmuyordu. Rus ve diğer uluslardan kadınlar eğitim ve aydınlatma çalışmasında bulunmak için gittikleri Doğu Cumhuriyetleri'nde karşılarında mollalar, yerli gericiler ve onların etkisi altındaki halk kitlelerini buluyorlardı. Öyle ki 1918-1919 yıllarında bu bölgeye eğitim ve aydınlatma faaliyeti için giden yüzlerce komünist kadın, çeşitli saldırılara uğramış, katledilmiştir. Müslüman kadınlara ulaşabilmek için yeni yol ve yöntem arayan komünist kadınlar, sonunda karşı oldukları çarşaf ve peçeyi giyerek çalışma yürütmeye başlamışlardır.

Çarşaf ve peçe içinde, kırsal ve dağlık bölgelerde eğitim ve aydınlatma amacıyla oluşturulan "ajitasyon arabalarıyla" gezen komünist kadınlar, çeşitli bölgelerde "kadın bakkalları" kurdular. Tezgahta sadece kadınlar çalışıyor, dışarıya "erkekler giremez" tabelası asılıyordu. Yabancı erkeklerle hiç konuşmadıkları için alış-verişe çıkmayan peçeli kadınların 'kadın bakkallar'dan alış-veriş yapmaları olanağı yaratılıyordu.

Aydınlatma ve örgütlenme çalışmasının ilk adımlarının atıldığı bakkalların duvarlarında çocukların sağlığı ile ilgili afişler asılıydı. Kucağında çocuğuyla bakkalla gelen kadınların yanına orada "tesadüfen" bulunan

bir doktor yaklaşıyor ve çocuğun sağlığı ile ilgili sorular sorarak, bilgiler veriyordu. Orada kurulan diyaloglar üzerine ilişki geliştiriliyordu.

Sabırlı bir çalışmanın sonucunda ilişki kurulan kadınlar, -yine uzun süre sadece kadınların gidebildiği- kadın kulüplerinde örgütlenirlerdi.

Doğu bölgelerinde önemli örgütlenme aracı olan kadın kulüpleri, kültür kurumları ve kızıl köşeler kentlerde ve şehirlerde daha fazla görülürken, kırsal bölgelerde 'ajitasyon arabalarına' başvuruluyordu. Çalışmalar belli bir aşamaya ulaştınca da kırsal alanlarda okuma kulüpleri kuruluyordu. Ku-

lülülerde okuma akşamları düzenleniyor, kadınlara okuma yazma öğretiliyordu.

Çarşaf ve peçeye karşı komünistler oldukça dikkatli ve özel bir çalışma yürüttüler. Komünist kadınların 2. Uluslararası Konferansı'na Doğu'dan gelen 74 delegenin çarşaf ve peçeyle tamamen örtünmüş olmaları bile bu alanda yürütülecek mücadelenin önemini, hassasiyetini ve zorluklarını gösteriyordu.

Çarşaf ve peçeyi yasaklama yerine ideolojik mücadele ve aydınlatmayı esas alan komünistler, sabırlı çalışmaları sonucu başarıya ulaştılar. 8 Mart 1926 yılında

"kahrolsun Çadra ve Parança" şiarı altında düzenlenen yürüyüşlere binlerce kadın katıldı. Doğu Cumhuriyetleri'nde, birçok kentte gerçekleştirilen bu eylemler sonucunda kadınlar miting meydanlarında çarşaf ve peçeleri yaktılar.

Sanayinin neredeyse hiç gelişmediği bu bölgelerde toplumsal üretime katılmayan kadınlara alanlar açmak için, kadın kulüpleri-

Kazakistan'dan bir kadın delege Moskova Kremlin Sarayı'nda konuşma yaparken

nin komünlerinde kadın artellerin ve kadın atölyelerinin ortaya çıkardığı ürünler sergileniyor ve satışa sunuluyordu.

1930'lardan sonra yoğunlaştırılan tarım da kolektifleştirme faaliyeti ile kadın emeğinin toplumsal üretime katılması ve kalifiye emeğe dönüştürülmesi bu bölgelerde de hızlandı. Yetişen kolhoz yöneticisi, traktör sürücüsü kadınlar artık sadece evlerde değil, meydanlarda, toplantılarda rahat rahat konuşuyorlardı.

“6 bin kolhoz başkanı, 60 bin kolektif çiftlik başkanlık üyesi, 280 000 tugay yöneticisi, 100 bin şube örgütleyicisi, 9 bin kolektif hayvan çiftliği yöneticisi, 7 bin traktör sürücüsü kadın var.” Stalin'in 18. Parti Kongresi'ne sunduğu rapor, komünistlerin geri, okuma yazma bilmeyen, birçok gerici değeri taşıyan, kendine güvensiz köylü kadınları nasıl değiştirdiklerinin rakamlarda anlam bulmasıdır ve oldukça önemlidir.

Buraya aktarma şansına sahip olamadığımız daha birçok kazanıma rağmen, kadınların yaşamında annelik ve ev işleri önemli yer tutmaya devam ediyordu. Bunda 1936 yılında ilan edilen yeni Sovyet Anayasası'nın da etkisinin olduğu söylenmelidir. O zamana kadar hiçbir ülkenin anayasasında yer almayan demokratik hükümleri kapsayan bu yeni yasanın 1918 yılında ilan edilen anayasadan farklılığı, kolektifleştirmede alınan yol ve yaşamın kazandırdıkları üzerine kurulu olmasıydı. Devrimin hemen ardından kadın cinsine tanınan hak ve özgürlüklerde kısmi sınırlamalar getiren bu anayasayla boşanmalar zorlaştırılıyor, fiili evlilikler resmi evlilikler statüsünden çıkarılıyor, azalan doğum oranlarını yükseltmek için kürtaj yasaklanıyor, annelik özendirilen bir kuruma dönüştürülüyor, çok çocuklu aileler devletçe desteklenerek, güvence altına alınıyordu. Kadınların

daha fazla çocuğa sahip olması özendiriliyordu. Yapılan yeni düzenlemelerin kadını ve çocuğu korumaya dönük düzenlemeler olduğu bir gerçekse de, anneliğin “kutsal”laştırılması, ailede kadının rolüne aşırı vurgu, kadının özgürleşme serüveninde bir geri adımı ifade ediyordu. Bu geri adımın yaklaşan savaş tehlikesi ile doğrudan bir ilişkisi olduğu biliniyor. Ama belli bir dönemden sonra kadının cinsel kimliği üzerinden geliştirilen politikaların sadece kadına değil, sosyalist sistemin gelişimine de zarar verdiği ortadadır.

1970'lerde yüzde 44'lük oranıyla en fazla mühendise sahip olan ülkenin Sovyetler Birliği olması ya da yüksek öğretim veya orta öğretime sahip teknik elemanların yüzde 59'un kadın olması, her 100 erkeğe karşılık, 86 kadının ekonomist ve planlamacı olarak çalışması sosyalizmin kadına kazandırdıklarıdır.

Nedenleri farklı olsa da daha önce Jenotyellerin kapatılması da bir geri adım olarak değerlendirilmelidir. Jenotyellerin kapatılması isteminin bizzat Jenotyeller tarafından dile getirilmesi ilginçtir. Jenotyel yöneticileri Jenotyellerin varlığı-

nın kadın çalışmasını daralttığı, çünkü parti- nin geri kalanının kadın çalışmasından uzaklaşarak bütün sorumluluğu yalnızca Jenotyellere bıraktığı, bu nedenle Jenotyellerin dağıtılarak, özel kadın kurumu yerine bütün parti örgütlerinin kadın komisyonlarının örgütlenmesi gerektiği bir yolla kadın çalışmasının bütün partiye mal edileceğini öne sürdüler. Bunun üzerine Jenotyeller kapatıldı. Fakat Jenotyellerin yerine 'kadın örgütleyicileri' adı altında kurulan örgütlenmeler söz konusu olsa da, iddia edildiği gibi kadın çalışması partinin tümüne mal edilememiştir.

Genel tablosunu çizmeye çalıştığımız Sovyetler Birliği'nde kadının yaşadığı gelişim hiçbir biçimde inkar edilemez. Fakat 1970'lerde yüzde 44'lük oranıyla en fazla mühendise sahip olan ülkenin Sovyetler Birliği olması ya da yüksek öğretim veya orta öğretime sahip teknik elemanların yüzde 59'un kadın olması, her 100 erkeğe karşılık, 86 kadının ekonomist ve planlamacı olarak çalışması sosyalizmin kadına kazandırdıklarıdır.■

Alternatif Eğitim ve Bilim

Haluk Gerger

BEKSAV Kuram Atölyesi'nin 2003 yılı açılış toplantısına hoşgeldiniz. BEKSAV çatısı altında düzenlenen seminerler çerçevesinde alternatif eğitim ve bilim perspektifiyle bir deney örgütlüyoruz. Şimdi üçüncü yılındayız bu deneyin. BEKSAV yönetimi, seminerleri verenler ve bunları izleyenler bu deneyi birlikte gerçekleştiriyor, geliştirmeye, olgunlaştırmaya, kurumsallaştırmaya çalışıyoruz.

Bu açılış konuşmasında, alternatif eğitim ve bilim konusundaki görüşlerimi sizlerle paylaşmak ve böylece de Kuram Atölyesi'nde yapmak istediklerimize ilişkin bir analitik çerçeve oluşturmak istiyorum. Yalnız hemen şunu da belirteyim ki, bizim çalışmalarımızda, söyleyeceklerimin işaret ettiği ideolojiye, yani Marksist sosyalizme bağlılık gibi bir önkoşul "öğretici"lerimizden de, "öğrenci"lerimizden de beklenmez. Ayrıca, biz BEKSAV, "hocalar" ve "öğrenciler" üçlüsü olarak aşağıda anlatacağım şeyleri bütünüyle gerçekleştirdiğimizi iddia etmiyoruz. Bir başlangıç yaratmaya çalışıyoruz ve sizlere devletten ve sermayeden bağımsız bir özgürlük alanı sunmaya çalışıyoruz, bir deney birikimine katkıda bulunmak istiyoruz.

Önce neyin "alternatif"i olduğumuzu, ol-

maya çalıştığımızı belirterek, onu kabaca tanımlayarak kendimizi sizlere anlatmaya gayret edeceğim. Karşımızdaki klasik eğitim kurum-sallaşması, evrensel bir model olarak, profesyonel eğitimciler tarafından yönetilen ve yürütülen, merkezi, bürokratik, "milli" bir mekanizmaya, modele dayanıyor. Bunlar, birer standartlaştırılmış bilgi depolama ve diploma dağıtma merkezleri olarak, fabrikasyon üretime benzer biçimde "eğitilmiş, biçimlendirilmiş insanlar" oluşturuyor ve kapitalist pazara sürüyorlar.

Bu klasik eğitime ilişkin olarak çok şey söylenebilir; ama bizim emekçilere ilişkin olarak onun asıl özü olarak belirlememiz gereken yanı, kapitalizme, sermayeye, patronlara, çeşitli kademelerde ve becerilerde, işgücü sağlama işlevleridir. Patronlar, en başta, okumayazma bilen, basit aritmetik işlemleri yapabilen bir işçi kitlesine ihtiyaç duyarlar elbette. Bu özgür yurttaş üreticiler topluluğu kapitalist pazarda emeklerini satacak ve fabrikalarda çalışacaklardır. Tabii bazıları da, çalışanları ve ücretlerini baskı altında tutmak için "rezerv işgücü ordusu"nun sıra neferleri olarak bir kenarda bekletileceklerdir. İşletmeler elbette daha vasıflı elemanlara da ihtiyaç duyarlar ve eği-

tim sistemi işte bu gereksinimlere göre çeşitli düzey ve alanlarda gerekli becerilerle donatılmış emekçileri pazar için yetiştirirler. Yani, kısaca ve kabaca diyebiliriz ki, klasik merkezi eğitim kurumları, kapitalist pazar için, sermayenin, patronların gereksinimleri için insan yetiştirirler.

Elbette, bu eğitim süreci içinde, oranları çok düşük olmakla birlikte işçi ve emekçi ailelerin çocuklarına, sınıf atlamak, en azından, kol emekçisinden kafa emekçisi olmaya geçiş imkanları da yaratılır. Orta eğitimden yüksek eğitime geçişle birlikte bunlar için avukat, doktor, mühendis ve giderek müteahhit, avukatlık bürosu sahibi, olmak gibi olanaklar da açılır. Ama büyük çoğunluk için öngörülen ve gerçekleşen, kapitalist pazarda emeğini pazarlayan, karşılığında yaşamını sürdürdürebilmek için ücrete mahkum kılınan ve emeğinin, alın terinin bir kısmıyla da patrona artık değer, yani kar sağlayan işçiler, emekçiler olmaktır. Onlar, esas olarak, bunun için eğitilirler, yetiştirilirler.

Bu, klasik merkezi ve "milli" eğitimin işlevsel amaç ve sonuçlarının özünü oluşturur...

Bu tür eğitimin ayrıca bir de "ideolojik" amaç ve sonuçları vardır. Bu merkezlerde, profesyonel eğitimciler şahsında otoriteye boyun eğme, öğretilenleri sorgusuz kabullenme, başarının temel koşulu olarak bunları, örneğin periyodik sınavlarda, istenen biçimlerde tekrarlama, aynı yazgıyı paylaştıklarıyla rekabet etme vs. öğretilir, içselleştirilir. Yasakçı, otoriter, rekabetçi ortamda, belirli bir tarih, belirli değerler, inançlar beyinlere akıtılır. Bu değerler, aslında, emekçilerin değil, egemen sınıfların, sermayedarların, patronların çıkar ve ihtiyaçlarıyla dünya görüşleri doğrultusunda oluşturulmuşlardır; ama bu kurumlarda "milli" nitelik kazandırılarak "ortak" değerlere dönüştürülürler ve benimsetilirler. Böylece de,

öğrenciler, düzenin, ücretli kölelerinin aynı köleliğe mahkum olma yolunda tezgahattan geçirilip yetiştirilmiş çocukları olarak, patron için ölesiye çalışmak, onun düzenini ölesiye savunmak, sınıf kardeşlerinden bir adım öne geçmek, hatta onları sömürme olanaklarına sahip olmak için öldüresiye çabalamak ve burjuva devlet için gerekirse kahramanca ölmek için "kıvama getirilmiş," yani eğitilmiş olurlar. Bu arada, uzun eğitim süreci sırasında da, sokaklarda aylak aylak dolaşp tehlikeli fikirler edinme ya da düzeni bozma gibi kötü alışkanlıklardan, eğilimlerden de uzak tutulmuş olurlar...

Merkezi eğitimin ideolojik yöneliminin en temelinde de, kapitalizmin yapısal eşitsizliğini meşurlaştırması, insanın insanı, sermayedarın işçiyi sömürmesi gerçeğinin de gizlenmesi yatar.

Sonuçta da, merkezi klasik eğitim, özünde, işlevsel ve ideolojik boyutlarıyla, sınıf tahakkümünün en etkili aygıtlarından bir olarak ortaya çıkar.

Patronlar, en başta, okuma-yazma bilen, basit aritmetik işlemleri yapabilen bir işçi kitlesine ihtiyaç duyarlar elbette. Bu özgür yurttaş üreticiler topluluğu kapitalist pazarda emeklerini satacak ve fabrikalarda çalışacaklardır. Tabii bazıları da, çalışanları ve ücretlerini baskı altında tutmak için "rezerv işgücü ordusu"nun sıra neferleri olarak bir kenarda bekletileceklerdir.

Bu "sınıf tahakkümü"nü gerçekleştirme, ülkelere göre değişir kuşkusuz. Örneğin bizim ülkemizde, yoksulların çocuklarının çok büyük bir bölümü, hiç olmazsa görece "rahat" çalışma imkanları elde etmek için gerekli eğitimi görme fırsatından dahi yoksundurlar. Buna karşılık, yüksek öğrenim aşamasına ulaşmış olanlar bile, merkezi otorite YÖK'ün sultanı altında biçimlendirilen klasik üniversitelerde ancak ve sadece Türkiye kapitalizminin ve holdinglerin "ayak işleri"ni yapabilecek düzeyde "eğitilir"ler. Bu arada, resmi ideoloji de beyinlere akıtılmaya devam edilir. Daha üst görevler için paralı özel üniversiteler vardır. Egemenlerce özel olarak seçilenler de yurt dışına gönderilirler. Burjuvazinin çocukları ise ya çalışma ihtiyacı duymadıklarından İsviç-

re'de lüks yaşamın adabına ilişkin öğrenim görürler ya da işi devralacak olanlar, ABD'nin, Avrupa'nın pahalı üniversitelerine gönderilirler. Onların ayrıca özel olarak resmi- ideolojik bir eğitime ihtiyaçları yoktur; çünkü o "değerler" zaten onların öz değerleridir, yaşamdaki konumlanışlarının doğal sonuçlarıdır. Resmi eğitimin ideolojik işlevleri, "yabancılar"a, öteki sınıflara dair bir meseledir...

İtiraz etmeye cüret edenlere, özgür kişiliklerini, insanlıklarını korumaya kararlı olanlara, daha farklı bir yaşam projesinin mümkün olduğunu düşünenlere, içinden geldiği emekçi sınıflara ve yoksul çoğunluğa ihanet etmeyi değil, ona hizmet etmeyi amaç belleyenlere, baskı ve sömürüyü yaşamdan silmek gibi bir kaygusu olanlara ise, hukuktan kaba kuvvete, başta eğitim kurumunun kendi içinde olmak üzere, düzenin bütün zor aygıtlarının olanca hışmı hazır ve nazırdır...

Karl Marx, sermayeyi anlatarak, işçi sınıfını ve emekçileri de anlatmış oldu. Kapitalizmin yasalarını keşfederek, işçi ve emekçilere sosyalizm alternatifinin götürdü. Bu benzetmeden hareket ederek diyebiliriz ki, klasik eğitimi tanımlama yolundan giderek alternatif eğitimin de özünü belirlemek mümkündür. Neyin alternatifi olmaya çalıştığımız, kabaca da olsa, ne yapmak istediğimizi de ortaya koyuyor. Ne var ki, alternatif eğitimle ifade ettiğimiz yöntem ve amaçlarımızı daha somut belirtmeye geçmeden önce, "alternatif bilim" kavramını da açıklığa kavuşturmak gerekmektedir.

Öyle ya, toplumdaki çeşitli sınıfların eğitim modelleri, yöntemleri, amaçları olabilir ve buradan alternatif eğitim projeleri türetilebilir; ama bilim herkes için aynı değil midir, bilim

bütün insanlığı kapsamaz mı, onun sınıflandırılması, sınıfsal aidiyetle rabıtalandırılması, farklı seçeneklerle ifade edilmesi mümkün olabilir mi?

Sınıfların ve bilimlerin gelişim tarihine baktığımızda bütün bunların mümkün olduğunu görebiliyoruz. Doğa bilimlerini ele alalım. Kapitalizmin hakim sosyal formasyon ve dolayısıyla da burjuvazinin hakim sınıf olarak ortaya çıkışı ve serpilip gelişmesiyle doğa bilimlerinin gelişmesi arasında organik bağlar

vardır. Meta üretimi, manifaktür, makinanın ve fabrikanın ortaya çıkmasıyla, tekniğin ilerlemesi, bilim ve teknolojinin üretime uygulanması, üretici güçlerin gelişimi aynı sürecin boyutlarını ifade eden organik bir bütünlük oluşturmaktadırlar. Daha sonraları da, iletişim, ulaşım ve silah teknolojilerindeki gelişmelerle, ki bunlar elbette esas olarak doğa bilimlerindeki keşif ve atılımların sonuçlarıydılar, burjuvazinin yeni

kaynak ve pazarlara ulaşması, dünyayı sömürgeleştirmesi mümkün olabilmiştir.

Doğa bilimlerindeki gelişmelerdir burjuvaziyi, onun düzeni kapitalizmi doğuran ve burjuvazinin dünya çapında serpilmesini, palazlanmasını sağlayan, giderek de, hakimiyetini sağlamlaştıran. İşte bu nedenle, doğa bilimleri, burjuvazinin hizmetinde olagelmış, esas olarak ona hizmet etmiş, onun güçlenmesini, hakimiyetini kurmasını mümkün kılmıştır diyoruz. Kapitalizmin ve burjuvazinin özellikle bilim ve teknolojiyi geliştirmekteki kararlı yönelişi de bundandır zaten. Kapitalist pazarın dayattığı rekabet, onun temel yasası olan kar maksimizasyonu ve maliyetleri düşürme zorunluluğu, yeni pazarlar, kaynaklar bulma ihtiyacı, başka formasyonları kendine tabi tutma dinamiği, hep birlikte, hem bu geliştirmeyi zo-

İtiraz etmeye cüret edenlere, özgür kişiliklerini, insanlıklarını korumaya kararlı olanlara, daha farklı bir yaşam projesinin mümkün olduğunu düşünenlere, içinden geldiği emekçi sınıflara ve yoksul çoğunluğa ihanet etmeyi değil, ona hizmet etmeyi amaç belleyenlere, baskı ve sömürüyü yaşamdan silmek gibi bir kaygusu olanlara ise, hukuktan kaba kuvvete, başta eğitim kurumunun kendi içinde olmak üzere, düzenin bütün zor aygıtlarının olanca hışmı hazır ve nazırdır...

runlu kılmakta hem de meyvelerinin burjuvazi tarafından gaspını getirmektedir. O gelişen makineler, aygıtlar, teknikler, bantlar, robotlar ise işçiyi öğüttü, hayata küstürdü, o geliştirilen tüfekler, mitralyözler, roketler, tanklar, o bombalar, o silahlar da yüz milyonlarca yoksulu kırdı geçirdi...

Elbette bu söylediklerimden, bir "makina kırıcı" bakış çıkmaz. Elbette bizler doğa bilimlerinin, teknolojinin, üretici güçlerin gelişiminin karşısında değiliz. Bunların sınıfsal sonuçlarını, hangi sınıfa hizmet için kullanıldıklarını, bunun sonuçlarını irdeliyoruz sadece. Bilim dalının sınıfsal aidiyetini belirleyen ölçütlerdir bunlar bize göre. Üstelik kapitalizm, doğa bilimlerindeki gelişmeleri bir yandan kendi hizmetine koşarken, dünya nimetlerini burjuvazinin tekelinde israf ederken, eşitsizliği derinleştirirken, bir yandan da üretim araçlarını özel mülkiyet çerçevesi içinde tutarak, daha da gelişmesini, bütün insanlığın hizmetinde kullanılmasını, yeryüzünden herkes için açlığın, evsizliğin, hastalığın, işsizliğin, yoksulluğun silinmesini, eşitliği, özgürlüğü, bolluğu da engelliyor.

Doğa bilimlerinin burjuvazi tarafından böyle sahiplenmesi karşısında, durum sosyal bilimler alanında değişmektedir. Toplumbilimin alanı insanoğlunun toplu yaşamıdır; birlikte yaşama gerçekliği ve hayatı sürdürebilmek için üretmek zorunluluğudur konularının kaynakları. Bu zorunluluk ve gerçekliğin koşullarının, içinde yaşanan düzen ve çevrenin sistemik/yapısal özelliklerinin, işleyişinin, gelişiminin ve yasalarının gözlemlenmesini, analizini, sistematik tanımlanmasını, insani sonuçlarının saptanmasını, irdelenmesini içerir genel olarak. Tabii bulguların ifadesi ve yayılması da bilimsel uğraşın ayrılmaz bir diğer boyutunu oluşturur.

Toplumbilim bu özelliğiyle bir sorunsal üretmektedir. Bu, toplumsal gerçeklerin gizli kalmasında kendileri açısından yarar umanların bilimsel uğraş ile nesnel bir karşıtlık içinde olmalarından kaynaklanmaktadır.

Toplumbilim, ele aldığı konuların özü itibariyle; egemen kurumlar, ayrıcalıklar ve ideolojiler açısından da, verili durumun devamın-

dan çıkarı bulunanlarca da ve bunların korunmasından yükümlü olanlar bakımından da denetim altında tutulması gereken bir alan olarak görülmüştür. Toplu yaşamın ve içinde yer aldığı Düzen'in sahipleri tarafından gözden kaçırılmak istenen "tatsız" gerçeklerinin ve özelliklerinin, çelişki ve çatışmalarının, kimileri için haksızlık ve eşitsizliklerinin, yanlışlık ve kötülüklerinin, eksiklik ve çarpıklıklarının analizinin, sistematik biçimde saptanmasının ve en önemlisi de bunun topluma yayılmasının egemenlerce istenmesi beklenemez. Aslında bilimsel uğraş ile sınıfsal ayrıcalıkların örtüşmesi ya da çelişmesinin öyküsü çok eskilere uzanır ve doğa bilimlerini de kapsar. Örneğin, dönemin egemen ve yönetici sınıflarının çıkarlarına aykırı görüldüğü için, "dünyanın kendi etrafında döndüğü gerçeği" bile, ölüm cezasını gerektiren bir bilimsel uğraş alanı ve tezi kabul edilebilmiştir. İşte bunun gibi, toplumbilim de, üstelik çok daha "hassas ve tehlikeli" alanları kapsadığından egemen burjuvazi tarafından çok da bir özgürlük alanı olarak görülmek istenmemiştir.

Marks, "görüntüler yetseydi bilime gerek kalmazdı" der. Ne var ki, kapitalizm gibi sömürüye dayanan bir sınıflı toplumda, düzenin ve egemeni burjuvazinin sömürüyü gizlemek ya da meşrulaştırmak için oluşturduğu görüntünün ardındaki öz'ün, yani sömürünün ortaya çıkarılmasını, hele bunun bir de sömürülenlere öğretilmesini beklemek iyimserlik olur.

Görüntünün ardındaki özün oluşturduğu toplumsal gerçekliğin ortaya çıkarılmasının, kurulu toplumsal ilişki ve yapılardan yana olanlarca tehdit unsuru sayılması kaçınılmazdır. Böyle bir durumda, bilimsel özgürlük, egemen ve yönetici konumda olanlarca sınırlanılmak, bununla uğraşanlar da baskı altında tutulmak istenir. Sözünü ettiğimiz karşıtlık ile uygulanan sınırlılıklar ve kısıtlamalarla buna ilişkin sorunların çözümleri toplumsal formasyonlara ve rejimlere göre çeşitli biçimlerde ortaya çıkar. Mutlak ya da sınırsız bir özgürlük çağımızda görülmemekle birlikte, bu konudaki durum görece geniş özgürlüklere, demokratik haklara ve temel insan haklarına saygıya

dayanan yapılardan totaliter ve monolitik bas-kıcı rejimlere kadar uzanan bir çeşitlilik göstermektedir. Geniş yığınların mücadelelerine, bilinç ve örgütlülük düzeylerine, tarihsel ve maddi birikime göre bu tür farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Kullanılan sınırlama/kısıtlama araçları ise, hukuktan eğitime, kaba kuvvetten ideolojik aygıtlara uzanan bir dizi kurum ve süreci kapsamaktadır.

Burjuvazi de, kendinden önceki sömürücü sınıflar gibi, kapitalist sömürde somutlaşan sınıf tahakkümünü, dayanaklarını, sonuçlarını, mekanizmalarını gizlemek, meşrulaştırmak, toplumsal denetim ve sorgulamadan kaçırarak, giderek de, yıkılmasını önlemek için toplumbilimleri ve bilimcileri denetimi altında tutmaya yarayacak kurumlarını, yöntemlerini, ideolojik hegemonyasını oluşturmaya girişti. Yani, toplumbilime doğa bilimlerine yaklaştığı gibi yaklaşmadı.

İşte bu toplumbilimleri özünden saptırarak esas olarak işçileri ve emekçileri, yani sömürülenleri karanlıkta tutsak tutma çabaları sonunda da, burjuva toplumbilimleri, giderek, özü gizleyen görüntü yumakları oluşturmaya indirgendi. Burjuva sosyal bilimciler de, kapitalizmin kafa emekçileri olarak onun ideologlarına, teorisyenlerine dönüştüler. Böylece, resmi ya da özel, yüksek öğrenim kurumları da merkezi "milli eğitim"in işlevleriyle donatılıp yükümlendirildiler...

Ne var ki, burjuvazinin egemenliği altında bu gelişmeler yaşanırken, iktisadiyla, ekonomi politikıyla, tarih disipliniyle, diyalektiklikle, felsefesiyle Marksist Toplumbilim tarih sahnesine çıktı. Marksizm, bir ideoloji, bilimsel bir dünya görüşü, politik hareket ve bir tarih ve toplum bilimi olarak, doğrudan, işçi sınıfının, emeğin, onun dolayısıyla da, büyük insanlığın iktidarını, kurtuluşunu, kısaca, insanın tam anlamıyla insanlaşmasını, öz praksi-si, bilinçli eylemliliği ve hedefi olarak önüne koydu.

Marks, İşçi Sınıfı'nın, işçiler büyük çoğunlukla ayırında olmasalar ve hatta ona karşı pratiklere katılsalar bile, özel mülkiyet uygarlığını sona erdirmede tarihsel bir zorunlulukla yükümlendiğini göstermiştir. Bu, İşçi Sı-

nı'nın "teorik bilinci"dir. Marks'ın gösterdiği gibi, İşçi Sınıfı, "insanlığın tümünden yitişi"dir; "O, özel mülkiyetten doğmuştur ve toplumun en insanlık dışı halinin toplamıdır ve fakat özel mülkiyetin de tam karşıtıdır, antitezidir"; "O, özel bir haksızlığa değil, haksızlığın ta kendisine uğradığı için özel hak gözetmez ve yalnız insani bir haklılık gözetir"

Bu nedenlerle de, "insanın topyekün kazanılışı"ni da, "kendisini ve kendisini yaratan özel mülkiyeti ortadan kaldırarak toplumun bütün kesimlerini özgürleştirme"yi de gerçekleştirecek devrimci bir sınıftır proletarya.

İşte alternatif eğitime özünü kazandıran alternatif bilim, yani işçi sınıfının, emeğin bilimi budur.

Buradan alternatif eğitimin özellikleri de ortaya çıkarılabilir artık. Alternatif eğitim, elbette, doğası gereği, otoriter, rekabetçi, dogmatik, statükocu değil, tam aksine, araştırmacı, dönüştürücü, paylaşımcı ve dayanışmacıdır. Kafa ve kol emeğini, üretim ile bilimi, bilginin bütünlüğünü, bağımsız, özgür, bilinçli kişiliğin tüm boyutlarıyla geliştirilmesini gözetir.

Bizim "Okul"umuzda, diploma yoktur, mezuniyet ve sonrasında da terfi imkanı, daha çok maaş alma fırsatı yoktur. Bunlar bizim ve buraya eğitim almaya gelenlerin amaçları arasında zaten bulunmamaktadır. Aslında, hedef, alternatif bir hayat projesinin değerlerini içselleştirmek ve onu yaşama sanatının sezgileriyle donatmaktır...

Bütün bunların ötesinde ve üzerindeyse, alternatif eğitim, toplumun lanetlilerini, işçi ve emekçileri, ezilenleri, yoksulları, kapitalizme hizmet etmenin becerilerini elde etmeleri için değil, onun boyunduruğundan kurtulup kendi yazgılarına egemen olmaları için gerekli bilgi ve becerilerle donatmayı öngörür. Alternatif eğitimin hedefi, emeğin yönetilen değil, yönetici olmasının koşullarını, iradesini ve bilimsel/bilimsel donanımını kazandırmaktır işçilere, emekçilere ve dostlarına.

İşçi Sınıfı'nın "teorik bilinci"ni açığa çıkarmaya, pratiğe dönüştürmeye yönelir alternatif eğitim... O'nu devrimci görevlerine ve

yönetici sınıf olmaya hazırlamayı ilke edinir...Nazım'ın deyişiyle, alternatif eğitim, başkalarına ait "şarkı dinlemeyi değil", emeğe özgü "şarkı söylemek" isteyenlerin etkinliğidir...

Bütün bu söylediklerim boş iddialar ve hayaller midir? Hayır. İşçilerin ve emekçilerin gerçekten yönetici oldukları dünyalar yaratılmıştır, bizzat emekçiler tarafından. Bunların sonu gelmemiştir; çünkü karşı taraf hâlâ çok güçlüdür; eğitim, örgütlülük, şiddet araçları ve onları kullanmadaki beceri ve acımasızlık, para, deneyim, kör inançlar ve benzeri araçlar onların ellerindedir. Ne var ki, "yenile yenile yenmeyi öğreneceğim" diyen Rus Çarı gibi, işçi ve emekçiler de "yönetemeye yönetemeye bir gün yönetmeyi" mutlaka öğreneceklerdir. 70 günlük Paris Komünü'nden bozula bozula da olsa 70 yıl süren Sovyet deneyimine, yönetim deneyimi tarihsel dayanaklarını yaratmıştır.

Bakın Bolşevik Devrimi'nden hemen sonra Çarlık Rusyası'nın bir generali neler söylemişti:

"Kim inanırdı ki, mahkeme binasının kapıcısı ya da bekçisi bir anda istinaf mahkemesi başkanı olacak? Ya da hastane hademesi hastanenin yöneticisi; berber büyük bir memur; dünkü asteğmen başkomutan; dünkü ufak ya da sıradan emekçi belediye başkanı; dünkü tren yağcısı bölüm başkanı ya da istasyon şefi; dünkü çilingir fabrika yöneticisi olacak?"

Alternatif bilim, emeğin bilimi Marksizm bunların olabileceğini söylüyor; hayat gerçekleştiğini gösteriyor ve alternatif eğitim de gereklerini yerine getirmeyi amaçlıyor. "Ayakların baş olması" ve baş olmayı becerebilmeleri için var alternatif eğitim.

Ama en başta başka bir bilinç gerekli: Marks'ın dediği gibi, sonuçta, "işçiler kendi ni-

hai zaferlerine en büyük katkısı kendileri yapmak zorundadırlar..." Tabii bunun için de kendi örgütlülüklerini yaratmak durumundadırlar...

***

Alternatif eğitim konusunu yönetime ilişkin bir temel noktayı atlayarak kapatmak yanlış olur. Alternatif eğitimde "öğreten" ile "öğrenen" arasındaki ilişki farklıdır, farklı olmak zorundadır. Burada, öğrencinin yaşam tecrübesinden, kendi yaşamından ve içinde bulundu-

ğu koşullardan oluşan bütün birikimi üzerinden hareketle bir öğretim ve eğitim süreci planlanmalıdır. "Hoca" önce "öğrenci"sinden onun deneyimlerini ve bilgilerini istemek durumundadır. Yani ilişki hocanın öğrencisine elini uzatmasıyla başlar. Öğrenci ise bu eli tutmak, kendi yaşam birikimini aktarma gayreti içinde olmalıdır. İkinci aşamada, hoca, öğrenciden aldığı bilgi ve deney birikimi üzerine koyarak, aktarmak istediklerini o temelin

üzerinde inşaa ederek öğrenciye sunulmalıdır. Bu kez veren hoca, alacak olan öğrencidir. Ve bu süreç böyle devam ederek gelişmelidir. Karşılıklı bir etkileşim, birbirinden sürekli öğrenmek ve öğrenilenler üzerine yeni bilgileri koyma sürecidir alternatif eğitim. Son aşamada ise ortak pratiği içermelidir bir biçimde...

Yaşamını işçilerin eğitimine adanmış bir Amerika'lı marksistin, Leo Huberman'ın 1967 yılında Monthly Review Dergisi'ndeki bir yazısında verdiği öğretme tekniğine ilişkin bir örneği kabaca özetlemek istiyorum. Böylece ne dediğim daha iyi anlaşılacak.

Burada söz konusu olan bilgi düzeyi çok altlarda olan işçilere kapitalizmi, kendi yaşam deneyimlerinden çıkararak en özlü ve gerçekçi, yani onların hayatıyla bağ kurarak anlatmak-

tır.

Hoca, bir soruyla başlar: Nerede çalışıyorsunuz?

Buna yanıtlar gelir, işçiler çalıştıkları yeri söylerler.

Soru: Peki neden çalışıyorsunuz?

Yanıtlar...

Soru: Fabrikasında çalıştığınız kişi de sizlerle birlikte çalışıyor mu?

Yanıt...

Soru: Şirketin hisselerine sahip olanlardan fabrikada çalışanını hiç gördünüz mü?

Yanıt...

Soru: Ama nasıl olabilir, hepiniz yaşamak için çalışmak zorunda olduğunuzu söylemişsiniz; ama şimdi bana çalışmayan insanlar da olduğunu söylüyorsunuz. Nasıl oluyor bu?

Yanıtlar...

Soru: Demek ki, toplumda iki gurup insan var: Çalışanlar (verilen yanıtlara göre) karınlarını doyurmak, kirayı ödemek, ailesine bakmak için çalışanlar. Bir de çalışmaya ihtiyaç duymadan yaşayabilenler...Siz ücretlerinizle geçiniyorsunuz, ya ötekiler?

Yanıtlar...

Ve hoca tahtaya yazar: Çalışarak yaşayanlar-Sahip olarak yaşayanlar... İşçiler çalışarak, patronlar sahip olarak yaşıyorlar...

Soru: Peki her zaman iş bulabiliyor musunuz?

Yanıt: Bir işçi çalıştığı fabrikanın kapandığını söyler.

Soru: Nerede çalışıyordun?

Yanıt: Bir tekstil fabrikasında.

Soru: Peki neden kapandı fabrika, insanların sizin orada artık gömleğe ihtiyaçları yok mu? Harry'nin de çalıştığı buzdolabı fabrikası kapanmış, insanlar buzdolaplarına da mı artık ihtiyaç duymuyorlar?

Yanıtlar...

Soru: Yani şunu mu söylemek istiyorsunuz: Aslında gömleğe ve buzdolabına ihtiyaç tabii ki var; ama patron yeterince kar edemeyince, para kazanamayınca ya da üretilen mal-

ları alacak kadar insan gerekli parayı kazanmıyorsa kapatıyor iş yerini?

Yanıtlar...

Hoca özetliyor: O halde bu düzende çalışarak yaşayabilenler var ve bir de insanlar için gerekli malları üretebilen makinalara, fabrikalara, madenlere vb. üretim araçlarına sahip oldukları için çalışma mecburiyeti duymadan yaşayanlar var. Bu üretim sistemine (Hoca tahtaya yazar) KAPİTALİZM diyoruz. İşverenlere ayrıca kapitalist de deniyor. Ve bu işverenler, yani üretim araçlarına sahip olanlar, toplumun ihtiyaç duyduğu şeyleri değil, kar getiren metalleri üretiyorlar...

Elbette kapitalizm başka pek çok biçimde anlatılabilir; ama bu yöntemde doğrudan işçilerle diyalog içinde ve onların hayatlarından, birikimlerinden kalkarak tanımlanıyor sistem...

Kuşkusuz, aynı biçimde, toplumdaki güç ilişkileri ("kim daha güçlü sizler mi yoksa patronlar mı?"), devlet ve hükümetin karakteri (Kimin devlet katında sözü daha çok geçiyor, hükümet kimlerden, kimlerin yandaş ve sözcülerinden oluşuyor?), işten çıkarma ve düşük ücret sorunları ("düşük ücrete razı olmazsam işsiz bir başkası gelir benim istemediğim ücrete çalışır"), sendikal mücadele ve toplu sözleşme konuları ("Hepiniz sendikada örgütlenir ve önerilen düşük ücreti kabullenmeyi reddederseniz, patron yeni bir anlaşma yapmaya mecbur olmaz mı? Fabrikayı, patron, işçiler olmadan işletebilir mi?) ve benzeri pek çok konu birlikte tartışılabilir ve öğrencilerin doğrudan katkılarıyla açıklığa kavuşturulabilir, bir başka ifadeyle, öğretilir...

Elbette, bilgi birikimleri daha geri, yaşam deneyimleri daha çeşitli ve zengin öğrencilerle daha karmaşık sorunlar da işlenebilir. Önemli olan karşılıklı öğrenme, etkileşim ve paylaşmayla derslerin yürütülebilmesi...

İşte alternatif eğitim çabalarımızla benim bu akşam size söylemek istediklerim. Tekrar hoşgeldiniz. Aramızda bulunan hocalarımıza, öğrencilere, BEKSAV yönetimine ve misafirlerimize teşekkür ediyorum...■

Immanuel Wallerstein

Gerici Bir Felsefenin Anatomisi

“Bize göre komünizm, ne yaratılması gereken bir durum, ne de gerçekliğin ona uydurulmak zorunda olacağı bir ülküdür. Biz bugünkü duruma son verecek gerçek harekete komünizm diyoruz. Bu hareketin koşulları, şu anda var olan öncüllerden doğarlar.”

Marx-Engels

IMMANUEL Wallerstein, “sistem muhalifi” olma iddiasını taşıyan bir entelektüel. Düşünsel geçmişi, ‘60’lı yıllara kadar uzanıyor; ama bu topraklar onu ‘90’larda tanıdı. 1980 öncesi dönemde Wallerstein, A. Emmanuel, A. G. Frank ve Samir Amin ile birlikte oluşturdukları ekolün azgelişmişlik teorisyenlerindendi. Sungur Savran, soyadlarının ilk harflerinden oluşturduğu “WEFA okulu” ismiyle anıyordu bu ekolü.⁽¹⁾ İsimlendirme bize de uygun gözüktü. WEFA ekolünün temel tezi, Frank’ın “azgelişmişliğin gelişmesi” olarak formüle ettiği düşünceydi: Kapitalizm, esasta devletler arası hegemonya ilişkilerine ve hegemonik dizilişe dayanan bir sistemdir; bu sistemde, “merkez” devletler, “çevre” devletlerin ekonomik “artık”ına sürekli artan biçimde el koyarlar. Kapitalizm, azgelişmiş ülkelerin gelişmesini engellediği gibi, merkez ülkeler dışındaki ülkeleri mümkün olduğunca çok “azgeliştirir”. Dolayısıyla azgelişme

azalmaz, artar. WEFA ekolü, merkez-metropol ülkelerde çizdikleri idealize edilmiş bir kapitalizm tablosuna karşıt olarak, çevre ülkelerdeki ekonomik yapıyı “çarpık kapitalizm” olarak nitelerler. (Ki, WEFA’nın bu çarpık teorisinden Türkiye Devrimci Hareketi hala yakasını kurtaramamıştır.) Sömürünün özünü merkez devletlerin “artık”a zorla el koymasında gören bu “neo-marksist” ekolün, azgelişmişliğe alternatif olarak önerdikleri “sosyalizm” de bir tür üçüncü dünya milliyetçiliği teorisinden ibaretti. Wallerstein, ‘70’lerden itibaren, bir sosyalist dünya hükümetinin var olmadığı koşullarda, tüm dünyanın kapitalist sayılması gerektiğini öne sürdü: Kapitalist dünya-sistem içinde, feodalizme ne kadar yer varsa, sosyalizme de o kadar yer vardı. WEFA ekolünün diğer bileşenleri bir yana, artık dünya koşulları, Wallerstein’in marksizme (sahte) vefa’sını gereksiz kılacak yönde ilerliyordu. 1989-90 olaylarıyla revizyonist

blok yıkıldığında ise tüm sosyalist söylemini terk etti. Artık, marksizmin kavramlarını bir kenara bırakıp, kendi özgün teorik kulvarında doludizgin at koşturmasının önünde bir engel kalmamıştı. 1982'de, kapitalizmin tarihsel bakımdan feodalizmden daha geri bir sistem olduğunu ileri sürerken, henüz "günaah duygusuna eşlik eden o ürpertiye duyuyor"du.⁽²⁾ Sonra bu kaygılarını aştı! Artık, tüm 20. yüzyıl sosyalizm deneyimlerini "liberalizmin bir varyantı" olarak tanımlayacak denli cesaretlendi. Ne de olsa, artık rüzgar Wallersteinlardan yana esiyordu!

I. "LIBERALİZMDEN SONRA" MI?

Wallerstein'ın 1989 sonrası eserlerinin incelenmesi, bu yeni durumda formüle ettiği ideolojik tezlerin odağında "liberalizmden sonra" fikrinin durduğunu gösterir. Kuşkusuz, bir tarih felsefesiyle çerçevelenen ve ütopyacı bir gelecek kurgusuna bağlanan bir fikirdir bu. Ancak, bu fikrin, aynı isimli kitaptan⁽³⁾ da görülebileceği gibi, Wallerstein'ın yeni dönem felsefesi açısından; üzerine bir di-zi başka tezin formüle edildiği temel bir tez olduğu tespit edilmelidir.

Wallerstein'a göre, 1989-90 olayları, hem "komünizmler" in ve "marksizm-leninizm" in; hem de "1789'dan 1989'a kadar, kapitalist dünya ekonomisinin ideolojik harcı"⁽⁴⁾ olan liberalizmin çöküşüdür. Zira, bu ikisi görünürde ne denli karşıt ideolojiler gibi dururlarsa dursunlar, gerçekte sosyalizm ve marksizm-leninizm, liberalizmin bir varyantı olmaktan başka birşey değildiler.

1848 devrimine kadar, zaten, liberalizm-

le sosyalizmin iki ayrı ideoloji oldukları pek söylenemezdi. Bu ikisi, daha ziyade, muhafazakarlara karşı "ilerleme" için mücadele eden tek bir ideolojydiler. 1848 devrimi, ilk kez üç farklı ideolojinin ortaya çıkmasına götürdü: Liberalizm, sosyalizm ve muhafazakarlık. Liberalizm; "esasen, tedrici reformların dünya sisteminin içerdiği eşitsizlikleri ıslah edip, keskin kutuplaşmaları azaltacağını vaat ediyordu."⁽⁵⁾ Liberalizm, "devlet vasıtasıyla akılcı reformculuk"tu. 19. yüzyılda liberalizmin programı, "tehlikeli sınıflar"ın yatıştırılması ve sisteme entegre edilmesi amacıyla şu üç reformun gerçekleştirilmesiydi: Genel oy hakkı, refah devleti ve uluslaşma. Muhafazakarlık ve sosyalizm ile liberalizm arasındaki fark, yalnızca bir derece farkıydı. Her ikisi de, liberalizmin program edindiği "ilerleme"ye karşı değillerdi. Ancak muhafazakarlar ilerlemenin daha yavaş ve kontrollü gerçekleşmesinden yanaydılar, sosyalistler ise daha radikal ve hızlı bir ilerlemeden yanaydılar. "Aslında siyasi bir program ve dolaşısıyla bir ideoloji olarak sosyalizmi liberalizmden özel-

WEFA ekolü, merkez-metropol ülkelerde çizdikleri idealize edilmiş bir kapitalizm tablosuna karşıt olarak, çevre ülkelerdeki ekonomik yapıyı "çarpık kapitalizm" olarak nitelerler. (Ki, WEFA'nın bu çarpık teorisinden Türkiye Devrimci Hareketi hala yakasını kurtaramamıştır.) Sömürünün özünü merkez devletlerin "artık"a zorla el koymasında gören bu "neo-marksist" ekolün, az gelişmişliğe alternatif olarak önerdikleri "sosyalizm" de bir tür üçüncü dünya milliyetçiliği teorisinden ibaretti.

likle ayıran nokta, ilerlemenin gerçekleşmesinin büyük bir yardımcı ele ihtiyaç duyduğu, bu olmaksızın çok yavaş bir süreç olacağı kanaatidir."⁽⁶⁾ Böylece gerçek yaşamda, muhafazakarlar ancak biraz daha tutucu liberaller; sosyalistler ise ancak biraz daha radikal liberaller oldular. Wallerstein'a göre, 19. yüzyılda sosyalizm, liberalizmin üç reform hedefinin peşine takıldı. (Genel oy hakkı, refah devleti, uluslaşma.) Oy hakkı ve devletten sosyal-ekonomik yardım koparma mücadeleleri 19. yüzyıl sosyalist hareketinin ana çerçevesini ve sınır çizgilerini oluşturdu. Sosyalistler, baş-

langıçta uluslaşmaya karşı enternasyonalist bir söylem tutturdularsa da, I. Dünya Savaşı, sosyalistlerin ulusçuluğa bulandığını gösterdi.

20. yüzyılda, artık “merkez” ülkelerin “tehlikeli sınıflar”ı yatıştırılmıştı, yeni “tehlikeli sınıflar”, üçüncü dünya ülkeleri idi. 1917 dönüm noktası oldu. Hem Rus Devrimi'nin yılı olması bakımından, hem de ABD Başkanı Wilson'un Kongre'de “Wilson prensipleri”ni açıkladığı yıl olması bakımından. Wilsonculuk, “ulusların kendi kaderini tayin hakkını” öngörüyordu ve “Wilson'un ulusların kendi kaderini tayini çağrısı, genel oy hakkının dünyadaki muadiliydi (karşılığıydı, bn.)”⁽⁷⁾ “Burjuvaziye karşı proleter bir ayaklanma teorisi” olarak ortaya çıksa da, marksizm-leninizm de, özellikle 1920 Bakü Doğu Halkları Kurultayı'ndan itibaren, “bir antiemperyalizm teorisi olarak yeni bir role” büründü. Böylece leninizm, giderek Wilson prensiplerinin biraz daha radikal bir versiyonu haline geldi: “Bir ideoloji olarak leninizmin Wilsonculuk'un zıddı olduğu varsayıldı. Oysa Leninizm, birçok açıdan, Wilsonculuk'un kılık değiştirmiş haliydi. Üçüncü Dünya'ya yönelik Wilson programı, Lenin tarafından marksist jargona uyarlanmış; antiemperyalizm ve sosyalizmin inşası olarak ortaya çıkmıştır.”⁽⁸⁾ Ulusal kurtuluş mücadelesi ve antiemperyalizm, Wilson'cu UKKTH'nın, sosyalist inşaa ise, ABD'ci “ekonomik kalkınma” programlarının bir türevi, özdeşiydi. Soğuk Savaş ise, bir görüntüden ibaretti. Gerçekte, “SSCB, ABD'nin bir alt emperyalist gücü olarak değerlendirilebilir.”⁽⁹⁾ Çünkü SSCB, gerçekte, Üçüncü dünyada ve genel olarak dünyada, sisteme yönelik hareketleri denetim altında tutuyor ve böylece ABD hegemonyasını güçlendiriyordu. Böylece Wallersteinci tarih yazımına göre; liberalizm egemen ideoloji, marksizm-leninizm ise, “tehlikeli sınıflar”ı ehlileştirmek ve kontrol altında tutmak için kullandığı bir araç olmuştur. 1989'da “komünizmlerin çöküşü”, liberalizmin egemenliğinin dayandığı bu başlıca temelin de ortadan kalkması anlamına geliyordu; bu liberalizmin de sonu de-

mekti. Böylece, 1789'la açılan liberalizmin egemenliği dönemi, 1989'da sona eriyordu.

“1945-67/73 arasındaki dönem, liberal reformculuğun doruğuydu: Sömürgelerin tasfiyesi, ekonomik kalkınma, ve hepsinden öte, her yerde ... geleceğe dair her yeri saran bir iyimserlik”⁽¹⁰⁾

“İdeolojik açıdan marksizm-leninizmin çöküşü, devlet eliyle reformun kapitalist dünya ekonomisinin çevresel ve yarı-çevresel bölgelerinde önemli ölçüde ekonomik kalkınma sağlayabileceğine ilişkin son inancı da ortadan kaldırdı. İşte bu yüzden, Komünizmler'in çöküşü denen şeyin, aslında bir ideoloji olarak liberalizmin çöküşü olduğunu ileri sürdüm.”⁽¹¹⁾

İşte Wallerstein'in genel hatlarıyla “1789-1989 dönemi” olarak sınıflandırdığı tarih kesitine dair kurgusu bu. Peki tarihin gerçek seyriyle Wallerstein'in kurgusu arasındaki ilişki nedir? Bu soruyu yanıtlamak için, tarihin gerçek aktörlerini sahneye davet etmek gerekir. Çünkü Wallerstein'in kurgusunun aksine, tarih bir ideolojiler tarihi değildir. İdeolojiler, belirli sınıfların tarihsel toplumsal çıkarlarının fikrîsel ifadeleridir. 19. ve 20. yüzyıllarda sosyalizmin liberalizmin “biraz daha radikal” bir eklentisi olup olmadığını ancak bu iki ideolojinin temsil ettikleri işçi sınıfı ve burjuvazi arasındaki gerçek tarihsel çatışmaların analizini yaparak çözümlerabiliriz.

19. yüzyıl: Proletarya tarih sahnesinde

Sosyalizmin, 19. yüzyılda liberalizmin “genel oy hakkı- refah devleti” hedeflerinin sınırları içinde kaldığı tezinin gerçek olabilmesi için; 1830 Lyon ayaklanmasını, 1848 işçi sınıfı devrimlerini, I. Enternasyonal'in kuruluşunu ve Avrupa çapında yürüttüğü anti-kapitalist sınıf mücadelelerini, 1878-1890 arasında, Almanya'da anti-sosyalist yasa koşulları altında sosyal-demokrat partinin çetin bir sınıf mücadelesiyle gelişmesini ve özellikle de 1871 Paris Komünü'yle ortaya çıkan işçi sınıfı iktidarını 19. yüzyıl tarihinden çıkartmak gerekir. Wallerstein da böyle yapıyor za-

ten: 1830'dan, I. Enternasyonal'den ve Paris Komünü'nden hiç bahsetmiyor, 1848'den söz ettiğinde ise gerçek tarihsel içeriğine dair hiçbir yorum yapmıyor. 19. yüzyıl, proletaryanın bağımsız bir politik kuvvet olarak tarih sahnesine çıkışına tanıklık etti. Bu, özellikle 1848 ve sonrasındaki dönemi karakterize eden temel bir olgudur. Gerçi sosyalizm, 1848'den önce de, Wallerstein'in kurguladığı ölçüde liberalizmle uyumlu bir ideoloji olmadı. 1789 Fransız Devrimi bile, bir burjuva devrimi olmasına karşın, "baldırıçplakların", mülksüzlerin yığınsal sınıf savaşımına sahne olmuştur. Daha 1791'de aristokraziyle uzlaşıp devrimi sönmümlendirmek arzusunda olan liberal burjuvaziye rağmen, devrimin feodal kurumların tasfiyesine ve Cumhuriyet'in ilanına kadar varmasının bir nedeni, aristokrasinin uzlaşmaz tutumuysa, bir diğer temel nedeni de, halk yığınlarının ortaya koyduğu tarihsel inisiyatifti. Liberal burjuvazinin bir temsilcisi, Barnave, 15 Temmuz 1791'de Konvansiyon'da soruyordu: "*Devrimi bitirmek mi istiyoruz, yoksa bir defa daha ona başlamak mı istiyoruz? ... Bir fazla adım, bize fenalık ve suç yükleyecektir. Özgürlük yolunda bir ileri adım, krallığın parçalanmasıdır, eşitlik yolunda bir ileri adım, mülkiyetin parçalanmasıdır.*"⁽¹²⁾ Olayların gelişimi biliniyor; Kral asılır, Nisan '92'de feodal Kıta Avrupası rejimlerine savaş açılır, Ağustos '92'de yığınlar ayaklanarak, siyasal yaşama katılmalarının önündeki engelleri yıkarlar, 'pasif vatandaşlar' yerel yönetim aygıtlarına ve ulusal muhafızlara katılırlar, Jakobin burjuvazinin yönetiminde "terör rejimi" kurulur ve şehrin küçük burjuva ve proleter ögeleri, bu devrimci demokratik diktatörlük üzerinde fiili egemenlik kurarlar; o kadar ki, gelişmeler bizzat burjuvazi üzerinde bile diktatörlük uygulanmasına varır vb. Bütün bu gelişmeler, 1791'de Barnave'nin ilk nüvelerini ifade ettiği o büyük ayrım noktasını belirginleştirir. Burjuvazinin en radikal ve devrimci olduğu bir tarihsel kesitte bile, baldırıçplaklarla arasında derin bir ayrım oluşturan bir olgu vardı: **Mülkiyet!**

Ezilenlerin yığınsal eylemleri yalnızca fe-

odal kurumların devrimci biçimde parçalanmasını talep etmiyordu; giderek, yeni bir eşitsizlik ve yoksulluk sisteminin kaynağı burjuva özel mülkiyet ilişkileri de ezilenlerin eylemli eleştirisinin konusu haline geliyordu. Bu dönem bağımsız bir güç olarak sahneye çıkan ve küçük mülk sahipleri, ustalar, kalfalar ve gündelikçi işçilerden oluşan Sankülotlar'ın (Türkçesi 'donsuzlar' oluyor) bile, liberallerden yalnızca "ilerlemenin hızı" konusunda ayrıldığı söylenemezdi. 2 Eylül 1793'te, Sankülotlar, Konvansiyon'dan servetlere bir maksimum sınır konulmasını talep ettiler. Önerge şöyle diyordu: "Herkes ancak bir atölye, bir dükkan sahibi olabilir." Bu önlem, "*servetler arasındaki eşitsizliği yavaş yavaş kaldıracak ve mülk sahiplerinin sayısını artıracak*"tı.⁽¹³⁾ Kuşkusuz, henüz burjuva ufkunu aşmayan ama o koşullar altında önemli bir çıkıştır bu. Liberal burjuvaziyi "mülkiyet" kabusları içinde kıvrandırdığı, sanırız tahmin edilebilir. Sankülotlar içerisinde zanaat ustalarının ve küçük burjuva tabakaların belirgin bir ağırlığı vardı. Ve proletarya, bir sınıf olarak bağımsız rol oynayabilecek durumda değildi. Ancak henüz Jakobin hükümetin devrildiği ilk yılda, devrimin burjuva ufkunu zorlayan başka bir girişim geldi: **Eşitler Komplosu** (1795). İlk kez olarak, özel mülkiyetin adil paylaşımını değil, özel mülkiyetin kaldırılmasını talep eden bir devrimci eylem işlendi Avrupa tarihinin sayfalarına. Kurduğu devrimciler örgütüyle yapacağı bir komplo nun rejimi değiştireceğini düşünen **Babeuf** için, gerçek eşitliğe ulaşmanın yolu; "ortak bir yönetim aygıtının kurulmasında; özel mülkiyetin kaldırılmasında" ve ürünlerin ortak paylaşılmasında yatıyordu.⁽¹⁴⁾

Yani kısacası, henüz burjuva çağının şafak sökümünde bile, ezilen emekçi yığınlar, burjuvazinin ve onun liberal ideologlarının çizdiği sınırları zorlayan tarihsel eylemlere girişmeye başlamışlardı. Buradan fıskıran en eski sosyalist fikirlerde dahi, liberal burjuvaziy-le yolların ayrılmaya başladığı görülebilir. 1830 ve 1848 devrimlerine kadar uzanan yıllarda, "mülkiyetin kutsallığı"⁽¹⁵⁾ düşüncesiyle

kendisini çerçeveleyen liberalizm ile, özel mülkiyetin ve yarattığı toplumsal sonuçların eleştirisi üzerinden gelişen sosyalist akımların *yakınlaşan eğilimler* olmaktan ziyade, *giderek uzaklaşan kutuplar* olduğu söylenebilir. Kuşkusuz, Ancien Regime'in (eski rejimin) öğelerine karşı savaşım, bu iki ideolojinin yan yana gelişlerine neden oluyordu hala; tıpkı "mülkiyetin korunması" için liberalizmin muhafazakarlıkla kaynaşması gibi... Gelişmenin yönü, işçi sınıfı ve köylülüğün devrimci savaşımına karşı, burjuvazinin giderek feodal toprak sahipleriyle birleşmesi; dolayısıyla liberalizmin temsil ettiği burjuvazi ile, muhafazakarlığın temsil ettiği aristokrasi arasında, mülkiyetin korunması için bir kutsal ittifakın oluşmasıydı. 1830 Lyon Ayaklanması, işçi sınıfının burjuvaziden bağımsız olarak, doğrudan kendi sınıf çıkarları için giriştiği ilk politik eylemdir. 1848 devrimi, bu ayrılığın kesin biçimde ortaya çıkışını sahneledi. "İngiltere bir yana bırakılırsa, 1848'de yalnızca Paris'te ve olsa olsa birkaç büyük sanayi merkezinde var olan bu iki büyük sınıf arasındaki savaşım, bütün Avrupa'ya yayıldı ve 1848'de henüz akıldan bile geçmeyen bir yeğenlik kazandı."⁽¹⁶⁾

Ama proletarya henüz burjuvaziyi devirecek kuvvete ulaşamamış, kapitalizm genişleme kapasitesinin henüz sınırlarına varmamıştı. "Tarih gösterdi ki, Kıta Avrupası üzerindeki iktisadi genişleme durumu, o zaman, kapitalist üretimin kaldırılması için henüz yeterince olgunlaşmamıştır."⁽¹⁷⁾ Bu nedenledir ki burjuvazi, ayaklanan proletaryanın sırtına basarak kendi iktidarını sağlamlaştırmıştır. Özel mülkiyetin reddi fikri proletarya saflarında boy

verse de, proletarya burjuvazi ile bütün bağlarını koparıp atacak, burjuva cumhuriyetçilikten ötesini görececek bilince erişmemiştir. Fakat, işçi sınıfının gerek toplumdaki ağırlığının arttığı, gerek siyasal bir özne olarak ortaya çıktığı bu dönemin sosyalist düşüncesinde de özel mülkiyetin reddinin giderek "burjuva iktidarının yıkılması", "proletarya iktidarı" fikriyle birleştiği görülür. Marx ve Engels, kurucu teorik çabalarıyla sosyalizmi ütopyacılıktan, bilimsel bir sistem düzeyine yükselttiler. 19. yüzyılda sınıf çatışmasının doruğu ise tartışmasız biçimde **Paris Komünü**'dür. Proletaryanın bu tarihsel eylemiyle birlikte, burjuva iktidarı tarihte ilk kez devrildi. Komün, "özünde işçi sınıfının bir hükümetiydi, mülk edinen sınıfa karşı üreten sınıfın mücadelesinin

bir sonucuydu, emeğin ekonomik kurtuluşunun gerçekleşebileceği nihayet keşfedilmiş politik biçimiydi."⁽¹⁸⁾

Komün'ün çok önemli bir başka sonucu olmuştur. Komünist Manifesto'da, "komünistlerin önünde duran ilk amaç, ... burjuvazinin egemenliğinin yıkılması, siyasal iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi"⁽¹⁹⁾ olarak belirtilmiştir. Oysa "Ko-

mün, işçi sınıfının hazır devlet mekanizmasını basitçe ele geçirip, onu kendi amaçları için harekete geçiremeyeceğini kanıtlamıştır."⁽²⁰⁾ Demek ki Paris Komünü'yle birlikte sosyalist düşünce, burjuva mülkiyet ve onun devlet biçimleriyle arasındaki kopuşmayı çok daha ileri boyuta getirmiştir. Artık, hazır devlet mekanizmasını ele geçirmek değil, "parçalamak, paramparça etmek" (Lenin) zorunluluğu pratikte ispatlanmış ve bilince çıkarılmıştır.

19. yüzyılda proletaryanın burjuvaziye karşı büyük bedeller pahasına çetin mücade-

leler verdiği biliniyor. Oy hakkı, ekonomik kazanımlar vb. için yürütülen sayısız büyük mücadele, iktidarın ele geçirilmesi eyleminde proletaryanın politik hazırlığı rolünü oynadılar. 19. yüzyıl tarihi, Wallersteinci kurgunun aksine, liberal reformcuların “akılcı reform” planlarının adım adım hayata geçmesi biçiminde düz bir seyir izlemedi; işçi sınıfı, büyük toplumsal-siyasal mücadeleler, devrimler, siyasal çalkantılar sonucunda sermayeden bir dizi ekonomik ve siyasi taviz koparttı. Proletarya, kıta çapında bir toplumsal güç olarak, burjuvaziyle dışı dış sınıf mücadeleleri yürütmüş; sendikal örgütler ve siyasi partiler kurmuş; reform mücadeleleri içinde yığınsal politik eğitimden geçmiş ve nihayet sınıf mücadelesi, 1871 Paris Komünü’nde burjuva iktidarın çerçevesini kırarak “özgöl” bir proletarya diktatörlüğüne varmıştır.

20. yüzyıl: Dünya devrimi girişimi

Ya 20. yüzyıl? “liberal reformcuların”, “merkez”de iktidarı sağlama bağlayıp, ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesiyle üçüncü dünyayı ehlileştirmeye çalıştıkları, marksizm-leninizmin “Wilsonculuğun bir varyantına” dönüşüp, bu ehlileştirme çabasına dahil olduğu doğru mu? Öncelikle, Wallerstein’in Wilsonculuk kurgusunun ABD hayranlığıyla içeriklendiğini belirtmeliyiz. Wilson ve Roosevelt’in “ilkelere” gerçek içeriği bir sır değil. Wallerstein’in yöntem edindiği kuşkuculuğu, bu “ilkelere”in altını hiç kurcalamıyor. ABD, sömürgelere sahip olmayan bir emperyalist güç olarak, sömürgeci mantığın gereğini yapmıştır. Rakip emperyalist güçlerin sömürge tekeline kırmak için, bu sömürgelerdeki ulusal kurtuluş savaşımalarını kendi tekeline almaya çalışmıştır. Oysa Wallerstein açısından konunun yorumlanışı şöyledir: ABD, Wilson prensiplerini, “bir ulus olarak kendi köklerinden gelen

bir vaat olan sömürgecilik karşıtlığına ilişkin tarihsel vaadini muhafaza etme ve yerine getirme politikası olarak algıladı.”⁽²¹⁾ ABD, “Asya’nın ve Afrika’nın tedrici, nispeten kansız biçimde sömürgelemeden kurtarılmasını başarmasının peşine düştü.”⁽²²⁾ Oysa gerçekte, ABD, Amerikan bağımsızlık savaşında (1775-1783) İngiltere’ye karşı Amerikan kolonilerini destekleyen Fransız ve İspanyol krallıklarının yaptığından farklı bir şey yapmamıştır. Yedi Yıl Savaşları’nda en önemli sömürgelerini İngiltere’ye kaptıran Fransa’nın Amerikan kolonilerine destek vermesinin “sömürgecilik karşıtlığı”yla ne kadar bağlantısı varsa, Wilsonculuk da ulusların kendi kaderini tayin hakkı

Wallersteinci kurgunun aksine, liberal reformcuların “akılcı reform” planlarının adım adım hayata geçmesi biçiminde düz bir seyir izlemedi; işçi sınıfı, büyük toplumsal-siyasal mücadeleler, devrimler, siyasal çalkantılar sonucunda sermayeden bir dizi ekonomik ve siyasi taviz koparttı.

ilkesine o kadar değer verir. 1898’deki İspanyol-Amerikan savaşını ve Filipinler’in ABD tarafından sömürgeleştirilmesini unutmadık. Doğu Timor’un 1975-76’da ABD gözetim ve teşvikiyle Endonezya tarafından sömürgeleştirilmesini unutmadık.

Vietnam’da, Küba’da, Şili’de, Salvador’da, Nikaragua’da yaşananlar da hala hafızalarımızda taze. Gözümüzün önünde cereyan eden Kürdistan ve Filistin örnekleri, Afganistan’da inşa edilen himayeci sömürge rejimi, capcanlı kanıtlar olarak duruyor. ABD’nin dolaylı veya dolaysız çıkarlarına bir tehdit yöneldiği durumda “ulus olarak kökenlerinden gelen vaadin” neye benzediğini gösteren o denli çok örnek var ki... (Bu arada, ABD’nin “ulus olarak köklerinin” Kırdililerin ve siyah kölelerin kanlarıyla sulandığını da hatırlatmakta yarar var.)

Her durumda, emperyalist gücün, kendi hareket tarzını akılcılaştırdığı formüller üretilmiştir. Bu, tıpkı, sömürgelerin ve hammadde kaynaklarının paylaşımı için patlak veren 1914 dünya savaşında Alman emperyalizminin, “Biz Avrupa’yı Rus despotizminden kurtarmak için savaşıyoruz” savıyla yığınların

desteğini kazanmaya çalışması gibi bir durumdur. Tabii, o dönemde de Alman aydınları arasında, Wallerstein gibi, emperyalistlerin bu söylemlerini “bilimsel bir ciddiyet” içinde savunanlar, “Almanya’nın özgürlük için savaştığını” söyleyenler çıkmıştır. ABD’nin “dün”üne damgasını vuran olgunun “özgürlük” olduğunu⁽²³⁾, “1945’ten 1990’a kadarki ABD hegemonyası döneminin”, “bir hoşgörü dönemi”⁽²⁴⁾ olduğunu söyleyen Wallerstein’in tam bir Amerikan aydını olduğu vurgulanmalıdır. Wallerstein’in yapıtlarında ABD’ye yönelik bir siyasal suçlama bulunmaz. ABD, yalnızca konumunun gereğini yapan bir hegemon güç olarak görülür. Wallerstein, ABD’nin kanlı geçmişiyle barışıktır.

Wallerstein’in 20. yüzyıl kurgusuna dönersek... Bu kurguyu tarihsel bakımdan geçerli saymak için, yine bir dizi olguyu yok saymamız gerekir: Wallersteinci tarih yorumu, Komün’e nazaran epey irice bir olgu olarak Ekim Devrimi’ni tarih dışına itmemiştir; ama onu bir “ulusal kurtuluş devrimi” olarak niteleyerek, ortaya çıkan yeni, sosyalist toplumsal yapıyı tarih dışına itmiştir. Ekim Devrimi, Rusya’da kapitalist üretim ilişkilerini tasfiye etmiştir. Daha ilk aşamada en büyük, temel üretim araçlarını kamulaştırarak, sosyalist üretim tarzını inşaa edip topluma egemen kılarak, sermayenin yerine toplumsal mülkiyeti geçirmiştir. Bu temel üzerinde, toplumsal mülkiyete dayanan yeni bir toplumsal yapı oluşmuştur. Wallerstein, bu yeni toplumsal yapının somut analizine girişmeksiniz, onu kapitalizm sınırlarına dahil ediyor; çünkü ona göre, kapitalist dünya sistemi tümüyle yıkılmadıkça, sosyalist bir toplumun var olması mümkün değildir. 1919 Macaristan devrimi ve Macaristan Sovyet Cumhuriyeti, 1923 Bulgaristan ayaklanması, 1921 İtalya İş Yeri Konseyleri Hareketi, 1926 İngiliz genel grevi, 1936 İspanya devrimi basitçe “unutulmuştur”. Almanya’da 1918-19 devrimi ve 1921, 1923 ayaklanmaları yorum konusu bile olmamıştır. Çin, Vietnam, Küba, Nikaragua devrimleri, muğlak bir iki belirlemenin haricinde, gerçekte yorumsuz bırakılmıştır.

1968’in isyancı kabarmasını ise sosyalizm mücadelesinden kopartarak, tek yanlı bir değerlendirmeye tabi tutar: 1968, “Eski sola ve ABD’ye bir tepki”dir, hatta büyük oranda ve esas olarak, “Eski sol”a karşıt bir harekettir ve “1989, 1968’in devamı”dır.⁽²⁵⁾

Gerçek tarihsel tablonun başka türlü olduğu açıktır. 20. yüzyıla damgasını vuran ne ABD egemenliğidir⁽²⁶⁾, ne de “liberal konsensus”tur. 20. yüzyıl, kapitalist toplumsal sistemin bağrından, yeni bir toplumun fıskırdığı, bir dizi ülkede iktidarı devirerek egemen toplumsal yapı haline geldiği, bir dizisinde bunu başaramadığı; ama hemen tüm ülkelerde bu çatışmanın somut olarak yaşandığı bir tarihsel savaşım dönemi idi. Yeni toplumun güçleri, 20. yüzyıl boyunca (1989’a kadar olan dönemde) eski toplumun surlarını büyük bir hücumla dövmüştür. 20. yüzyılın ilk yarısı (ilk çeyreği fiilen) bir dünya devrimi girişimi idi. 20. yüzyılın ikinci yarısında, gerek devrim yaşanmış ülkelerde, gerekse halkın devrime yöneldiği ülkelerde sosyalizm; dünya devriminin üsleri olmak ya da bu üsleri yaratmak fikrinden, ulusal sınırlara doğru çekilmiştir. Ancak, her ülkede başlayıp büyüyen bu devrimler ve devrim girişimleri, birbirlerinden kopuk şekillenmiş olsalar da, nihayetinde, dünya çapında ve yüzyıl genişliğinde bir devrimci dalga olarak ortaya çıktılar. 20. yüzyıl boyunca, proletaryanın öncülük ettiği hiçbir devrimde ve devrim girişiminde, savaşımın içeriği, sömürgeciliğin tasfiyesi ve ulusal kurtuluşun gerçekleştirilmesiyle sınırlı değildi. En büyük çarpışmalar sömürgeelerde değil, Wallerstein’in iddia ettiğinin aksine, devlet bağımsızlığını kazanmış bulunan ülkelerde yaşandı. (Ne Rusya ne Almanya, ne Bulgaristan, ne Yunanistan, ne Endonezya, ne Küba, ne Şili, ne de Çin bu ülkelerde büyük devrimci çarpışmalar yaşandığında sömürge boyunduruğu altındaydı. ‘Antiemperyalizm’in somut siyasal içeriğini dolduran, ulusal kurtuluşçuluğun çok ötesinde toplumsal-sınıfsal çatışmalar vardı.)

Emperyalizmin sömürge boyunduruğu altındaki halkların ulusal kurtuluşçu müca-

deleleri de bu genel dalganın yanı sıra onunla iç içe geçen bir bütünün parçası olmuştur. Ve Wallerstein'in iddiasının aksine, hiçbiri "Wilsoncu liberalizm" in lütufuyla kazanmadı; tümü, sömürgecilerle ağır bedeller içeren savaşların sonucunda bağımsızlığa kavuştu. Rusya, 1917'de bu dalganın başlangıcını yaptı, perde, 1979'da Nikaragua'da kapandı. Ve sonucu hepimiz biliyoruz; yeni dünyanın, özgürlük ve sosyalizmin güçleri, kapitalist dünyayı bir bütün olarak yıkamadılar, boğuldular ve yenildiler. 19. yüzyılda ancak ilk öncü çarpışmaları gerçekleşen tarihsel bir savaşım, 20. yüzyılda dünya savaş meydanında küresel çapta fiilen yaşandı.

Diğer yandan, Wallerstein'in "(SBKP, bn.) XX. Kongre(si) sonrasında *ideolojik harcın zayıflaması*" olarak nitelediği olgu, bir gerçekliğe denk düşüyor ve SBKP'yle birlikte onun paralelindeki hemen tüm "resmi" komünist partilerin çürüdükları, bunların yeni bir dünya için devrim savaşımının giderek ayak bağları haline geldikleri doğrudur. 1968'in bir yanıyla bunlara dönük bir protestoyu içerdiği de doğrudur. Ancak bu, ilhamını sosyalizmden alan bir eleştiriydi. Wallerstein'in karartmak istediği nokta budur. 1968 hareketi, Küba'dan, Çin Devrimi'nden ve Vietnam'dan kopartılarak kavranamaz, algılanamaz. Ancak Wallerstein, 1968 devrimci kalkışmalarını bunlardan kopartıyor. İşçi sınıfı ve gençliğin, toplumsal mücadelelerin bir bileşeni olan tarihsel eylemini, 1989'un karşıdevrimci gelişmeleriyle "kaynaştırmaya" çabılıyor. Beyhude bir çabadır bu. 1968'in sembol figürlerinin Che, Castro

ve Mao oluşu dahi, Avrupa ve dünya çapındaki bu hareketin esas yönünün, emperyalizmin ve revizyonizmin devrimci bir eleştirisini de içerdiğini gösterir. ABD emperyalizminin burnunun dibinde ona meydan okuyan devrimci önder Castro'yu; devrimin yalıtılmışlığına ve Sovyetler'deki bürokratizme karşı, devrimi tüm dünyaya yaymak tutkusuyla Bolivya dağlarında savaşırken katledilen Che Guavera'yı; ve Sovyet revizyonizmine devrimci bir tutum alan, içte de "kapitalist yolcular" a karşı mücadele şiarıyla "Proleter Kültür Devrimi"ni başlatan Mao'yu sembol olarak

alan bir hareket başka nasıl tanımlanabilir?* '68 hareketi, yeni bir dünya için mücadelenin toplumsal kuvvetlerinin hala diri olduğunu gösterdi.

Bütün bir 20. yüzyılın muazzam sınıf savaşmaları tarihini, dünya proletaryasının ve ezilen emekçi yığınların tarih yapan eylemlerini "ABD-SSCB dü-

zenlemesi", "wilsoncu-leninist ittifak" kavramlarıyla açıklamak ise, tarihsel gerçekliğin kavranışında aşırı düz ve kaba bir idealist yöntemin ürünü olabilir ancak.

1945-75: Liberalizmin gerileyişi

Peki, Wallerstein'in iddia ettiği gibi, "1945-67/73" dönemi "liberalizmin doruğu" mudur?

Liberalizm, ancak, sermayenin tarihsel hareketinde çözümlenebilir. "Bırakınız yap-sınlar", sermayenin yayılma, genişleme, sürekli genişleyen ölçekte sermaye birikimi gerçekleştirme özgürlüğünün sloganıdır. Liberalizm; en fazla kârı hedefleyen burjuva iktisadi

Karşımıza çıkan yalın gerçek şudur: Wallerstein'in tarih yöntemi, tarihsel olguların ve gerçek tarihsel hareketin somut analizine dayanmıyor; tam tersine, tarihsel olaylar, Wallersteinci tarih kalıbının içine sıkıştırılıyor. Marksizm ve tarihsel materyalizm, maddi tarihsel gerçekliğin çözümlenmesinden yola çıkarak analize varıyor. Wallersteinci idealist yöntem ise analizden yola çıkarak analize varıyor.

* Mao'nun "kapitalist yolcular" a karşı mücadelesinde baştan itibaren tutarsız ve idealist bir tutum alması, "sosyalist kapitalistler"(!) kavramını icat etmesi bir yana, '68 hareketinin bunlardan bağımsız olarak, o dönem, sözün devrimci içeriğinden etkilendiği açıktır.

akılcılığın ideolojisidir. Liberalizm; pazarın yüceltilmesi, tüm toplumun pazarın yasalarına, kurallarına pürüzsüz uyması gerektiği düşüncesidir.

Adam Smith'in saf liberalizmiyle kıyaslandığında, kapitalizmin hiçbir dönem "tam anlamıyla" liberal bir ekonomik-politik düzen oluşturmadığı görülür. Bu ikili bir olgudur: Bir yandan, burjuva ideolojisi olarak liberalizm, sermaye birikimi için gerekli olduğu her durumda, devlet müdahalesine yandaş olmuştur. Diğer yandan ise kapitalist sistemin ezdiği, proletarya başta olmak üzere emekçi yığınların tarihsel savaşmaları liberalizmi gereleten bir rol oynamıştır. Kendimizi Wallerstein'in zaman şemasına uydurarak 1789-1989 dönemini incelediğimizde, liberal ideolojinin kurguladığı modele **en uzak** konumun 1945-75 dönemi kapitalist dünyası olduğu görülür. (Bkz. Şema)

Sosyal devlet, parasız eğitim-sağlık, fiyat

kontrolleri, tekelci devlet kapitalizminin yoğunluğu, sosyal güvenliğin kitleselleşmesi gibi olgularıyla, 1945-75 dönemi kapitalizminin "pazarın önceliği" ilkesine diğer dönemlere göre daha uzak olduğu açıktır. Bunun iki nedeninden bahsedebiliriz: **Birincisi**, II. Dünya Savaşı'nın kapitalist dünyada yarattığı muazzam maddi yıkım, kapitalist devletlerin ekonomiye yoğun müdahalesini koşullamıştır. Ama bu sadece tekelci devlet kapitalizminin yoğunluğunu açıklar. "Sosyal devlet" uygulamaları olarak sınıflandırılan, doğrudan iktisadi kârlılıkla bağlantısı kurulamayacak olguları nasıl açıklayacağız? Buradan **ikinci**, ve bizce temel olan nedene geliriz. Ekim Devrimi, onun yarattığı sosyalist toplum, Doğu Avrupa devrimleri ve 1945 sonrası süren devrimci dalga, kapitalist sistemde bir **kırılma** yaratmıştır. Sosyalist devrim korkusu ve devrimci proletaryanın yürüttüğü savaşmaların basıncı, kapitalizmi kapsamlı "sosyal" ödün-

ŞEMA

Liberalizmin
öngördükleri

Ve

1945-75 dönemi
kapitalizmi

a) Devlet harcamalarının azaltılması

a) Transfer harcamalarının ve tekelci devlet kapitalizmin yoğunlaşması

b) Devletin ekonomiye müdahalesinin azaltılması

b) Devletin ekonomiye giderek artan müdahalesi

c) Ücret tespitinde bireysel pazarlık

c) Sendikal düzenin kitlesel ve yaygın bir hal alması. Toplusözleşmenin genelleşmesi

d) Fiyatların salt arz-talep dengesince belirlenmesi

d) Fiyat kontrol komisyonları. Fiyat subvansiyonları

f) Sosyal güvenliğin özel, bireysel bir sorun olması

f) Devlet destekli genel sosyal güvenlik ağı

g) Eğitimin bir piyasa olarak tanımlanması

g) Parasız kitlesel devlet eğitimi

h) Sağlık hizmetinin metalaşması

h) Parasız devlet hastaneleri

lere zorlamıştır. Burjuvazi, Ekim Devrimi'nin kimi toplumsal kazanımlarını biçimsel olarak kapitalist sisteme şırınga etmek zorunda bırakılmıştır. Böyle bir dönemi "liberalizmin doruğu" olarak tanımlamak, bilimsel açıdan gülünçtür, iktisadi bakımdan saçmadır ve politik bakımdansa basit bir hileden ibarettir. Bu dönemin liberalizmi de kapitalist sistemin yaşadığı kırılmadan payını almış ve liberal ideolojinin dışladığı toplumsal boyut, ideolojinin bir ögesi haline gelmiştir.

"Saf" liberal ilkelerin tutarlı bir savunucusu olmuş Avusturyalı akademisyen Friedrich Von Hayek, 1947'de çeşitli ülkelerden liberal aydınları İsviçre'nin Mont Pelerin kasabasında bir araya getirerek 10 günlük bir konferans düzenler. Katılımcılar arasında, Milton Friedman, Micheal Polanyi, Karl Popper, Wilhelm Röpke gibi tanınmış liberal ideologlar vardır. Konferansın açılış konuşmasında Hayek şöyle diyordu:

"Liberal" terimi, öz anlamını yitirecek kadar gelişigüzel kullanılan bir sözcük haline geldi; ancak paylaştığımız inandığımız ülkeleri adlandırmak için daha uygun bir sıfat yok. Bu ülkelerin bir yaşama şansı olacağına, çok geniş kapsamlı iki bilimsel göreve girişmek durumundayız: Bunlardan ilki, liberal kurumun zaman içinde kendisine rastlantısal olarak eklenmiş bazı yabancı fikirlerden ayıklanması ve çağa kavuşturulması; ikincisi ise, liberalizm durağan, kısır bir akıma dönüştükten bu yana ortaya çıkan ve basite indirgenmiş bir liberalizmin görmezlikten geldiği bazı çağdaş sorunlara bilimsel çözümler bulma zorunluluğudur."⁽²⁷⁾ Soru; söz konusu "yabancı fikirler" in liberalizme nasıl ve hangi kuvvet tarafından

sokulduğudur.

1942'de yayımladığı "Kölelik Yolu" adlı kitabında ekonomiyi her türlü devlet müdahalesine karşı çıktığı için burjuva bilim çevrelerinden dışlanmaya kadar varan bir tepki gören Von Hayek, 1970'lere geldiğinde "itibarını" yeniden kazanmaya başlar. 1974'te Nobel Ekonomi Ödülü'nü alır. Çünkü, bir yandan 1974/75 dünya ekonomik krizi, 1945-75 döneminin şekillenmesinin sürdürülemez hale geldiğini ortaya koymuştu; diğer yandansa, dünya proletaryasının ve halklarının devrimci savaşmaları durağanlaşmış, hatta gerileme eğilimine girmişti. 1979'da İngiltere'de başbakan olan Margaret Thatcher, "Keynes reçetelerinin gününü doldurmuş olduğunu, izle-

yeceği ekonomi politikasının Hayek'in görüşlerine uygun olacağını" ilan eder. Ardından Reagan da ABD'de Hayek'çi ekonomik politikayı yürürlüğe sokar. Hayek burjuva dünyanın en itibarlı ekonomisti haline gelmiştir. Mont Pelerin Konferansı'nın bir diğer bileşeni Hayek'in öğrencisi Friedman ise daha 1973'te Hayek'in görüşlerini Şili'de askeri darbenin

kanlı pençelerine dayanarak yürürlüğe sokmuştur. 1989-90'da revizyonist blokun çöküşünün ardından, bu kez "yabancı fikirlerden arındırılmış" saf Hayek kudurgan liberalizmi (ya da bildiğimiz adıyla neo-liberalizm) dünyanın dört bir yanında patlama yapacaktı. Emperyalist küreselleşme saldırısının en öncelikli hedefi, 1945-75 döneminde kazanılmış hakların yeniden gaspı olacaktı.

Eğer 1789-1989 dönemlemesi içinde görel olarak, liberal ideolojinin ilkelerine en ya-

Wallerstein'da tarih, tüm tarihsel hareketlerin "dünya-sistem" bataklığı içinde boğulduğu bir hareketsizlik durumudur. Onda, tarihin içinde hareket ettiği düzlem iki boyutludur; mekan, dünya yüzeyidir, ve evet, zaman da dünya geçmiştir. Ama bu iki boyutu kavrayan ve onları kapsayan, onlara gerçek hareketlerinin zeminini sağlayan tarihsel hareket boyutu Wallerstein'cı tarihte yoktur.

kın dönemi arıyorsak, bu, sanayi devriminin sonrası ve esasen de 19. yüzyılın ikinci yarısıdır. Bu dönem, kapitalizmin serbest rekabetçi temelde yaygın ve derin genişleme dönemi oldu. Lenin'in işaret ettiği gibi, 19. yüzyılın son çeyreğinde, "serbest rekabet kendiliğinden, doğruca tekele" götürdü; bu dönemi emperyalizmin doğuşu, koyulaşan politik gericilik, kızışan hammadde kavgası, emperyalist dünya savaşı ve 1917 Ekim Devrimi izledi. Neo-liberalizmin şimdiki dizginsiz saldırısı da, yarattığı yıkım ve ortaya çıkardığı korkunç toplumsal sonuçlarla, kapitalizmin çürümüşlüğü en diplere vardırıyorsa, yeni toplumsal başkaldırıların koşullarını hazırlıyor.

II. TARİH FELSEFESİ: BİTKİSEL HAYATTAKİ TARİH

"Değişim sonsuzdur.
Hiçbir şey değişmez."
I. Wallerstein

"Liberalizmden sonra" tezini analiz ederken, bu tezin ve Wallerstein düşüncesinin temellerini oluşturan *tarih felsefesine* dair bazı ön bulgular elde etmiştik. Wallerstein'da tarih, ideolojilerin tarihidir (liberalizm, muhafazakarlık, sosyalizm vb.); ve bu tarih, devasa toplumsal değişimleri bile yutup, tarih dışına itebilir, yaşanmamış sayabilir (Paris Komünü, SSCB'de inşa edilen sosyalizm vb). Şimdi bu ön bulgulardan derine, tarih yöntemini ve felsefesini çözümlenmeye doğru inelim.

Wallerstein'da tarih incelemesinin birimi, "tarihsel sistem"lerdir. Tarihsel sistemler ikiye ayrılır: Dünya-imparatorluğu ve dünya-ekonomisi. Köleci Roma bir dünya-imparatorluktu, köleci Mısır ayrı bir dünya-imparatorluk, dolayısıyla ayrı bir tarihsel sistemdi. Çin İmparatorluğu, Moğol İmparatorluğu, bunların hepsi ayrı tarihsel sistemlerdir. Kapitalizm ise o güne kadar hüküm süren dünya-imparatorluklardan farklı olarak, bir dünya-ekonomi'dir. Farkı, sistemin tek bir devlet

çatısı altında birleştirilmemiş olmasıydı. 15. yüzyıla kadar dünyada hep dünya-imparatorluklar hüküm sürmüştü. Derken 15. yüzyılda, Avrupa'da uzunca bir süre dünya-imparatorluk oluşmaması ve feodalizmin de krize girmesiyle, "yüzyıllardır Avrupa'da bulunan ama feodal kurumların basıncı yüzünden ege-men olamayan 'kapitalist girişimci tabakalar' kilise ve diğer feodal kurumların baskısından kurtuldular ve birden gelişip serpildiler. Bu, "kaçınılmaz olmak şöyle dursun, şaşırtıcı ve beklenmedik bir gelişme" idi. Ve, "kapitalizm, bir kere dizginlerinden boşaldı mı, gerçekten de çok dinamik bir sistem olduğu için, hızla yayıldı ve en sonunda bütün yeryüzünü kendi yörüngesine oturttu". Kapitalist tarihsel sistem, 1450-1650 arasında "oturdu" ve o zamandan bu yana, dünya tarihi, bu tarihsel sistemin içinde gerçekleşmektedir.⁽²⁸⁾

Wallerstein'cı tarih yazımının kurgusu, işte tam bu noktadan temellenir: Wallerstein'a göre, eğer 1600'lerden beri aynı tarihsel sistem içinde yaşıyorsak, hiçbir temel değişikliğin yaşanmamış olması gerekir. Wallerstein sorar: "Bir sistem içinde toplumsal değişmeden söz edebilir miyiz?" Yanıtı şudur: İki tür değişimden bahsedilebilir. Bunlar;

a) **Sistemin döngüsel ritimleri** (Ekonomi 50 yıl genişler-50 yıl daralır, yaklaşık her 150 yılda bir dünya-sistemin hegemonu olan devlet değişir vb.); ama "*burada kaba hatları açısından esasen tekrara dayalı olan ve dolayısıyla sistemin dış hatlarını tanımlayan süreçlerle uğraşıyoruz.*"

b) **Sistemin göstergelerinde yaşanan nicel değişimler** (örneğin proleterleşme eğiliminin artması): "Bu tür eğilimler, ölçülebilen sabit nicelik farkları yaratırlar; ama yine de bu tür nicelik farklarının hangi noktada nitel bir değişikliğe dönüştüğü sorusunu ... sormamız gerekir. ... Sistem aynı temel kurullarla işlediği sürece, **nitel bir değişiklik yoktur.** Ama kuşkusuz önünde sonunda bu doğru olmaktadır çıkar ve bu noktada bu tür çağcıl eğilimlerin üçüncü safhayı, yani ölüm safhasını ha-

zırlamış olduklarını söyleyebiliriz.”⁽²⁹⁾

Öyleyse, “dünya sistemleri analizi” bize şunu buyurmaktadır; 1600’lerden bu yana dünya tarihi hiçbir nitel değişime tanık olmamıştır, olamazdı. “Ayrıntılar evrimleşmeyi sürdürür, ama sistemi tanımlayan nitelikler aynı kalır.”⁽³⁰⁾ Ve yine öyleyse, günümüzden geriye doğru 400 ila 500 yıllık dünya tarihi, yalnızca ayrıntılardan ibarettir.

Şimdi Wallerstein’in “liberalizmden sonra” teziyle tarih yöntemi arasındaki bağ biraz daha belirginleşti. “Bugün, ... yaygın biçimde, Fransız Devrimi’nin bir burjuva devrimi olmadığı ve Rus Devrimi’nin bir proleter devrimi olmadığı kabul edilmektedir. O halde, eğer böyle değildilerse neydiler? Ve bunlar devrimler miydi? ... Modern dünya sistemini oluşturan devletlerde hiçbir biçimde devrimler olmamıştır ve eğer biz devrimlerle, varsayımsal olarak, bir devrimin meydana gelmiş olduğu devletin temelindeki toplumsal yapısını ve işleyiş tarzını dönüştüren bir değişimi kastediyorsak, devrimler olamazlardı.”⁽³¹⁾ Neden olamazdı devrimler? “Fransız ve Rus devrimleri ve tartıştığımız bütün diğerleri, kapitalist dünya-ekonomisinin normal, süregiden yaşamı içinde meydana gelmişlerdir. Beklenen kalıplardan görece olarak büyük savrulmaları temsil etmelerine karşın, yine de görece olarak küçük, orta vadeli değişimlere yol açmışlardır”⁽³²⁾ Öyleyse, “liberalizmden sonra” tezi ve 20. yüzyıl sosyalizm deneyimleri hakkında bütün Wallerstein analizleri, bu tarih yönteminin çerçevesi içinde yapılmış zihinsel egzersizlerden başka bir şey değiller. Çünkü Wallersteinci tarih yöntemi ve “dünya sistemleri analizi” izlenerek zaten ne 1789’a, ne 1871’e, ne de Ekim 1917’ye “devrim” demenin olanağı vardır. Karşımıza çıkan yalın gerçek şudur: Wallerstein’in tarih yöntemi, tarihsel olguların ve gerçek tarihsel hareketin somut analizine dayanmıyor; tam tersine, tarihsel olaylar, Wallersteinci tarih kalıbının içine sıkıştırılıyor. Marksizm ve tarihsel materyalizm, maddi tarihsel gerçekliğin çözümlenmesinden yola çıkarak analize varıyor. Wallersteinci idealist yöntem ise analizden

yola çıkarak analize varıyor.

Wallerstein’in zihninde başlayıp yine orada sona eren bu “tarih incelemesi”nin gerçek tarihin gerçek aktörlerini tarih felsefesinden dışlaması da iç tutarlılık gereğidir. Wallerstein’in ciltler dolduran külliyatında, emekçileri, sınıf savaşımını, gerçek toplumsal yaşamın öznesi olan ve hergünkü eylemleriyle tarihi “yapan” insan yığınlarını bulamıyoruz. Tarih, Wallerstein’da ideolojilerin ve “tarihsel sistem”lerin cansız hareketidir. Tarih, Wallerstein’da bitkisel hayattadır. Çünkü tarihin yaşayan canlı özü olan insan yığınları Wallersteinci tarihten dışlanmışlardır.

Wallerstein, tarihsel gelişmenin yasasına dair şemasını şöyle kuruyor: “**Kalıbı** hatırlayın. Sistemler doğarlar; belirli kurallara uygun olarak uzun süre yaşarlar; ve belirli bir anda krize girerler, çatallaşırlar ve kendilerini başka bir şeye dönüştürürler.”⁽³³⁾ İşte Wallerstein’in “kalıp”ı bu. Kalıp, şunu anlatıyor; tarihin hem öznesi hem de nesnesi “tarihsel sistemler”dir. Tüm Wallerstein külliyatının, insan tarihini bu kalıba uydurmak için yapılmış akıl yürütmelerden oluştuğu tespit edilebilir.

Tarihsel ilerlemenin motoru, insan yığınlarının kendi somut çıkarları için giriştikleri tarih-yapıcı eylemdir. Bu tarihsel eyleme yön veren ise insanların maddi yaşamıdır. Kuşkusuz bu çıkarlar (ilkel toplumun çözülmesinden bu yana) temelden çatışkındır ve nihayetinde tarih, bu çatışık sınıfsal çıkarların birbiriyle mücadelesinin eşlik ettiği sıçrama ve geri düşüşlerle, dinginlik ve patlama dönemleriyle ilerler. Wallerstein’daysa tarih, “tarihsel sistem”lerin iki boyutlu analitik düzlemde rastgele salındığı bir seremonidir. Wallersteinci tarih kurgusu, bir teknenin durgun bir gölde, rüzgarın estiği yöne göre hareketine benzer. Oysa gerçek tarih; ancak büyük ve gür bir nehrin akış ritmiyle kavranabilir; kimileyin hızlanan kimileyin yavaşlayan, yer yer gürültülü, yer yer sessiz akan, çağlayanlardan düşen, kıvrımlarda dolanan,

mendereslerden geçen, ovalarda yayılıp, vadilerden hızlanan bir ritmdir bu. Wallerstein'da tarih, tüm tarihsel hareketlerin "dünya-sistem" bataklığı içinde boğulduğu bir hareketsizlik durumudur. Onda, tarihin içinde hareket ettiği düzlem iki boyutludur; **mekan**, dünya yüzeyidir, ve evet, **zaman** da dünya geçmiştir. Ama bu iki boyutu kavrayan ve onları kapsayan, onlara gerçek hareketlerinin zeminini sağlayan **tarihsel hareket** boyutu Wallerstein'cı tarihte yoktur. Tarih "ırmağının" ovaya yayıldığı bir dönemin teorisini olarak o, bu durumu tarihin genel yasası zannetmektedir.

Wallerstein'ın "tüm sistemlerin tarihsel olduğu"na kezlerce yaptığı vurgu, bu durumu değiştirmiyor.

Çünkü onda, tarihsel sistemlerin birbirine dönüşümü bile esas olarak niceliksel bir hareket olarak kalır. Tarihsel sistemler krize girdiklerinde ne olur? "Çatallanmaya" başlarlar, nihayetinde çatışan eğitimler sistemin sonunu hazırlar. Sistemin durağan, süregelen yaşam süresince yapılan insan müdahaleleri sonuçsuz kalırken, çatallanma dönemlerinde küçük müdahaleler bile büyük dönüşümler yaratabilir. Ama Wallerstein'cı tarih, bu noktada iki çıkmaza giriyor. **Birincisi**, tarihsel sistemlerin sınırları dahilinde ancak ayrıntıların değişebileceğine, nitel değişimin ancak tarihsel sistemlerin birinden diğerine geçişte yaşanabileceğine dair onca lakırdıdan sonra, Wallerstein, bu kez, sistemler arası değişimlerin de az-çok kendiliğinden gerçekleştiğini vurgular. (Kapitalist dünya-sistemin şu anda içinde olduğunu öne sürdüğü "kaos" durumuna ithafen): "Kaotik gerçekliklerin kendiliklerinden yeni düzenli sis-

temler ürettiklerini biliyoruz."⁽³⁴⁾ "Tarihsel kapitalizm gerici soyluluğun ilerici burjuvazi tarafından alaşağı edilmesi yoluyla ortaya çıkmıştır imgesinin yanlış olduğunu daha önce öne sürmüştük. Doğru olan temel imge bu değil, tarihsel kapitalizmi, eski sistem dağılmakta olduğundan, kendisi burjuvaziye dönüşen bir toprak sahibi soyluluğun yarattığı imgesidir"⁽³⁵⁾ Ve tabii, yukarıda aktardığımız "kalıp"taki tarih düzeneği: "Sistemler ... belirli bir anda krize girerler, çatallaşırlar ve kendilerini başka bir şeye dönüştürürler."

İkincisi, Wallerstein, tarihsel gelişmenin belirli, somut, bilinebilir **yasaları** olduğunu yadsıdığı için, doğal olarak, bir "tarihsel sistemin" hangi tarihsel süreçlerin ürünü olarak

krize gireceğine dair de bir formül üretmiyor ya da üretmiyor. Dolayısıyla, Wallerstein, tüm tarih teorisi içinde en belirleyici noktaya oturttuğu; bir sistemin normal yaşam döneminde mi, yoksa krizde mi olduğuna dair bilimsel bir analiz yöntemi de geliştiremiyor. Bu, gü-lünç iç çelişkilere de

Wallerstein'ın tarih yöntemi, tarihsel olguların ve gerçek tarihsel hareketin somut analizine dayanmıyor; tam tersine, tarihsel olaylar, Wallerstein'cı tarih kalıbının içine sıkıştırılıyor. Marksizm ve tarihsel materyalizm, maddi tarihsel gerçekliğin çözümlenmesinden yola çıkarak analize varıyor. Wallerstein'cı idealist yöntem ise analizden yola çıkarak analize varıyor.

yol açıyor. Örneğin 1982'de "Tarihsel kapitalizm, yapısal bunalımına 20. yüzyılın başlarında girmiştir"⁽³⁶⁾ diyen Wallerstein, 1990'larda ise; şu anda "dünya kapitalizminin ilk ve tek gerçek krizi"ni⁽³⁷⁾ yaşadığımızı ve 20. yüzyılda sistemin normal yaşam döneminde olduğunu söylüyordu. Geçerken, 'bay bilgin'in kapitalizmin krizi konusundaki bu U dönüşüne dair özeleştirme verme gereği hissetmediğini vurgulayalım. Anlaşılan o ki, Wallerstein, birinci tespitten ikincisine herhangi bir "analiz"in ürünü olarak değil, '89-'90 olaylarının estirdiği rüzgarların sonucunda geçmiştir.

III. WALLERSTEİN ÜTOPYACILIĞI: BİR KOMEDİ

“Bizim temel hareket noktamızı oluşturan öncüller, keyfi temeller, dogmalar değildir; bunlar, onlara ilişkin soyutlamaların ancak imgelemde yapılabileceği gerçek öncüllerdir. Bunlar gerçek bireylerdir ve bu bireylerin eylemleri ve –hem hazır buldukları, hem de kendi eylemleriyle yarattıkları– maddi yaşam koşullarıdır.” (Marx-Engels)

“Modern dünyadaki devrimci başkaldırılardan ... dünyayı değiştirmeyi hedefleyen ezilen kitlelerin kendiliğinden isyanlarını değil; fakat daha çok, devlet düzeninin çöktüğü anlarda tikel grupların -en azından başlangıçta- fırsatları ele geçirmesini temsil ettiklerini kabul etmeye hazırım -ki, bu çöküş anlarına bu grupların kendileri, ancak zaman zaman katkıda bulunmuşlardır. Ancak bu devrimler nasıl harekete geçirilmiş olurlarsa olsunlar, uzun süre sürmüş olanlar, önemli bir popüler destek kazanmış olanlardır.” “Bu tür sonradan desteğin” ise nedeni; kitlelerin yeni durumdan dolayı umutlanmasıdır.⁽³⁸⁾

Böylece devrimleri tarihsel-toplumsal olgular olmaktan “çıkararak” Wallerstein, onları küçük grupların “fırsatçılığı” ile açıklar. Yığınlar ise bu bahiste ancak “sonradan destek” verme rolü düşmektedir. Devrimlerle örülü son 200 yılın dünya tarihinin ne yavan ve ne basit bir açıklaması değil mi?

Diğer yandan Wallerstein’in buradan yelken açmak istediği sular bambaşkadır. Evet, bu “tikel gruplar”ın yoğun çabaları, dünya sisteminin “olağan yaşam” döneminde çaresiz ve faydasız kalmışlardır; ama artık ka-

pitalist dünya sisteminin kriz-kaos ve “çatalanma” dönemindeyiz ve şimdi çok daha küçük müdahaleler bile büyük bir dönüşüm sağlayabilir: “Tarihsel bir sistemin süregitmekte olan yapısal süreçleri dahilinde ihtiyari çelişkilerin ‘hızlanma’sına pek az rol düşerken, kriz veya dönüşüm uğrağında, siyasi-ahlaki seçimin rolü, dikkate şayan ölçüde artmaktadır. Ancak bu durumlardadır ki, ‘insanın kendi tarihini yaptığı’ hakiki anlamda söylenebilir.”⁽³⁹⁾

Gerçi, bu tez, Wallerstein’in tarihsel gelişme “kalıp”ıyla çelişkilidir. Öyle ya, madem sistemler “kendilerini başka bir şeye dönüştürürler”; o zaman bilinçli insan müdahalesine tarihte bir yer kal-

Sermayesiz bir gelecek düşünemediği ve dolayısıyla, aslında sermayeyi gelecek toplumunun da temel bir yapı taşı olarak tasarladığı için, Wallerstein’da gelecek kapitalizmdir. Onun gelecek kurgusu, demokratikleştirilmiş ve sosyalleştirilmiş bir kapitalizmden ibarettir.

ma tarihte bir yer kalmaması gerekir. Ancak insan iradesine tarihte bir yer açma lütfunda bulunduğunda da, Wallerstein’in saf idealizmini farklı biçimde yeniden üretmekten kurtulamaz. Bu kez, insan iradesinin oynayacağı rolü tek yanlı ve suni biçimde abart-

tan yorumlar okuruz:

“2050’nin dünyası, biz nasıl yaparsak öyle olacaktır.”⁽⁴⁰⁾

“Dolayısıyla, çatalanma sonrası, mesela 2050 ya da 2075 sonrası için, birkaç şeyden emin olabiliriz. Artık bir kapitalist dünya ekonomisinde yaşıyor olmayacağız. Bunun yerine, yeni bir tarihsel sistem ya da sistemler içinde yaşıyor olacağız. Ve bu nedenle bir kez daha, barış, istikrar ve meşruiyetle tanışacağız. Fakat bu, bugüne dek bildiğimizden daha mı iyi, yoksa daha mı kötü bir barış istikrar ve meşruiyet olacak? Bunları bilmek olanaksız; ama sonuç bize bağlı.”⁽⁴¹⁾

...Ve böylece Wallerstein, “2050’nin dünyasını yapmak” üzere, sistem muhaliflerini ütopya-kuruculuğuna davet eder. “Bugün

ve önümüzdeki elli yıl, işimiz ütopyalarla. İşimiz, yeni toplumsal düzeni hayal etme ve yaratmaya çalışma işidir”⁽⁴²⁾ Ütopistik, bu ütopya-kuruculuğuna Wallerstein’in verdiği isimdir. Wallerstein, gerçek tarihsel hareketin yasalarını incelemeye, açığa çıkarmaya girişmediği, dahası buna karşı olduğu için, geleceğe dair de bilimsel öngörü ve analizler geliştiremiyor.

Evet, kuşkusuz, “insanlar kendi tarihlerini yaparlar”; ama, “kendi keyiflerine göre değil; kendi seçtikleri koşullar içinde değil, belirlenmiş olan ve geçmişten gelen koşullar içinde yaparlar.”⁽⁴³⁾ Wallerstein’in tarih yöntemi, tarihi yasadışılaştırdığı ve bir rastlantılar tarihine dönüştürdüğü için; Wallerstein’in gelecek kurgusu da bilinemezciğin üzerine oturuyor. Wallerstein’in tarihsel incelemelerinden çıkarttığı bir sonuç da; “belirsizliğin harika bir şey olduğu ve kesinliğin, gerçek olsaydı, ah-laken ölmek demek olacağıdır.”⁽⁴⁴⁾ Wallerstein’in, insanlığın gelecek tasarımı bilinemezciğin içinde boğma çabasına aşağıda yeniden döneceğiz.

Diğer yandan, kapitalizmin krizine dair Wallerstein’i analiz, gerçek yaşamı açıklamaktan çok uzaktır. Ona göre bu krizin öğeleri;

a) Dünyanın kırsallıktan çıkması (*deruralization*); böylece ücret düzeylerini düşürme işlevi gören kırsal yedek deponun artık var olmaması

b) Çevre ve doğa kirliliğinin üst düzeye çıkması ve ekolojik maliyetlerin şirketlerce üstlenilmesinin, artık bir zorunluluk haline gelmesi.

c) “Dünyanın demokratikleşmesi” (Wallerstein bununla kitlelerin eğitim, sağlık vb. alanlardaki yaygın sosyal taleplerini kastediyor)

d) Eski Sol’un çöküşü ve liberalizmin böylece inandırıcılığını yitirmesi, kitlelerin devletlere karşı güvensizlik beslemesi.⁽⁴⁵⁾

Kapitalist dünya sisteminin, emperyalist

küreselleşmeyle birlikte artık çıplak gözle dahi görünür hale gelen belirgin açmazlarını ve kriz öğelerini bu sayılanlar arasında göremiyoruz. Akıl almaz boyutlara varan çürüme ve asalaklık, spekülasyon sermayenin ön plana çıkışı, kronik kitlesel işsizlik, yaygın yoksulluk ve açlık, üretimin dünyasal ölçüğe varan bütünleşme ve toplumsallaşmasına rağmen mülkiyetin özel ellerde kalması, dev dünya tekellerinin ortaya çıkışı ve üretimin dünya ölçüğünde örgütlenmesiyle keskinleşen üretim anarşisi vb. vb. olgular kapitalizmin krizinin öğeleri olarak tanımlanmıyorlar. Zira Wallerstein, sermaye düzeninin kendisinin değil de, sermaye birikiminin önceliğinin krizde olduğunu düşünüyor. Kriz kurgusunu da buna göre oluşturuyor. Zaten Wallerstein için kapitalizm, sermaye düzeni değil, sermaye birikimine verilen önceliğin düzenidir: “Bu sistemi kapitalist olarak tanımlayan nedir? *Differentia specifica* (ayrıt edici farklılık) sermaye birikimi değil, sonsuz sermaye birikimine verilen öncelik gibi geliyor bana.”⁽⁴⁶⁾ Sermaye, Wallerstein’da kapitalist topluma özgü tarihsel bir kategori değil, öncesiz ve sonrasız bir olgudur. Hatırlanacaktır; feodalizmden kapitalizme geçişi açıklarken, “kapitalist girişimci tabakalar”ın yüzyıllardır var olduğunu iddia ediyordu. Dahası, Wallerstein, sermayenin bir “üretim faktörü” olduğunu söyleyerek, onu tarihin başlangıcından sonuna değin var olacak bir olgu ilan eder: Ona göre üretim faktörleri, “toprak, emek, sermaye”dir.⁽⁴⁷⁾ Bilindiği gibi bu, burjuva iktisadının klasik sınıflandırmasıdır ve herhangi bir “İktisada Giriş” ders kitabında bulunabilir. Oysa sermaye, kapitalist topluma özgü bir üretim ilişkisidir; maddi üretim araçları (hammadde ve iş aletleri) biçimine bürünen sermaye, ücretli emeği sömürerek, artı-değer elde eder. Üretim araçlarından yoksun bırakılmış mülksüz milyonların, yaşamak için satabilecekleri yegane metaları işgücüdür. İşçinin işgücünü satın alan sermaye, emeğin ürünlerine el koyar, işçiye yaşamını sürdürmesine yetecek bir üç-

ret verir. Birikmiş emek, canlı emeği emip sömürerek büyür. Sermayenin kaynağı, işçinin ödenmemiş emegidir. Toprak, emek, iş aletleri ve hammaddeler, üretim sürecinin tüm çağlar boyunca değişmez bileşenleridir. Sermaye ise özgül olarak kapitalist üretim sürecinde ortaya çıkan ve üretim sürecini hakiyetine alan bir üretim ilişkisidir.

Öyleyse sermaye, bir “üretim faktörü” değil, bir üretim ilişkisidir; tarihsel ömrü ise kapitalizmin ömrüyle sınırlıdır. Wallerstein ise sermayeyi ezeli ve ebedi bir olgu, üretim sürecinin vazgeçilmez bir bileşeni olarak görüyor. Bu düşünce, “sosyalist sermaye birikimi” gibi saçma bir kavrama kadar varıyor.⁽⁴⁸⁾ Böylece Wallerstein’ın sosyalist toplumu, sermaye birikiminin varlığını sürdürdüğü bir toplum olarak kurguladığını anlıyoruz.

Wallerstein, Ütopistik’te, muhalifleri ütopya-kuruculuğuna çağırırken, sermaye birikimin önceliğinin son bulduğu bir toplum tasarısı üretmekten bahseder. Bu kitapta sayfalar boyunca, sermaye birikiminin varlığını koruduğu, ama önceliğin sosyal kaygılarda olduğu bir toplum tasarlamaya çalışır. Zaten Wallerstein’a göre; “bizim ütopyamız, bütün çelişkileri ortadan kaldırma peşinde koşmak değil, maddi eşitsizliğin kaba, vahşi ve gereksiz sonuçlarını söküp atmaktır olmalıdır.”⁽⁴⁹⁾ Hedef, ayrımcılığın ortadan kaldırılması değil, “ayrımcılıkların ... en alt düzeye indikleri bir toplumsal dünya”dır.⁽⁵⁰⁾ Wallerstein’ın perspektifi; “liberalizmin ihanet ettiği liberal ideallerin dünya ölçüsünde gerçekleştirilmesi”dir.⁽⁵¹⁾ Böylece Wallerstein ütopyacılığının gerçek içeriği de belirginleşmiş oluyor. O, sistem muhaliflerini, artık sürdürülemez hale gelmiş bulunan kapitalizmi restore etmek; sermaye-

ye dayalı, ama çelişkileri nispeten törpülenmiş bir düzen yaratmak için proje üretmeye çağırır. Sistem muhaliflerinin tepki, öfke ve enerjilerini; daha adil bir kapitalizm yaratma ütopyasına seferber etmeye çalışır. Muhalifler, devlet iktidarını ele geçirmeye çalışmamalıdır. “Hükümet otoritesini ele geçirmek, yararlı olabilir de, hemen hemen hiçbir zaman dönüştürücü değildir. Devlet iktidarının üstlenilmesi, ultra-sağ baskıcı güçleri engellemek için çok özgül durumlarda kullanılacak bir savunma taktiği olarak düşünülmelidir. Devlet iktidarı, daima mevcut dünya düzenini yeniden meşrulaştırma riski taşıyan en son çare olarak düşünülmelidir.”⁽⁵²⁾ Kuşkusuz Mandela hükümeti öncesindeki Güney Afrika gibi, iktidarın ele geçirilmesi gereken “bazı ülkeler” hala vardır. Ancak diğer yandan, “bugün nüfusun çoğunluğunun hükümetin ‘kendilerinin’ olduğuna bir anlamda inanmakta olduğu çok sayıda devlet bulunmaktadır.” (Örneğin; Hindistan, İsveç, Fransa, Almanya) Ve Wallerstein’a göre, bu ülkelerde esas mesele, “sivil toplum’un devlet üzerinde denetimi ele geçirme meselesi”dir.⁽⁵³⁾ (Dünya Bankası’nın “Yönetişim” programlarının söylemini ne çok andırıyor!!) Peki, diyelim, kurguladığımız “radikal” ütopyaları hayata geçirmeye giriştik... “İktidardaki kişiler basitçe imtiyazlarını bırakıp gidecekler mi? Tabii ki değil, bunu hiçbir zaman yapmazlar. ... Bununla birlikte, bu durum, benim tezim açısından ilişkisizdir.”⁽⁵⁴⁾

Böylece sisler dağılmış oluyor. Wallerstein’ın “tarih kalıbı”nda dünya-sistemleri tarihsel gelişmenin hem öznesi hem de nesnesi ilan etmesi ile; konu ütopya-kuruculuğa geldiğinde insan müdahalesine biçtiği abartılı rol arasındaki çelişki de böylece çözülmüş olu-

* Eserlerinin genelinde, devletlerin asla özerk varlıklar olamayacağından, dünya-sistemin bir bütün olduğundan ve tek tek devletlerdeki değişikliklerin önemsizliğinden dem vuran Wallerstein’ın, iş sivil toplumculuğu kabul ettirmeye geldiğinde tezini tek tek devletlerdeki durumlardan örneklerle kanıtlamaya çalışması, bir başka gülünç iç çelişkidir.

** Ütopistik, sf. 91. Wallerstein’ın iktidar ilişkilerinden bahsederken, iktidardaki sınıftan değil de, bilinçli bir tercihle “iktidardaki kişiler”den, “imtiyaz sahipleri”nden bahsetmesi dikkate değer bir diğer noktadır.

yor. Birincisi, teorisinin gerçek içeriğine uygundur; ikincisi ise esasen reel politik kaygılardan kaynaklanmaktadır. Wallerstein, sistem karşıtı hareketleri, burjuva devlet iktidarıyla barışık, kapitalizmin yarattığı sivri sonuçları törpülemeyi ve ona “sosyal” bir çehre kazandırmayı hedefleyen bir çerçeve içine sokmak istiyor. Kapitalizmi, kapitalizm karşıtlarının alternatif üretici enerjisiyle yenilemeye niyetleniyor.

Sermayesiz bir gelecek düşünemediği ve dolayısıyla, aslında sermayeyi gelecek toplumunun da temel bir yapı taşı olarak tasarladığı için Wallerstein’da gelecek kapitalizmdir. Onun gelecek kurgusu, demokratikleştirilmiş ve sosyalleştirilmiş bir kapitalizmden ibarettir. Ezilenlerin gelecek kurgusuna attığı sis bombalarının ve yücelttiği “bilinemezci-lik” felsefesinin kerameti de budur. Wallersteinci teori, ezilen yığınlar ve onların ileri, aydınlanmış kesimleri için geçmişi, bugünü ve geleceği bilinemezciğin karanlık sularında boğarak, kaderciliği öğütlüyor. Tarihin yasalarını açığa çıkartarak, ‘insan’ın kendi tarihine hükmetmesini sağlamayı hedeflemiyor; tersine, tarihi yasadışılaştırarak, ‘insan’ı “dünya-sistem” denilen tılsımlı yapıların hükümranlığı altına sokuyor.

Bir üretim ilişkisi olarak sermayenin hakim olduğu bir toplumda, sermaye birikiminin öncelikli olması kaçınılmazdır. Çünkü sermaye, odağında “kâr”ın durduğu bir toplum yaratır ve odağında insanın durduğu bir toplumun yaratılması için sermayenin kaldırılması, toplumsal mülkiyete dönüştürülmesi önkoşuldur. Sermaye; “kâr için kâr”, “birikim için birikim” demektir. Sosyalist devrimlerin ve sınıf mücadelesinin ürünü olarak ki-

mi durumlarda sosyal tavizler vermek zorunda kalsa da, (örneğin 1945-75 dönemi) bu durum geçicidir. Sermayedar sınıfın iktidar aygıtları, aynı zamanda sermayenin topluma hakimiyetinin araçlarıdır. Burjuva devlet (sömütta da ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler, idari bürokrasi), sermaye birikiminin toplumsal koşullarını örgütler. Toplumunu, sermayenin ihtiyaçlarına göre dönüştürür. Emegün, ürettiği tüm ürünleri yutan ve kendisine yalnızca zorunlu geçim araçlarını bırakan bu canavara karşı her hücumu, karşısında burjuva iktidar aygıtlarını bulur. Bu durum, Wallerstein’ın tezi açısından “ilişkiszidir”, çünkü o, sermayenin kaldırılmasını de-

Böylece devrimleri tarihsel-toplumsal olgular olmaktan “çıkaran” Wallerstein, onları küçük grupların “fırsatçılığı” ile açıklar. Yığınlara ise bu bahiste ancak “sonradan destek” verme rolü düşmektedir. Devrimlerle örülü son 200 yılın dünya tarihinin ne yavan ve ne basit bir açıklaması değil mi?

ğil, sosyal ve ekolojik aşularla tedavi edilmesini öngörmektedir. Ekonomik ve mali krizlerde, milyarların açık ve sefaletinde, emperyalistlerin hammadde savaşında, kitlesel işsizlikte, borsada yığılan milyarlarca dolarda açık biçimde görüle-

bileceği gibi, toplumsal yaşam, sermayenin varlığıyla bağdaşmaz hale gelmiştir. Üstelik bu yeni bir durum da değildir. Tarihsel gelişme, ezilen insanlığı, tüm acılarının toplumsal kaynağı olan sermayeye egemenliğine hücum etmeye doğru itmektedir. Üstelik bu durum sermaye egemenliğinin tarihi kadar eskidir. Ancak sermayeyi kaldırmak için önce saraylarını yıkmak, bekçilerini tepelemek -özcesi, burjuva iktidar aygıtlarını havaya uçurmak gerekir.

“Hegel, bir yerde, şöyle bir gözlemde bulunur: tarihsel bütün büyük olaylar ve kişiler, sanki iki kez yinelenir. Hegel eklemeyi unutmuyor: ilkinde tragedya olarak, ikincisinde komedi olarak.”⁽⁵⁵⁾ Ütopyacılık, Marx-öncesi sosyalizmi karakterize eden bir olguydu. O zaman

bu bir tragedya idi: Özel mülkiyete ve sermayeye karşı “mülksüz”lerin isyanı, henüz madde bir temelden yoksundu. Proletarya, geleceği kuracak sınıf olarak kendisini tarih sahnesinde göstermemişti veya daha yeni yeni gösteriyordu. 1800’lerin başından 1871 Paris Komünü’ne kadar -giderek gerileyen bir durum olarak- bu ideolojik bulanıklık durumu varlığını korudu. En bilinenleri Saint-Simon, Fourier, Owen olan bu dönemin ütopyacıları, kavga adamlarıydı. Teorik çalışmalarının amacı, kapitalizme karşı mücadelenin düşünsel kaldıraçlarını yaratmaktı. Teorilerinin ütopyacılıkla sınırlı kalmış olmasının, niyetlerini aşan, gerçek tarihsel nedenleri vardı. 1989-90’da revizyonist blokun yıkılması ve estirilen anti-komünist rüzgarla birlikte, yine bir ideolojik bulanıklık dönemine girdiği-

miz söylenebilir. Bilimsel sosyalizmin işçi hareketi ve toplumsal muhalefet üzerindeki nüfuzu gerilemiş durumda. Bu dönemin de kendine has ütopyacıları var. Kimisi, spekülâtif sermaye hareketlerine vergi koyarak kapitalizmin yarattığı sosyal yıkımı tedavi etmeyi tasarlıyor, kimisi “Üçüncü dünya ülkelerinin” borçlarının silinmesiyle, bu ülkelerde yoksulluğun son bulacağını zannediyor vb. Bu kez, ütopyacılık, sosyalizmi oluşmuş bilimsel temellerinden geriye doğru götürme yönelimiyle ortaya çıkıyor. Bu yüzden, bu kez karşımızda bir komedi var. Wallerstein da bu ütopyacılarından birisi. Wallerstein ütopyacılığının da bir komedi olduğunu belirtebiliriz: Üstelik de yavan ve bayağı bir komedi. Wallerstein ütopyacılığı, 1989-90 olaylarının ürünüdür. Kuşkusuz, 1989’dan önce de o, bir akademisyen olarak vardı. Ama 1989, onu “aşka getirdi”. Teorisinde duruma uygun değişiklikleri yaparak bu gericilik dö-

neminin rüzgarlarını arkasına aldı. ‘89-‘90 olaylarının estirdiği karşıdevrimci rüzgar, ona, nüfuz edebileceği bir ideolojik bulanıklık zemini yarattı. O da tersinden, bu bulanıklığı işledi ve yeniden üretti. Wallerstein, sosyalizmin bilimsel temellerine saldırıyor, onu bir ütopyanın sınırlarına doğru geri itmeye çalışıyor. Üstelik bu ütopyacılığın içeriğini de kapitalizm tamirciliğiyle doldurmaya çalışıyor. Yalnızca ... Üniversitesi’nden aldığı 175.000 dolar yıllık maaşıyla değil, teorisinin tüm gözenekleriyle de o, bu sistemin teorisyenidir. Dünün ütopyacılığı tarihsel ve poli-

Wallerstein, sistem karşıtı hareketleri, burjuva devlet iktidarıyla barışık, kapitalizmin yarattığı sivri sonuçları törpülemeyi ve ona “sosyal” bir çehre kazandırmayı hedefleyen bir çerçeve içine sokmak istiyor. Kapitalizmi, kapitalizm karşıtlarının alternatif üretici enerjisiyle yenilemeye niyetleniyor.

tik bakımdan ilericiydi, Wallerstein ütopyacılığı ise gericici bir felsefedir. Ancak, bir ölçüde “kaderlerinin ortak” olacağı söylenebilir. 19. yüzyıl ütopyacılığı, Paris Komünü’nün ardından işçi hareketi içinde

egemenliği bilimsel sosyalizme devretti; 20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başını mesken tutan gericilik dalgasının ürünü burjuva/küçük burjuva ütopyacılığı da uluslararası komünist hareketin ve proleter sınıf kavgasının yükselişiyle aşılacaktır.

DİPNOTLAR

- (1): 11. TEZ dergisi, sayı 3, sf. 52
- (2): Wallerstein, Tarihsel Kapitalizm, Metis Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2002, sf. 83
- (3): Wallerstein, Liberalizmden Sonra, Metis Yayınları, İstanbul, 2000, sf. 9
- (4): Age, sf. 94
- (5): Wallerstein, Bildiğimiz Dünyanın Sonu, Metis Yayınları, İstanbul, 2000, sf 9
- (6): Wallerstein, Liberalizmden Sonra, sf. 80
- (7): Age, sf. 103

- (8): Age, sf. 22
- (9): Age, sf. 22
- (10): Age, sf. 46
- (11): Wallerstein'in fikrini açıkladığımız bölümlerde, tartışmayı kolaylaştırmak için, açıklamayı *onun kavramlarıyla* yaptık. Alıntı, age, sf. 65
- (12): Aktaran: Fransız Devrimi'nin Kısa Tarihi, Albert Soboul, İnter Yayınları, sf. 67
- (13): Age, sf. 89
- (14): Age, sf. 123
- (15): "Ancak mülkiyete karşı dini bir saygı duyulduğunda, tüm Fransızları özgürlüğe ve Cumhuriyet'e kazanmak mümkün olacaktır." Dauchy'nin 1795'te Konvansiyon'da yaptığı konuşmadan akt.: age, sf. 116
- (16): F. Engels, Fransa'da Sınıf Savaşımaları'na Önsöz, Sol Yayınları, sf. 15
- (17): age, sf. 14
- (18): Karl Marx, Fransa'da İç Savaş, aktaran Lenin, Devlet ve Devrim, İnter Yay., sf 70
- (19): Komünist Manifesto, İnter Yay. sf 120
- (20): Marx-Engels, Manifesto'nun 1872 tarihli Almanca baskısına önsöz, aktaran Lenin, Devlet ve Devrim, sf. 80
- (21): Liberalizmden Sonra, sf. 175
- (22): Wallerstein, Jeopolitik Jeokültür, İz Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 1998, sf. 95
- (23): Bkz. "Amerika: Dün, Bugün ve Yarın", Liberalizmden Sonra, sf. 169-195
- (24): Liberalizmden Sonra, sf. 184
- (25): Age, sf. 135
- (26): 20. yüzyıl, "gerçekten de Amerikan yüzyılıydı." (Liberalizmden Sonra, sf. 171)
- (27): Aktaran, Liberalizm, kitap 2, Meltem Caniklioğlu, BDS Yayınları, sf. 17, abç.
- (28): Kapitalizme geçişe dair bu açıklama için bkz: Bildiğimiz Dünyanın Sonu, sf. 144-145
- (29): Bildiğimiz Dünyanın Sonu, sf. 146
- (30): Age, sf. 149
- (31): Wallerstein, Ütopistik, Aram Yayınları, İstanbul 2001, sf. 18-19
- (32): Age, sf. 22
- (33): Age, sf. 90, abç.
- (34): Age, sf. 66, abç.
- (35): Tarihsel Kapitalizm, sf. 90
- (36): Tarihsel Kapitalizm, sf. 78, abç.
- (37): Bildiğimiz Dünyanın Sonu, sf. 39, abç
- (38): Ütopistik, sf.16, abç
- (39): Jeopolitik Jeokültür, sf. 146, abç
- (40): Ütopistik, sf. 67
- (41): Liberalizmden Sonra, sf. 51
- (42): Age, sf.137
- (43): Karl Marx, Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i, Sol Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2002, sf. 13
- (44): Bildiğimiz Dünyanın Sonu, sf. 12, abç
- (45): Age, sf. 147,148
- (46): Tarihsel Kapitalizm, sf. 145
- (47): Jeopolitik Jeokültür, sf. 149
- (48): Age, sf. 124
- (49): Age, sf.133
- (50): Ütopistik, sf. 81
- (51): Age, sf. 74
- (52): Liberalizmden Sonra, sf. 233
- (53): Jeopolitik Jeokültür, sf.110.
- (54): Ütopistik, sf. 91.
- (55): Karl Marx. Bu, "Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i" kitabının giriş cümlesidir.

İTALYA

Rüzgar Sol'dan Esiyor

Sinan Yıldız

İTALYA son bir buçuk yıldır medya patronu Berlusconi'nin iktidara gelmesiyle olağanüstü hareketli günler yaşıyor. Toplumun tüm alt katmanları kendilerini olumsuz yönde etkileyen hükümet politikalarına karşı ayağa kalkmış bulunuyor. Özellikle Nisan 2002'den itibaren eylemsiz geçen bir hafta yok gibi. Başta işçilerin eylemleri olmak üzere, globalizme karşı eylemler, öğretmenlerin, öğrenci gençliğin, tarım emekçilerinin ve emeklilerin büyük enerjyle süren eylemleri, Berlusconi hükümetini henüz ikinci yılını doldurmadan sarsmaya başladı. Artık hiç kuşku yok ki ülkenin gündemini işçi sınıfı belirliyor.

Berlusconi 2001 ilkbaharında, işsizliğin arttığı, sendikal hareketin etkisizleştiği, toplumun umutsuzluğa kapıldığı, merkez-solun bölündü-

ğü (Yeniden Yapılanma Komünist Partisi-PRC-ittifağın dışında kaldı, solun toplam oyları seçim sonucunda yüzde 53 civarındaydı) bir ortamda, birazda dünya çapında esen neoliberal rüzgarın etkisiyle iktidara geldi. Seçim kampanyası sırasında elinde bulundurduğu etkin medya ağını ve teknolojiyi ustaca kullandı. Öyle ki, "İtalyan halkıyla sözleşme" dediği belgeyi ulaştırmadığı tek bir hane bırakmadı.

Söz konusu belgede bir dizi sahte vaad yer alıyordu. İlk bir yılda bir milyon işsize iş bulmak, sağlık sistemini düzeltmek, eğitime daha fazla pay, emeklilerin yaşam standartlarını yükseltmek, vergilerini düşürmek vb. gibi. Sözleşmenin son paragrafında ise şayet söylediklerini gerçekleştiremezse bir daha politikayla ilgilenmeyeceğini yazıyordu. Evet, Berlusconi biliyordu ki tek bir kez gelebilecek ve ona iktidar bir

kereliğine lazım.

Kendisini “Özgürlükler evi” olarak isimlendiren bu saldırı iktidarı esas olarak, büyük sermayenin temsilcisi Berlusconi’nin partisi Haydi İtalya, Mussolini arığı Ulusal Birlik, kuzeyli orta sınıfların temsilcisi Kuzey Ligi ve eski Hıristiyan Demokratlar’ın küçük bir bölümünü (UDC) temsil eden partiler tarafından oluşturuldu.

Henüz üçüncü ayında, aşağıda sıralayacağımız “reform paketini”, yani emek cephesine karşı saldırı planlarını gündeme getirme hazırlığındayken, bu hükümet ünlü Genova ayaklanmasıyla karşılaştı. Bilindiği gibi emperyalist patronlar klübü G8’ler zirvesinin Genova’da yapılmasına, başta emperyalist küreselleşme karşıtları olmak üzere emekçiler tarafından çok sert bir tepki gösterilmişti. Günlerce çatışmalar sürmüş, çatışmalar sonucu Carlo Giuliani adlı bir devrimci militan kolluk kuvvetleri tarafından öldürülmüş, yüzlerce kişi yaralanmış ve bir o kadarı da gözaltına alınmıştı. Hükümetin ve polisin haftalarca süren psikolojik ve fiziki terörüne rağmen, zirvenin bitimine bir gün kala gerçekleştirilen yürüyüşe iki yüzbin kişi katılmış ve emperyalist elebaşılar toplantılarını bitirmeden Balya’yı terk etmek zorunda kalmışlardı. Özellikle zirvenin son gecesi polisin Diaz ortaokulunu basarak burada yatmakta olan göstericilere karşı uyguladığı faşist terör, Berlusconi hükümetinin geleceğe ilişkin planları hakkında yeterince fikir veriyordu. Lakin toplumun bu baskına karşı gösterdiği tepki sonucu Genova savcılığı polisler hakkında dava açmak zorunda kaldı. Tepkilerin durmaması üzerine İçişleri Bakanı birkaç hafta sonra ortamı “sakinleştirmek” için istifa etmek zorunda kaldı. Aslında bu istifa, Berlusconi hükümetin ilk yenilgisi idi.

Yeniden reform paketine dönecek olursak; hükümet ilk olarak adalet reformunu gündeme getirdi. Çünkü bu konu Berlusconi için çok önemliydi. Henüz seçilmeden önce Milano savcılığı tarafından vergi kaçırmak ve kara para aklamaktan dolayı Milano’da 12 yıl hapis cezası almış ve daha sonra yaklaşık 25 milyon dolar gibi rekor bir kefaletle serbest bırakılmıştı. Söz konusu adalet reformunda, gerçek niyeti gizlemek için birkaç önemsiz madde sıralandıktan sonra esas niyet ortaya konuluyordu. Buna göre dava-

lı kişi, kurum veya şirket, davanın yürütüleceği bölgeyi ve soruşturmayı yürütecek savcılarını kendisi belirleyecekti. Mesele anlaşılmişti. Berlusconi, kendisi hakkında Milano’da soruşturma yürüten savcılarının, “solcu” olduğunu düşünüyordu ve muhtemelen bir cezaya çarptırılacağını biliyordu. Bu nedenle davayı Milano’dan başka bir yere kaçırmaya çalışıyordu. Buna ilk tepkiyi, savcılar ve hakimler 2001 Ekimi’nde bir günlük genel grevle cevap verdi. Katılım İtalya genelindeki adliyelerde yüzde 74 civarında oldu. Hemen ardından parlamentodaki merkez sol-liberal sol-zeytin dalı ittifakının, etkisiz, yarım ağız muhalefetinden rahatsız olan, başını ünlü rejisör Nanni Moretti ve Floransalı üniversiteli hocaların çektiği sol aydınların (Giro Tondo) çember hareketi, Milano’da 40 bin kişinin katıldığı bir salon toplantısıyla sahneye çıktı. Bu hareketin amacı, sermaye iktidarının saldırısı altında olan kurumları, kalabalık kitleleri seferber ederek, bu kurumların etrafında insan zinciri oluşturarak bu kurumları korumaya almak. Nitekim hem Milano Adliyesi’nin hem de Roma’daki Başsavcılık binalarını çembere alarak büyük bir yankı uyandırdılar. Eylemler üzerine hükümet tasarımı “geçici” bir süre için geri çekti. Daha sonra Şubat 2002’de bir deneme daha yaptı. Fakat yeniden savcılarının ve hakimlerin genel grevi ile karşılaşınca yine geri çekildi. Adliye reformu şimdilik askıda duruyor.

Hükümetin reform paketinin ikinci ve en önemli ayağını, işçi sınıfını direk olarak ilgilendiren ve toplumda büyük bir sarsıntıya yol açan ünlü 18. maddeye ilişkin olanıdır. 18. madde işçilerin statüsüne ilişkin olan maddedir. İtalyan yasalarına göre, bir işçi, iş yerinin iflas etmesi veya kapanması halleri dışında hiçbir şekilde işten çıkarılamaz. İşçi istediği zaman çıkabilir. Öyleki bir iş yeri devredilirken bile, iş yerini satın alan kimse işçilerle birlikte almak zorunda. Tabii bu bir lutuf değil, işçi sınıfının uzun yıllar süren mücadelesi sonucu elde edilmiş temel haklardan sadece birisidir. Berlusconi bu maddeyi değiştirmek için harekete geçti. Gerekçe olarak da, bu maddenin işsizliğe yol açtığını söylüyordu. Ona göre patronlar işe aldıkları işçiyi bir daha çıkaramadıkları için yeni işçi almaya cesaret edemiyorlardı. Dolayısıyla bu da işsizliğe yol açıyordu. Şayet bu maddede bir esneklik

olursa iş yerleri daha fazla işçi istihdam edecek ve böylece işsizlik azalmış olacaktı. Berlusconi meseleyi böyle sunuyordu, lakin gerçekler başkaydı. Birinci olarak, seçimlerde bir yıl içinde bir milyon işsize iş bulacağını vaatmişti. Bu maddeyi değiştirirken inisiyatifi ele geçirecek, nasıl olsa yarın, öbür gün işten çıkartılması kolay olan işsizleri geçici olarak işe alıp sanal ve yanıltıcı bir durum yaratacaktı. Çünkü biliyoruz ki bu hükümet büyük sermayenin temsilcisidir. Dolayısı ile sermaye Berlusconi'ye bir nefes aldırmak için geçici olarak bir çok işsizi işe alacaktı.

İkincisi ve en önemli olanı; işçi sınıfının örgütlü gücünü kırmak. Bilindiği gibi İtalya'da işçi sendikaları oldukça güçlü. Sadece CGIL'in (sol sendika) üye sayısı 6 milyon civarında. Sol devrimci sendika COBAS'ın (özellikle ulaştırma ve metal sektörlerinde güçlü) üye sayısı 550 binin üzerinde. Ayrıca merkezde CISL ve UIL gibi sarı sendikalar var. Sermaye iktidarı, 18. maddede değiştirilerek ilk elden öncü işçileri işten çıkaracaktı, akabinde işten atılma psikolojisine kapılan işçiler süratle sendikalardan uzaklaşacaklardı (okuyucuya tuhaf gelecek ama İtalya'da işçilerin sendikaya katılmasını veya grev yapmasını engellemeye çalışmak önemli suçlardan biri). Böylece sendikaların kolu kanadı budanacak, caydırıcı güçleri ve önderlik fonksiyonları ortadan kalkacaktı. Ortam sermaye için tam bir cennete dönüşecekti. Bu, emperyalist sermayenin yaklaşık altmış yıldır gördüğü bir rüyadır. Tüm bu haklar ikinci dünya savaşında İtalyan partizanların ve emekçi halkının kahramanca mücadele ederek ülkeyi Mussolini ve Alman faşizminden kurtarması sonucu ve bu mücadelenin akabinde oluşan devrimci ortamın sayesinde kazanılmıştı.

Tasarının gündeme gelmesiyle birlikte, uzun yıllar merkez liberal sol hükümetin pasifiye ettiği işçi sınıfı, uzun süredir biriktirdiği öfkeyi derhal dışa vurdu. İlk önce Kasım 2001'de iki saatlik genel grev gerçekleştirildi. Greve katılma oranı yüzde 88 civarındaydı. Hükümet eylemi pek kale almadı ve tasarımı parlamentoya sunmada kararlı olduğunu açıkladı. Açıklama üzerine işçiler tüm İtalya'da meydanlara indi. Eylemlere karşı Berlusconi, "yasaları meydanlar değil parlamento yapar" şeklinde meydan okudu. İşte

o andan itibaren ülkenin gündemini işçi sınıfı hareketi belirlemeye başladı. Şubat 2002 de dört saatlik ikinci genel grev gündeme geldi. Bu kez katılım yüzde 90 idi. Aynı gün tüm İtalya'da sekiz milyon işçi meydanlara indi. Eylemler üzerine hükümetin Çalışma Bakanı Marroni, tasarımı "şu anda herhangi bir iş yerinde çalışan" işçileri kapsamayacak şekilde, sadece yeni işe alınacak işçiler ve on beş işçinin altında işçi çalıştıran müesseseleri kapsayacak şekilde değiştireceklerini açıkladı. Bu bir geri adımdı, fakat işçileri tatmin etmedi. Bu arada bir süredir eylemlere kerkhen katılan merkezdeki sarı sendikalar CSIL ve UIL Marroni'nin yeni önerisinin tartışılmaya değer olduğunu açıkladı. Bu sendikaların açıklamaları hükümet cephesinde bir sevince yol açarken, işçilerin cephesinde öfkeyle karşılandı. Hem hükümetin hem de sarı sendikaların açıklamaları üzerine, CGIL ve COBAS ortak bir açıklama yaparak; hükümetin yeni önerisinin bir manevra olduğunu ve hiçbir şekilde görüşme masasına oturmayacaklarını ve hükümetin derhal tasarımı tümenden geri çekmesini istediler. Hükümetin tasarımı geri çekmemesi üzerine CGIL ve COBAS 16 Nisan'da bir günlük genel grev çağrısı yaptı; aynı gün işçileri Roma'ya çağırdılar. Bu arada 18. maddenin taslak metninin yazarı (bu taslağa beyaz kitap deniliyor) Modena Üniversitesi profesörlerinden Marco de Biaggi, Mart ayında Bolonya'da korumasız bir ortamda esrarengiz bir şekilde öldürüldü. Olay yerinde bir duvar üzerinde Kızıl Tugaylar'ın ambleminin çizili olduğu görüldü. Birkaç gün sonrada Kızıl Tugaylar'ın işçileri destekleyen ve tasarımı savunan herkesin cezalandırılacağı yönündeki açıklaması geldi. Bu durum tasarımı parlametoda geçirmek için fırsat kollayan hükümet için "bulunmaz bir ortam" gibi değerlendirildi. Önce de Biaggi'nin ölümünü kullanarak duygusal bir ortam yaratıldı, ardından saldırıya geçerek, sendikaların ve işçilerin "sorumsuz" eylemlerinin ülkede terörizmi cesaretlendirdiğini ve ülke güvenliğinin yeniden tehlikeye girmesine zemin hazırladığını ileri sürdüler. Bu arada televizyonların ve yazılı basının psikolojik saldırılarını varın siz düşünün. Bu yeni durum üzerine sendikalarda karşı saldırıya geçerek, hükümetin de Biaggi'yi korumasız bırakarak öldürülmesine davetiye çıkardığını, şimdi de olayı kullanarak ta-

sarıyı geçirmeye çalışmakla suçladı. 16 Nisan 2002'de İtalya'da hayat tam anlamıyla durdu. İki buçuk milyon işçi Roma'ya adeta aktı. Bu İtalyan işçi sınıfı tarihinin en büyük toplu gösterisi idi. Eylemlere, seçimlerde Berlusconi'yi destekleyen bölgelerde katılımın yüzde 92 olması ve ihanet eden sendikaların üyelerinin tam destek vermesi, hükümeti tam anlamıyla şok etti. Papuç pahalı idi. Eylemlerin başarısı karşısında Çalışma Bakanı Marroni, "ortamın olgunlaşması ve toplumsal uzlaşmanın sağlanması" için tasarıyı ekim ayına kadar geri çektiğini açıkladı.

Tam ortalık biraz sakinleşti derken, FIAT otomobil fabrikalarının krizde olduğu ve birçok işçinin işten çıkarılacağı söylentileri altan alta yayılmaya başladı. Nitekim işçiler yaz tatilinden henüz dönmüşlerken, FIAT yönetiminin resmi açıklaması geldi. Açıklamaya göre şirketin bir süredir "zarar" ettiği, fabrikaların bazı bölümlerinin kısmen ve bazılarının da tamamen kapatılacağı, dolayısıyla 8 bin 100 işçinin işine son verileceği bildiriliyordu (FIAT'ta toplam işçi sayısı 35 bin). Oysa henüz üç yıl önce, liberal sol iktidardayken FIAT'a kapasite artırması ve yeni işçi istihdam etmesi için milyarlarca lire teşvik kredisi verilmiş, ayrıca tüketiciler eski arabalarını yenilesinler diye, eski kullanılmaz arabaları için o zaman hükümet tarafından üç milyon lire (3 bin Mark) ödeme yapılmıştı. Bu kampanya sonucunda FIAT'ın "punto" modelleri İtalya'yla birlikte tüm dünyada bir milyon üzerinde satış yapmıştı. Şimdi nasıl oluyordu da şirket krize girmişti? Çok geçmeden durum anlaşıldı. Emperyalist küreselleşmeciler FIAT'ı yutmaya hazırlanıyordu. Bilindiği gibi küreselleşme, dünya çapında her sektörde en fazla bir veya iki tekel bırakmayı amaçlıyor. Böylece ekonomik sistemi tamamen kontrol altına alan belli başlı tekeller, siyasi ve sosyal hayatı da denetim altına almayı planlıyorlar. İşte bu plan dahilinde ünlü dev General Motors, FIAT'ın çoğun-

Ortam sermaye için tam bir cennete dönüşecekti. Bu, emperyalist sermayenin yaklaşık altmış yıldır gördüğü bir rüyadır. Tüm bu haklar ikinci dünya savaşında İtalyan partizanların ve emekçi halkının kahramanca mücadele ederek ülkeyi Mussolini ve Alman faşizminden kurtarması sonucu ve bu mücadelenin akabinde oluşan devrimci ortamın sayesinde kazanılmıştı.

luk hisselerini satın almıştı. Önce FIAT'ın yeni otomobil modelleri üretmesi engellenmiş, ardından reklam ve promosyon kampanyaları durdurulmuştu. Böylece şirket adım adım pazarın dışına çıkarılmıştı. Böylelikle üretim bilinçli olarak durma noktasına getirilerek, işçilere kapının önü gösteriliyordu.

Burada önemli bir soru akla geliyor. Acaba General Motors bu kadar hisseyi satın aldıktan sonra ne yapacaktı? Pazarda bu kadar tanınmış bir markayı neden tamamen piyasanın dışına çıkaracaktı? En önemlisi de madem FIAT zarar ediyordu, neden bu kadar hisseyi satın almıştı? General Motors planını açıklamıyor. Bu bir ticari sırdır diyor. Yaygın düşünce General Motors'un, bu kadar tanınmış bir markayı piyasanın dışına çıkartamayacağı, üretimde fazla iş gücü gerektiren

bölümleri emek gücünün ucuz olduğu başta Romanya olmak üzere Doğu Avrupa'ya kaydıracağı, İtalya'da, sadece daha çok incelik ve yüksek teknoloji gerektiren, otomobillerin elektronik bölümlerinin üretilmesinin bırakacağı yönündedir. FIAT yönetimi şimdilik her ne kadar 8 bin 100 işçinin çıkarılacağını açıkladıysa da, uzmanlara göre, şu anda 35 bin civarında olan işçi sayısının önümüzdeki birkaç yıl içinde 7 ile 10 bin arası bir rakama indirileceği yönünde.

Durum biraz anlaşıldıktan sonra FIAT işçileri ilk tedirginlikleri üzerlerinden atıp mücadeleye koyuldular. Şu anda öyle bir noktadayız ki, ne eylemlerin gününü ne sayısını ne de biçimini akılda tutmak mümkün. FIAT'taki işten atılmalara karşı yürütülen mücadele ünlü 18. maddenin değiştirilmesine karşı yürütülen mücadele ile iç içe geçmiş durumda.

FIAT fabrikalarının merkezi Torino'da bulunuyor. Torino'da tüm sosyal hayat ekonomik hayat, FIAT'taki üretime göre şekillenmiş. FIAT'ın durması tüm şehrin durması anlamına ge-

liyor. Tüm yan sektörler, esnaflar, dükkanlar hemen her şey bu işletmelere bağlı. Sürekli işçi sınıfının mücadelesi ile isminden söz ettiren bu şehir şimdi tam anlamı ile ayakta. Burada her on günde bir genel grev oluyor. Tüm işletmeler, okullar, devlet daireleri, ulaşım, hemen her şey duruyor. Torino'daki FIAT fabrikaları tarihsel açıdan her dönem, komünist düşüncenin bir okulu olmuş ve İtalyan işçi sınıfı mücadelesinde her zaman bir motor güç görevi görmüştür. En tanınmış devrimciler, en yeni düşünceler hep bu okuldan çıkmıştır. Bu devrimci kaleyi savunmak uluslararası planda her devrimci işçinin görevidir.

FIAT krizinden etkilenen diğer bir yer de Sicilya Adası'nda bulunan Termine Merese'dir. Buradaki FIAT tesisinin tümünden kapatılması planlanıyor. İşini kaybedecek işçi sayısı 1 bin 138'dir. Termin Merese'de de her hafta bir gün bölgesel genel grev oluyor. Sicilya Adası'nda hayat tamamen duruyor; işçiler, otobanları kapatıyor, Ada'yı İtalya'ya bağlayan Messina Limanı'nı işgal ederek deniz trafiğini durduruyorlar. Bu bölge, seçimlerde sağ desteklemişti. Şimdi ise koalisyon liderlerinden herhangi birinin Ada'ya gitmesi pek mümkün görülüyor. Durumu anlamak için Sicilyalı bir proleterin kameralar önünde söyledikleri çok önemli; **"Ben bir eşşeğim, çünkü Berlusconi'ye oy verdim, bir patrondan medet umdum, şimdi ekmeğimizi alıyorlar, onları uyarıyorum, ekmeğimiz giderse bu Ada'da onlara ait hiçbir şey ayakta kalmaz"**.

FIAT krizinin etkilediği üçüncü kent ise Milano'ya bağlı Aresa kenti. Burada FIAT'ın Alfa Romeo markaları üretiliyor. Toplam işçi sayısı 3 bin 300 civarında. İşten atılacak işçi sayısı ise 1 bin 23. Alfa Aresa radikal sol sendika COBAS'ın İtalya'daki en önemli kalesi. Dolayısıyla bu fabrikanın işçileri en bilinçli işçiler. Burada da haftada bir gün genel grev oluyor. Krizin uluslararası bir kriz olduğunun bilincinde olan işçiler, grev günleri hem İtalya'yı İsviçre'ye bağlayan otobanı işgal ediyorlar, hem de Malpensa

uluslararası havaalanını işgal ederek hava trafiğini durduruyorlar. Buradaki amaç havaalanlarındaki yabancı yolcuları durumdan haberdar ederek mücadeleye uluslararası bir boyut kazandırmak. Buradaki mücadelenin başını kadın işçiler çekiyor, en çok işini kaybedecek olanlar onlar. Bu fabrikadan çok kararlı açıklamalar geliyor. İş yeri sendika temsilciliğinin açıklamasındaki şu cümle ilginç; **"Şayet fabrikanın bulunduğu alandan tek bir makina bile çıkartılırsa bu bizim için açık bir çatışma gerekçesi olur."** Zaten, sermayenin güvenlik tedbirlerini bu fabrika etrafında artırmış olması, buradaki mücadelenin bilinçliliğini ve kararlılığını ortaya koyuyor.

2 Aralık 2002 işçilerin son çalışma günü olacak. Şayet bir "çözüm" bulunamazsa 8 bin 100 işçi bu tarihte işini kaybedecek. Berlusconi panik içinde, konuya ilişkin söyleyebileceği hiçbir şey yok, yapacağız diyerek bir oyalama taktiği güdüyor. Ya-

pacağı bir şey yok, çünkü kriz, kendisinin savunduğu ve İtalya'da temsilciliğini yaptığı neoliberal küreselleşme politikalarının bir sonucudur. Muhalefetteki merkez sol zeytin dalı ittifakının liberal kanadı (D'Alema'nın "Demokratik solu", Rutelli'nin Margheritası) neoliberal rüzgarların etkisinde. Onların da dikkate değer bir önerileri yok. Orjinalleri varken, taklitlerinin ne hükmü olabilir ki? FIAT işçileri onlara da son derece kızgın. Öyle ki eylemlere katılmalarına dahi izin vermiyorlar. Gittikçe daha çok "merkez sağ"a benzediklerinden, muhalefette olmalarına rağmen, güç kaybetmeye devam ediyorlar.

Şimdilik görüşleri en çok dikkat çeken parti, zeytin dalı ittifakının dışında yer alan, reformist PRC (Komünist Yeniden Yapılanma Partisi). Bu parti, FIAT'ın otomobil pazarında önemli bir yeri olduğunu, dolayısı ile doğal bir krizin olamayacağını, görünürdeki krizin bilinçli yaratıldığını ve General Motors'un FIAT'ı yutma planının bir sonucu olduğunu savunuyor. Çözüm olarak da devletin FIAT yönetimine el koymasını ve yeni modeller geliştirerek üretime devam etmesini istiyor. Bu öneri hem işçiler hem de

İtalyan toplumu tarafından heyecanla karşılandı. Lakin ne hükümet ne de merkez sol muhalefet öneriye olumlu yaklaşmayınca, önerinin pratikte gerçekleşmeyeceği kısa zamanda anlaşıldı. Şu anda PRC önerisini savunmakla birlikte, FIAT yönetimini sıkıştırmak için yeni ve daha somut bir öneri ortaya attı. Öneriye göre, FIAT yönetiminin son yıllarda devletten aldığı tüm teşviklerin geri ödenmesi isteniyor. Kısacası işten çıkarılacak işçilerin, işsiz kaldıkları müddetçe en az 5 yıllık maaşlarının garanti altına alınması talep ediliyor. Maddi kaynak olarak da, bu grubun yönetiminde olan bir banka, bir sigorta şirketi ve ünlü Juventus spor klübü gösteriliyor. Bu öneri şu anda sendikalar tarafından savunuluyor. Doğaldır ki tüm bu gelişmeler sonucu, PRC gittikçe gücünü artırıyor.

Yukarıda hükümetin eylemler üzerine 18. madde değişikliğini ekim ayına kadar ertelediğini belirtmiştik. Ekim ayı geldiğinde hükümet yasayı yeniden gündeme getirdi. Buna işçiler 18 Kasım günü yeni bir sekiz saatlik genel grevle karşılık verdiler. Bu kez katılım yüzde 92 oldu. Hükümet bir kez daha geri adım atmak zorunda kaldı. Bu başarılı genel grevin ardından, bilindiği gibi küreselleşme karşıtları, emperyalist küreselleşme politikalarının yarattığı yıkıma karşı alternatif geliştirmek için 6 ile 10 Kasım tarihleri arasında Floransa'da bir Sosyal Forum gerçekleştirdiler. Forum çerçevesinde 9 Kasım'da yapılan savaşa karşı eyleme 1 milyonun üzerinde insan katıldı. Eylemlere genel olarak işçilerin, özel olarak da FIAT işçilerinin büyük katılım göstermeleri kayda değer bir gelişmeydi. Anlaşıyordu ki, işçiler bu mücadelede bilinç düzeylerini gittikçe artırmış, sadece kendi sorunlarıyla değil, toplumun diğer sorunlarıyla da ilgileniyorlardı. Burada Lenin'in o ünlü belirlemesi akla geliyor. *"İşçiler sadece kendi özgül sorunları ile değil, toplumun tüm diğer katmanlarının sorunları ile ve sosyal hayatın tüm diğer alanlarıyla ilgilendikleri ölçüde, gerçek öncülük görevlerini yerine getirmiş oluyorlar."*

Şimdi işçiler bir adım daha ileri atmak istiyorlar. Sendikalar diğer Avrupa ülkelerinin sendikaları ile FIAT işçilerini desteklemek için, tüm Avrupa çapında bir günlük genel grev gerçekleştirmek için görüşmeler yürütüyorlar. Büyük olasılıkla bu grev ocak ayında gerçekleşecek.

Tam bu noktada Avrupa'da yaşayan Türkiyeli işçilere **grevi örgütlemek ve katılmak** gibi somut görevler düşüyor. Bu grevin çağrı metni yayımlandığında Türkçe çevirisini sol basın üzerinden Türkiyeli işçilere iletacağız.

Sermaye iktidarı işçi sınıfının mücadelesi karşısında tam anlamıyla sıkışmış durumda. Onlar emekçilerin üzerine atmak için iri bir taş kaldırmışlardı, o taş şimdi **kendilerinin ayaklarına** düşmek üzeredir. Önümüzdeki ilk baharı çıkarmaları biraz zor görünüyor. Berlusconi bu nedenle Amerika'nın **savaş ipine** sarsılmış durumda. Savaş yoluyla, toplumsal muhalefetin dikkatini dağıtarak, nefes almaya çalışıyor.

İtalyan işçi sınıfı yürüttüğü mücadeleyle öne çıkmış bulunuyor. Şu anda hiç kuşku yok ki, İtalyan işçi sınıfı, Avrupa işçi sınıfının öncü birliği olma yolundadır. Belki bu mücadele bir sosyal devrime yol açacak nitelikten henüz yoksundur. Zira, devrim için başta gerçek bir komünist partisi olmak üzere, birçok objektif ve subjektif faktöre ihtiyaç vardır. Şüphesiz ki, bu hareketin çok yönlü ve bilimsel bir tahlilini yapmak önümüzde görev olarak duruyor. Burada amacımız sadece, Türkiyeli işçileri bu mücadele hakkında bilgilendirmek ve deneylerinden yararlandırmaktır. Bu mücadelenin kısa bir sürede sosyal bir devrime dönüşmeyeceğini belirtmiştik. Fakat bu mücadelenin, son yıllarda emperyalist burjuvazinin estirdiği, "tek kutuplu dünya ve devrimler tarihinin sona erdiği" şeklindeki ideolojik bombardımanına karşı tayin edici bir rol oynadığını yadsıyamayız. Bu mücadele son 15 yıldır dünya genelinde hareketin üzerine çökmüş olan ağır ve bunaltıcı havanın dağıtılmasına önemli katkıda bulunuyor. Sermayenin sağdan estirdiği rüzgarın yönünü, en azından bu coğrafyada sol'a çevirmiş bulunuyor. İşçi hareketinin mücadelesiyle sunduğu bu yeni devrimci iklim enternasyonal proletaryanın öne çıkmasında ve mücadele yeteneğini geliştirmesinde cesaret verici oluyor.

Evet, İtalya'da rüzgar artık soldan esiyor. İtalya işçi sınıfını izlemeye ve ondan öğrenmeye devam edelim. Zira gelecek baharın her zamanından daha sıcak geçeceği şimdiden bellidir.

Milano, 8 Kasım 2002

Latin Amerika'da ABD Saldırısı

Darbeler, Geri Çekilmeler,

Radikalleşme

- James Petras -

Çeviri: Sinan Gülen

GİRİŞ

Dünya genelindeki ABD askeri-politik saldırı çeşitlerinin Latin Amerika etrafında da olduğu açıktır. ABD saldırısının amaçları çürüten güçsüz rejimleri destekleyerek, bağımsız rejimleri dizginlemek, merkez solu baskı yaparak sağa kaydırmak ve ABD emperyalizmi ve ana yandaşlarına meydan okuyan filiz vermiş halk hareketlerini yıkmak ya da tecrit etmektir. Biz ABD'nin her bir ülkedeki saldırılarının özelliklerini tartışacağız ve sonra çağdaş Latin Amerika'daki saldırının spesifik ve genel nedenlerini açacağız. Sonuç bölümünde ABD'nin saldırılarına karşı alternatif politikaları tartışacağız.

ASKERİ-POLİTİK SALDIRI: FARKLI YAKLAŞIMLAR, TEK HEDEF

Latin Amerika'daki Amerikan askeri-politik saldırısının en göze çarpan görünümü farklı tak-

tiklerden faydalanarak, kendine bağlı rejimler kurmak ya da bu rejimleri sağlamlaştırmak ve emperyalist egemenlik karşıtı sosyo-politik halk hareketlerini yenilgiye uğratmaktır.

Çok şiddetli ABD müdahalelerinin hedefinde Kolombiya ve Venezüella da bulunmaktadır. Her iki ülkede de Washington'un politik, ekonomik ve ideolojik açıdan jeopolitik önemde yüksek çıkarları mevcuttur. Her iki ülke de Caribbean ve Andean ülkeleri olmakla karşı karşıyadır; tıpkı Brezilya gibi. Kolombiya'daki devrimci rejimin ortaya çıkması ya da Venezüella'daki ulusalcı rejimin istikrarı, komşu bölgelerdeki benzer dönüşümleri teşvik edebilir ve ABD'nin kendine bağlı rejimler yoluyla kontrolünü baltalayabilir. Dahası, önemli politik değişimler ABD'nin petrol üretimi ve çıkarımı üzerindeki kontrolü yalnızca Venezüella ve Kolombiya'yı değil; aynı zamanda basını özelleştirme sürecine muhalefet örgütleyebileceği Meksika ve Ekvator'u da etkileyebilirdi. Washington her ne pahasına olursa

James Petras; Brezilyalı Mülsüz İşçiler Hareketi içinde son 11 yıldır çalışmakta, bu çalışmaya ek olarak Arjantin'deki işsiz hareketi içerisinde faaliyet yürütüyor. Henry Veltmayer Marksist işçi/sol çalışmalar içinde 2002 Kenny Prize ödülünü alan "Küreselleşmenin İç Yüzü: 21 Yüzyılda Emperyalizm" kitabının ortak yazarıdır. Aynı zamanda toplama kısa hikayeler de yazmaktadır.

olsun Körfez Petrol üreticilerine –İran, Irak– ve savunmasızlığı gittikçe artan Suudi Arabistan’a karşı açıklanmamış bir savaş açıldığı bugünlerdeki güvenli petrol edinimini muhafaza etmek istemektedir.

Jeopolitik açıdan, Kolombiya ve Venezüella’daki sosyo-politik dönüşümler nihai olarak devrimci Küba ile entegrasyon anlaşmasına ön ayak olabilir. Bu da Washington’un en büyük kabusu. Tehlike Washington’un Küba’ya 40 yıldır devam eden ambargosu ve Latin Amerika’nın sömürge kontrolünün yeni aracı olan ABD sponsorluğundaki Amerika Serbest Ticaret Bölgesi’dir (FTAA).

Washington her iki ülkede de farklı stratejileri benimsemiş durumdadır. Kolombiya’daki halk isyanını yenilgiye uğratmak topyekün savaş stratejisini kapsamaktadır. Venezüella’da ise askeri darbe ile neticelendirilerek, birleşik bir sivil politik, ekonomik istikrarsızlık stratejik planı izlenmektedir.

Washington’un Kolombiya’daki karşı isyan stratejisi uyuşturucu karşıtı kampanya olarak işletilmiştir. Uyuşturucu karşıtı kampanya FARC’ın (Kolombiya Devrimci Askeri Güçleri) en güçlü olduğu bölgelerde merkezileştirilirken, Kolombiya Askeri Güçleri’nin paramiliter taşeronu tarafından kontrol altında tutulan alanlar adeta hesaba katılmamışlardır. 1990’ların sonlarında FARC’ın politik-askeri alandaki gelişimi Kolombiya hükümetini görüşme masasına zorlamış ve ABD’nin askeri yardım danışmanlarına bağlılığını artırmıştır. Washington’da (ve Kolombiya’da) “barış görüşmeleri”, FARC’ın kent güç merkezlerine saldırmasının önüne geçmek, Kolombiya Askeri Güçlerinin asker kapasitesini oluşturmak için zaman kazanmak ve ABD ordusunun askeri- yarı askeri güçleri ve askeri stratejisi üzerindeki etkisini sağlamlaştırmak ve geniş alana yayıp derinleştirmek için geçici bir taktik olarak görüldü. Hükümet barış görüşmecileri de El Salvador ve Guatemala’da olduğu gibi FARC’ı

seçim hakkı vererek, ayartmayı ve bölmeyi umdular. FARC, ‘80’lerin ortalarında 4 binden fazla solcu politik eylemcinin vahşice katledildiğini ve herhangi bir anlamlı toplumsal değişim getirmesi için seçim politikalarına dönen Orta Amerika Gerillaları’nın acı yenilgisini bildiği için teslim olmayı reddetti. FARC, kalıcı ve sürekli barışın ön koşulu olarak, devlet yapısında ve ekonomide reformlar yapılması konusunda ısrar etti. Bu demokratik ve sosyo-ekonomik reform önerileri politik yaşamda daha fazla militarizasyon ve ekonominin liberalleştirilmesini hedefleyen ABD ve Andres Pastrana rejimi için bütünüyle kabul edilemezdi.

Barış görüşmeleri boyunca, Washington ve Pastrana barış söylemini; köylerin, kasabaların zapt edilip yok edilmesiyle milyonlarca köylü ve sendikacının yerlerinden edilmesiyle, solcu sempatizan olduğundan şüpheli binlerce köylünün öldürülmesinden sorumlu paramiliter gruplara (Kolombiya ordusu yoluyla) yardım ve teşvik eylemiyle birleştirdi. Düşünce; FARC’ı askerden arındırılmış alanda tecrit etmek, sınırlara asker yetiştirmek, silahlandırmak ve yağma yapmak, stratejik hedefleri kimliklendirmek için ileri teknolojiye elektronik haritalar sağlamak ve sonra da görüşmeleri kesip kara ve hava atağıyla bölgede yıldırım savaşı yapmak, FARC liderlerini ele geçirip ya da öldürüp, kaçan isyancıları demoralize etmektir. Söylemeye gerek yok ki, taktik suya düştü. Gerillalar barış bölgesi dışında da aktif olmayı sürdürdü; askerden arındırılmış alanda da güçlerini sağlamlaştırdılar ve Pastrana barış görüşmelerini kestiginde ciddi kayıplar vermediler.

Washington Kolombiya’yı Latin Amerika’daki politik-askeri saldırıları için deneme yeri olarak belirledi. Bunun nedeni FARC’ın iktidar için mücadele eden en güçlü anti-empyralist oluşum olması ve FARC’ın kontrolü altındaki bölgenin Venezüella’ya komşu olması ve de Başkan Hugo Chavez’in bir müttefiki olarak fark

edilmesiydi. FARC'ın yenilgiye uğraması Washington'un Venezüella üzerindeki dış baskısını artırmasına ve içerde istikrarsızlık kampanyasını güçlendirmesine olanak sağlayacaktı.

Kolombiya rejiminin politik temel olarak –yüksek askeri bütçe sonucunda sürekli gerileme ve toplumsal geriye dönüşlerden dolayı– askeri desteği artırması için ABD'yi kemirmektedir. Bütün Kolombiya ekonomisi şu anda ABD'nin askeri stratejisine daha az önemli gelmekte ve askeri strateji önüne gelen her şeyi yıkan topyekün savaş politikasınca yönetilmektedir. Bu bütün Kolombiya sivil ve ekonomik meselelerinin Washington'a, FARC'a karşı savaş, kazanmasında temel ilgileri arasında ikincil olduğu anlamına gelmektedir.

FARC'ın belirli gücü ve tecrübeleri ve lideri Manuel Marulanda'nın; yenilmesi güçlü stratejik kapasitesi ve genel kurmayının, ABD-Kolombiya savaşı, ABD'nin hızla artarak devam eden müdahalesinin, paramiliter terörü artarak kullanması ve daha büyük fark gözetmeden sivil hedeflerin bombalanması, sürdürüleceğini ve kanlı olacağı sözlerini ispat etmektedir. Buna rağmen bir askeri zafer ABD için oldukça şüpheli gözüküyor; sonuç belki de Afganistan'dan çok Vietnam'a yakın olabilir.

Washington saldırısının ilk işareti, bu saldırının Kolombiya'da bumerang etkisi gösterebileceğidir. İki haftadan kısa sürede Washington'un, Başkan Pastrana'ya, barış görüşmelerini sonlandırması ve askerden arındırılmış bölgenin savaş alanı olduğunu açıklaması yolundaki baskısından sonra, bölgedeki ilk kıtanın generali istifa etti ve açıkça askeri bir zaferin imkansız olduğunu beyan etti. FARC'ın barış görüşmelerinin sona ermesinden sonraki başarılı saldırısı, Kolombiya'da ABD büyük elçisinin Kolombiya planının yenilgiye uğradığını kabul etmesine neden oldu.

Kolombiya'daki önüne gelen her şeyi yıkan askeri stratejiye karşı olarak, Washington Venezüella'da Başkan Chavez'i yıkmak için bir sivil –askeri yaklaşım göstermektedir. Chavez liberal nasyonalisttir; tarafsız Ortodoks ekonomi politikası izlerken, dış politikada bağımsız bir ulusal-

cı politika izlemektedir. ABD stratejisi çok safhalıdır ve araçları, çağdaş ve ekonomik saldırıları, ordudaki çatlakları provoke etme gayretiyle birleştirir; bütün amaçları bir askeri darbeyi cesaretlendirmektir.

Savaşın ilk aşaması taşeron firma ve profesyonel gruplarla yakın koordine edilmiş eylemler yoluyla ekonomiyi istikrarlaştırma ve sendika patronlarını rüşvetle ele geçirmektir. Amaç ise halk muhalefetini hareketlendirmek ve halkın dikkatlerini medyayla ülkedeki, istikrarsızlığa odaklamak, böylece çatışmalı bir ortam içersinde karlarının azalmasından korkan daha az politize olmuş kapitalistlerin yatırımlarını önlemektir. Kitle haber alma araçları Chavez rejimini devirmek için sistematik bir propaganda ile meşgul

olmakta ve iktidarın vahşice zorahlımının tarafları durumundadır. Hükümet ve halk, kitle haber alma araçlarının Washington'un özellikle ABD etkisindeki Inter Amerikan Basın Ajansı yoluyla “ifade özgürlüğü ihlali” karşıtı uluslararası bir kampanya yönetimine izin

veren yıkıcı davranışlarını protesto etmektedir.

Bush yönetim stratejisinin ikinci aşaması istikrarsızlıktan direkt bir askeri darbeye hareket etmektir. Bu, iki adımdan oluşur: birinci adım ABD istihbarat uzmanlarını, emekli subaylar ve “ayrılanlar” diye etiketlenmiş ordunun daha geri branşlarından -Venezüella durumunda, hava gücü ve donanma- aktif çalışanlar arasındakileri harekete geçirmektir. Düşünce, askeri komutayı bir politik tartışmaya zorlamak, diğer aynı kafadaki çalışanları, ihraç edilmiş subayları savunmaları için kışkırtmak ve kitle haber alma araçları ve firmaları istikrarsızlık ve Chavez'in düşmesinin eli kulağında olduğu mesajları için güçlendirmek, böylece daha fazla sermaye kaçışını teşvik etmektir. İkinci adım otoriter deniz ve hava güçleri görevlilerini ordu üzerinde baskı yapması için organize etmek- Chavez destekçilerini ana siperi- taraftarlar kazanmak, apolitik görevlileri tarafsızlaştırmak ve Chavez'in adamlarını tecrit etmektir. Washington'un iki adımlı yaklaşımı, ABD'nin aktif askeri desteği ile bir “geçişli sivil –askeri cunta” kurallarının olduğu askeri bir darbe ile son noktasına varmaktadır.

ABD'nin Chavez'i devirme saldırıları, Ekim başında Washington'un –terör karşıtı savaş dediği- dünya çapındaki sömürgeci saldırısını savunmayı reddetmesi üzerinde temellendi.

Washington kendi iç stratejisine bağlı bir dış strateji geliştirdi. Milli Savunma Bakanı Colin Powell, Chavez'i bir otorite gibi açıkça suçlamış ve hem Powell hem de IMF açıkça bir "geçiş hükümeti için desteklerini belirtmişlerdir. ABD desteğinin açık bir işareti bir darbe geliştirme umududur. ABD özel güçleri şu anda Ekvador, Kolombiya, Peru, Panama, Afganistan, Yemen, Filipinler Gürcistan, Özbekistan ve diğer Orta Asya yandaş devletlerinde operasyon gerçekleştirmektedir. Bu o kadar benzer ki, darbe girişimi olayında, Pentagon darbeye kılavuzluk edecek ve sivil kişiliklere uygun konfigürasyonda propaganda ortaya konmasını sağlayacak, politik danışmanlar ve taktik elemanlar gönderecektir. Venezüella rejiminin karşı karşıya olduğu tehlikeler, Washington'un her gün propaganda ateşinin ve bolca provokatif eylemlerin olduğu politik yıpratma savaşı içinde Chavez sadık yığın hareketleriyle bağlarını ve aktif örgütlü desteklerini kuvvetlendirmek için, radikal sosyo-ekonomik politikalar üretmek zorundadır. Amerika yönetimindeki saldırı halkın desteğini bitirmek ve ordunun moralini bozmak için psikolojik silah olarak daimi gerginliği yaratmasına bağlıdır.

Chavez'in ABD'ye ters düşen bağımsız dış politikası: Kolombiya Planı'na muhalefet; ABD'nin Afganistan'daki savaşına karşı yorumu; Irak, Libya, İran ve Küba ile samimi ilişkileri ve ABD'nin Venezüella hava sahasını kullanmasına izin vermemesidir. Maalesef Chavez, bu dış politikasını varoşlarda yaşayan milyonlarca işsiz ve düşük ücretle çalışan işçi taraftarlarının refahını sağlayacak bir dizi kapsamlı sosyo-ekonomik reformlarla, layıkıyla tamamlayamamıştır. ABD'nin Chavez'i devirme saldırıları, Ekim başında Washington'un –terör karşıtı savaş dediği– dünya çapındaki sömürgeci saldırısını savunmayı reddetmesi üzerinde temellendi. Başkan Chavez'in yakın danışmanları Washington'dan yüksek mevkide bir görevlinin Chavez'i ziyaret ettiğini ve açıkça Chavez'e "Başkan Bush'a karşı muhalefeti çok pahalıya ödeyeceğini" söylediğini bana bildirdi. Kısaca, ondan sonra bölgesel iş federasyonu ve sendika ağları kampanyalarını başlattılar –hem de Başkan Chavez'in çok iyi bir vergi reformu düzenlemesine, kısmi toprak reformu yapmış olmasına rağmen.

Açıkça, Chavez'in bir koltukta iki karpuz taşımaya çalışması, bağımsız dış politika ile iç li-

beral reform politikası, onu ABD karşısında saldırılara açık duruma getirir. ABD'nin Venezüella'daki sömürgeci taktikleri esas itibariyle Kolombiya'dakinden ayrılmaktadır; çünkü birisinde yandaş bir devleti halk isyanına karşı savunurken, diğerinde bir darbe kışkırtmak için sivil bir hareket yaratmaya çalışmaktadır. Bunun yanında stratejik olarak politik hedef ise aynı: Ülkesini FTAA içinde toplanan sömürgeci projeye tabi edecek ve Latin Amerika İmparatorluğu güvenliğinde istekli bir kul, belki de yeni deniz aşırı savaşlar için paralı askerler sağlayacak bir yandaş rejimi güçlendirmek.

Arjantin, Washington'un müdahale etmekte olduğu üçüncü ülkedir. 19-20 Aralık 2001'deki halk yığınlarının ayaklanmasını ve beş yandaş başkanın düşüşünü takiben Washington milyarlarca USD varlığının ABD şirketlerine akmaya devam ettiği, Avrupa şirketlerine zarar verdiği ve Arjantin'deki ekonomik ve politik sistemin ayrıcalıklı durumunu yeniden güvenilir hale getirmek için hazırlanmış çok yönlü bir strateji üzerinde çalışmaya başladı. ABD yandaşı Fernando De La Rúa'nın Eduardo Duhalde'nin zayıf rejimlerinin çöküşü Washington'un kanlı diktatörlük günlerinden bugüne nispeten sağlam olan tam anlamıyla kontrol altındaki yandaşlarına (eski Başkan Carlos Menem ve eski ekonomi başkanı Ricardo Lopez Murphy) ve askeri istihbarat araçlarına dönmesine yol açtı.

Washington'un Duhalde ile sorunu, onun popülist önlemlerini düzeltmek değildir (Duhalde kısmi borç ödemelerini kabul etmiş, ABD'nin küresel saldırılarına koşulsuz destek vermeye ant içmiş, harcamanın kısıtlanmasını vs önermiştir.). ABD'nin sorunu şu ki; Duhalde etkili olarak IMF'ye ve Wall Street'a (borsa) taahhütlerini yerine getirememektedir. Halk hareketleri kitlesellik, eylemlilik, örgütlülük ve radikallik yönünden gelişmektedir. Toplantılarında acil sorunlar gibi belli başlı başlıklar yükseliyordu. Halkın talepleri dış borçların iptali, bankaların ve stratejik ekonomi sektörlerinin ulusallaştırılması ve gelirin yeniden dağılımını içermektedir. Kısaca ABD'nin FTAA yoluyla kontrolünü yaimaya ve derinleştirmeye ittiği bir zamanda neoliberal modelin reddi.

Şüphesiz ki Duhalde rejimi, IMF'nin talepleriyle karşı karşıya gelmeye hazırlanıyor; ama

Duhalde bütün paketi uygulamak, iflas eden bankaları kurtarmak için ve Washington'un ve IMF'nin talep ettiği koşullar altında gittikçe güçsüzleşecektir. Bütçe kısıtlamaları, öğretmenler ve kamu emekçileri arasında birçok gösteriyi alevlendirmekte; iflastan kurtarılan yabancı bankalar özel tasarruflara el koymaya devam etmekte, taşradaki bütçelerin rastgele kısılması daha büyük işsizliği, açlığı ve isyanı kışkırtmaktadır. Duhalde rejimi baskının dozunu artırmış kendi sokak haydutlarını serbest bırakmıştır; ama hareketler hala çoğalmakta ve meşruluğun ince kaplaması çözülmektedir. CIA yöneticisi J. Tenet, Arjantin'deki istikrarsızlıkla ABD "dalgınlığına" işaret etmiştir. ABD'nin Arjantin'deki istihbarat araçları deneme balonları yüzdürüyor, askeri darbe söylentilerine cevabı değerlendiriyor. Bu, araştırma hareketi askeri, finansal ve ekonomik üst tabaka arasında bir konsensüs sağlamak için düzenlenmiştir –ABD' ve Avrupa'yla özellikle İspanyollar, bankerler ve çok uluslularla– ABD'li ve Avrupalı kitle haber alma örgütleri Washington'un geliştirdiği stratejiyle -sivil rejimin kaos, enkaz ve kronik istikrarsızlığını- yazarak gürültü çıkarmaya başlamışlardır.

Washington, Duhalde eğer istifa eder ya da kendisi tarafından devrilirse çağdaş askeri rejime işaret ediyor. Washington'un stratejisi halk muhalefetinin başını kesmektir. Plan ise üç "M" ile özetlenebilir.: Menem, Murphy ve (military) ordu. Bu üç "M" nin orta sınıf kent yoksulları arasında hiçbir desteklerinin olmaması, onların bir baskı rejimi kuracağı anlamına geliyor.

Özetle, Washington iki hat üzerinde çalışmaktadır: bir tarafta Duhalde'ye baskı yaparak bütün diktatoryal güçlerini eline alıp talepleri ona uydurmak ve diğer taraftan yeni bir otoriter işkence rejiminin koşullarını hazırlamak.

Yandaş askeri diktatörlük rejimine çağdaş bir görünüm ile geri dönmesi Bush yönetimini demokrasiyi serbest pazarı savunma hakkından alı koyamayacaktır. ABD kitle haber alma örgütleri bu ve bunun her çeşit motifiyle süsleyebilir, süsleyecektir de.

Washington'un askeri stratejisi; yandaş rejimlerin halkına ait haklarını soyup soğana çevirdiği Washington'un Latin Amerika'daki serbest pazar formülünü empoze ettiği, Ekvador, Bolivya, Paraguay gibi ülkelerde de ABD'nin himaye-

ciliği ve yardım ödenekleri besbellidir. Brezilya ve Meksika'da, Washington politik ve diplomatik araçlardaki ağırlığına güveniyor. Meksika'da, Washington'un Vicente Fox yönetiminin ekonomik politikalarında hakkı vardır ve bir de gerçek bir ajanı, Dışişleri Bakanı Jorge Castaneda. Bütünleyle anlaşma düşünüldüğünde Fox ve Castaneda için ABD siyasetine Meksika hedefini rüşvet olarak vermek sorun değildir. Sorunun ne olduğu bu politikayı hayata geçirmenin rejime faydasıdır. Fox'un Güney Meksika'yı ve Orta Amerika'yı ABD'nin büyük bir montaj sanayisine, turizm ve petrol merkezi (Puebla-Panama Planı)'ne çevirme çabası, katı bir muhalefet ile karşı karşıyadır. Amerikan sermayesinin, ucuz işgücü sahibi Çin'e kayması, Meksika sınır kasabalarındaki geniş çapta işsizi kışkırtmıştır. Bütünleşmenin, sözde karşılıklı faydaları açıkça yoktur. ABD'nin mısır üretiminde ve diğer tarımsal ürünlerde dampinge gitmesi Meksikalı çiftçileri ve yoksul köylüleri mahvetmiştir. ABD'nin Meksika ekonomisinin bütün sektörlerini (finans, iletişim, hizmet vs) teslim alması kârın ve mülkiyet ödemelerinin dışarıya akmasına yol açmıştır.

Dışişlerinde, Washington'un etkisi, Castaneda'nın ABD Savunma Bakanlığı ve CIA'nin politikalarını kabaca telaffuz ettiği zaman kadar hiçbir zaman daha büyük olmadı –ABD'nin Afganistan politikasına ve herhangi bir gelecekteki askeri müdahalelerine ve Küba iç politikasına kabaca müdahale etmesine koşulsuz destek vermesi, Küba ve Meksika arasındaki diplomatik ilişkilerdeki geçtiğimiz tarihte en kötü olayı provoke etmesi gibi– Castaneda'nın Meksika politik tabasının büyük bir bölümünün eleştirisi ve istifa çağrısı altında, Amerika'nın anti-Küba müdahaleleri geri tepti. Fakat, açıktır ki, Fox yönetiminin ABD'nin böylesine fütursuzca kışkırtıcı politikası karşısında safça durması, Meksika politik sistemindeki boşluğun Washington tarafından işgal edildiğini göstermektedir. ABD şirketlerinin, bankalarının ve pek çok bölgesel yandaş politikacılarının güçlü duruşu Meksika'nın yeniden sömürgeleştirmesini –gittikçe inatçı ve fakirleştiren işgücüne karşı– kolaylaştırır.

Brezilya'da ABD hem politik hem de ekonomik alanda aktif durumdadır. ABD'nin Başkan Fernando Henrig ve Cardoso'yu desteklemesi eş görülmemiş sonuçlar doğurmuştur: ilkeli kamu iletişim araçlarının finansal, doğal kaynaklarının

ve ticari alanlarının satılması gibi. Daha da özel olarak, ABD ve Avrupa sermayesi ve Brezilya medya imparatorlukları büyük sanayi sektörleri arasındaki bağlantı politik tabaka üzerinde ve seçime şekil vermede güçlü etkiye sahiptir. Bu güç bloku merkez soldaki partilerin seçim politikalarını sağa kaymayı yani ulusal seçimleri kazanabilmek için medya girişini ve finansal desteği sağlamayı başarmıştır. Brezilya üzerindeki Amerikan egemenliği politik bir süreçtir. Etki bölgesel ve yerel güç olan komisyoncular ve ulusal medya tekellerine doğru hareket etmektedir. ABD saldırısının bugünkü en büyük fethi sözde İşçi Partisi'nin önderliği ve bilhassa onun başkan adayı Luiz Inacio Lula da Silva'dır. ABD saldırısına yanıt olarak Lula sağcı Liberal Parti'den, kendi ikinci başkanlığı için bir milyon dolarlık kodamayı seçti. Henry Kissenger ile bir görüşme isteyerek IMF'ye bağlılığını açıklayarak, dış borçlar ve özelleştirme için şeref sözleri vererek Lula'nın gözüne girmeye çalıştı. Lula'nın sağ kolu ve İşçi Partisi, bütün büyük seçim partilerinin yürüncesinde kalmasını ve itirazsız ABD'nin politik tabaka üzerindeki hegemonyasını garanti etmesini ima etti.

Özetle, ABD sömürgeci saldırısı farklı ülkelerde çeşitli askeri ve politik içeriklerde çeşitli taktikler ve yaklaşımlar benimsemiştir. Washington askeri müdahaleye ve askeri darbelere (her zaman biraz sivil görünümü) büyük önem verirken aynı zamanda politik ve diplomatik yandaşlarını silahlandırmaya politik düşmanlarına karşı yönelmeye devam etmektedir.

Direkt ekonomik egemenlik üzerinde temellenmiş bir imparatorluk kurma stratejik hedefi çok çeşitlilikte politik, sosyal ve askeri engelle karşı karşıya kalmaktadır, bilhassa Kolombiya'da, Venezüella'da ve Arjantin'de olduğu gibi. Başka bir deyişle, gücün sömürgeci planı ger-

çekleşmekten uzaktır. İçeriğinde imparatorluğun geçmiş sosyo-ekonomik yıkımlarının, kolay ilerleme ya da kaçınılmaz bir zafere sahip olmak için herhangi bir haklılık sağlamak amacıyla uygun alan yaratmadığı bir dizi çekişmeli ilişkilerin ağına düşmüştür. Bilakis halihazırdaki sömürgeci saldırı bazı yönleriyle önümüzdeki yıllarda, şiddetli geri çekilmelerin ve bazı ülkelerdeki orta sınıflar arasındaki daha önceki taraftarlar muhalefetinin gelişmesi sonucudur.

İMPARATORLUĞUN ÇÖKÜŞÜ: SÖMÜRGEÇİ SALDIRININ İLKELERİ

ABD'nin Venezüella'daki sömürgeci taktikleri esas itibariyle Kolombiya'dakinden ayrılmaktadır; çünkü birisinde yandaş bir devleti halk isyanına karşı savunurken, diğerinde bir darbe kıskırtmak için sivil bir hareket yaratmaya çalışmaktadır. Bunun yanında stratejik olarak politik hedef ise aynı: Ülkelerini FTAA içinde toplanan sömürgeci projeye tabi edecek ve Latin Amerika İmparatorluğu güvenliğinde istekli bir kul, belki de yeni deniz aşırı savaşlar için paralı askerler sağlayacak bir yandaş rejimi güçlendirmek.

Latin Amerika'daki ABD askeri politik saldırısı kendi sömürgeci gücünü askeri esaslar ve yandaş politik rejimler yoluyla yaymak ve sağlamlaştırmak için yaptığı dünya çapında bir kampanyanın parçasıdır. Kampanya 7 Ekim 2001'de Afganistan'ın bombalanması ve sonraki işgalle başladı. ABD uydu yapımını, Washington'un birdenbire aksine bertaraf ettiği Rus bağlantılarının

olduğu Orta Asya'ya yaydı, askeri üsler ve rejimlerle yandaşlık ilişkileri kurdu. Askeri müdahalelerin benzer süreçlerinde, Filipinler'de, Yemen'de, Gürcistan'da, işgal esaslı ve patron-müşteri ilişkileri kuruldu. 7 Ekim 2001'den önce Washington, Latin Amerika'da, Ekvador, Peru, Druba, El Salvador ve Kuzey Brezilya'da askeri üsler kurmuştu. Daha da önemlisi, yeni üslerin yerleri Kolombiya ordusunun ve halk isyanlarına karşı savaşan paramiliter güçlerin isyan karşıtı operasyonlarını finanse etmede, eğitmede ve yönetmede geniş ve doğrudan operasyonel bir role de eşlik etmektedir.

ABD gücünün büyüyen bir kısmı anti-empyalist rejimler olan Küba ve Venezüella'daki gibi Latin Amerika'nın birçok kısmında ilerlemiş halk hareketlerini önlemek için yönetiliyorlar.

Bundan başka, saldırı arayışları, yalnızca kaybet-tiği etkiyi geri kazanmak için değil, aynı zaman-da dünya çapında üstün bir imparatorluğu kabul ettirmek için, yeni stratejik güç merkezleri kur-mak içindir.

ABD askeri-politik saldırısının Latin Ameri-ka'da ilk amacı, kendi yandaş rejimlerinin itibar kaybettiği ve güçsüzleştiği ve sömürgeci çok ta-raflı ekonomik kurumların toplumsal muhalefet içinde makro ekonomik politikalarını kontrol et-me kapasitelerini kaybettiği bölgelerde hakimi-yetini geri al-maktır. Uzun bir dönem ABD as-keri hazırlığı po-litik bir amaca sahiptir: İtibar kaybetmiş rejim-leri desteklemek, güçsüz yandaş rejimleri daha otoriter sivil-as-keri cuntalarla değiştirmek ve Washington'un politikalarına karşı çıkan bağımsız ulusal hükümetleri devir-mektir.

ABD yandaş rejimlerin başarısız neoliberal ekonomik model içerisinde güçsüzleştiği, halkın oylarındaki dikey çöküşün tescillenmesi, yerel sermayenin dışarıya gitmesinin artması ve en önemlisi bazı ülkelerdeki artan dinç yığın hare-ketlerinin dövüşkenliğinin rejim otoritesine ya da devlet gücüne yönelmesi bunu göstermek-tir.

İmparatorluğun uydu yapımı projesine en güçlü ve en organize meydan okuma Kolombi-ya'da olmaktadır. Sivil askeri rejime karşı top-lumsal muhalefet, hükümet tarafından kredileri kesilerek, ucuz ABD yiyecek ithalatına ve az miktardaki ihracat mallarına açılan kapı yüzün-den zayıflatılmış, birçok kesimden oluşmuş bir tarım hareketi (çiftçiler, köylüler ve tarım işçile-rini kapsayan) içinde kurulmuştur. Muhalefet, militan sendikal mücadeleyi, özellikle petrolde, kamu işçilerini, tarım ve sanayi birliklerini kap-samaktadır. Ancak günümüz Latin Amerikan tari-hinde en önemli muhalefet en güçlü ve iyi ör-

gütlenmiş şekilde gerilla hareketinde bulunmak-tır, FARC'ın ve daha küçük Ulusal Özgürlük Hareketi'nin (ELN) 20 binden fazla savaşçısı bu-lunmaktadır. İsyan karşıtı uzmanların ana konu-su gerillalara sempati duyan yüz binlerce köylü-yü kırsal bölgeden zorla çıkartması için ve ileri-ci kent varoşlarında yaşayanları, öğrenci liderle-rini, insan hakları çalışanlarını, ve sendika liderle-rini öldürmeleri için paramiliter ölüm timleri-ni yönetmektir. Paramiliter güçlerin şiddeti, ge-rillaları doğal kitle temellerinden, yiyecek ve ye-

ni üye kaynakla-rından tecrit et-mek, Silahlı Güçlerin gerilla-lara doğrudan saldırabilmesini sağlamaya yö-ne-tildi.

Askeri şid-detin derinliği ve hareket serbest-liği –1960'tan beri 40 bin sivil katledildi– geril-laların işçiler ve

köylülerin arasında geçmişte ve bugün derin kökler salmış olduğu düzeyi işaret etmektedir. Gerillalar ülkenin kırsal belediyelerini ya kontrol altında tutuyorlar ya da belediyelerde etkili du-rumdalar ve yaygın yok etme kampanyalarına rağmen kayıp ve herhangi bir önemli yenilgi al-madılar. Zıt olarak, gerillalar başkent Bogota'ya 40 milden daha yakın mesafede aktif durumda-lar, büyük karayolları kontrolleri altında ve ülke-nin çok geniş çevresinde oldukça etkinler. İsyan-cılar hareket içindeyken savaş pozisyonundan çok, doğrusu, ülkenin bir çok bölgesinde ikili iktidar sistemini kurmuşlar. Dahası, isyancılar ara-zi bilgisi, yöre insanına yakınlık konusunda avantajlara ve ABD'nin –çoğunlukla mecburi as-kerlerden oluşan ordusunun– teknolojik ve sayı-sal üstünlüğünden çok bedel ödeyen, stratejik açıdan üstün liderliğe sahiptir. ABD asker ve su-baylarının büyük telkini, rejimi destekleme, onun iki yıllık gerilemesini, sivil hoşnutsuzluk ve gerilla saldırıları karşısında bozulmasını ve çökmesini önlemek yönünde olmuştur.

Venezuela'daki Chavez rejimi ABD'nin kü-resel ölçekli dış politikasına meydan okumuştur.

Chavez hükümeti Irak, İran ve Libya'yı ziyaret etmiş böylece Amerikan boykotunu kırmıştır. Chavez ABD'nin Afganistan'a düzenlediği askeri müdahaleye ("teröre yanıt daha fazla terör değildir") diyerek karşı çıkmıştır. ABD'nin isyan karşıtı askeri stratejisine muhalefet etmiş, ABD uçaklarının Venezuela hava sahası üzerinden uçmasına izin vermemiş, FTAA'nın acil görevlerini reddetmiş, Küba'yla yakın bağları geliştirmiş ve Kolombiya'da rejim ile gerillalar arasındaki uyuşmazlığa arabuluculuk etmeyi önermiştir.

Daha genel şartlarda, Chavez, OPEC'i güçlendirmiş ve karar verme kapasitesini yeniden canlandırmıştır ve her şeyin üstünde, Bush-Rumsfeld'in dünya egemenliğini kurmak için "haçlı seferine" boyun eğmeyi reddetmiştir. Sonraki durum, ABD'nin geçici olarak büyük elçisini geri çekmesine ve Chavez'i kariyerli bir diplomattan çok, mafyayı andıran bir tarzda tehdit etmek için Savunma Bakanlığı'nın üst düzey bir delegesini göndermesine yol açmıştır.

ABD etkisinin keskin düşüşüne tanıklık eden üçüncü ülke Arjantin'dir. Yandaş De La Rúa rejiminin ve onun başkan arkadaşlarının çöküşünün çanları Washington için çalmaktadır. Duhalde'nin başa gelmesi ve Washington ve IMF'ye verdiği ödünler, ABD'yi teskin etmemiştir. Duhalde rejiminin yığın hareketlerine etkili bir şekilde son vermede karasız ve yeteneksiz olduğu Washington tarafından fark edilmektedir. En önemli politik gerçek orta sınıfın çok büyük bir kısmının neoliberalizme ve onun deniz aşırı kurucularına karşı çıkması ve onlara yakın bütün yerel politikacıları reddetmesidir. ABD ve generallerinin sola kargaşalık ve şiddetten dolayı kabahat bulabildikleri 1976'daki darbeden farklı olarak, 2002'de rejim, orta sınıfın tasarruflarına el koyan, yaşam standartlarını düşüren ve orta sınıfın toplantılarını ve yürüyüşlerini şiddetle bastıran Amerikancı sağcı bir rejimdir. ABD destekli bir sivil askeri darbe, gerçekte sosyal temelli bir desteği olmayan politik bir boşlukta yer ala-

cak ve yalnızca bütün sivil toplum örgütlerine karşı şiddetli baskıya bağlı olacaktır. ABD yandaş politikacıların mutlak politik itibar kaybı ve jenosit yanlısı askeri komutanlar, Washington'un şimdi ve yakın gelecekte sosyopolitik güçlerle çok kötü bir ilişki içerisinde olduğunu ve olacağını anlatmaktadır. Bu bağlamda, Washington'un kuvvetle muhtemel stratejisi; Duhalde'yi muhalefeti hareketsizleştirmek için artan şiddetli baskıcı önlemler almaya çağırarak ve böylece yeni IMF kredileri umudu içerisinde, koşulların, yabancı bankaların koşullarına uygun hale gelmesini sağlamak olacak.

Özetle, ABD sömürgeci saldırısı farklı ülkelerde çeşitli askeri ve politik içeriklerde çeşitli taktikler ve yaklaşımlar benimsemiştir. Washington askeri müdahaleye ve askeri darbelere (her zaman biraz sivil görünümlü) büyük önem verirken aynı zamanda politik ve diplomatik yandaşlarını silahlandırmaya politik düşmanlarına karşı yöneltmeye devam etmektedir.

Diğer olası senaryo ise merkez-sol koalisyonunun yeni versiyonunun iktidara geleceği yeni bir seçim olabilir ve Washington bundan sonra yıpratma politikasına başvuracak –yatırımları, kredileri baltalamak vb.– böylece kaos ve başarsız politikalar bağlamında bir askeri darbeye başlamak için hoşnutsuzluğu provo-

ke edecektir.

Bu bağlamda, yığın hareketi ile Washington arasında sivil haklardaki boşluğu kimin dolduracağını görmek için bir yarış olmaktadır. ABD sosyal temeli olmayan zayıflatılmış devletin gücüne sahiptir. Yığın hareketleri halk desteğine sahiptir; ancak devlet iktidarını yönetecek durumda örgütlü bir ulusal önderliğe sahip değildir.

Kolombiya, Venezuela ve Arjantin açıkça ABD'nin etkisinin ve gücünün azaldığını yansıtmaktadır. Bununla beraber, alternatif güçler diğer bütün Latin Amerika ülkelerinde ilerlemektedir. ABD'nin Paraguay, Bolivya, Ekvador ve Peru'daki yandaş rejimlerinin itibar kaybettiğinin ve Washington'un görülecek işlerinin yerine getirilmesinde, çok az bir halk desteği olduğunun açık işaretleri vardır. Dahası, Paraguay, Bolivya ve Ekvador'da gerici yasaların engellenmesi için, doğrudan eylem güçlerini gösterdiği, her kesimden etkili yığın hareketleri vardır. Bu hareketler etkiliyken, güçleri, bilhassa, olağanüstü durum-

lar üzerinde silahlanmış bölgeler ve sosyal sınıflar (köylülük) içinde yer almaktadır. Bu hareketler şu halde, rejim tarafından yerine getirilmemiş asgari fikir birliktelikleri üzerinden görüşmeler yapmaya eğilimli hareketlerdir; böylece düşünmeden yeni bir hareket ve karşıtlık yaratmaktadır.

Washington'un Brezilya'daki politik etkisinin analizi oldukça karışıktır. Bir tarafta merkez sağda Amerikancı Cardoso rejimi, denizaşırı bankacılar ve yerel seçkinler hariç desteğinin büyük bir kısmını kaybetmiştir. Diğer yandan sol İşçi Partisi, önderliğinin ve başkan adayı Luiz Inacio Lula Da Silva'nın sağa kaymasıyla şiddetli bir şekilde zayıflamaktadır. Sağcı Liberal Parti ile ittifakı ve neoliberal icraatların bir çoğunu kucaklaması, ABD'nin zaferini sağlamaktadır. Sağa kayış, alt tabakadaki birçok İşçi

Partisi seçmenini uzaklaştıracak ve belki de seçimleri kaybetmesi, partiyi bölecektir. Ya da eğer olası olmayan bir şekilde seçimler İşçi Partisi'nin zaferi ile sonuçlansa da, bu ABD'nin menfaatlerini etkilemeyecektir. Bilinmeyen faktör ise İşçi Partisi'nin sağa kayması solun yeni grup oluşmasıyla sonuçlanacak -etkili, toplumsal hareketlerin olduğu (mülksüz işçiler, küçük köylüler, kent ve konut hareketleri), radikal sol partiler, ve İşçi Partisi'nden ayrılan sol azınlıklar da güçlere katılabilecektir.

Seçim partilerinden bağımsız olarak, FTAA'ya ve son on yıldır ekonomik durgunluğa yol açan ABD ve Avrupa tarafından kışkırtılmış ekonomik politikalara karşı gelen etkili ve halihazırda ulusalcı ve antiemperyalist görüşler yükseliyor. Dahası, Brezilya ordusu Pentagon için güvenilir bir ittifak olmadığı gibi, ABD'nin yeni müdahalelerine direnebilecek güçlü ve tarihsel kökleri olan ulusalcı akımları içermektedir.

Özetle, ABD'nin askeri-politik saldırılarını yalnızca küresel faktörlere bağlamak hata olacaktır. ABD 11 Eylül'ün karşı saldırısının tarihini önceden atmıştır-Kolombiya Planı hemen he-

men 2 yıl önceden başlamıştır. Latin Amerika sömürgeci saldırısı, 2001 yılının son yarısındaki olaylardan daha büyük ideolojik ve askeri sürükleyici güç elde etti, ancak aynı şekilde önemli olan şey halk hareketlerinin ilerlemesi ve bazı büyük ülkelerin orta sınıfları içinde antiemperyalist, antiliberal düşüncelerin yayılmasıdır. Amerikan neoliberal imparatorluğunun Latin Amerika'daki başarısız rejim sendromu Arjantin'de dramatik bir şekilde resmedilmiştir; ancak bu resim her yere yayılmaktadır. Pazarlar üzerindeki kontrolü tutmak için bir emperyalist strateji olan, neoliberalizm, ulusal girişimler, ve doğal kaynaklar ile birlikte en son noktalarına ulaşıyor gibi görünüyor. Oluşan şey ise ekonomiler, sermaye ve meta dolaşımı üzerinde daha yüksek derecede doğrudan sömürgeci kontrolüdür.

ABD askeri-politik saldırısının Latin Amerika'da ilk amacı, kendi yandaş rejimlerinin itibar kaybettiği ve güçsüzleştiği ve sömürgeci çok taraflı ekonomik kurumların toplumsal muhalefet içinde makro ekonomik politikalarını kontrol etme kapasitelerini kaybettiği bölgelerde hakimiyetini geri almaktır.

ABD SALDIRISI: SOL ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bugünkü ABD sömürgeci saldırısı Latin Amerika'daki sol oluşumlar üzerinde farklı etkiler yaratmıştır. Genelde diyebiliriz ki seçim partileri sağa kaydılar. Sosyo-politik hareketler ise radikalleştiler. Saldırı, yalnızca politik dizilişi ve stratejiyi değil, aynı zamanda ekonomik programları da etkiledi.

Olumsuz tarafla başlayalım! Solun bu kısmı, ABD müdahale, tehdit, baskı ve propagandalarının sonucu olarak merkeze kaymıştır. İki en ünlü örnek Nikaragua'da Sandinist Ulusal Özgürlük Cephesi (FSLN) ve Brezilya'da İşçi Partisi'dir. İki örnekte de geçtiğimiz on yılda yavaş yavaş merkeze doğru kayma olmuştur.

Nicaragua'daki 2001 başkanlık seçimlerinde Daniel Ortega, neoliberal bir başkan yardımcısı adayı seçti, 11 Eylül'den sonra, ABD'nin Afganistan'ı bombalamasını ve dünya çapındaki askeri saldırısını, FTAA'yı, dış borçların ödenmesini ve ortodoks neoliberal politikalarını onayladı. Ancak bunların hepsi boşunaydı. Washington ve

ABD büyük elçisi seçimlere müdahale etti, kendisine uygun liberal adayı favori gösterdi ve seçmenleri, gerillalara verilen oyların liberal oylara döndürmeleri yönünde tehdit etti. Ortega, savaşçıları ve iş çevrelerinin desteğini sağlamamış solu uzaklaştırarak seçimleri kaybetti.

Brezilya'da İşçi Partisi önderliği sosyalist bir programdan, sosyal demokrat bir programa ve son zamanlarda ise neoliberal bir programa kaymıştır. İşçi Partisi hala güçlü bir sol sosyal-demokratlardan azınlığa ve rasgele birkaç Marksist entelektüele sahipken bile, onun şu anki yönelimi, muhafazakar Liberal Parti ve Brezilya Demokratik Hareket Partisi ile ittifak sağlayarak merkez sağa doğru hareket etmektir. Parti önderliğinin sağa kaymasıyla, lafzı lider Lula, otoriter bir liderin özelliklerini takınarak sosyoekonomik sistemi değiştirmek ve reformlar yapmak yerine iktidarı elde etmekle daha çok ilgilenmiştir. Lula ve önderlik takımı Washington'un itaatli yandaş, olabilmek için onların isteklerini gerçekleştirilmeye yönelik hem sembolik hem de ciddi önlemler almışlardır: Bborç ödemelerini garanti ettiklerine, özel girişimleri savunacaklarına ve ABD yatırımcılarını teşvik edeceklerine dair söz verdiler. Sembolik ve ciddi düzeyde Lula'nın milyoner tekstilci işadamını seçmesi, militan sendikacılara ve Mülksüz İşçi Hareketi'ne düşmanlığı ve FTAA'ya uyumu, tıpkı seçim ortağı gibi, İşçi Partisi'nin hala sağa doğru gittiğini gösteriyor. İşçi Partisi'nin 11 Eylül sonrasında daha belirgin bir şekilde sağa hareket etmesi, iç parti politikasının sonucu olan sürecin Washington'un baskısı tarafından hızlandırıldığını gösteriyor.

Meksika'da Demokratik Devrim Partisi'nin, (büyük sağcı partiyle birlikte), Kızılderili topluluğunun önderi Zapatista'ya (gerçekte bütün Kızılderili topluluklarına) zarar veren yasa lehinde oy vermesi şu anki önderliğinin uzlaşmacı politikalarını göstermektedir. Demokratik Devrim Partisi liderinin, Meksika Dışişleri Bakanı'nın provokatif açıklamasını açıkça suçlamayı reddetmesi ve Küba karşıtı eylemleri, DDP'nin bazı kısımlarının Washington'un Meksika Senatosundaki favori yandaşı olmak için Ulusal Eylem Partisi ile rekabete girebileceğini göstermektedir.

Özetle, ABD askeri-politik saldırısı, birçok merkez-sol seçim partilerinin sağa itilmesinde

özel etkiye sahiptir. Çoğu durumda, bununla beraber bu sağa dönüşüm başlamış olsa da baskı çoğunlukla süreci hızlandırmış, belki de bu partileri umduklarından daha fazla sağa itmiştir.

Bunun karşısında, ABD askeri-politik saldırısı ve FTAA'yı kabul etmeye itiş, birçok bölgedeki sosyo-politik hareketin alanını, derinliğini ve radikalleşmesini artırmıştır.

Kolombiya'da, barış görüşmelerini kesmek ve tarafsız bölgeyi askerileştirmek, gerillaların büyük başarı sağladığı karşı saldırılara, FARC ile ELN arasında yakın işbirliğine ve gerilla saldırıları dolayısıyla ekonominin bariz bozulmasına-petrol akışı, elektrik, enerji ve su stokunu içeriyor- yol açmıştır. Dahası savaş koşulları ve sınıf karşıtlığı altında, isyancıların programatik talepleri radikalleşecek gibi. Hiç olmazsa ilk aşamada, ABD-Kolombiya saldırısı, gerillalarca askerden arındırılmış bölgede az kalmış tecrit kasabaların ele geçirilmesinden başka ABD ve Kolombiya ordusu tarafından finanse edilen paramiliter ölüm timlerinin önemli kayıplar vermesi gibi birçok defa taktik yenilgilere yol açmıştır.

Arjantin'de Duhalde'nin ABD'yi yatıştırma gayretleri –borçların ödeneceğine söz vermesi, Küba aleyhinde oy kullanması, IMF'nin talimatlarına uyması– muhalefeti ve radikal talepleri artırmıştır. Birbirinden tamamen farklı gruplar ve sınıflar etkili bir birliktelik için artarak birleşmektedir. Ulusal birlik mitingleri, binlerin katıldığı ve orta sınıf işsizler tarafından kuşatılmış büyük caddelerde çatışmalı gösteriler yapılmaktadır. Ekonomi iki misli küçülme göstererek batmaya devam ediyor. Fonlarına hala el koyulan orta sınıf, ABD ve Avrupa bankacıları ve onların Arjantin'deki yandaşlarının banka hesapları dondurulmadan önce yaklaşık 40 milyar doları ABD, Avrupa ve Uruguay'a gönderebildiğini fark etmiştir. Sonuç ise var olan siyasetlerin etkili ve bilinçli olarak reddedilmesi olmuştur. ABD saldırısı politik yandaşlarının tecrit edilmesinde etkiye sahiptir. Saldırı, halkın yükselen isyanının sindirilmesinde ve tarafsızlaştırılmasında aynı etkiye sahip olamamıştır. Duhalde rejimi, ABD saldırısını savunurken, toplumsal açıdan aciz ve politik açıdan tecrit edilmiş, herhangi bir önemli politikayı hayata geçirmede beceriksiz durumdadır. Daha da önemlisi, Washington sabit bir muhataba sahip değil-Duhalde rejimi de kendi dönemi-

ni tamamlamayabilir.

Venezuela'da ABD saldırısı; iş çevrelerini, dinsel hiyerarşiyi ve sendika ağalarını; Chavez'i devirip, yerine sadık bir yandaş getirecek, askeri darbe kışkırtması umuduyla geniş ölçekli gösteriler düzenlenmesi için, başarıyla harekete geçirmiştir. Diğer taraftan Chavez ise kent yoksulları ve azınlık sendikacılar arasından oluşan destekçilerinin cesaretiyle yığın hareketleri ile cevap vermiştir. Chavez aynı zamanda ordu komutanlarının sadakatini de elinde bulundurmaktadır. ABD müdahalesi Chavez'in konuşmalarını radikalleştirilmiş ve yoksulluğu iyileştirecek daha ciddi sosyo-ekonomik değişiklikler yapabileceğinin sinyallerini vermiştir.

Karşıtlıklar, bir tarafta zengin üst sınıf ve refah içindeki orta sınıf, diğer tarafta fakirleştirilmiş orta sınıf ve kent ve kır yoksulları arasında daha büyük sosyal kutuplaşmaya yol açmıştır. Washington'un saldırısı ülkeyi kutuplara ayırmış ve her iki tarafın politik ve toplumsal taleplerini radikalleştirmiştir: Varlıklı sınıflar açıkça Chavez'in bağımsız dış politikasını tersine çevirecek bir yandaş rejimi tekrar getirecek askeri çözümü destekliyorlar; yoksullar ise Chavez'i dış-destekli muhalefete karşı acımasızca davranmaya ve bir radikal yeniden dağılım programı uygulamaya çağırıyorlar. Chavez, şimdiye kadar, gittikçe savunması zorlaşan bir yeri -sağın onu devirme çabalarına direnerek, kitleleri anayasal rejimi desteklemeye çağırarak ve bağımsız dış politikasını muhafaza ederek- korumaya çalışıyor ancak bunu açıkça tasarlanmış sosyal değişim işine girişmeden yapıyor.

Meksika, Brezilya, Ekvador ve Paraguay'da ABD kendisinin dünya çapındaki saldırısının onaylanmasını yandaş rejimleri sayesinde sağlamıştır. Ancak süreçte, rejimlerin kendileri gittikçe tecrit hale gelmekte ve ABD'nin Latin Amerika'daki etkisiz bir aracı olmaktadır. Dahası, rejimin altında, halk hareketlerine karşı katliam dolu uzun bir tarihe sahip baskıcı askeri güçlere çaresiz bel bağlamış, öldürücü neoliberal politikaları hayata geçirmek için ABD destekli askeri kampanyaya küçük de olsa bir destek vardır.

Washington, uluslararası forumlardaki birçok rejimin arasında tehditlerle ve oy satın almalarla, uygun uluslararası dizilim sağlamaktadır; ancak Washington bölgede, bazı seçkin ente-

lektüeller ve uyumlu hükümet dışı örgütlerin haricinde ideolojik hegemonyasını kaybetmiştir.

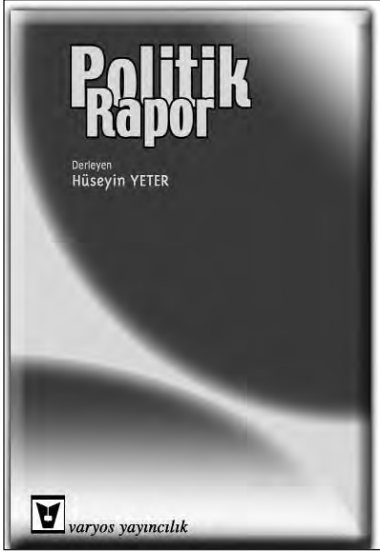
Zıt olarak, yoldaki barikatlar Patagonya'nın anayollarından ve Bolivya'nın taşra yollarından Kolombiya'nın ormanlarına çoğalmaktadır. ABD piyon bakanlarına olan vaatlerini yerine getirmekte ancak yakılan araba lastiklerinin kokusu dikenli tellerin öbür tarafındaki ağır silahlı askerlerin kirli yüzlerine doğru süzülürken, gittikçe başkanlık sarayları ve kongre binaları protestocularla kuşatılmaktadır. Seçmen kitlesinin kendilerini kesin olarak terk ettiği anda, oportünist politikacılara ABD saldırısı gözdağı vermiştir.

SONUÇ

ABD askeri saldırısı, askeri darbeler (ya da darbe çabaları), kitle hareketleri, politik kutuplaşma ve toplumsal betimlemenin yeni formları tarafından karakterize edildiği bir dönem içerisindeyiz. Resmi bir sonuç yoktur –ABD saldırısının kazanımları ve kayıpları başkanların oyları ve sadık generallerin varlığıyla ölçülemez-. Toplumsal hareketlerin ve halk isyanlarının ilerlemesi, sömürgeci talanın ve sendeleyeni yandaş rejimlerin foyasını ortaya çıkarmış; ancak politik sonucu kesinleşmemiştir.

Toplumsal ve askeri çarpışmalar kıta temelinde olmuştur. Yandaş başkanlar yükselip düşmüşler ve yeni değişiklikler zorla kabul ettirilmiştir. Hareketler ve partiler gelişip sonra da kesin parola ile karşı karşıyadır: Uzlaşmak ya da iktidara gitmek. Reformist programların başarısızlıkları ve sınırlamaları sosyalizm düşüncesini bir kere daha gündeme getirmiştir.

Ortaya çıkan yeni nesil 1970'lerin politik yenilgilerini ve terörünü yaşamadılar ancak 1990'ların açlık, yoksulluk, işsizlik ve politik bozulmasını yaşadılar. Ortaya çıkan militan hareketlerin ve halk isyanlarının hiçbiri son on yılın tarihsel yenilgisini yaşamadılar. Geçici olarak yükselen ve düşen hareketlerin hala yörüngesi yukarıya doğru gitmektedir. Bununla beraber hiçbir sonuç kaçınılmaz ya da önceden tahmin edilebilir değildir; bugünkü sömürgeci saldırının tarihsel bir yenilgiye uğratılması için bilinçli örgütlenmeler, politik netlik ve cüretli insan müdahalesi ve bunun da ötesinde başarılı bir sosyalist devrim gerekmektedir.■

POLİTİK RAPOR Hüseyin Yeter

Varyos Yayınları

**KİTAPÇILARDAN
İSTEYİNİZ**

ÖNCÜ İŞÇİNİN REHBERİ

Hüseyin Yeter

Varyos Yayınları

**KİTAPÇILARDAN
İSTEYİNİZ**